THEOLOGOS

ANALELE UNIVERSITĂȚII DE VEST DIN TIMIȘOARA
SERIA TEOLOGIE

Nr. 4 (31) - 2025. Serie nouă

THEOLOGOS

ANALELE UNIVERSITĂȚII DE VEST DIN TIMIŞOARA
SERIA TEOLOGIE

COMITETUL DE REDACŢIE

Președinte:

Preot conf. univ. dr. CONSTANTIN JINGA

Membri:

Preot VLAD LIA
Preot DUȘAN TRUȚ
RĂZVAN POPA
ADRIAN CIPRIAN ILIESCU
MARIUS-ILIE ȘTEFĂNESCU
ALIN CIOBANU
Prof. TIBERIU BUHNĂ
AURORA RODICA TABACU
DAVID GAGEA-NEAGA
ALEXANDRU ORĂȘANU
BENIAMIN A. DOCTOR

Grafică:

VLAD DOBOȘ (coperta)
PAUL MOLIN (interiorul)

Secretar de redacție:

MIHAI-LUCIAN COȘNETE

Redactor coordonator:

Preot lect. univ. dr. MARIUS FLORESCU

Adresa redacţiei:
UNIVERSITATEA DE VEST DIN TIMIŞOARA
FACULTATEA DE LITERE, ISTORIE, FILOSOFIE ȘI TEOLOGIE

Str. Oituz, nr. 4
300086 Timişoara, România
E-mail: revistatheologos@gmail.com

CUPRINS

Editorial

Aspecte noi privind „Autocefalia bisericească” în Anul omagial al autocefaliei Bisericii noastre 5

Cuvântul ierarhului

† Ioan, Mitropolitul Banatului - *Omul, din moartea păcatului la viața cu Dumnezeu* 8

† Macarie, Episcopul ortodox român al Europei de Nord - *Troiță de sfinți contemporani ai Ortodoxiei pe tărâm finlandez: Cuviosul Ioan de la Valaam și noii mucenici Alexandru Hotovițki preotul și Ioan de la Sonkajanranta și Ilomantsi* 14

Studii și articole

Preot lect. univ. dr. Marius Florescu - *Prietenia: obicei comun, virtute rară. Comentarii pe marginea Evangheliei Duminicii a doua din post (Marcu 2, 1-12)* 22

Adrian Ciprian Iliescu - *Yhwh ca tată, răscumpărător și olar, în Isaia 63, 7-64, 11- Imaginea unei relații de legământ* 32

Beniamin A. Doctor - *Cetățile din Canaan - Între vestigii arheologice și narațiune biblică* 44

Adrian Ciprian Iliescu - *Rolul faptelor bune în contextul credinței: O analiză exegetică a capitolului 2 din Epistola lui Iacov* 58

Beniamin A. Doctor - *Cuvânt de foc și sânge mărturisitor - Drama martirică a Sfântului Arhidiacon Ștefan* 84

David Gagea-Neaga - *Sfântul preot mărturisitor Dumitru Stăniloae - “Teologul iubirii lui Hristos”* 98

Răzvan Popa - *Canonul Noului Testament la Părinții apostolici* 112

Prof. Ovidiu Balog - *Rolul icoanei în viața liturgică și duhovnicească a Bisericii* 120

Răzvan Popa - *Biserica, izvor al înțelepciunii poporului român* 130

Prof. George-Antoniu Nicoară - *Patriarhii biblici și „preoția” antemozaică* 136

George-Alin Moiș - *Îndumnezeirea omului. O comparație între viziunea Sfântului Simeon Noul Teolog și cea a Sfântului Grigorie de Nyssa* 154

Centenar

Aurora Rodica Tabacu - *Anul 2025, an omagial al Centenarului Patriarhiei Române* 160

Interviu

Prof. Tiberiu Buhnă - *Interviu cu părintele paroh Claudiu Mihai din Sanremo - Italia* 168

Absolvire

Preot lect. univ. dr. Marius Florescu, Mihai-Lucian Coșnete, Beniamin A. Doctor - *Cuvinte însoțitoare la absolvirea promoției 2021-2025* 176

Prezentări de carte

Răzvan Popa - *Comori din biblioteca noastră* 182
Ierod. Filothei Vîlcu - *Joel F. Williams, Mark (Exegetical Guide to the Greek New Testament)* 194
Ierod. Filothei Vîlcu - *Sfântul Grigorie cel Mare, Omilii la Profetul Iezechiel* 196
Ierod. Filothei Vîlcu - *Dana M. Harris, Hebrews* (*Exegetical Guide to the Greek New Testament*) 199
Beniamin A. Doctor - *Remus Mihai Feraru - O istorie a Bisericii de la origini până la Marea Schismă din 1054* 201

Cronica Teologiei

Mihai-Lucian Coșnete 204

EDITORIAL

ASPECTE NOI PRIVIND „AUTOCEFALIA BISERICEASCĂ" ÎN ANUL OMAGIAL AL AUTOCEFALIEI BISERICII NOASTRE

Autocefalia (sau autoguvernarea - literalmente termenul înseamnă că "își este propriul său cap") desemnează statutul unei Biserici locale din Biserica Ortodoxă., al cărei ierarh întâistătător (sau *primat*) nu trebuie să răspundă înaintea niciunui episcop de rang superior. Când un Sinod Ecumenic sau un episcop întâistătător (de exemplu un patriarh) eliberează o provincie ecleziastică de sub jurisdicția (ascultarea) sa, cu păstrarea deplinei comuniuni între Biserica provinciei respectivă și ierarhia de sub ascultarea căreia iese, înseamnă că respectivul sinod sau episcop întâistătător acordă Bisericii provinciei respective *autocefalia*. Din punct de vedere istoric, autocefalia nu s-a obținut întotdeauna în acest mod.

Autocefalia este un concept dezvoltat cu timpul, în cadrul Bisericii. Aceasta înseamnă că ea nu făcea parte din modul de organizare inițială a Bisericii, ci a apărut și s-a dezvoltat în timp, din motive practice. Deși există multe dispute referitoare la modalitatea corectă de a se obține autocefalia, din punct de vedere istoric și canonic există diferite soluții posibile.

Pentru unele Biserici, tradiția recunoaște unor scaune episcopale prestigioase statutul de *întâistătătoare* între eparhiile din respectivele regiuni, pentru cinstirea care li se aducea. Astfel sunt, de exemplu:

- Biserica Romei
- Biserica Constantinopolului
- Biserica Alexandriei
- Biserica Antiohiei
- Biserica Ierusalimului

În alte cazuri, Bisericile locale respective și-au declarat singure autocefalia, care le-a fost ulterior recunoscută. Aceasta a fost situația pentru:

- Biserica Rusiei, care și-a declarat independența față de Biserica din Constantinopol în 1448, iar în 1589 a dat întâistătătorului său titlul de patriarh;
- Biserica Greciei și-a declarat autocefalia în 1833, dar a primit *tomosul* (decretul) de recunoaștere din partea Bisericii din Constantinopol abia în 1850;
- Biserica României și-a declarat autocefalia în 1865, confruntându-se inițial cu protestele vehemente ale Constantinopolului, care i-a recunoscut autocefalia abia în 1885;

- Biserica Albaniei și-a proclamat autocefalia în 1922, aceasta fiindu-i recunoscută de Constantinopol în 1937;
- În ceea ce privește Biserica Georgiei, autocefalia i-a fost acordată de către Biserica Antiohiei încă din secolul al V-lea. După anexarea Georgiei de către Rusia țaristă, autoritățile imperiale ruse au abolit autocefalia Bisericii Georgiei, care a fost restabilită *de facto* în 1917 (dar a fost recunoscută ca atare de către Biserica Rusiei abia în 1943 și de către Biserica din Constantinopol abia după 1989).

Alte Biserici au devenit autocefale mai degrabă prin decizie guvernamentală, fiind recunoscute ca atare de celelalte Biserici locale. Astfel au fost:

- Biserica Serbiei a devenit *de facto* autocefală în 1832, dar a fost recunoscută de Constantinopol abia în 1879. Există voci care afirmă că autocefalia Bisericii Serbiei ar data încă de la 1219.
- Biserica Bulgariei a fost declarată independentă de către sultanii otomani, creându-se un haos canonic condamnat la Sinodul de la Ierusalim din 1872 (odată cu condamnarea filetismului) și rezolvat pe deplin abia în 1945.

În alte situații, autocefalia unor Biserici a fost decisă de un Sinod Ecumenic. Astfel:

- Autocefalia Bisericii din Cipru a fost recunoscută la al treilea Sinod Ecumenic (431);
- Biserica Ierusalimului a fost declarată patriarhie cu autoritate asupra Bisericilor din regiune (pentru a contracara pretențiile episcopului de Cezareea) la Sinodul Trulan (692), care a stabilit canoanele celui de-al șaselea Sinod Ecumenic.

În alte cazuri, autocefalia a fost acordată de o Biserică-mamă unei Biserici-fiice. Astfel:

- În anul 466 Biserica Antiohiei l-a ridicat pe episcopul de Mtskheta la rangul de *Catolicos* de Kartli, astfel că Biserica Georgiei devenea autocefală;
- Biserica Ortodoxă din America și-a primit autocefalia de la Biserica Rusiei în 1970 (act care însă nu a fost recunoscut de mai multe alte Biserici autocefale).

Ideea că Biserica din Constantinopol ar fi singura care are autoritatea de a acorda autocefalia unei alte Biserici se bazează pe interpretarea Canonului 28 al Sinodului de la Calcedon (451) care stabilește că Patriarhul Ecumenic are autoritate asupra "pământurilor barbare". Totuși, mulți consideră că respectivul canon se referea la anumite regiuni din jurul vechiului Imperiu Roman, neavând nicio legătură cu lumea modernă, 1500 de ani mai târziu. Din punct de vedere istoric (a se vedea mai sus), multe dintre Bisericile autocefale din zilele noastre au fost inițial sub autoritatea Constantinopolului, datorită proximității geografice sau tradiției activității misionarilor constantinopolitani în anumite zone. Astfel încât ceea ce apare unora ca o regulă fondată pe o

viziune eclesiologică, pentru alții pare a fi doar o coincidență, fără conținut eclesiologic.

Există totuși mult mai multe dovezi istorice care să sugereze faptul că Biserica din Constantinopol are un fel de autoritate misionară în afara teritoriilor definite în mod explicit de către Sinoadele ecumenice, în ceea ce privește stabilirea autocefaliilor. Această autoritate îi este contestată mai ales de către Biserica Rusiei și de către alte Biserici locale, printre care Biserica României.

În plus, însăși ideea că orice Biserică-mamă poate acorda autocefalia unei Biserici-fiice nu se poate susține cu argumente istorice sau canonice, așa cum sunt acestea astăzi. Înțelegerea modernă a autocefaliei este ulterioară perioadei de formare a tradiției canonice, apărând cu câteva secole mai târziu. Astfel încât nu s-ar putea spune că, pe baza canoanelor existente, se poate stabili o regulă clară cu privire la modul în care se obține autocefalia unei Biserici în secolul al XXI-lea.

Realitatea este că, din punct de vedere istoric și canonic, nu a existat o modalitate unică de a stabili autocefalia unei Biserici; iar aceasta, întrucât nu este de găsit o "teologie a autocefaliei" nici la Părinții Bisericii, nici în Sfânta Scriptură. Însăși ideea autocefaliei probabil că le-ar fi apărut oarecum stranie Sfinților Apostoli. Mai precis, autonomia și autocefalia nu sunt probleme explicit eclesiologice. Sunt probleme practice, de evoluție administrativă și canonică aflate încă în proces de soluționare (în context eclesiologic).

Singura regulă care pare dominantă este aceea conform căreia autocefalia este expresia voinței întregii comunități a Bisericilor Ortodoxe, pornind cel mai adesea din îndemnul Bisericii cu cea mai mare autoritate, cea din Constantinopol. Acolo unde autocefalia unei Biserici a fost proclamată fără a avea acordul Constantinopolului, statutul acesteia a rămas în general precar - vezi cazul Bisericilor din America și din Macedonia de Nord.

Deși figura pe ordinea de zi a acestuia, Sfântul și Marele Sinod al Ortodoxiei, întrunit în anul 2016 a declinat luarea în discuție a problemei autocefaliei, datorită lipsei de consens și deci și de unanimitate, așa cum cere regulamentul sinodal.

În anul mântuirii 2025, Biserica Ucrainei, recunoscută ca fiind autocefală de către Patriarhia Ecumenică, Patriarhia Alexandriei, Biserica Ciprului și Biserica Greciei, încă așteaptă o recunoaștere mai largă, dacă nu chiar totală a acesteia. Iar Biserica Macedoniei de asemenea așteaptă o recunoaștere din partea Patriarhiei Ecumenice, întrucât deja unele Biserici Ortodoxe locale, printre care Biserica Mamă - Patriarhia Sârbă, s-au pronunțat în favoarea acestui fapt.

CUVÂNTUL IERARHULUI

OMUL, DIN MOARTEA PĂCATULUI LA VIAȚA CU DUMNEZEU

† IOAN
Mitropolitul Banatului

Păcat și moarte, iată două cuvinte sub povara cărora trăia omul până la Învierea lui Hristos. Prin păcat și moarte omul pierduse Raiul, Casa Tatălui Ceresc.

Hristos spune despre Sine: „Eu sunt Învierea și Viața” (Ioan 11, 25), adică El este dătător de viață. Prin Învierea Sa, Hristos a trezit lumea din moartea păcatului la viața cu Dumnezeu. Despre această trecere din moarte la viață citim și în Epistola Întâi a Sfântului Apostol Ioan: „Noi știm că am trecut din moarte la viață, pentru că iubim pe frați; cine nu iubește pe fratele său rămâne în moarte” (I Ioan 3, 14).

Iată, una din condițiile ridicării noastre din moarte este iubirea de semeni. Ne atingem semenii cu mintea și îi mângâiem prin cuvânt și, dacă nu putem să le oferim o bucată de pâine, măcar să le oferim o pâine frământată din cuvinte. Semenii sunt cutia de rezonanță a cântului nostru de iubire.

Fraților, grăim mereu despre moartea prin care a trecut Hristos, dar, despre moartea noastră, grăim tot mai puțin. Hristos a biruit moartea și prin Învierea Lui a devenit începătură a învierii celor adormiți sau a Învierii celei de obște, de la sfârșitul veacurilor (cf. I Corinteni 15, 20). Tot Sfântul Apostol Pavel ne spune: „El este Începutul, Întâiul născut din morți ca să fie El cel dintâi întru toate” (Coloseni 1, 18).

Și noi, ajutați de Evanghelia lui Hristos și de harul Sfintelor Taine, putem să trecem de la moarte la viață, după cum ne învață Însuși Mântuitorul nostru: „Cel ce ascultă cuvântul Meu și crede în Cel ce M-a trimis pe Mine are viață veșnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat de la moarte la viață” (Ioan 5, 24). Sfântul Evanghelist Ioan ne spune că cel care nu iubește pe fratele său, rămâne în moarte (cf. I Ioan 3, 14). Hristos a înviat și pentru mine și pentru tine și cred că a venit ceasul să ne cercetăm fiecare pe noi înșine și să vedem dacă suntem încă în moarte.

Să nu ne pierdem, fraților, arvuna Învierii lui Hristos. Iubirea a omorât moartea, din iubire pentru noi S-a răstignit Hristos și S-a adus Jertfă pentru

păcatele noastre. Nu cu sabia a omorât Hristos moartea, ci cu nemărginita Lui iubire față de om, cununa creației Sale. Omul este capodopera creației lui Dumnezeu. Ce autor nu-și iubește opera și nu încearcă să o salveze?! Dumnezeu nu i-a îngăduit lui Satan să-l necinstească pe om, cununa creației Sale.

Oare putem compara suferința lui Hristos pe Cruce cu porunca iubirii față de semeni dată nouă?! Și eu și tu avem nevoie de iubirea semenilor noștri, dar avem și datoria de a-l iubi pe fratele nostru: „Să vă iubiți unul pe altul. Precum Eu v-am iubit pe voi, așa și voi să vă iubiți unul pe altul. Întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față dea alții" (Ioan 13, 34-35). O lume fără iubire este moartă. Un om care nu iubește este mort.

Să ne trezim, frații mei, din moartea păcatului, că pentru viața noastră veșnică S-a răstignit Fiul lui Dumnezeu. Prin Învierea Sa, Hristos ne-a redat dreptul la veșnicie, care ne fusese furat de Satan, prin căderea noastră în păcat.

Hristos a venit în lume să-i iubească pe frații mai mici ai Săi: „Întrucât ați făcut unuia dintre acești frați ai Mei prea mici, Mie Mi-ați făcut" (Matei 25, 40). Și tu ești iubit de Hristos, împarte-ți iubirea cu fratele tău și vei fi viu.

Mântuitorul i-a pregătit pe ucenicii Săi pentru cele ce se vor întâmpla cu El la Ierusalim. După Schimbarea la Față, Iisus Hristos le-a zis: „Fiul Omului va să fie dat în mâinile oamenilor și-L vor omorî, dar a treia zi va învia. Și ei s-au întristat foarte" (Matei 17, 22-23). Mărturisește Evanghelistul că, după cele rostite, ei s-au întristat foarte. Logic și omenesc este să te întristezi când auzi asemenea cuvinte. Și nu vedeau în această întristare o rază de speranță și de bucurie când Hristos le spune totuși că va învia a treia zi. Ucenicii s-au oprit cu gândul doar la ce era omenesc, la ce experiaseră și văzuseră în lume: oameni răstigniți de autoritățile romane pe toate drumurile și la toate răspântiile de drumuri.

Apostolii se opresc în cugetarea lor omenească la întristare, adică sunt alături de Hristos în suferința Lui. Dar nu dau niciun semn că s-ar bucura de Învierea Sa. Și de aceea îi vedem triști după Răstignire și îngropare și stau cu ușile încuiate. Iată că nu erau pregătiți să înțeleagă taina Învierii, care li se descoperise lor. Ba mai mult, Toma vrea să-și pună mâna în coasta însângerată a Domnului: „Dacă nu voi vedea în mâinile Lui semnul cuielor și dacă nu voi pune degetul meu în semnul cuielor și dacă nu voi pune mâna mea în coasta Lui, nu voi crede" (Ioan 20, 25).

Taina Învierii este de nepus în cuvinte, ea este taina cea de dincolo de cuvinte. Taina rămâne o mare nerostire.

Învierea nu este un accident metafizic.

Învierea este prima întâlnire cu veșnicia.

Învierea lui Hristos a deschis poarta veșniciei de ieri. Fără Patima lui Hristos cea mântuitoare, și azi am fi rămas închiși în casa morții.

Hristos a trecut prin mormânt și l-a eliberat pe om din casa morții, cea care voia să-i fure omului veșnicia de lângă Dumnezeu, Creatorul Său. Cine crede în Învierea lui Hristos, acela crede și în învierea sa, el nu-și vede sfârșitul acestei vieți într-un mormânt, ci va rămâne în veșnicie, lângă Tatăl Cel Ceresc.

Să ascultăm azi, la acest Praznic Dumnezeiesc, liniștea pe care a lăsat-o Hristos în mormântul Său.

Liniștea este graiul lui Dumnezeu.

Liniștea este un limbaj cosmic, este și graiul stelelor.

Liniștea este cântul care se revarsă cu bucurie divină în tot universul.

Au fost și sunt printre noi oameni care au oprit timpul prin bunul simț, ca lumea să nu se prăbușească în necinste. Dar sunt și oameni care au ochi, dar nu au și inimă. Trăim azi o prelungită iarnă de iubire.

Ceea ce vedem în jurul nostru nu este tot, ci există un dincolo de tot. Omul simte nevoia de a ajunge dincolo, căci acolo își ancorează mintea, acolo are nădejdea liniștii și a păcii eterne. Abia dincolo omul se va simți liber, întors acasă.

Ah!, zice omul la sfârșitul vieții sale. Acum mă doare mintea că n-am căutat lumina, acum văd că nu umbra morții este veșnicia.

Vederea lui Dumnezeu este un dar pe care îl experiem încă din această viață. Pe cine căutăm noi azi?! Pe Hristos Cel Înviat. Pentru unii, El este dincolo de infinit și negăsibil, totuși Dumnezeu este Adevărul și este în noi și în semenii noștri.

Învierea a fost un fapt istoric, marcat în timp. Credința în Înviere comprimă timpul și veșnicia și face un prezent veșnic, adică Iisus Hristos a rămas cu noi, nu ne-a lăsat singuri în lume: „Iată, Eu sunt cu voi în toate zilele, până la sfârșitul veacului” (Matei 28, 20). Mântuitorul transcende timpul și aduce veșnicia lângă noi.

Hristos trăiește într-o lume fără timp, în care dorește să ne ducă și pe noi, și vrea să ne treacă din timp în veșnicie. Acolo, în veșnicie, timpul va fi o amintire de neuitat pentru omul născut pe pământ și legănat de timp.

Învierea lui Hristos alungă din inimile noastre acea speranță pasivă și ne trece într-o speranță dinamică a vieții. Puterea întunericului a fost biruită de lumina Învierii lui Hristos. Întunericul este refuzul omului de a-L recunoaște pe Dumnezeu Creator al cerului și al pământului.

Pe Hristos Îl dureau rănile piroanelor, pe mine mă doare iubirea Lui, că eu nu m-am lepădat încă de păcate. În zilele din urmă ne vor plânge stelele cu lacrimi de sânge, ne vor plânge sfinții îngeri. Ne plânge și azi Maica Domnului că nu-L ascultăm pe Fiul său. Maica Domnului a plâns lângă Cruce, va plânge și pentru mine și pentru tine, dacă nu vom împlini cuvântul

Evangheliei. Până când o vom face pe Maica Domnului să plângă?! Azi, sfinții îngeri cântă și dau slavă lui Dumnezeu în cer, iar Maica Domnului plânge pentru mine și pentru tine. În tot cerul doar Maica Domnului singură plânge.

Rănitul leagă azi rănile păcatelor mele și ale păcatelor tale. Răstignirea reprezintă o dulce îmbrățișare a lumii de către Hristos. Ostașii L-au dezbrăcat de haine înainte de Răstignire, adică L-au dezbrăcat de timp, iar El S-a îmbrăcat în veșnicie. Timpul ne-a rămas nouă să ne poarte pe aripile sale până la porțile veșniciei.

Românul atinge porțile veșniciei atunci când sărută crucea de la mormântul maicii sale. Întâlnirea dintre timp și veșnicie se face la crucea de la mormânt, mormântul făcându-se punte între timp și veșnicie. Se aude și azi în cimitir suspinul femeii care se duce la mormintele celor dragi să tămâieze, zicând: „Mănânce-te amaru, pământule, căci greu lacăt te-ai făcut!"

Priviți la icoana Răstignirii, vedeți cum pictorul dă valoare estetică suferinței. Hristos, singur pe Cruce. Și azi, Hristos e mereu singur, iar noi suntem mereu plecați.

Ne bucurăm când un medic bun ne vindecă de o durere trupească, dar azi, cum să nu ne bucurăm că Iisus Hristos ne-a vindecat de moarte?! Hristos a răsturnat piatra de pe taina morții pentru mine și pentru tine. El va răsturna și piatra de pe mormintele noastre, nimeni nu va mai rămâne în robia morții.

Slavă Ție, Doamne, pentru biruința pe care ai purtat-o asupra morții!

De azi suntem trecuți din timp în veșnicie. Să nu dăm veșnicia pe o lacrimă de timp.

Vă îndemn la frăție și comuniune responsabilă față de frații noștri care sunt în suferință trupească și sufletească. Frângeți din bucata de pâine și dați și celui flămând. Frângeți un cuvânt de mângâiere pentru cel întristat. Să nu-L lăsăm pe Hristos singur și nici pe frații noștri în adâncă uitare.

Bucurați-vă și bucurați-i azi pe cei întristați și singuri!

Păziți-vă bucuria Învierii, cu ea să pășiți spre cer, unde să-L întâlniți pe Dătătorul bucuriei veșnice!

TROIȚĂ DE SFINȚI CONTEMPORANI AI ORTODOXIEI PE TĂRÂM FINLANDEZ: CUVIOSUL IOAN DE LA VALAAM ȘI NOII MUCENICI ALEXANDRU HOTOVIȚKI PREOTUL ȘI IOAN DE LA SONKAJANRANTA ȘI ILOMANTSI

† MACARIE
Episcopul ortodox român al Europei de Nord

Sfântul Cuvios Ioan de la Valaam (1873-1958) (5 iunie)

Rădăcinile Ortodoxiei din Finlanda coboară până în prima jumătate a secolului al XIII-lea, când localnicii au primit lumina Evangheliei de la misionarii ruși veniți din zona Novgorod, pentru multe secole, regiunea Carelia având să devină nucleul ortodox al țării. În pofida vicisitudinilor istoriei și încercărilor repetate de prozeltisim sau a regimurilor politice instabile care au avut pretenții teritoriale asupra zonei, locuitorii și-au păstrat nealterată credința dreptslăvitoare dobândită, îndeosebi datorită influenței duhovnicești a vetrelor monahale: Valaam, Konevski, Solovăț sau Pecenga. În contemporaneitate, Biserica Ortodoxă Finlandeză numărăr circa 50.000 de credincioși.

Cea mai de seamă personalitate duhovnicească a răsăritului creștin de pe pământ finlandez este fără îndoială Sfântul Cuvios Ioan de la Valaam (1873-1958), canonizat recent de către Patriarhia Ecumenică, cu data de prăznuire la 5 iunie.

Pe numele său de mirean Ivan Alekseevich Alekseyev, schimonahul Ioan de mai târziu a văzut lumina zilei în data de 14 februarie 1873 într-o familie binecredincioasă din mica localitate Gubka din regiunea Tver, în Rusia. Pe lângă formarea duhovnicească de acasă, micul Ivan avea să primească primele elemente ale unei educații tradiționale sănătoase în școala din sat afiliată bisericii parohiale ce adăpostea Icoana Maicii Domnului „a Semnului ” (Znamenskaya).

Ajuns la vârsta conștiinței de sine, sfântul îndrăgește modul de viață isihast și purcede adesea în pelerinaje, alături de familie, la mănăstirile din zonă. O impresie deosebită asupra sa lasă lavra de pe Insula Stolobnîi a Lacului Seligher, înființată de marele făcător de miuni, Sfântul Cuvios Nil (+1555, prăznuit pe 7 decembrie). Însă Ivan e nevoit în curând să își însoțească și ajute fratele mai mare, care deschisese o bodegă în metropola Sankt Petersburg. Copilăria filocalică, în care munca se împletea firesc cu rugăciunea, iar frumusețea oamenilor și a locurilor îi hrănea sufletul, devine de acum doar o frumoasă amintire. În cei câțiva ani petrecuți în capitala imperială de atunci,

tânărul ia cunoștință cu durerea, degradarea, nefericirea și mizeria umană în condiția ei căzută. Însă învață totodată să aibă și dragoste, răbdare și înțelegere față de neputințele semenilor.

În Sankt Petersburg, pe lângă metocul mănăstirii, ia un prim contact cu monahii de la Mănăstirea Valaam, situată în extremitatea nordică a Lacului Ladoga. Cunoscută ca și „Athosul Nordului", vatra monahală cuprindea nu mai puțin de 13 schituri răspândite asemenea unor perle pe cuprinsul micilor insulițe ale celui mai mare lac din Europa. Sfântul petrece câtva timp la Valaam însă e nevoit să își îndeplinească stagiul militar și apoi să se întoarcă pentru câțiva ani în satul natal, ajutându-și familia. Abia în anul 1910 se alătură celor câteva sute de călugări ce viețuiau atunci în „Marea și Cinstita Lavră", primind și tunderea în monahism sub numele de Iachint.

Odată cu Revoluția Rusă din 1917 și câștigarea independenței de către Finlanda, Mănăstirea Valaam devine izolată geografic și spiritual de Biserica Mamă, proces care o va secătui de forța vitală atât de necesară supraviețuirii duhovnicești. Monahul Iachint este propus ca stareț al vechii mănăstiri de la Pecenga, întemeiată cu câteva secole în urmă de către Sfântul Cuvios Trifon Luminătorul laponilor, vatră monahală situată în îndepărtatul orizont al Oceanului Arctic, acum teritoriu finlandez. Este hirotonit ieromonah în anul 1921. La Pecenga înfruntă, pe lângă asperitățile climatice și o puternică răcire spirituală a obștii decimată numeric și mult slăbită atât de războiul mondial care se încheiase cât și de războiul nevăzut pe care îl poartă orice monah. Sfântul își amintea cu durere de acea perioadă: „*Vrăjmaşul neamului omenesc este foarte viclean în luptă. În război, ca un soldat perfid, el ştie că cel mai important lucru este să încurci mai întâi liderul, iar apoi este uşor să arunci şi mulţimile în haos. Duşmanul mi-a încurcat mintea şi mi-a îngreunat inima cu durere, un soi de complex de inferioritate şi un dor cumplit de Valaam. Aş fi vrut să existe părinţi duhovniceşti cu care să împărtăşesc necazurile în acele momente dificile*"

Sfântul duce această cruce a stăreției mai bine de un deceniu, după care revine la Valaam, unde primește schima cea mare și îmbrățișează pustnicia, primind numele Înaintemergătorului Domnului. Treptat, în câțiva ani, devine duhovnicul mănăstirii, primind miile de pelerini atât din Rusia cât și din Finlanda.

În anul 1939 izbucnește Războiul Sovieto-Finlandez, iar cuviosul descrie în scrisorile sale faptul cum în timpul asediului și al bombardamentelor nu căuta adăpost, ci rămânea în biserică, citind din Sfânta Evengelie și având o încredințare lăuntrică asupra faptului că Domnul mai avea încă o lucrare cu el – în pofida faptului că întreg lăcașul de cult tremura din pricina bombelor, ferestrele se făceau țăndări iar ușile era smulse din tocuri de suflul exploziilor. Totuși într-un final monahii sunt nevoiți să părăsească insula, deoarece Finlanda pierde din nou o bună parte din provincia Carelia în favoarea Uniunii

Sovietice, și să ia calea pribegiei, stabilindu-se mai în centrul țării, în provinica Heinävesi, care devine din acea clipă casă pentru obștea Mănăstirii Noul Valaam.

Departe de strălucirea și măreția de altă dată, Noul Valaam din Finlanda devine totuși, la scurt timp, un important loc de pelerinaj pentru creștinii dreptslăvitori din zonă și nu numai, iar Ieroschimonahul Ioan, un adevărat stareț și părinte duhovnicesc pentru obștea sa dar și pentru pelerini, devine tot mai cunoscut, ajungând să poarte timp de câțiva ani o bogată corespondență cu fii duhovnicești din toate categoriile sociale, majoritataea vorbitori de limba rusă, de pe cuprinsul întregii Europe. Printre fii duhovnicești ai Sfântului Cuvios Ioan s-a numărat și scriitorul, teologul și artistul plastic finlandez Tito Colinader (1904-1989), cel care a fost supranumit și „Dostoievski al Suediei și Finlandei" – fiindcă o mare parte din opera sa ce respiră un profund ethos ortodox a fost scrisă în limba suedeză. Corespondența Sfântului a fost publicată parțial încă din timpul vieții și integral, alături de biografia sa, după trecerea la cele veșnice.

Mutarea sa la ceruri a fost una smerită, discretă, Sfântul Cuvios Ioan plecând la Domnul lin, în pace, în chilia sa, în ziua de 5 iunie 1958. Mormântul său din curtea mănăstirii a devenit curând loc de pelerinaj, iar proclamarea canonizării sale a avut loc în anul 2019 după ce Sinodul Patriarhiei Ecumenice a hotărât, în 2018, trecerea în rândul Sfinților a Ieroschimonahului Ioan de la Mănăstirea Noul Valaam.

Sfântul Sfințit Noul Mucenic Alexandru Hotovițki Preotul de la Helsinki (1872-1937) (7 și 19 august, 4 decembrie)

Protoiereul martir Alexandru Alexandrovici Hotovițki s-a născut în anul 1872 într-o familie evalvioasă din regiunea istorică Volânia, la granița de astăzi dintre Ucraina, Belarus și Polonia, a fost fiul protoiereului Alexandru, directorului Seminarului Teologic din zonă - un păstor de suflete mult îndrăgit de oameni. După studiile elementare, urmează cursurile Academiei Teologice din Sankt Petersburg, pe care o absolvă în anul 1895.

Este trimis la scurt timp ca misionar în America, iar după căsătorie și hirotonia întru preot este numit în anul 1896 paroh al nou înființatei parohii rusești cu hramul „Sfântul Ierarh Nicolae" din New York. Aceasta avea să devină la scurt timp, datorită eforturilor deosebite ale mucenicului care călătorește de nenumărate ori în Rusia pentru a obține fondurile necesare edificării Catedralei ortodoxe ruse din Manhattan, a Centru eparhial târnosit în anul 1902 de către Sfântul Tihon (Belavin) (+1925, prăznuit pe 7 aprilie), primul episcop ortodox de atunci pe pământ american, devenit mai apoi Patriarh al Rusiei și mucenicit sub regimul bolșevic.

Părintele Alexandru a slujit în New York până în anul 1914, având o frumoasă și rodnică activitate pastorală, fiind cunoscut ca un misionar extraordinar atât în rândul imigranților ruși, a ucrainienilor uniați pe care îi întoarce la Ortodoxie, cât și a localnicilor protestanți. Prin efortul său au luat naștere numeroase comunități euharistice pe coasta de est a Americii dar și în Canada. Pe plan cultural, Părintele Alexandru avea să întemeieze importanta publicație bisericească „Mesagerul ortodox american", un instrument foarte important în încercarea de a face cunoscută frumusețea Ortodoxiei.

Despărțindu-se de turma sa din America, mărturisitorul sosește în anul 1914 în Europa, ajungând în cele din urmă în Finlanda, care pe atunci făcea parte din Impreiul Rus. Aici este numit paroh în Helsinki, unde, sub omoforul mitropolitului locului Serghie (Stragorodski), viitor patriarh al Moscovei (1925-1944), slujește timp de trei ani, fiind cunoscut ca un mare predicator dar și ca un blând păstor, îndrăgit de credincioși. Și aici editează revista parohială, publicație foarte utilă în contextul prozelitismului luteran finlandez, foarte avansat și bine camuflat sub aparența sentimentului patriotic.

După anul 1917 și odată cu Revoluția bolșevică, informațiile referitoare la viața Protoiereului Martir Alexandru Hotovițki devin foarte sumare. Sfântul Tihon, ajuns între timp Patriarhul întregii Rusii, l-a chemat la Moscova, unde i-a încredințat pentru o perioadă slujirea la Catedrala „Hristos Mântuitorul", participând totodată și la lucrările Sinodului Pan-Rusesc din anii 1917-1918, eveniment care a marcat restabilirea Patriarhatului în Biserica Ortodoxă Rusă.

În anii 1920-1921, Părintele Alexandru a fost arestat pentru scurt timp, acuzat că organiza ore de religie pe care le preda copiilor în catedrală. În anii 1922-1936 urmează o serie de acuzații, procese și arestări din partea statului bosevic ateu, iar preotul mărturisitor este deprivat de toate bunurile și drepturile cetățenești și trimis în exil în regiunea Turuhansk din Siberia. Revenit în Moscova, devine colaborator apropiat al Locțiitorului de Patriarh, Mitropolitul Serghie, pe care îl cunoștea din Finlanda, însă i se interzice categoric de către autorități să predice.

În cele din urmă, în anul 1937 este arestat din nou și condamnat la moarte prin execuție pentru „participarea repetată la activități anti-sovietice și incitarea la organizarea de acțiuni teroriste prin intermediul bisericii".

Nu se cunoaște cu exactitate data mutării la cele veșnice sau locul unde își doarme somnul de veci, însă este prăznuit pe data de 7 august în Biserica Ortodoxă Rusă, pe 4 decembrie în Biserica Ortodoxă din America și pe 19 august în Biserica Ortodoxă a Finlandei.

Sfântul Mucenic și Mărturisitor Ioan de la Sonkajanranta și Ilomantsi (1884–1918) (8 aprilie)

Patriarhia Ecumenică a decis, în anul 2018, canonizarea unui laic finlandez, Johannes Karhapää (sau Ivan Vasilinpoika Karhapää) cu ziua de

prăznuire la 8 aprilie. Acesta s-a născut la 13 iulie 1884 în localitatea finlandeză Sonkajanranta, situată în regiunea Carelia de Nord. Familia sa binecredincioasă era alcătuită din părinții Vasili și Anastasia, alături de frații Jaakko, Feodor și Ilja. Deja de la o vârstă fragedă, Johannes s-a adâncit în profunzimile credințe ortodoxe moștenite din moși strămoși. A devenit un tânăr blajin și luminos, dar hotărât, apreciat în micuța sa comunitate rurală pentru frumusețea sufletului său și pentru alegerile de viață statornicite întotdeauna pe Adevărul Evangheliei Domnului nostru Iisus Hristos și aplicate conform perceptelor Bisericii Dreptslăvitoare. Johannes era cunoscut ca un bun orator, care explica adeseori consătenilor credința și modul de viață ortodox într-un mod accesibil, ușor de înțeles pentru fiecare. Familia extinsă locuia împreună, așa cum se obișuina în acele vremuri, iar la vremea cuvenită Johannes s-a căsătorit și a dobândit doi copii. Primul născut, Sergei, a murit când avea un anișor, iar cel de al doilea, Aleksi, a ajuns la vârsta maturității. După moartea primei sale soții, Johannes avea să se recăsătorească.

Întărit în credință de toate încercările vieții dar păstrându-și totodată puritatea duhovnicească a copilăriei, Sfântul Ioan a devenit la scurt timp un fel de autoritate duhovnicească pentru credincioșii ortodocși din zonă, care traversau o perioadă de mare tulburare. Într-o perioadă în care Marele Principat al Finlandei, parte a Imperiului țarist de atunci, trecea printr-o perioadă de adânci frământări și schimbări pe toate planurile, poziția creștinilor ortodocși (care existau în zona Carelia de multe secole) era una dificilă, deoarece credința lor era adesea asociată cu eforturile de slavizare și propaganda rusă din acele decenii. Munca de schimbare a mentalității locuitorilor din estul Finalandei și de trecere forțată a lor de la Ortodoxie la Luteranism, desfășurată cu adâncul concurs al partidelor politice finlandeze, și-a atins apogeul în primii ani ai secolului al XX-lea. În fața acestei mișcări chipurile „patriotice” dar în realitate foarte destructive pentru suflet, Biserica Ortodoxă a fost nevoită să își concentreze eforturile de a contracara duhovnicește acest tăvălug prin îmbunătățirea educației religioase în rândul credincioșilor. Sfântul Ioan, alături de alți tineri curați și entuziaști, a contribuit decisiv la înființarea unei Asociații a Tinerilor Ortodocși din zonă, aflată sub ocrotirea cerească a Sfinților Cuvioși Serghie și Gherman (sec. X, prăznuiți pe 11 septembrie), făcătorii de minuni de la Mănăstirea Valaam. Asociația funcționa chiar în casa fraților Johannes și Jaakko, unde a fost înființată o frumoasă bibliotecă și unde tinerii se adunau după Sfânta Liturghie pentru a citi împreună bogata literatură duhovnicească sau a exersa cântarea corală ortodoxă în limba finlandeză, spre entuziasmul locuitorilor din zonă. Treptat, Sfântul Ioan a devenit învățător și profesor de religie, înființând, între ani 1907-1911, cu binecuvântarea chiriarhală a mitropolitului locului, viitorul Patriarh Serghie, o școală ortodoxă confesională cu predare în limba finlandeză și cu internat, unde nu doar copiii fără posibilități materiale, ci și adulții puteau să ia parte la activitățile religios-educaționale. Totodată Sfântul Mucenic Ioan, alături de Ieromonahul Isaac, slujitor al Mănăstirii Valaam, încep o intensă activitate de catehizare și întărire

duhovnicească a fragilelor comunități ortodoxe de pe întreg cuprinsul vastului comitat Kuopio, dezorientate, pe de o parte, de presiunea prozelitismului luteran camuflat în haina împlinirii idealului național finlandez iar, pe de alta, de eforturile de rusificare din partea autorităților țariste care vedeau cum desprinderea definitivă politică a Finlandei devenea acum doar o chestiune de timp. Cu alte cuvinte, tânărul mărturisitor, într-o campanie calomnioasă fără precedent, ce avea să dureze până la finalul vieții sale, era acuzat de ambele tabere că reprezintă interese străine: de finlandezi era numit spion al rușilor, iar de țariști era numit „partizan politic" și „agitator" infiltrat pentru a destabiliza țara. Însă mucenicul avea un singur gând și plan, întărirea în credință a confraților săi și deschiderea inimilor lor pentru a conștientiza că a fi creștin nu înseamnă a pactiza nici cu „albii", nici cu „roșii", ci a fi cetățeni ai Ierusalimului ceresc.

Cu ajutorul Domnului și cu susținerea clericilor devotați, în special cei ai Mănăstirii Valaam, cu care Johannes era în neîntreruptă legătură, misiunea internă pe care o desfășura avea să înflorească, în pofida neliniștiii care cuprindea lumea, aflată în pragul Primului Război Mondial. În anul 1915, a fost târnosită o mică bisericuță dedicată Sfintei Ana proorocița - de care se pomenește în Evanghelie, și care împreună cu Sfântul Simeon primitorul de Dumnezeu l-au întâmpinat în templu pe Domnul nostru Iisus Hristos, ambii sărbătoriți la 3 februarie - edificiu care avea să întregească misiunea din Sonkajanranta și nu numai. Însă invidia și ura contestatarilor Sfântului Mucenic Ioan atingeau și ele apogeul, prin neumărate campanii mincinoase de presă, simultan atât în Imperiul Țarist, cât și în Finlanda. Mărturisitorul răspundea însă hulelor, minciunilor și propagandei îndreptate împotriva sa în același fel în care și Mântuitorul a făcut-o în curtea lui Pilat: cu tăcere și rugăciune pentru asupritorii săi.

Situația a devenit însă critică în anul 1917, când, în urma Revoluției Bolșevice, sfântului i s-a interzis să își mai desfășoare activitatea iar școlile și biserica au fost confiscate de autorități. Din nefericire, chiar și colaboratorii săi apropiați, adică oamenii Bisericii, au fost seduși de necontenitele calomnii la adresa lui Johannes, ajungând să se dezică de el. Părăsit de toată lumea, prins în vâltoarea Războiului Civil Finlandez din anul 1918 care avea să rămână pentru mulți ani o rană adâncă pe trupul unei țări de acum independete, dar mai dezbinate ca niciodată, Sfântul Ioan a fost arestat, alături de fratele său, în luna martie de „Gărzile Albe", o grupare paramilitară care începuse deja să practice teroarea politică.

Suspectat de trădare națională, tânărul Ioan a fost în cele din urmă executat de un pluton, fără niciun proces, într-unul din beciurile clădirilor din orașul Joensuu, capitala Careliei. Trupul său a fost apoi aruncat într-o groapă comună și recuperat de soția sa câteva luni mai târziu, fiind apoi așezat în cimitirul orașului Ilomantsi, nu departe de localitatea sa natală. La

înmormântarea creștinească de care a beneficiat în cele din urmă au participat mulțime de ortodocși, dar și luterani. Din păcate, martiriul și calomnierea Sfântului Mucenic Ioan nu au încetat nici după aceea, mormântul său fiind vandalizat în repetate rânduri în primele decenii de la plecarea sa din această viață, iar școala parohială pe care a înființat-o pierind într-un incendiu în anul 1950. Biserica Sfintei Prorocițe Ana există însă și în ziua de azi, ca mărturie a scurtei vieți a acestui Mărturisitor și Luminător al ortodocșilor finlandezi, cel care asemenea Domnului și-a purtat cu nădejde crucea, bând până la capăt paharul prigoanei și a muceniciei pentru Hristos.

Johannes avea 33 de ani când a murit, iar conform datei inscripționate pe piatra funerară a fost martirizat pe 8 aprilie. Un fapt inedit consemnat de către Jaako, fratele Sfântului Ioan, care a fost eliberat la scurt timp după arestare, a fost o vizită neașteptată în anul 1958 la mormântul din Ilomantsi a unui bătrân gărbovit nu atât de povara anilor, cât de povara conștiinței. Era nimeni altul decât unul dintre soldații aflați în plutonul de execuție, venit să primească slobozire, iertare și împăcare după atâtea decenii de remușcări și chin lăuntric. A simțit o mare ușurare după ce și-a petrecut toată noaptea în rugăciune la mormântul tânărului mucenic.

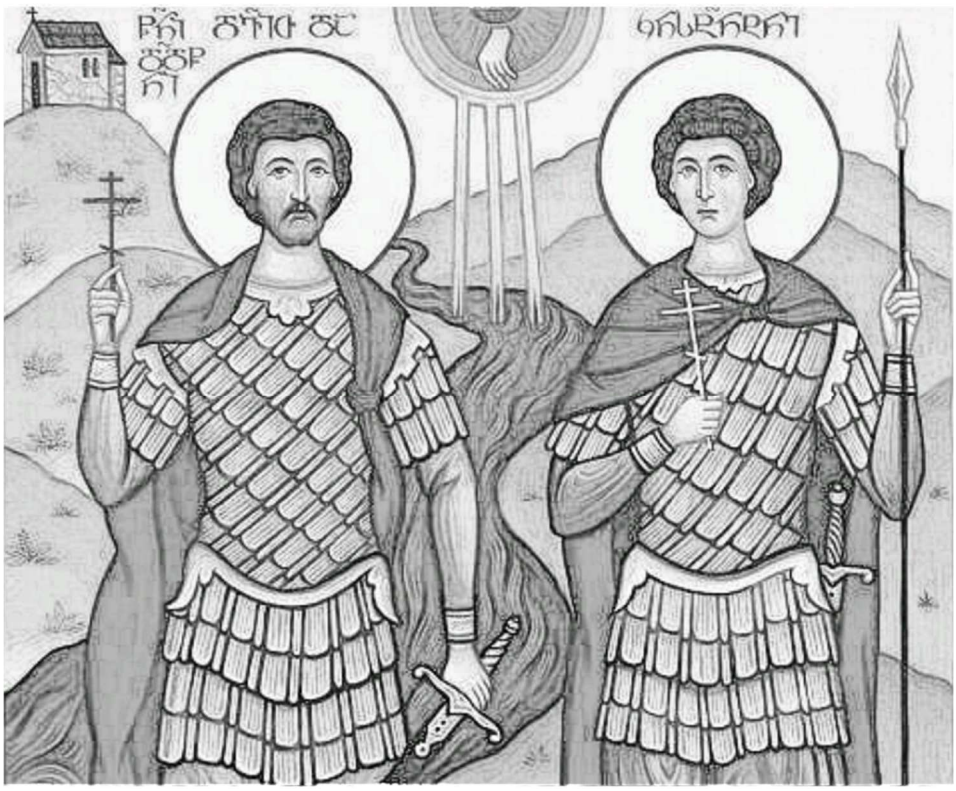

STUDII ȘI ARTICOLE

PRIETENIA: OBICEI COMUN, VIRTUTE RARĂ. COMENTARII PE MARGINEA EVANGHELIEI DUMINICII A DOUA DIN POST (MARCU 2, 1-12)

Preot lect. univ. dr. MARIUS FLORESCU

Introducere

Textul Evangheliei de la Marcu, ce se citește în duminica a doua din Post, deși este un text relativ scurt, surprinde prin complexitate și prin multitudinea de idei care se pot desprinde din el. Dintre toate, tema prieteniei are parcă rezonanță mai mare cu lumea în care trăim. De unde se desprinde această temă? Din relatarea faptului că slăbănogul din Capernaum a fost adus înaintea Mântuitorului de către patru bărbați, și de aici se presupune în mod firesc existența unei prietenii între ei.

De ce tema prieteniei are rezonanță cu lumea de azi? Pentru că prietenia a ajuns în foarte multe situații ceva care nu mai contează decât pentru satisfacerea unor nevoi imediate. Pentru prietenia virtuală determinată de tehnologia și mijloacele de socializare între oameni a luat parcă tot mai pregnant locul unei prietenii adevărate și mai ales reale. Din această perspectivă, prietenia pe care ne-o îmbie textul Evangheliei de la Marcu pare ceva deja extraordinar, ceva ce poate să constituie un model pentru mulți, dar mai ales pentru tinerii aflați la vârsta la care prieteniile se formează[1].

Prietenia - sub toate formele și manifestările ei – este așadar un obicei comun în zilele noastre. Prietenia adevărată este destul de rară, de aceea se cere căutată și promovată.

Exegeza textului de la Marcu 2, 1-12

Capernaumul este un oraș din Galileea, pe malul lacului Ghenizaret, cam la patru km de unde râul Iordan intră în acest lac numit și Marea Galileei. El nu este pomenit deloc în Vechiul Testament. Totuși este un oraș care s-a descoperit în preajmă și care a existat cu multe secole înainte de venirea

[1] Părintele Necula și Părintele Doboș, sesizau la unison că tinerilor de acum le lipsește tocmai puterea exemplului unor modele bune de urmat în viață și niște prietenii bazate pe principii morale și etice (*Împăcarea cu tine însuți*, Bookfest, București, 2022, pp. 43-47)

Mântuitorului în trup, o cetate de frontieră a Țării Sfinte așezată la întretăierea drumurilor comerciale din timpuri îndepărtate.

În această cetate numită „orașul său" pentru timpul îndelungat pe care îl petrecea Domnul acolo, s-a aflat Iisus când vorbea mulțimilor într-o casă deja supraaglomerată. Tot aici se întâlnise și cu sutașul roman care a ajutat la construcția sinagogii, căruia Iisus i-a vindecat slujitorul[2]. Tot aici vindecă Iisus pe soacra lui Petru și își începe propovăduirea, potrivit relatărilor evangheliștilor.

În sinagoga din Capernaum s-a descoperit o coloană pe care scrie în aramaică: „Halhum, fiul lui Iohana a făcut această coloană. Fie binecuvântat!". Numele de Halhum îl găsim tot la Marcu sub traducerea de Levi, adică tatăl evanghelistului Matei. Peste aproape 300 de ani de la înălțarea Domnului la ceruri, din vremea Sfântului Împărat Constantin cel Mare găsim o inscripție prin care îl împuternicește pe un iudeo-creștin cu numele Iosif să zidească o biserică în Capernaum.

Și iată deodată, în casa în care învăța Domnul Iisus și care era supraaglomerată se întâmplă ceva neobișnuit: se desface acoperișul casei, bucată cu bucată. „Ce credeți că i-au spus cei din casă lui Iisus? Nu relatează evanghelistul. Dar dacă suntem atenți, auzim ce i-au spus cei din casă lui Iisus și celor patru bărbați: Oameni buni, ce faceți? Stricați casa omului, pe care și-a făcut-o cu atâta trudă. Ce le va fi răspuns atunci Hristos? Lăsați-i să desfacă acoperișul mai departe"[3]. Pentru că Iisus știa ce va urma să se întâmple. Și fără să zăbovească, Domnul îi dă slăbănogului dezlegare de păcate spunând: „Iertate îți sunt păcatele tale!". Fără să aibă puterea să se roage Domnului pentru ceva, slăbănogul primește iertarea păcatelor, fiind vindecat mai întâi de slăbiciunea sufletească. Apoi, aude din gura Mântuitorului cuvintele de slobozire din boala cumplită de care era legat: „Scoală-te, ia-ți patul tău și umblă!".

Iisus avea o putere în cuvânt care îi atrăgea pe toți. Se explică de ce nu mai era loc în casă. Dintre oamenii care erau acolo de față se disting cu precădere „oamenii de suflet". Așa îi numea pe cei patru bărbați, într-un cuvânt la Evanghelia din această duminică, episcopul Ioan Mihălțan al Oradiei. „Această atitudine de suflet este fundamentată pe marea forță a iubirii"[4]. Ei nu au avut astâmpăr, ca și samarineanul milostiv, până ce nu l-au dus pe prietenul lor înaintea Mântuitorului. Apoi Iisus îl vindecă pe acesta „văzând credința lor".

---

[2] Vezi tâlcuirea la această Evanghelie dată de mitropolitul dr. †Antonie Plămădeală, în *Tâlcuri noi la texte vechi*, *ediția a doua*, București, 1996, p. 147

[3] *Învіatul din Nazaret, Convorbiri duhovnicești cu † Ioan al Banatului*, Editura Sophia, București, 2017, p. 206

[4] Ioan Mihălțan, Episcopul Oradiei, *Idei din Sfintele Evanghelii pentru predicile duminicilor și sărbătorilor de peste an*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Oradiei, Oradea, 1999, p. 24

Părintele Nicolae Steinhardt se referea în cunoscuta lucrare *Dăruind vei dobândi* și la admirațiile Domnului. Iisus literalmente îi admiră pe cei patru bărbați, „văzând credința lor", adică admirând prietenia cu slăbănogul, deși slăbănogul nu avea ce să le ofere, apoi devotamentul, perseverența, iscusința, hotărârea de care au dat dovadă[5].

Păcatul este acoperișul sau peretele care desparte pe om de Dumnezeu. Acesta se ridică doar prin puterea credinței și a iubirii. Părintele Zosim Oancea care a alcătuit o lucrare intitulată *Popasuri omiletice la duminici și sărbători* asemăna pe cei patru bărbați care l-au dus pe slăbănog înaintea Domnului cu alergătorii din cursele cu obstacole. Nu au stat în calea lor nici zăduful zilei, nici mulțimile adunate și nici măcar construcția propriu-zisă a casei[6]. Puteau să aștepte până ce termina Domnul de vorbit și să-l înfățișeze atunci când ieșea din casă. Dar nu au mai zăbovit și s-au grăbit să-și ajute prietenul, găsind apoi și împlinirea în vindecarea dublă oferită de Mântuitorul.

Prietenia pe care o vede la cei patru bărbați anonimi este aceeași despre care vorbește Hristos Domnul atunci când zice: „Mai mare dragoste ca aceasta nimeni nu are, ca viața să-și pună pentru prietenii săi" (Ioan 15, 13).

Virtuțile prieteniei adevărate în viziunea celor vechi și în spiritualitatea contemporană

Despre prietenia în lumea greco-romană a vorbit la noi mai ales părintele profesor Ioan G. Coman, în lucrarea *Frumusețile iubirii de oameni în spiritualitatea patristică*[7]. Părintele profesor enumeră câteva criterii ale prieteniei la vechii gânditori și clasici precreștini, dintre care am reținut:

- Prietenia fiind un act liber și selectiv, trebuie să punem multă grijă în alegerea prietenilor;
- Dacă prietenul este un alter ego, se cuvine să-l iubim ca pe noi înșine;
- Caracteristica fundamentală a adevăratei prietenii este statornicia;
- Prietenia este colaboratoarea virtuților, nu tovarășa viciilor. Aici intră și obligația de a păstra neatinsă onoarea prietenilor;
- Prietenia se cuvine să fie degajată, sprintenă, plăcută, gata de curtoazie și volubilitate;
- Între o pritenie veche și una nouă, nu trebuie să ezităm niciodată;
- Antichitatea păgână este unanimă în a recomanda un număr restrâns de prieteni. Prieten în sens desăvârșit nu poate fi cineva cu mai mulți;
- Durata prieteniei este nelimitată;
- Adevărata prietenie este veșnică;

---

[5] Nicolae Steinhardt, *Dăruind vei dobândi*, Editura Mănăstirii Rohia, 2006, p. 326

[6] Preot Zosim Oancea, *Popasuri omiletice la duminici și sărbători*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2004, pp. 151-152

[7] Preotul profesor Ioan G. Coman, *Frumusețile iubirii de oameni în spiritualitatea patristică* Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1988

- Lingușitorul poate fi deosebit de prietenul adevărat, așa cum lucrurile colorate și simulate pot fi deosebite de cele curate și adevărate[8].

Un capitol inspirațional este cel legat de prietenia dintre profesori și studenți, unde este redat exemplul vestitului profesor și retor Origen[9]. Studenții săi, dintre care unii Sfinți Părinți ai Bisericii, erau fascinați de felul în care preda Origen și se raporta la ei.

Prietenia este un lucru valoros și în lucrarea *Spovedania unui pelerin rus către duhovnicul său*, unde la un moment dat este relatat episodul în care și pelerinul și profesorul se adresează duhovnicului: „a venit ceasul să ne despărțim și să plecăm. Din adâncul inimii vă rugăm să vă rugați pentru călătoria noastră și pentru prietenia noastră”[10], semn că împărtășirea atâtor gânduri personale și trăiri duhovnicești i-a legat într-o frumoasă prietenie.

„Credeți în prietenie?”, era întrebat odată Părintele Teofil Părăianu. „Da, din toate puterile”. „Ce este aceasta?”. „Prietenia este confluența între iubiri, este o realitate din cer adusă pe pământ, este ceva ce se alcătuiește din reciprocitate, în iubire și respect. Eu să știți că totdeauna am avut prieteni, de când mă știu am avut prieteni, am și acuma și nu puțini și sunt foarte bucuros de prieteni. Cred într-o prietenie adevărată, sfântă și curată și o recomand din toate puterile mele”.

„Rămâne ea în veșnicie?”. „Da”.

„Dar dacă unul dintre prieteni ajunge în rai și celălalt în iad?”. „Nu se poate, pentru că prietenii trebuie să ajungă în același loc, că-s cam la fel. Cei ce se potrivesc în lumea aceasta se potrivesc și în lumea cealaltă”[11].

Mitropolitul cărturar Nicolae Corneanu, părintele nostru duhovnicesc, nota într-una dintre volumele sale de scrieri patristice că: „prietenia reprezintă o însușire indispensabilă a omului. Creatorul l-a înzestrat cu ea pentru a-I face viața mai frumoasă și a-l ajuta să poată suporta mai ușor inerentele greutăți. Sfinții Părinți ai Bisericii au vorbit mereu despre prietenie și i-au închinat pagini în șir. De exemplu Sf. Maxim Mărturisitorul spunea că viața prietenilor este o bucurie și o suferință comună”[12].

Asemenea ziceri ale Sfinților Părinți despre prietenie le-am putea adăuga fără nicio greutate[13]. Una dintre prieteniile cele mai cunoscute din

---

[8] *Idem*, pp. 146-151

[9] *Idem*, pp. 159-161

[10] A șaptea istorisire din *Spovedania unui pelerin rus către duhovnicul său*, Editura Învierea, Arhiepiscopia Timișoarei, 1999, p. 190

[11] *Veniți de luați bucurie. Părintele Teofil Părăian. O sinteză a gândirii Părintelui Teofil în 750 de capete*, Editura Teognost, Cluj-Napoca, 2001, pp. 114-115

[12] Mitropolit Nicolae Corneanu, *Miscellanea patristica*, Editura Amarcord, Timșoara, 2001, p. 119

[13] Vezi pr. dr. Gh. Paschia, *Din cugetările și sfaturile morale ale Sfinților Părinți și ale unor scriitori clasici români despre prietenie*, în „B.O.R.”, an C, nr. 3-4, martie-aprilie 1982, pp. 300-304

veacul de aur al perioadei patristice este cea dintre Sfinții Vasile cel Mare și Grigorie de Nazianz[14].

În articolul intitulat „Ce cred că înseamnă prietenia creștină” și publicat în exclusivitate pe basilica.ro, Teodor Baconschi spunea că prietenia creștină dintre doi oameni nu e doar simetrică ci „intră în logica Terțului inclus, căci Hristos e al treilea Prieten care-i însoțește, îi ajută să-și ierte unul altuia neputințele și erorile, le inspiră un orizont mai presus de istorie și de împrejurările imediate”[15].

„**Icoane**” **ale prieteniei în Vechiul și Noul Testament**

- Prietenia dintre Rut și Naomi, soacra ei
Rut 1, 16-17:

Iar Rut a zis: „Nu mă sili să te părăsesc şi să mă duc de la tine; căci unde te vei duce tu, acolo voi merge şi eu şi unde vei trăi tu, voi trăi şi eu; poporul tău va fi poporul meu şi Dumnezeul tău va fi Dumnezeul meu. Unde vei muri tu, voi muri şi eu şi voi fi îngropată acolo. Orice-mi va face Domnul, numai moartea mă va despărţi de tine!”. Aici avem o dovadă de loialitate puternică și totodată rară, în care se arată că prietenia este de fapt veșnică. Deși se spune, în termeni omenești, că moartea le va despărți, sensul duhovnicesc este acela că prietenia dintre ele este, de fapt, veșnică.

- Prietenii lui Iov, care vin de departe să îi asculte necazul
Iov 2, 11-13

Iar trei prieteni ai lui Iov au aflat despre toate aceste nenorociri care dăduseră peste el şi au venit fiecare din ţara lui şi ei erau: Elifaz din Teman, Bildad din Şuah şi Ţofar din Naamah. Ei se înţeleseseră împreună să vină să împărtăşească durerea lui şi să-l mângâie.Şi când ei şi-au ridicat ochii de departe, nu l-au mai recunoscut. Atunci au slobozit glasurile lor, s-au tânguit şi şi-au sfâşiat fiecare veşmântul şi şi-au presărat capul cu ţărână. Apoi au şezut pe pământ, lângă el, şapte zile şi şapte nopţi, fără să-i spună nici un cuvânt, căci vedeau cât este de mare durerea lui. Ca niște prieteni buni și adevărați, cei trei bărbați, asemenea celor patru din Evanghelia cu slăbănogul din Capernaum, au lăsat toate și au venit să îl cerceteze pe prietenul lor. Și

[14] Vezi studiul pr. Marin M. Braniște, *Momente și aspecte ale prieteniei Sfinților Părinți capadocieni*, în „Mitropolia Olteniei”, an XIV, nr. 1-2, ianuarie-februarie 1962, pp. 40-56
[15] https://basilica.ro/teodor-baconschi-ce-cred-ca-inseamna-prietenia-crestina/, accesat la 20 iunie 2024

chiar dacă nu au putut să îi readucă statutul înapoi, au ascultat ce avea de spus, iar pentru Iov acest lucru a contat foarte mult.

- Prietenia dintre Ilie și Elisei
IV Regi 2, 1-2

În vremea când Domnul a vrut să înalţe pe Ilie în vârtej de vânt la cer Ilie a plecat cu Elisei din Ghilgal. Şi Ilie a zis către Elisei: „Stai aici, căci Dumnezeu mă trimite la Betel". Iar Elisei a zis: „Cât este de adevărat că Domnul este viu şi cum este viu şi sufletul tău, tot aşa de adevărat este că nu te voi lăsa singur". Şi s-au dus amândoi la Betel. O frumoasă caracteristică a prieteniei este capacitatea de a fi aproape unui om atunci când are nevoie de tine. Urmând o călătorie necunoscută, Ilie este însoțit de Elisei la Betel, deși Ilie nu vroia să îl expună și pe acesta la prefacerile care aveau să se petreacă în scurt timp cu el. Ilie însuși nutrea o temere omenească, de aceea nu vroia ca și Elisei să fie părtaș ei. Dar prietenia adevărată le îndură cu dragoste pe toate, după cuvântul Apostolului Pavel din I Corinteni 13.

- Prietenul vechi vs. prietenul nou:
Înțelepciunea lui Isus Sirah 9, 12-13

Nu părăsi pe prietenul cel vechi, nu este asemenea lui. Vin nou este prietenul nou, de se va întâmpla cu veselie îl vei bea. Cu adevărat pildele și cuvintele pline de înțelepciune din această carte a Vechiului Testament au relevanța lor, fiind mai întâi testate în viața de zi cu zi, la fel ca proverbele și zicătorile din lume. Prietenul vechi este de folos și de mare ajutor în viață[16].

- Domnul Iisus Hristos, despre prietenie
Ioan 15, 12-14

Aceasta este porunca Mea: să vă iubiţi unul pe altul, precum v-am iubit Eu. Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca sufletul lui să şi-l pună pentru prietenii săi. Voi sunteţi prietenii Mei, dacă faceţi ceea ce vă poruncesc. O lovitură pentru regimul comunist ateu din România de altă data a fost gestul scriitorului Mircea Vulcănescu din închisoarea de la Aiud, când a salvat un tânăr de la moarte cu prețul vieții sale, împlinind astfel în literă

[16] Vezi prezentarea cărților citate din Vechiul Testament și principalele idei la Pr. prof. Vladimir Prelipceanu, Pr. prof. Gheorghe Barna, Pr. prof. Nicolae Neaga, Pr. prof. Mircea Chialda, *Studiul Vechiului Testament. Manual pentru Facultățile de Teologie*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2006

cuvântul Domnului Iisus[17]. Iisus nu cere altceva în schimb pentru prietenia oferită de El decât dragoste. „Creștinismul este cea mai mare și mai desăvârșită școală a prieteniei. Biserica nu este altceva decât un stadion de întrecere în iubire, având drept țel la capătul alergării, mântuirea. Aceasta pentru că Mântuitorul nostru Iisus Hristos, coborât prin dragostea Tatălui față de lume, socotește mântuirea ca un act sublim al prieteniei divine. Creștinismul are la baza lui actul ultim al celei mai sublime prietenii, adică moartea pentru prieteni. Modelul desăvârșit de prietenie și de iubire este Mântuitorul nostru Iisus Hristos care proclamă că adevărata prietenie cere o dragoste încununată de jertfă”[18].

- Iisus și prietenii săi Lazăr, Marta și Maria
Ioan 11, 4-6

Iar Iisus, auzind, a zis: Această boală nu este spre moarte, ci pentru slava lui Dumnezeu, ca, prin ea, Fiul lui Dumnezeu să Se slăvească. Şi iubea Iisus pe Marta şi pe sora ei şi pe Lazăr. Când a auzit, deci, că este bolnav, atunci a rămas două zile în locul în care era. Mântuitorul a avut prieteni pe pământ mai întâi pe mama Sa, pe dreptul Iosif, pe ucenici, pe cei care îi ascultau cuvântul și pe toți care credeau în El. În mod special însă, Iisus poposea adesea la casa lui Lazăr și a surorilor lui Marta și Maria, pe care îi iubea. Din nou apare virtutea iubirii ca fiind temelia prieteniei adevărate.

*

Poate cea mai grăitoare icoană a prieteniei creștine este icoana *Iisus și prietenul său Sfântul Mina*, icoană coptă din secolul IV, unică prin modul de a reprezenta pe Iisus și pe Sfântul Mina. Iisus ține mâna stângă pe după capul Sfântului Mina, pe umeri, în semn de prietenie. Dacă pe umerii Domnului Iisus Hristos, sub chipul oii pierdute sau a omului căzut pe drumul dintre Ierusalim și Ierihon în reprezentarea Bunului Păstor, icoana omagială de anul acesta,

[17] Închis la Aiud, Mircea Vulcănescu a ținut o serie de conferințe considerate subversive de torționari, pentru că le menținea oamenilor moralul. A fost încarcerat cu alți 12 deținuți din celula sa, în beciul secției 1, unde au fost dezbrăcați în pielea goală și lăsați în frig, neavând paturi sau scaune pe care să șadă. Epuizat, unul dintre deținuți a căzut din picioare după câteva ore. Conform unui martor, Vulcănescu s-ar fi așezat pe ciment ca o saltea pentru cel doborât, salvându-i viața. Vulcănescu a murit pe 28 octombrie 1952, bolnav de plămâni. Șeful temnicerilor de la Aiud l-a pedepsit mutându-l din celula condamnaților într-o celulă din cetățuia închisorii, în care a petrecut o noapte pe un ger de -20º. Avea 48 de ani și a lăsat un îndemn: „*Să nu ne răzbunați!*” (https://ro.wikipedia.org/wiki/Mircea_Vulc%C4%83nescu, accesat la 20 iunie 2024)

[18] Octavian-Silviu Tătulea, *Prietenia creștină - icoană a raiului*, https://doxologia.ro/prietenia-crestina-icoana-raiului, accesat la 20 iunie 2024

putem fi oricare dintre noi și în locul Sfântului Mina poate fi orice om care acceptă cererea de prietenie a Mântuitorului.

Concluzii

Din cele parcurse în scurtul studiu de față, observăm că peste tot prietenia adevărată este caracterizată mai întâi de dragoste. Loialitatea și empatia sunt alte caracteristici fără de care o prietenie adevărată nu poate exista. Prietenia transcende timpul și este orientată spre veșnicie. Putem fi prieteni cu orice ne împărtășește sentimentele, preocupările, ș.a. Adevărata prietenie este însă numai în Hristos, care este de la începutul venirii Sale în lume Prietenul desăvârșit.

Lumea pare tot mai străină de aceste concepte. Prieteniile sunt tot mai afectate de individualism și de acapararea tehnologiei. Inteligența artificială poate fi, de exemplu, un prieten până la un punct. Poate să te asculte și chiar să îți dea sfaturi, mimând până și empatia. Dar niciodată nu va fi ca un suflet pe care să îl simți aproape în bucurii și în tristeți.

Nu vom reuși noi să schimbăm lumea, dar putem să ne schimbăm pe noi înșine și măcar pe unul de lângă noi, arătându-i frumusețile și bucuriei prieteniei sincere și dezinteresate.

ΨΩΤΗΡ

YHWH CA TATĂ, RĂSCUMPĂRĂTOR ȘI OLAR ÎN ISAIA 63,7-64,11- IMAGINEA UNEI RELAȚII DE LEGĂMÂNT

ADRIAN CIPRIAN ILIESCU
Teologie pastorală anul IV

Abstract: Lucrarea de față examinează tripla metaforă a lui Yhwh ca **Tată** (אָב - *av*), **Răscumpărător** (גאל - *go'el*) și **Olar** (יוצר - *yotser*), așa cum apare în Isaia 63,7–64,11, unul dintre cele mai dense pasaje teologice din Trito-Isaia. Spre deosebire de rarele referințe explicite la Dumnezeu ca tată în Biblia ebraică, aici invocarea directă („אָבִינוּ" - *avinu*) apare insistent, subliniind intimitatea legământului și originea spirituală a lui Israel, independentă de genealogia patriarhală (Avraam și Israel refuzând recunoașterea în Isaia 63,16). Metafora „גאל" (*go'el*) evidențiază rolul activ al lui Yhwh în răscumpărare, evocând eliberarea exodică și salvarea post-exilică, în timp ce termenul „יוצר" (*yotser*) subliniază libertatea suverană a Creatorului, asemenea olarului față de lut (cf. Ieremia 18). Studiul arată cum aceste imagini se completează: Tatăl sugerează proximitate și îndurare, *go'el* implică responsabilitate legământală și protecție, iar *yotser* afirmă autoritatea absolută. În contextul post-exilic, această triadă consolidează identitatea colectivă a Israelului, chemând la recunoașterea suveranității și milei divine ca fundament al restaurării naționale și spirituale.

Cuvinte cheie: Yhwh; Tată (אָב); Răscumpărător (גאל); Olar (יוצר); Isaia 63–64; Trito-Isaia; legământ; exil babilonian; teologie biblică; imaginea lui Dumnezeu; identitate Israel.

Abstract: This study examines the triple metaphor of Yhwh as **Father** (אָב - *av*), **Redeemer** (גאל - *go'el*), and **Potter** (יוצר - *yotser*), as presented in Isaiah 63,7–64,11, one of the most theologically dense passages in Trito-Isaiah. Unlike the rare explicit references to God as Father in the Hebrew Bible, here the direct invocation ("אָבִינוּ" - *avinu*) appears insistently, emphasizing the intimate covenantal bond and Israel's spiritual origin independent of patriarchal genealogy (with Abraham and Israel refusing recognition in Isaiah 63,16). The metaphor "גאל" (*go'el*) highlights Yhwh's active role in redemption, evoking both the Exodus and post-exilic deliverance, while "יוצר" (*yotser*) underscores God's sovereign freedom, akin to a potter over clay (cf. Jeremiah 18). The study demonstrates how these images complement each other: the Father suggests intimacy and mercy, *go'el* implies covenantal responsibility and protection, and *yotser* affirms absolute authority. In the post-exilic context, this triad reinforces Israel's collective identity,

calling for the recognition of divine sovereignty and mercy as the foundation of national and spiritual restoration.

Keywords: Yhwh; Father (אָב); Redeemer (גאל); Potter (יוצר); Isaiah 63–64; Trito-Isaiah; covenant; Babylonian exile; biblical theology; divine imagery; Israelite identity.

Întrucât o relație Tată-Fiul dintre Yhwh și Israel este frecvent implicată și ocazional exprimată în textul biblic, referirile directe la Dumnezeu ca tată sunt puține și rare[1]. De exemplu, găsim cuvântul lui Yhwh prin Moise și profeți care se referă la Israel ca fiind "fiul meu" în pasaje precum Ieșire 4,22-23 și Os 11,1-4. Dar cum partea lui Dumnezeu din relație rămâne neexprimată, această imagine poate fi atât maternă cât și (sau chiar mai degrabă decât) paternă. În pasajul din Osea, de exemplu, se poate susține că imaginea lui Dumnezeu este în primul rând (sau poate chiar exclusiv) maternă.[2] În alte locuri, cum ar fi Deuteronom 1,31 și 8,5, Israel este descris metaforic ca „fiu" sau „copil" (בו), dar Dumnezeu nu este numit clar „tată", ci apare prezentat generic ca „om" (איש). Se poate discuta dacă lipsa explicită a termenului „tată" este intenționată sau doar întâmplătoare. În această lucrare, îmi propun să analizez tocmai această utilizare foarte explicită - și, am putea spune, deliberată - a metaforei paternității în raport cu Dumnezeul lui Israel.

Yhwh ca Tată

Printre puținele locuri în care Yhwh este identificat în mod explicit ca tată se numără Deut 32,6; Ps 67,5; Ier 3,4, 19; 31,9; Mai 1,6 și 2,10.[3] Chiar și în aceste șase pasaje, imaginea lui Dumnezeu ca Tată apare mai ales sub forma unei întrebări retorice sau ipotetice. De exemplu: „Nu este El tatăl vostru, Cel

[1] Brevard S. Childs (Isaia [OTL; Louisville: Westminster John Knox, 2001] 524) speculează că reticența de a se referi la Dumnezeu ca tată se poate datora "asocierii inițiale cu lumea mitologică a zeităților canaanite" pe care acest lucru ar putea să o implice. De asemenea, el afirmă că "referirea la Dumnezeu ca Tată crește în frecvență doar în perioada post-exilică târzie" În ceea ce privește utilizarea biblică, totuși, ea apare într-o varietate de texte care, după toate probabilitățile, provin din secolul al VI-lea (Deut 32,6; Ier 3:4, 19; 31,9, precum și Isaia 63,16 și 64,7).

[2] Robert Hamerton-Kelly, Dumnezeu Tatăl: Theology and Patriarchy in the Teaching of Jesus (OBT; Philadelphia: Fortress, 1979) 39-40. Hamerton-Kelly îl citează pe Paul Ricoeur ca fiind unul dintre cei care oferă o interpretare "mixtă" a Osea 11,1-4, începând cu imaginea lui Dumnezeu ca tată și concluzând cu Dumnezeu ca mamă. Hamerton-Kelly argumentează că imaginea este feminină pe tot parcursul, subliniind funcția maternă a "aplecării pentru a-i hrăni" în v. 4 (fără a aborda, totuși, lectura problematică a MT și emendările necesare pentru a ajunge la acest sens).

[3] Se poate remarca, de asemenea, utilizarea mai frecventă a termenului "tată" pentru Dumnezeu în operele deuterocanonice sau apocrife ulterioare din perioada elenistică (Tob 13,4; Înțelepciune 2,16; 14,3; Sir 23,1; 3 Macabei 5,7)

care v-a creat?" (Deut 32,6); „Nu cumva tocmai acum m-ai chemat: «Tatăl meu»?" (Ier 3,4); „Și eu credeam că mă vei numi: «Tatăl meu»" (Ier 3,19); „Dacă sunt tată, unde este cinstea care Mi se cuvine?" (Mai 1,6); „Nu avem toți un singur Tată? Nu ne-a creat un singur Dumnezeu?" (Mai 2,10). Prin contrast, un pasaj scurt, cu structură asemănătoare unui psalm, din Trito-Isaia se evidențiază prin invocarea clară și directă a lui Yhwh ca tată.

În Isaia 63,7–64,11, adresarea directă către Yhwh - „Tu ești Tatăl nostru" - apare de trei ori, subliniind o relație personală și intimă. După cum au remarcat comentatorii, Isaia 63,7–64,11 „se citește destul de unitar, fără nicio ruptură evidentă de sens", având caracterul unei lamentații colective. Seamănă foarte mult cu psalmii canonici de jale comunitară, dar nu fără anumite anomalii.[4] Ceea ce devine evident este faptul că profetul i se adresează lui Dumnezeu ca Tată într-un context de criză profundă. Ce intenționează, așadar, să transmită acest psalm prin invocarea lui Yhwh ca Tată? Deși celelalte pasaje biblice menționate mai sus sunt mult mai puțin directe în privința acestei adresări, ele pot totuși contribui la clarificarea sensului pe care îl dă profetul metaforei paternității divine. În mod special, două dintre aceste texte prezintă o afinitate aparte cu Trito-Isaia: Psalmul 67,5 (unde Dumnezeu este descris ca „tată al orfanilor" și ocrotitor al celor lipsiți de apărare) și Maleahi 2,10 (unde Dumnezeu este numit „unicul Tată" și creatorul tuturor). În literatura intertestamentară și rabinică târzie, imaginea lui Dumnezeu ca Tată devine mai prezentă, ceea ce arată o accentuare a relației personale cu divinul[5].

Isaia 63,16 descrie poporul ca pe un popor orfan, părăsit de Avraam și Israel: „Avraam nu ne cunoaște și Israel nu ne recunoaște". Strigătul către Yhwh ca Tată pornește din această stare de disperare, în care comunitatea se simte abandonată și fără niciun sprijin pământesc. Această imagine se aseamănă cu cea din Psalmul 67,5, unde Dumnezeu este numit „tată al orfanilor și ocrotitor al văduvelor", arătând grija Sa specială față de cei vulnerabili. Lipsa totală a ajutorului omenesc în perioada post-exilică, descrisă de Trito-Isaia, face ca această rugăciune să fie și mai emoționantă și mai plină de patos. Prin acest strigăt, poporul Îi cere lui Dumnezeu să arate milă și să intervină cu putere pentru ei (Isaia 63,15). În acest context, una dintre cele mai puternice dimensiuni ale imaginii lui Dumnezeu ca Tată este aceea de protector și apărător al celor fără apărare.

Isaia 64,7 vorbește despre Dumnezeu ca fiind deopotrivă tată și olar, o imagine a celui care creează. Acest lucru este strâns paralel cu dubla interogație

---

[4] Richard Bautch, *Developments in Genre between Post-Exilic Penitential Prayers and the Psalms of Communal Lament* (Academia Biblica 7; Atlanta: Society of Biblical Literature, 2003) 37-40.

[5] James Barr, *Old and New in Interpretation: A Study of the Two Testaments*, London: SCM Press, 1966, p. 153–155.

din Mai 2,10: "Nu avem noi toți un singur tată? Nu ne-a creat un singur Dumnezeu?[6] Imaginea lui Dumnezeu ca Tată este, de fapt, o altă modalitate de a vorbi despre rolul Său de Creator, atât în cartea Maleahi, cât și în Trito-Isaia. În Psalmul 67, Dumnezeu este prezentat ca un Tată și un ocrotitor al orfanilor și văduvelor, „în locuința Sa sfântă" (v. 6). Acest psalm este, în esență, un cântec de biruință, în care Dumnezeu „dă putere și tărie poporului Său" (v. 36) și „va zdrobi capetele vrăjmașilor Săi" (v. 22). De asemenea, expresia „noi toți" (כלנו) din Maleahi 2,10 face referire clară la poporul lui Iuda, care Îl recunoaște pe Dumnezeu ca Tată și Creator, dar care totodată a încălcat legământul strămoșilor și a profanat sanctuarul lui Yhwh (Maleahi 2,10-11). Astfel, combinația dintre imaginea de „tată" și aceea de „creator" nu se referă la o creație universală, ci mai degrabă la crearea specială și aleasă a lui Israel ca popor al lui Dumnezeu.

. Ar trebui să căutăm un sens similar în Isaia 63,16 și 64,7. Aceste două sensuri principale - apărător și creator al lui Israel - din spatele metaforei rădăcină "tată" sunt evocate mai ales prin asocierea lui "tată" cu metaforele secundare "răscumpărător" în Isaia 63,16 și "olar" în 64,7.

a) Apărarea rudelor: Tată și Răscumpărător (Isaia 63:16)

„Căci Tu ești Tatăl nostru, chiar dacă Avraam nu ne cunoaște și Israel nu ne recunoaște; Tu, Doamne, ești Tatăl nostru; Răscumpărătorul nostru din vechime este numele Tău" (Isaia 63,16). În acest verset, profetul Îl invocă de două ori pe Dumnezeu ca Tată, vorbind în numele întregului popor. Observăm mai întâi o afirmație negativă: Avraam și Israel nu-și mai recunosc urmașii, arătând astfel distanțarea strămoșilor. Apoi urmează o afirmație pozitivă și puternică: Dumnezeu rămâne adevăratul Tată al poporului și Răscumpărătorul lor din vechime, accentuând relația unică și fidelitatea divină.

În sens negativ, se afirmă că Avraam și Israel nu cunosc și nu recunosc poporul ca fiind urmașul lor.[7] Se pot observa ecouri din Cartea Facerii (Geneza), unde Dumnezeu îi promite lui Avraam că va fi „tatăl unei mari națiuni" (Gen 12,2; cf. Gen 13,16; 15,5; 17,5-6). Cu toate acestea, în Isaia, Avraam pare să renunțe la acest rol și să nu-și mai recunoască urmașii. La fel, Israel (Iacov) refuză să îi recunoască drept copiii săi. Această idee amintește de discuția lui Iisus cu „iudeii" în Ioan cap.8, când aceștia îl revendică mai întâi pe Avraam și apoi pe Dumnezeu ca fiind tatăl lor, însă Iisus le contestă această legitimitate spirituală.

---

[6] Vezi, de asemenea, Isaia 45,9-11, în care imaginea olarului este combinată cu cea a tatălui și a mamei pentru a vorbi despre Yhwh ca fiind creatorul.

[7] Dezbaterea dacă 'D exprimă sau nu o condiție ipotetică (a se vedea Blenkinsopp, Isaiah 56-66, 263) poate că nu are sens. Întrebarea ridicată de limbajul poetic al profetului nu îl privește pe Avraam sau pe Israel în sine. Mai degrabă, ea abordează problema identității naționale pentru comunitatea postexilică.

Acest lucru nu reflectă un eșec din partea lui Avraam [8], ci mai degrabă ideea că adevărata identitate a poporului nu poate fi redusă la strămoșii lor umani. Într-o cultură bazată pe descendență patrilineară, contrastul dintre Yhwh și cei doi mari patriarhi (Avraam și Israel) în legătură cu titlul de „tată" arată că adevărata identitate a poporului nu se bazează pe sângele lor, ci pe legământul încheiat cu Dumnezeu pe Muntele Sinai. La acest legământ se face aluzie mai ales în Isaia 64,1-3, unde apare imaginea teofaniei de pe Sinai. Legătura creată prin legământul cu Yhwh este mai puternică și mai profundă decât orice relație de rudenie biologică. În relatarea din Exod, Dumnezeu afirmă ceea ce Avraam și Israel refuză acum să recunoască - că El este Tatăl lui Israel și că ei sunt fiii Lui. "Așa spune Yhwh: Israel este fiul meu întâi născut" (Ieșire 4,22). Aceasta este, de fapt, tema acestui psalm isaist, care se pretinde a fi: Yhwh spune: "Cu siguranță, ei sunt poporul meu, copii care nu se vor înșela" (Isaia 63,8). Astfel, în prima comparație, Yhwh este prezentat ca adevăratul părinte al poporului, spre deosebire de Avraam sau Israel. El este Cel din care poporul își trage cu adevărat identitatea și Cel care stă la originea și în fruntea istoriei lor. În a doua parte a versetului, Yhwh este numit Tată împreună cu termenul **גאל** (*go'el*), adică „Răscumpărător". Această asociere nu este întâmplătoare sau lipsită de legătură; dimpotrivă, în stilul paralel caracteristic poeziei ebraice, fiecare termen îl explică și îl completează pe celălalt. Este deosebit de semnificativ faptul că aici Dumnezeu este numit „Răscumpărătorul nostru din vechime" (Isaia 63,16), subliniind rolul Său istoric și continuu în viața poporului. Funcția de răscumpărător (go'el) presupunea îndatorirea celui mai apropiat membru de familie să salveze sau să recupereze rudele, reflectând solidaritatea profundă[9].

Legătura dintre paternitatea lui Dumnezeu și identitatea poporului este întărită și mai mult de aluziile la teofania de pe Sinai din acest pasaj. Isaia 63,19b–64,4a reprezintă un apel puternic al profetului la o nouă manifestare divină (epifanie). În aceste versete, se vorbește despre ceruri care se deschid și munți care se cutremură (63,19), amintind clar de coborârea lui Dumnezeu pe Muntele Sinai. De fapt, asemănarea de limbaj dintre acest text din Isaia și relatarea din Ieșire 19,16-25 (reluată și în Judecători 5,4-5) i-a determinat pe unii comentatori rabinici să înțeleagă aceste versete ca referindu-se direct la Sinai. Prin această imagine, profetul vrea să revină la rădăcinile spirituale ale poporului și să refacă identitatea lui în perioada post-exilică. Cei întorși din

[8] Unii comentatori au luat acest pasaj în mod excesiv de literar, ceea ce îi determină să speculeze asupra modului în care Avraam și Israel ar fi putut să-și renege descendenții. Bernhard Duhm (Das Buch Jesaja übersetzt und erklärt [ed. a 4-a; HKAT 3.1; Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1922] 469), primul care a propus existența unui Trito-Isaia, a sugerat că patriarhii nu au reușit să răspundă la invocările poporului prin necromanție.

[9] Walter Brueggemann, *The Theology of the Old Testament: Testimony, Dispute, Advocacy*, Minneapolis: Fortress Press, 1997, p. 385–387.

exil, asemenea unui nou exod, Îl roagă acum pe Dumnezeu să Se arate din nou, asemenea unei noi teofanii la Sinai.

În ceea ce privește imaginile profetice referitoare la Dumnezeu, Isaia 63,16 este cu totul unic pentru că reunește cele două titluri: Tată (אב) și Răscumpărător (גאל). Deși am menționat deja că termenul „tată" este rar folosit pentru Yhwh, trebuie adăugat că și termenul „răscumpărător" apare destul de rar în afara cărților Deutero- și Trito-Isaia. În Isaia 40–66, Dumnezeu este numit „răscumpărător" de 13 ori, iar în restul Bibliei ebraice apare doar de 5 ori. În Isaia, acest titlu este strâns legat de eliberarea poporului din robia babiloniană. De exemplu, în Isaia 43,14, Dumnezeu spune: „Așa vorbește Domnul, Răscumpărătorul vostru, Sfântul lui Israel: De dragul vostru voi trimite în Babilon și voi dărâma toate gratiile...". Însă în Isaia 63,16, la fel ca în multe alte pasaje din Deutero- și Trito-Isaia, există o legătură directă între răscumpărarea fundamentală a lui Israel din Egipt (exodul) și izbăvirea mai recentă din robia babiloniană, arătând continuitatea și fidelitatea lui Dumnezeu.

Prin apelativul „Răscumpărătorul nostru din vechime" și prin amintirea explicită a acțiunii răscumpărătoare a lui Dumnezeu prin Moise (Isaia 63,11-14), devine clar că termenul „răscumpărător" este strâns legat de prima și cea mai importantă eliberare a lui Israel - ieșirea din Egipt. În acel moment, Yhwh a devenit Tatăl poporului Său și a format o națiune nouă. Aluzia la legământ este întărită în Isaia 63,16 și de referința la „robii Tăi" (un termen care, în limbajul vechi al legământului, era folosit interschimbabil cu „fiii"). Astfel, termenul „tată", atunci când este completat de imaginea de „răscumpărător" (גאל), arată clar relația specială și exclusivă dintre Yhwh și Israel. Această paternitate nu este generală sau universală, ci legată de actul fundamental prin care Israel a devenit poporul lui Dumnezeu, într-o relație unică de legământ.

Astfel, Yhwh îi aparține lui Israel într-un dublu, sau chiar triplu, sens. Din vechime, El a adus Israelul la existență prin eliberarea din robia Egiptului. În acest „psalm" isaian, exodul este amintit explicit, iar imaginile teofaniei de la Sinai sunt evocate puternic. Mai recent, Dumnezeu a răscumpărat poporul și din captivitatea babiloniană. Acesta este contextul imediat în care apare frecvent termenul „răscumpărător" (גאל) în Deutero- și Trito-Isaia. În plus, prin legământul încheiat cu Israel, Dumnezeu rămâne în mod continuu legat de poporul Său, fiind permanent responsabil de răscumpărarea acestuia. Aceasta este baza rugăciunii intense a profetului, care Îl cheamă pe Yhwh să intervină.

Până la acest moment, mustrările profetice erau adresate „fiilor" care au încălcat legământul și astfel L-au respins pe Tatăl lor (Isaia 1,2-4: „Am crescut copii și i-am înălțat, dar ei s-au răzvrătit împotriva Mea. Vai, neam păcătos..., fii stricați, copii care fac răul!"). Profetul nu cere într-un mod arogant ca Dumnezeu să-Și îndeplinească datoria față de legământ, fiind conștient de păcatele poporului (Isaia 63,10). Totuși, Yhwh rămâne Tatăl,

conducătorul suprem al tuturor semințiilor și clanurilor lui Israel. Ei sunt ai Lui, iar El are dreptul și obligația de a-i răscumpăra.

c) Creatorul lui Israel: Tată și olar (Isaia 64,7)

"Totuși, Yhwh, tu ești Tatăl nostru; noi suntem lut, iar tu ești olarul nostru; toți suntem lucrarea mâinii tale" (Isaia 64,7). Referirea la Dumnezeu ca olar (יצר) își are originile încă din relatarea creației din Geneza 2, unde Dumnezeu formează (יצר) „adam din lutul pământului.

Legături intertextuale mai strânse pot fi găsite în însăși Cartea lui Isaia și în Cartea lui Ieremia. Joseph Blenkinsopp a evidențiat legăturile strânse în ceea ce privește psalmul isaist, Johannes Goldstein a evidențiat, de asemenea, dependența de Ieremia 3 și 31. Când ajungem la descrierea lui Dumnezeu ca olar, legătura cu Ieremia 18 devine, de asemenea, imediat evidentă. Imaginea olarului în Isaia, ca și în Ieremia, este imaginea unui creator liber să facă ce crede de cuviință cu creația sa. O astfel de idee este exprimată deja în prima parte a cărții lui Isaia (Isaia 29,16), unde termenul "olar" este pus în paralel cu "făuritor" (עשה). Această idee este mult dezvoltată în Ier 18,1-12, unde Yhwh este comparat cu un olar și casa lui Israel cu lutul. Deutero-Isaia combină apoi imaginea olarului cu cea a părintelui (Isaia 45,9-11), oferind precedentul cel mai imediat pentru metafora din Isaia 64[10] "Oare lutul îi spune celui care îl modelează: "Ce faci?"... Vai de cel care îi spune unui părinte: "Ce naști?"". (Isaia 45,9b-10a)[11].

Actul de creație al olarului este o continuare a imaginii tatălui care dă viață copiilor săi. Totuși, libertatea unui tată față de copiii săi nu este la fel de absolută precum libertatea olarului asupra lucrării sale. Există însă o paralelă importantă: autoritatea tatălui (paterfamilias) nu trebuie pusă la îndoială. Poporul poate face apel la compasiunea Creatorului, rugându-L să nu abandoneze lucrarea mâinilor Sale - pentru că, în fond, ei sunt ai Lui - însă această imagine nu presupune că poporul ar avea vreun drept legal asupra lui Dumnezeu.

Ieremia explică această libertate totală a lui Dumnezeu prin imaginea olarului: „Oare nu pot Eu să fac cu voi, casa lui Israel, cum face olarul acesta?”

[10] În timp ce Isaia 45,9-11 tratează Israelul ca pe o creație a lui Yhwh (care este numit "Sfântul lui Israel și Creatorul său"), Isaia 45,12-13 continuă să vorbească despre crearea mai universală a întregii lumi de către Yhwh. Această înțelegere mai largă a acțiunii creatoare a lui Yhwh oferă contextul pentru alegerea și utilizarea ulterioară de către Yhwh a lui Cyrus, un non-israelit, ca instrument al său.

[11] Isaia 45 continuă să folosească imaginea din v. 10b a unei femei care poartă un copil. Imaginea maternă este la fel de sugestivă pentru rolul creator al lui Dumnezeu. Faptul că Trito-Isaia nu continuă utilizarea acestei imagini feminine poate fi un indiciu că activitatea lui Dumnezeu în creația generală (așa cum se găsește exprimată în continuarea din Isaia 45,12) nu este referentul principal în imaginea tată-olar din Isaia 64,8. Mai degrabă, este vorba, încă o dată, de relația de legământ în care Yhwh îl creează pe Israel.

(Ier 18,6). Aceeași idee apare și în Isaia 45,9-11, unde se subliniază că nimeni nu are dreptul să pună la îndoială ce face Dumnezeu. Yhwh are o libertate și o autoritate absolută asupra creației Sale, inclusiv asupra copiilor Săi.

Rugăciunea profetului din Isaia 64,7-11 se bazează exclusiv pe milă și emoție, nu pe vreun drept meritat. Necredincioșia poporului este clar subliniată în versetele 5-6, dar totuși apare întrebarea: nu ar trebui ca olarul să se îndure și să nu-și distrugă complet lucrarea? Această imagine este diferită de cea a Tatălui-Răscumpărător din Isaia 63,16. Chiar dacă poporul și-ar fi pierdut orice drept prin încălcarea legământului, ecoul rugăminții pare să amintească de cuvintele lui Boaz din Cartea lui Rut: „Dacă vrei să fii răscumpărător, răscumpără!" (Rut 4,4).

Acum, când păcatul poporului și libertatea absolută a lui Dumnezeu sunt puse atât de clar în lumină, apelul profetului se bazează doar pe mila lui Dumnezeu. Invocarea lui Yhwh ca Tată, în Trito-Isaia, nu înseamnă o deschidere spre universalism în tradiția biblică ebraică. Dumnezeu este chemat ca Tată al lui Israel, nu ca Tată al tuturor oamenilor. Această idee mai universalistă, prezentă în Isaia 45,9-12, dispare aici.

Chiar și atunci când imaginea de Tată este combinată cu cea de Olar sau Creator, trebuie subliniat că ceea ce este „născut" sau „format" de Dumnezeu, în acest context, este Israel. Există o legătură puternică cu Ieremia 31,9, unde Dumnezeu este numit Tată în mod special pentru Israel, iar Efraim este numit „întâiul Său născut" (vezi și Ieșire 4,22-23).

Este corect să spunem că, în aproape toate referințele la Dumnezeu ca Tată în Biblia ebraică, fiul vizat este Israel (sau regele davidic care reprezintă poporul). Chiar și în Psalmul 67, unde Dumnezeu este numit „tatăl orfanilor", această imagine se referă în special la cei vulnerabili din Ierusalim, în „locuința sfântă a lui Dumnezeu" (Ps 67,6; cf. Ps 67,30).

De asemenea, referirile la creație, prin imaginea olarului, arată în primul rând crearea lui Israel ca popor ales și nu o creație generală, universală. Chiar și acolo unde există indicii despre o creație mai largă (cum ar fi Isaia 45,12), accentul rămâne pus pe Israel: „Așa vorbește Domnul, Sfântul lui Israel și Creatorul lui" (Isaia 45,11).

Așadar, imaginile de Olar și Răscumpărător, deși scot în evidență aspecte diferite ale relației lui Dumnezeu cu Israel (libertatea absolută pe de o parte, angajamentul față de legământ pe de altă parte), se reunesc în final în aceeași realitate: o legătură unică, exclusivă, între Yhwh și poporul Său. Această imagine a fost reluată și în Eclesiastul 6,10, unde se subliniază neputința omului în fața Creatorului[12].

[12] John Barton, *The Theology of the Book of Isaiah*, Cambridge: Cambridge University Press, 2012, p. 146–148.

Prin analiza triplei imagini a lui Yhwh ca Tată, Răscumpărător și Olar în Isaia 63,7–64,11, se evidențiază o relație unică și exclusivă dintre Dumnezeu și Israel. Această relație nu se bazează pe descendență biologică, ci pe un legământ ales și consfințit prin evenimentele fundamentale ale exodului și eliberării din robia babiloniană. Imaginea Tatălui accentuează apropierea și mila, Răscumpărătorul subliniază angajamentul activ al lui Dumnezeu de a salva poporul Său, iar Olarul scoate în evidență suveranitatea absolută și libertatea Creatorului asupra lucrării Sale. Împreună, aceste metafore ne ajută să înțelegem că identitatea lui Israel este dată nu doar de istorie, ci mai ales de relația vie și fidelă cu Yhwh. Astfel, poporul este chemat să-și recunoască dependența totală de Dumnezeu și să răspundă cu credincioșie și pocăință la chemarea Sa.

d) Viziunea patristică asupra paternității divine

Sfinții Părinți ai Bisericii au aprofundat imaginea lui Dumnezeu ca Tată, arătând că aceasta nu este doar o metaforă emoțională, ci o realitate vie și mântuitoare.

Sfântul Atanasie cel Mare explică în mod fundamental că „Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om, pentru ca omul să devină fiu al lui Dumnezeu”[13]. În Hristos, paternitatea divină nu mai rămâne doar un simbol, ci devine chemare concretă la participarea la viața dumnezeiască.

Această înțelegere este întărită și de Origen, care în *Despre Rugăciune* subliniază că a-l numi pe Dumnezeu „Tată” presupune o viață de asemănare cu Hristos: „Numai cel care se curățește și urmează exemplul Fiului se poate adresa cu adevărat lui Dumnezeu ca Tată”[14]. Astfel, relația cu Tatăl nu este automată, ci presupune un efort continuu de îndumnezeire.

Fericitul Augustin adâncește această idee arătând că numirea lui Dumnezeu ca Tată nu se poate separa de iubire: „Numim pe Dumnezeu Tată atunci când iubim, căci iubirea ne face fii”[15]. Așadar, iubirea devine criteriul principal al filiației adevărate.

Sfântul Ioan Gură de Aur completează această perspectivă arătând efectul pastoral și spiritual al chemării: „Numirea lui Dumnezeu ca Tată ne învață smerenia și ne dă curajul de a ne apropia cu încredere, pentru că nu ne apropiem de un stăpân aspru, ci de un părinte iubitor”[16].

Astfel, la toți acești Părinți, imaginea Tatălui, a Răscumpărătorului și a Olarului se întâlnesc în Hristos, adevăratul Fiu, prin care omul este refăcut,

---

[13] Sfântul Atanasie cel Mare, *Despre Întruparea Cuvântului*, Ed. Basilica, București, 2011, p. 145.

[14] Origen, *Despre Rugăciune*, trad. John J. O'Meara, London: SPCK, 1954, p. 83–85.

[15] Augustin, *Tractates on the Gospel of John*, în *Nicene and Post-Nicene Fathers*, First Series, Vol. VII, Edinburgh: T&T Clark, 1888, p. 215–218.

[16] Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, PSB, vol. 23, Ed. IBMO, București, 1994, p. 172–174.

răscumpărat și readus în brațele Părintelui ceresc. În lumina acestei viziuni patristice, rugăciunea poporului din Isaia devine un strigăt profetic, împlinit în taina mântuirii aduse de Hristos, desăvârșirea legământului și împlinirea filiației

Bibliografie

- Robert Hamerton-Kelly, Dumnezeu Tatăl: Theology and Patriarchy in the Teaching of Jesus (OBT; Philadelphia: Fortress, 1979) 39-40.
- *Richard Bautch,* Developments in Genre between Post-Exilic Penitential Prayers and the Psalms of Communal Lament *(Academia Biblica 7; Atlanta: Society of Biblical Literature, 2003) 37-40.*
- Barr James, *Old and New in Interpretation: A Study of the Two Testaments*, London: SCM Press, 1966.
- Walter Brueggemann, *The Theology of the Old Testament: Testimony, Dispute, Advocacy*, Minneapolis: Fortress Press, 1997.
- Barton John, *The Theology of the Book of Isaiah*, Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
- Atanasie cel Mare, *Despre Întruparea Cuvântului*, Ed. Basilica, București, 2011.
- Origen, *Despre Rugăciune*, trad. John J. O'Meara, London: SPCK, 1954.
- Augustin, *Tractates on the Gospel of John*, în *Nicene and Post-Nicene Fathers*, First Series, Vol. VII, Edinburgh: T&T Clark, 1888.
- Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, PSB, vol. 23, Ed. IBMO, București, 1994.

Sidon
Damascus
PHOENICIA
Lebanon Mountains
Mt. Hermon
Litani
Pharpar
Tyre
Dan
(Laish)
Hazor
Lake Huleh
(Waters of Merom)
Accho
BASHAN
Sea of Chinnereth
(Galilee)
Kishon
Gath-hepher
Mt. Carmel
Endor
Mt. Tabor
Valley of Jezreel
Yabbok
Megiddo
Hill of Moreh
Jezreel
GILEAD
Great Sea
(Mediterranean Sea)
Beth-shan
Mt. Gilboa
Dothan
SAMARIA
Plain of Sharon
Samaria
Mt. Ebal
Shechem
Mt. Gerizim
Jordan River
Penuel
Mahanaim
Joppa
Shiloh
Aijalon
Bethel
(Luz)
Ai
Rabbah
(Ammon)
Gibeon
Jericho
Sorek
Ashdod
Ekron
AMMON
Jerusalem
Mt. of Olives
Mt. Nebo
Ashkelon
Elah
Gath
Bethlehem
Plain of Philistia
Shephelah
Tekoa
Salt Sea
(Dead Sea)
Gaza
Lachish
Hebron
En-gedi
JUDAH
Gerar
Arnon
MOAB
Beersheba
Besor
Kir-hareseth
Area of Sodom and Gomorrah
IDUMEA
Zered
EDOM
Negev
Arabah
Miles
Kilometers

CETĂȚILE DIN CANAAN
- Între vestigii arheologice și narațiune biblică -

BENIAMIN A. DOCTOR
Teologie pastorală anul IV

Introducere

Studiul de față își propune să investigheze relația complexă dintre textul biblic și descoperirile arheologice cu privire la cetățile canaanite, așa cum sunt ele menționate în Vechiul Testament. Între ceea ce ne relatează Sfânta Scriptură și ceea ce scoate la lumină cercetarea arheologică se deschide un spațiu fertil pentru reflecție teologică, istorică și hermeneutică. Cetățile Canaanului nu reprezintă doar repere geografice sau situri istorice, ci ele joacă un rol simbolic și teologic major în înțelegerea istoriei mântuirii în tradiția veterotestamentară.

În cadrul tradiției ortodoxe, interpretarea Sfintei Scripturi se realizează în lumina Revelației, dar dialogul cu științele auxiliare, precum arheologia biblică, aduce un plus de rigoare și profunzime exegezei. Cetăți precum Ierihon, Ai, Gabaon și Hațor, sunt amintite în relatările cuceririi țării Canaanului de către israeliți și capătă o semnificație aparte în planul iconomiei divine.

După cum putem observa dintr-o lectură mai profundă a cărții lui Iosua fiul lui Navi[1], pe care Moise îl încredințează și îl instruiește ca să ducă misiunea sa mai departe, aceea de a conduce poporul Israelit în pământul făgăduinței[2], dincolo de Iordan în Canaan[3].

După moartea lui Moise, conducerea poporului Israelit a fost preluată de Iosua, un om desemnat de Moise și instruit în acest scop. Iosua a trimis câteva iscoade din zona de răsărit a Iordanului către partea vestică, mai exact în cetatea Ierihon, care reprezenta prima țintă strategică de cucerit. Misiunea lor era să evalueze nivelul de fortificare al cetății și pregătirea militară a locuitorilor.

---

[1] Iosua este din semința lui Efraim (*cf. Numeri* 13, 9, 17).

[2] Țara în care curge lapte și miere (*cf. Iosua* 5, 6)

[3] Canaanul, cunoscut și sub denumirea de Kanaan, desemna în Antichitate o regiune situată în sud-estul zonei mediteraneene, întinzându-se spre sud dinspre teritoriile locuite de fenicieni. Într-o anumită perioadă istorică, această regiune a fost locuită de populația canaanită. Inițial, Canaanul se limita la zona de coastă, însă cu timpul, acest teritoriu a devenit identificat cu ceea ce Scriptura numește „Țara Făgăduinței" (*Iosua* 13, 1-4), destinată semințiilor lui Israel. Mai târziu, această regiune a fost asociată cu Țara Israelului, Palestina sau Iudeea.

Iscoadele au cercetat orașul în detaliu, însă au fost luate în reper de paznicii locali. Urmărite, acestea au încercat să părăsească cetatea, dar au descoperit că porțile fuseseră deja închise. Ca urmare, s-au ascuns în locuința lui Rahav (o femeie desfrânată), aflată lângă zidurile cetății. Aceasta i-a sprijinit și, în timpul nopții, i-a ajutat să scape peste zid, astfel încât să se întoarcă în siguranță la Iosua.

După ce a primit datele necesare despre Ierihon, Iosua a organizat trecerea Iordanului. Preoții, purtând chivotul Legii, au fost primii care au traversat. Se spune că această trecere a avut loc într-un mod miraculos, deși veridicitatea relatării poate fi pusă în discuție. Odată ajunși pe malul vestic, în țara Canaanului - pământul promis lui Avraam și urmașilor săi - poporul a încetat să mai primească mană din cer, deoarece avea acum acces la hrana oferită de noul teritoriu.

Odată cu trecerea Iordanului, Iosua își desfășoară campania militară începând cu cucerirea pământului Canaanului. Se consideră că pământul Canaanului a fost ocupat de Israeliți în timpul lui Iosua, însă cu siguranță chiar dacă israeliții au ocupat Canaanul nu au fost alungați toți locuitorii țării[4].

Cucerirea Ierihonului

Ierihonul și Ierusalimul fac parte din cele mai cercetate localități biblice de arheologi atât înainte de anul 1920[5], cât și după, deoarece în Ierihon se consideră a fi înregistrate urme încă din perioada preistorică (8006-3150 î.Hr.), și din vremea lui Iosua care a cucerit Ierihonul[6].

[4] Samuel J. Schultz, *Călătorie prin Vechiul Testament*, editura Cartea Creștină, Oradea, 2008, p. 124.
[5] Preot Ioan Sorin Usca, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți, cartea Iosua*, editura Christiana, București, 2004, p. 41.
[6] *Ibidem*, p. 41.

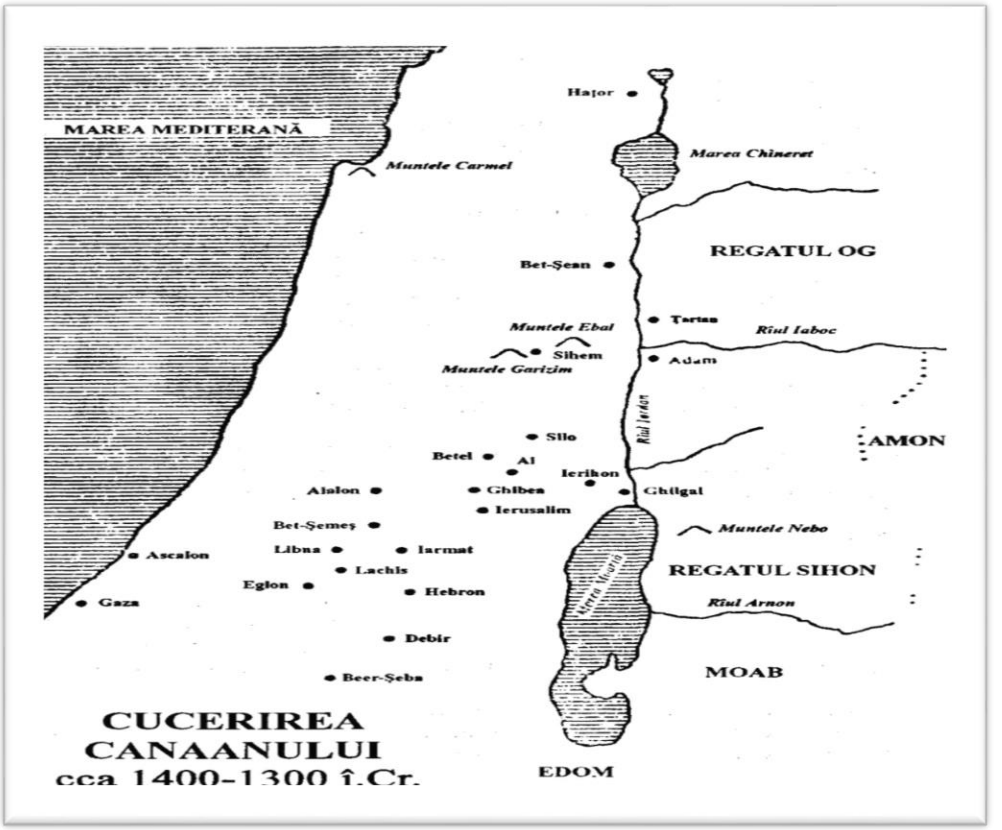

Figura 1 - Cucerirea Canaanului cca. 1400-1300 î.Hr., Samuel J. Schultz, *Călătorie prin Vechiul Testament*, editura Cartea Creștină, Oradea, 2008, p.127

Trecerea Iordanului este identificată ca fiind în fața Ierihonului, adică la o distanță de aproximativ 8 km de Marea Moartă[7], apele râului Iordan au fost întrerupte la Adam care este identificat astăzi cu ed Damieh (localitate sitiuată aproximativ la 32 km de Marea Moartă)[8]. Râul Iordan are un curs de 322 de km, care se întinde pe o distanță de aprox. 96,5 km (între Marea Galileii și Marea Moartă)[9].

[7] Samuel J. Schultz, *Călătorie prin Vechiul Testament*, p. 125.
[8] *Ibidem*, p. 125.
[9] *Ibidem*, p. 125.

Pentru a comemora trecerea râului Iordan, Iosua poruncește ridicarea unui monument simbolic, alcătuit din douăsprezece pietre mari[10], extrase chiar din albia râului. După acest moment, urmează ofensiva asupra Ierihonului.

Înainte de a discuta dovada care ar putea fi legată de cucerire, trebuie să clarificăm alte câteva lucruri. În primul rând, cărțile Iosua și Judecători relatează că au fost prădate doar câteva cetăți (Ierihon, Ai, Hațor, Horma). O țară întreagă de orașe ruinate ar fi fost inutilă pentru noii veniți, iar Cartea Judecători în capitolul 1 relatează cum israeliții ocupau adesea orașele canaanite fără să elimine populația locală. Deci, nu ne putem aștepta să descoperim semne de atac violent și distrugere în prea multe locuri.

Figura 2 - Vedere panoramică deasupra sitului arheologic din Ierihon

Cetatea este înconjurată de armata Israelită, iar zidurile sale sunt străpunse. Conform relatărilor biblice[11], întreaga populație a fost nimicită, cu excepția lui Rahav[12], femeia care ajutase anterior iscoadele trimise de Iosua.

În legătură cu dărâmarea Ierihonului, cercetările arheologice după multe investigații și cercetări afirmă că Ierihonul avea două rânduri de

[10] Cele 12 pietre din care a fost ridicat monumentul au fost aduse din albia râului Iordan, cele 12 pietre reprezintă cele 12 seminții ale lui Israel, *cf.* Samuel J. Schultz, *Călătorie prin Vechiul Testament*, p. 126.

[11] *Iosua* 6, 10-19.

[12] După ce „(...) *Iosua a zis către fii lui Israel: Strigați!, căci Domnul v-a dat cetatea! Cetatea va fi sub blestem și tot ce este în ea e al Domnului puterilor; numai Rahav desfrânata să rămână vie* (...)" (*cf. Iosua* 6, 16-17), putem observa faptul că fericitul glas a lui Iosua strigă ca „*Rahav desfrânata să trăiască*" cu toate că desfrânarea este a VII-a poruncă din Decalog unde se zice „*Să nu fii desfrânat*" (*cf. Ieșirea* 20, 14), acel Iosua fiul lui Navi a fost icoana Domnului Iisus, Care a zis: „(...) *vameșii și desfrânatele merg înaintea voastră în Împărăția lui Dumnezeu*" (*cf. Matei* 21, 31), Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii despre pocăință*, în Sf. Ioan Gură de Aur, Omiliile despre pocăință și Sf. Sofronie al Ierusalimului, *Viața Cuvioasei Maria Egipteanca*, trad. Dumitru Fecioru, E.I.B.M.B.O.R., București, 1998, în: Preot Ioan Sorin Usca, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți, cartea Iosua*, pp. 43-44.

ziduri (exterior și interior), și faptul că aceste ziduri chiar s-au prăbușit din temelii[13].

Cercetările arheologice întreprinse de profesorii Ernest Sellin[14] și Karl Watzinger[15] asupra ruinelor cetății Ierihon au scos la iveală structura impresionantă a fortificațiilor. Zidurile erau dispuse sub forma a două inele concentrice, separate între ele de un spațiu de aproximativ 3-4 metri, o realizare remarcabilă a arhitecturii defensive, ridicată din cărămizi uscate la soare. Zidul din interior, extrem de robust, înconjura vârful dealului și avea o grosime de circa 3,6 metri, în timp ce zidul exterior, amplasat mai jos, la baza dealului, era construit pe temelii solide, având o grosime de aproximativ 3 metri și o înălțime estimată între 8 și 10 metri. Pe baza acestor date, profesorul John Garstang[16] a formulat ipoteza că între cele două ziduri, unde se află numeroase resturi (fragmente de cărămidă arsă, pietre sparte, lemn carbonizat și cenușă), s-ar păstra urmele unui incendiu de proporții. De-a lungul fortificațiilor, locuințele ar fi fost distruse până la fundație, iar acoperișurile s-ar fi prăbușit peste ruine[17].

Analiza atentă a structurii zidurilor, care prezintă numeroase fisuri și semne de deteriorare, a arătat că pietrele din peretele exterior s-au desprins și au căzut spre exterior, în timp ce cel interior s-a surpat în direcția opusă, prăbușindu-se peste clădirile pe care trebuia să le protejeze. Toate aceste indicii i-au condus pe cercetători la concluzia că distrugerea cetății a fost cauzată, cel mai probabil, de un cutremur puternic. Această acțiune, descrisă ca fiind în conformitate cu porunca divină de a elimina complet populația canaanită, ridică însă dificultăți serioase de ordin teologic și moral. Mulți interpreți ai textului biblic s-au întrebat cum poate un Dumnezeu considerat drept și plin de bunătate să ceară anihilarea în masă a unor oameni.

Exegeza iudaică a încercat să ofere o justificare, susținând că, la fel cum Dumnezeu a pedepsit întreaga omenire prin potop în vremuri străvechi, tot așa și canaaniții au fost sancționați din cauza coruptiei lor morale, de data aceasta prin intermediul Israeliților. Totuși, această interpretare nu a fost

---

[13] Preot Ioan Sorin Usca, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți, cartea Iosua*, p. 46.

[14] Ernest Sellin (1867–1946) a fost un teolog și arheolog german, cunoscut în special pentru contribuțiile sale în domeniul Vechiului Testament și pentru activitatea sa arheologică în Orientul Apropiat.

[15] Karl Watzinger (1877–1948) a fost un important arheolog german, cunoscut mai ales pentru colaborările sale în domeniul arheologiei orientale și clasice, în special în ceea ce privește Palestina și lumea elenistică.

[16] John Garstang (1876–1956) a fost un arheolog britanic care a efectuat săpături în Orientul Apropiat antic, în special în Palestina și Anatolia, *https://en.wikipedia.org/wiki/John_Garstang*. (accesat la 24.06.2025).

[17] Keller, Werner, *Şi Biblia are totuşi dreptate*, trad. de Alexandru Suter şi Ruxandra Hosu, Bucureşti, Editura Litera, 2009, pp. 146-148.

acceptată de toți, iar subiectul continuă să fie unul dintre cele mai dificile și controversate din punct de vedere religios și etic.

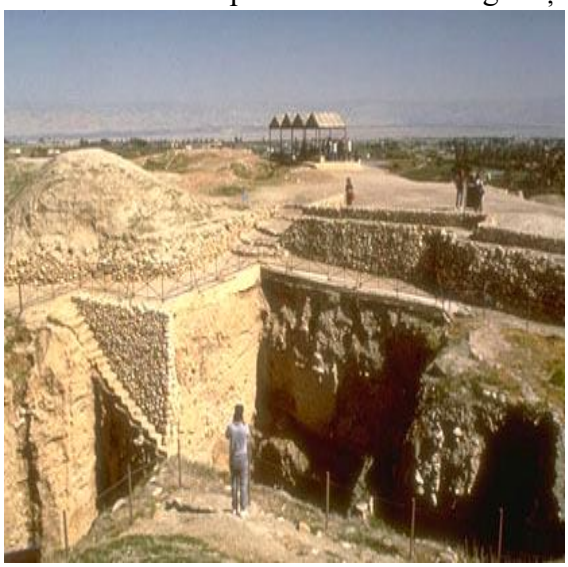

Figura 3 - Situl arheologic din Ierihon

Deși relatarea biblică afirmă că Ierihonul, un important punct strategic, a fost cucerit de Iosua în doar șapte zile, de mai bine de o jumătate de secol această versiune este intens dezbătută. În loc de săbii și scuturi, cercetătorii poartă astăzi o altfel de „luptă", înarmați cu lopeți, târnăcoape și tabele cronologice. Excavațiile arheologice desfășurate în localitatea Eriha, situată în apropierea locului unde se afla vechiul Ierihon - astăzi o oază verde la marginea unui deșert calcaros - au scos la iveală vestigiile celebrei „Cetăți a palmierilor". Vegetația luxuriantă, hrănită de izvorul Ayn es-Sultan[18], precum și movila de pământ care ascunde ruinele antice, păstrează în tăcere una dintre cele mai importante descoperiri arheologice ale lumii antice[19].

Datorită rolului său esențial în istoria biblică, Ierihonul este considerat al doilea cel mai important sit arheologic din Țara Sfântă, după Ierusalim. De-a lungul secolului trecut, patru arheologi de renume au desfășurat cercetări ample în această zonă: Carl Watzinger[20] între 1907–1909, John Garstang în 1930, și Kathleen Kenyon[21] între 1952–1958. Concluziile săpăturilor efectuate de aceștia sunt deosebit de valoroase.

[18] Izvorul Ayn es-Sultan (numit și Izvorul lui Elisei) este un izvor natural situat în apropierea orașului Ierihon (Jericho), în Valea Iordanului, în Cisiordania (Palestina). Este numit izvorul lui Elisei pe baza minunii care s-a întâmplat acolo (*cf. IV Regi* 2, 19-21).

[19] Keller Werner, *Şi Biblia are totuşi dreptate*, p. 146.

[20] Carl Watzinger (1877–1948) a fost un arheolog german specializat în arheologie clasică și orientală, cunoscut mai ales pentru cercetările sale în Palestina, Siria și Asia Mică. A avut un rol important în dezvoltarea timpurie a arheologiei biblice și a fost un colaborator apropiat al lui Ernst Sellin.

[21] Kathleen Kenyon (1906–1978) a fost una dintre cele mai influente arheoloage britanice ale secolului XX, renumită pentru munca sa la Ierihon (Jericho) și pentru reformarea metodelor arheologice de săpătură în Orientul Apropiat.

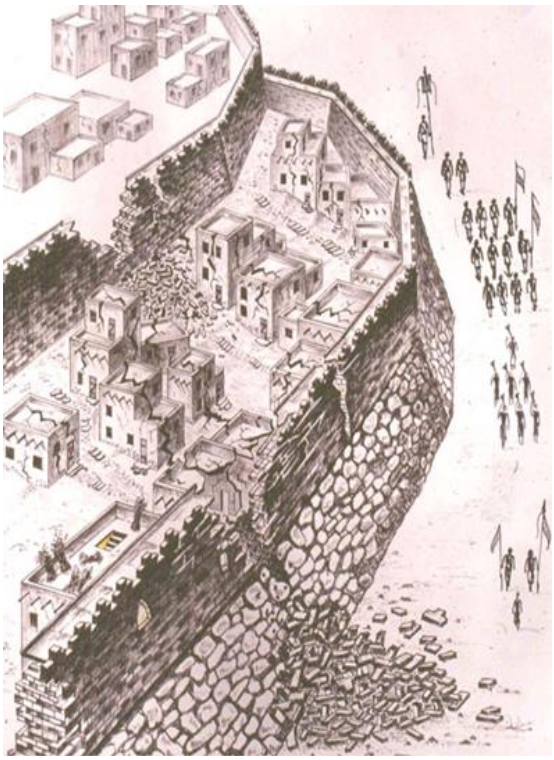

Figura 4, Dărâmarea zidurilor Ierihonului

În primul rând, cercetările au confirmat existența unui complex sistem de fortificații. Orașul era protejat de un zid de apărare cu o înălțime de aproximativ 4,5 metri, peste care fusese ridicat un alt zid din cărămidă de 2,5 metri, susținut în partea din spate de un sistem de întărire format din pământ tasat. Între acest prim zid și un al doilea, aflat mai în interior, arheologii au descoperit urme de locuire umană.

Într-o parte a vechiului oraș, au fost găsite grămezi de cărămizi căzute la baza ambelor ziduri, sugerând o prăbușire bruscă a acestora. Cărămizile căzute au format o pantă naturală care ar fi permis invadatorilor să pătrundă ușor în interiorul cetății. Acest fapt pare să corespundă cu relatarea biblică din *Iosua* 6, 20: „*Atunci au trâmbiţat preoţii din trâmbiţe. Şi cum a auzit poporul glasul trâmbiţei, a strigat tot poporul împreună cu glas tare şi puternic, şi s-au prăbuşit toate zidurile împrejurul cetăţii până în temelie; şi a intrat tot poporul în cetate, fiecare din partea unde era, şi au luat cetatea*”.

Deși există un consens printre arheologi cu privire la faptul că distrugerea Ierihonului a fost una violentă, opiniile diferă în ceea ce privește momentul exact în care a avut loc acest eveniment.

John Garstang a susținut o dată apropiată de cea prezentată în textul biblic, în jurul anului 1400 î.Hr. În schimb, Carl Watzinger și Kathleen Kenyon au propus o cronologie mai timpurie, plasând distrugerea în jurul anului 1550 î.Hr. Totuși, această interpretare este contestată de Dr. Bryant Wood, care argumentează că

Figura 5 - Situl arheologic din Ierihon

datarea mai veche, adoptată de Kenyon, ar fi fost influențată de o analiză eronată a fragmentelor de ceramică descoperite în sit.

Potrivit lui Bryant Wood[22], datarea corectă ar trebui să se sprijine pe alte indicii, cum ar fi amuletele egiptene descoperite în necropolele din nordul orașului, pe care sunt gravate numele unor faraoni ce au domnit între 1500 și 1386 î.Hr. Aceste obiecte sugerează că necropola a fost folosită până spre sfârșitul Epocii Bronzului (1550–1400 î.Hr.). În sprijinul acestei interpretări vine și o probă de lemn carbonizat, găsită printre ruine, care, în urma analizei cu carbon radioactiv (C14), a fost datată în jurul anului 1410 î.Hr. Având în vedere toate aceste dovezi - ceramica, stratigrafia, amuletele egiptene și datarea cu carbon 14 - Dr. Bryant Wood a concluzionat că distrugerea Ierihonului a avut loc spre finalul Epocii Bronzului, aproximativ în jurul anului 1400 î.Hr. Această cronologie corespunde într-o măsură semnificativă cu narațiunea biblică[23].

Cetatea Ai

Atunci a zis Domnul către Iosua: „*Nu te teme, nici nu te înspăimânta! Ia cu tine toţi bărbaţii buni de luptă şi, sculându-te, du-te la Ai. Iată Eu voi da în mâinile tale pe regele din Ai şi pe poporul lui, cetatea şi ţinutul lui*” (*Iosua* 8, 1).

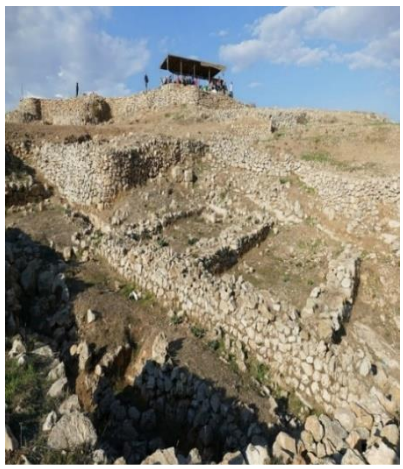

Figura 6 - Situl arheologic din Et-Tell

După cucerirea victorioasă a Ierihonului, campania militară a lui Iosua i-a în vedere următorul obiectiv pentru cucerire, și anume cetatea Ai[24]. Cercetările arheologice efectuate la Et-Tell afirmă clar că acolo exista o fortăreață canaanită foarte dezvoltată prin anii 3300-2400 î.Hr.

În așezarea cunoscută sub numele de Et-Tell, de obicei identificată cu Ai, nu au fost găsite nici un fel de rămășițe de clădiri care să poată fi datate ca aparținând perioadei dintre 2300 și 1200 î.Hr. Încă o dată, unii sunt de părere că relatarea Bibliei despre cele două atacuri asupra cetății Ai este o povestire populară menită să explice legătura dintre existența marilor ziduri ruinate și strămoșii israeliților. Alți cercetători[25] cred

[22] Bryant G. Wood (n. 1936) este un arheolog american și una dintre cele mai proeminente figuri contemporane în domeniul arheologiei biblice conservatoare. Este cunoscut mai ales pentru reinterpretarea descoperirilor de la Ierihon (Tell es-Sultan) și pentru susținerea compatibilității dintre narațiunile biblice și datele arheologice.

[23] *https://barzilaiendan.com/2010/06/21/cucerirea-ierihonului*. (accesat la 23.06.2025).

[24] George Ernest Wright identifică cetatea Ai cu Et-Tell, localitate aflată la 24 km sud-est de Betel, *vezi*: Samuel J. Schultz, *Călătorie prin Vechiul Testament*, p. 128.

[25] Cum este și George Ernest Wright (1909-1974) care „sugerează trei explicații: 1. Povestirea despre Ai e o invenție târzie care explică existența ruinelor. 2. Oamenii din Betel foloseau cetatea

că locul a fost identificat în mod greșit, și că Ai era situat în altă parte. O a treia ipoteză emite ideea că fortificațiile antice încă impresionante de la Et-Tell au servit drept refugiu de care oamenii locului puteau profita la vreme de restriște. Astfel, singura dovadă sigură a cuceririi Canaanului de către Israeliți este relatarea din Biblie. Arheologia a furnizat informații care pot fi asociate cu relatarea amintită, dar deocamdată nu putem fi siguri cum trebuie interpretate acestea.

După ce Iosua împreună cu armata Israeliților împresoară cetatea Ai, trec prin ascuțișul sabiei pe toți locuitorii ei (fiind în număr de douăsprezece mii), iar cetatea au ars-o cu foc și au făcut-o „*dărâmătura veșnică și pustietate până în ziua de astăzi*" (*cf. Iosua* 8, 28). Totuși după cum putem observa din textul biblic, se evidențiază clar că cetatea Ai a fost arsă cu foc și dărâmată.

În urma înfrângerii victorioase a celei de a doua cetăți, israeliții ca drept recunoștiință ridică pe Muntele Ebal un jertfelnic, pentru a aduce jertfe Domnului, cum poruncise Moise[26]. Aici pe Muntele Ebal, Iosua face o copie a legii lui Moise[27].

Conform textului biblic din *Iosua* 8, 33, poporul Israel era împărțit în două grupe: o grupă stătea în fața Muntelui Ebal, iar cealaltă grupă stătea în fața Muntelui Garizim, în jurul chivotului legământului Domnului, astfel că, legea lui Moise a fost citită în auzul tuturor de către Iosua.

Gabaon

Gabaon era o mare cetate a Palestinei situată la 13 km Nord de Ierusalim. După cucerirea cetăților Ierihon și Ai de către Iosua, locuitorii cetății Gabaon (gabaoniții/ghibeoniți) au pus la cale un „vicleșug" (*cf. Iosua* 9, 4), o înșelăciune prin care să ajungă în tabăra israeliților. Așa se face că gabaoniții au găsit repede o soluție (sau îmbrăcat în haine rele și au pus în picioarele lor sandale vechi și peticite), și așa ajung la Iosua în tabăra Israeliților din Ghilgal, unde își arată frica de Dumnezeul lui Israel, și fiind de acord ca să-L slujească, Iosua încheie cu ei un legământ . Deoarece poporul Israel nu a cerut sfatul lui Dumnezeu cu privire la încheierea legământului cu gabaoniții, conducătorii lui Israel cad în capcană și negociază un armistițiu de pace cu locuitorii Gabaonului.

Gabaonul este celebru pentru minunea opririi soarelui pe cer (*cf. Iosua* 10)[28], când Iosua a biruit pe regele Ierusalimului Adoni-Țedec care făcuse o alianță cu alți regi Amorei din Hebron, Iarmut, Lachiș și Eglon[29], pentru a ataca

---

Ai avanpost militar. 3. Teoria lui William Foxwell Albright (1891-1971), care a efectuat săpături arheologice acolo în anul 1934, conform căreia istoria cuceririi Betelului a fost pusă mai târziu pe seama cetății Ai", *cf.* Samuel J. Schultz, *Călătorie prin Vechiul Testament*, pp. 128-129.

[26] Samuel J. Schultz, *Călătorie prin Vechiul Testament*, pp. 129.

[27] *Ibidem*, p. 129.

[28] *Studiul Vechiului Testament, Manual pentru Facultățile de Teologie*, Pr. prof. Vladimir Prilipcean, Pr. prof. Nicolae Neaga, Pr. prof. Gheorghe Barna, Pr. prof. Mircea Chialda, ediția a IV-a, îngrijită de pr. Prof. Dr. Ioan Chirilă, editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2006, p. 148.

[29] Numele regilor erau următoarele: Hoham regele Hebronului, Piream regele Iarmutului, Iafia regele Lachișului și Debir regele Eglonului, (*cf. Iosua* 10, 3).

cetatea Gabaon, deoarece era o cetate mare domnească, mult mai mare decât cetatea Ai, cu locuitori foarte viteji. Iosua auzind planul regelui Ierusalimului Adoni-Ţedec ajunge pe neașteptate la Gabaon unde înfrânge și alungă inamicul după ce primește sfatul de la Dumnezeu care îi zice că „(...) *i-am dat în mâinile tale*" (*cf. Iosua* 10, 8) prin trecătoarea Bet-Horon (Valea Aialon)[30], până la Azeca și Macheda.

La Macheda, Iosua execută cinci regi din sudul ţării (*cf. Iosua* 10, 26), iar la lacul Merom învinge rezistenţa regilor de la nord. Astfel că, Silo devine centrul religios, unde se construieşte cortul mărturiei (*cf. Iosua* 18, 1) şi unde rămâne până în zilele arhiereului și judecătorului Eli (*I Regi* 4, 11). Sichemul e locul morţii şi înmormântării lui Iosua (24, 1).

După ce Iosua a executat pe cei cinci regi (Adoni-Ţedec regele Ierusalimului, Hoham regele Hebronului, Piream regele Iarmutului, Iafia regele Lachișului și Debir regele Eglonului), asaltează cetatea Lachișului (Tell ed-Duweir), pe care o cucerește. Despre cucerirea Ghezerului nu avem informații concrete[31].

Cetatea Hațor

Despre cetatea Hațor (care este identificată cu Tell el-Qedah situată la aproximativ 24 km Nord de Marea Galileii, și cam la aproximativ 8 km vest de Iordan), se precizează că la apele de la Meron a avut loc o bătălie crâncenă soldată cu înfrângerea armatei canaanite în totalitate de către Iosua[32], iar cetatea Hațor a fost arsă complet. Între anii 1926-1928, un arheolog renumit pe nume John Garstang[33] a efectuat săpături arheologice.

Figura 7 - Ruinele porții Hațorului, ce datează fără îndoială de pe vremea lui Solomon

Între anii 1955-1958 s-au efectuat importante săpături arheologice la Hațor de către dr. Yigael Yadin[34], care mărturisește în lucrarea *The Art of Warfare in Biblical Lands* (1963, vol. II, p. 288), următoarele lucruri despre Hațor: „Când primele vestigii ale porții acestui zid au ieșit la iveală din pământul și

[30] Samuel J. Schultz, *Călătorie prin Vechiul Testament*, p. 130.
[31] *Ibidem*, p. 131.
[32] *Ibidem*, 131.
[33] John Garstang (1876–1956) a fost un arheolog britanic care a efectuat săpături în Orientul Apropiat antic, în special în Palestina și Anatolia, *https://en.wikipedia.org/wiki/John_Garstang*. (accesat la 24.06.2025).
[34] Yigael Yadin (1917-1984) născut în Ierusalim, a fost un general, arheolog, și om politic israelian, *https://ro.wikipedia.org/wiki/Yigael_Yadin*, accesat la (24.06.2025).

praful ce erau îndepărtate cu multă grijă, am fost frapați de asemănarea ei cu «Poarta lui Solomon», descoperită la Meghido. Înainte de a continua săpăturile, am trasat pe sol un plan aproximativ al porții bazându-ne pe planul porții de la Meghido. Apoi le-am spus lucrătorilor să continue să îndepărteze pământul. Când au terminat, ne-au privit uluiți, ca și cum am fi fost niște magicieni sau ghicitori. Căci acolo, în fața noastră, era poarta al cărei contur îl marcaserăm, o replică a celei de la Meghido. Aceasta dovedea nu numai că ambele porți au fost construite de Solomon, dar și că amândouă au fost construite după același proiect"[35].

Împărțirea Canaanului

După cucerirea și înfrângerea cetăților Ierihon, Ai, Lachiș, Hațor, *s.m.d*[36], Iosua începe să împartă Pământul făgăduinței (Canaanul) celor 12 seminții ale lui Israel astfel:

a) Semințiile de pe partea de est a Iordanului (înainte de intrarea în Canaan): Aceste seminții au primit moștenirea înainte ca Israel să treacă Iordanul:

1. Ruben - teritoriul la sud-est, în zona de la est de Marea Moartă.
2. Gad - la nord de Ruben, est de Iordan.
3. Jumătate din semința lui Manase - partea de nord-est a regiunii de peste Iordan.

Aceste teritorii au fost cucerite de Moise, iar Iosua le-a confirmat ca moștenire (*Iosua* 13).

b) Semințiile de pe partea de vest a Iordanului (țara Canaan propriu-zisă): După trecerea Iordanului și cucerirea țării, Iosua a împărțit teritoriul celorlalte seminții:

4. Iuda - o zonă întinsă în sudul Canaanului (include Hebron).
5. Efraim - în zona centrală a țării.
6. Cealaltă jumătate a seminției lui Manase - la nord de Efraim.

Aceste trei seminții au primit teritorii mai devreme, datorită importanței lor și numărului lor mare.

c) Restul au primit ulterior, prin tragere la sorți (*Iosua* 14-19):

7. Veniamin - între semințiile lui Iuda și Efraim.
8. Simeon - în interiorul teritoriului lui Iuda (deoarece Iuda avea prea mult pământ).
9. Zabulon - în nordul țării.
10. Isahar - la est de Zabulon.
11. Așer - la vest, pe coasta de nord-vest a Mării Mediterane.

---

[35] Pentru mai multe detalii accesați: *https://www.jw.org/ro/biblioteca/carti/Perspicacitate-pentru-%C3%AEn%C8%9Belegerea-Scripturilor/Ha%C8%9Bor*, (accesat la 24.06.2025).

[36] Pe lângă Ierihon, Ai, Lachiș, Hațor au fost mai multe cetăți, se afirmă faptul că Iosua ar fi biruit 31 de regi, *cf.* Samuel J. Schultz, *Călătorie prin Vechiul Testament*, p. 132.

12. Neftali - la nord-est.
13. Dan - inițial la vest, dar apoi și-au mutat teritoriul mai spre nord (zona numită Dan).

Mai jos am ales două hărți reprezentative pentru a se înțelege mai în dataliu fiecare teritoriu:

Figura 8 - Divizarea triburilor cca. 1400-1200 î.Hr., Samuel J. Schultz, *Călătorie prin Vechiul Testament*, Editura Cartea Creștină, Oradea, 2008, p. 134

Figura 9 - Cele 12 seminți ale lui Israel

În loc de concluzii

Cercetarea de față a pus în dialog narațiunea biblică despre cucerirea Canaanului cu descoperirile arheologice de la cetăți precum Ierihon, Ai, Gabaon și Hațor. Conform cărții lui Iosua, aceste locuri au jucat un rol strategic și teologic în procesul de instaurare a poporului lui Israel în „Țara făgăduinței".

Arheologia a confirmat existența acestor cetăți și complexitatea sistemelor lor de fortificații, dar interpretările privitoare la datarea și modul în care au fost distruse variază. John Garstang a susținut o cronologie apropiată de textul biblic, în timp ce Kathleen Kenyon și Carl Watzinger au propus o datare mai veche pentru distrugerea Ierihonului. În contrast, Bryant Wood a reluat datele și a argumentat în favoarea unei distrugeri în jurul anului 1400 î.Hr., în acord cu relatarea biblică.

În cazul cetății Ai, identificarea arheologică este problematică, iar la Hațor, săpăturile lui Yigael Yadin au relevat straturi de distrugere ce pot fi corelate cu narațiunile biblice. De asemenea, izvorul Ayn es-Sultan, identificat cu „Izvorul lui Elisei", rămâne o mărturie vie a continuității locuirii în regiunea Ierihonului.

Astfel, cetățile din Canaan rămân nu doar obiecte ale cercetării istorico-arheologice, ci și simboluri ale unei istorii sacre, în care teologia, istoria și arheologia pot coexista într-un dialog fecund. Deși nu toate întrebările primesc răspuns definitiv, conexiunea dintre datele biblice și vestigiile descoperite susține ideea că Sfânta Scriptură și știința se pot ilumina reciproc, mai ales atunci când cercetarea se face cu rigoare și deschidere spirituală.

În cetățile Ierihon, Ai (Et-Tell), Gabaon (Tell el-Qedah) și Hațor astăzi se fac săpături arheologice care să scoată la lumină importante vestigii care să ateste vechimea dar și importanța acestor cetăți care au fost cucerite de către Iosua împreună cu armata Israelită prin cele 3 campanii militare desfășurate în partea centrală, de sud şi de nord a Canaanului.

Bibliografie

- *Biblia sau Sfânta Scriptură*. Tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod (București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2019).
- Keller, Werner, *Şi Biblia are totuşi dreptate*, trad. de Alexandru Suter şi Ruxandra Hosu, Bucureşti, Editura Litera, 2009.
- Preot Ioan Sorin Usca, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți, cartea Iosua*, editura Christiana, București, 2004.
- Samuel J. Schultz, *Călătorie prin Vechiul Testament*, editura Cartea Creștină, Oradea, 2008.
- *Studiul Vechiului Testament, Manual pentru Facultățile de Teologie*, Pr. prof. Vladimir Prilipcean, Pr. prof. Nicolae Neaga, Pr. prof. Gheorghe Barna, Pr. prof. Mircea Chialda, ediția a IV-a, îngrijită de pr. Prof. Dr. Ioan Chirilă, editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2006.

Site-uri

- *https://barzilaiendan.com/2010/06/21/cucerirea-ierihonului*. (accesat la 23.06.2025).
- *https://en.wikipedia.org/wiki/John_Garstang*. (accesat la 24.06.2025).
- *https://ro.wikipedia.org/wiki/Yigael_Yadin*, accesat la (24.06.2025).
- *https://www.jw.org/ro/biblioteca/carti/Perspicacitate-pentru-%C3%AEn%C8%9Belegerea-Scripturilor/Ha%C8%9Bor*, (accesat la 24.06.2025).

ROLUL FAPTELOR BUNE ÎN CONTEXTUL CREDINȚEI: O ANALIZĂ EXEGETICĂ A CAPITOLULUI 2 DIN EPISTOLA LUI IACOV

ADRIAN CIPRIAN ILIESCU
Teologie pastorală anul IV

Abstract: This study examines the necessity of good deeds in the role of human salvation from a patristic perspective, utilizing the research methods of the Church Fathers. We analyze the writings and teachings of central figures such as Saint Ambrose of Milan, Saint Clement of Rome, Saint Maximus the Confessor, Saint Symeon the New Theologian, and Saint John Chrysostom to understand how their conception of salvation integrates good deeds as an essential element. Additionally, we investigate the synergy between divine grace and human effort, emphasizing the idea that salvation cannot be achieved through faith alone but also requires the active participation of the individual through good deeds. Through the analysis of patristic texts, this study highlights that the Church Fathers consider good deeds not only as manifestations of faith but also as means by which humans cooperate with divine grace in the process of salvation. We also address the theological influence of these conceptions on the development of Christian doctrine and ascetic practices. The research conclusions emphasize that, in the patristic vision, good deeds are indispensable for human salvation, being the concrete expression of living faith and love for God and fellow humans. In this context, good deeds are not just isolated moral acts but vital components of spiritual life and growth in divine grace. These patristic perspectives provide a profound and integrated understanding of salvation, emphasizing the personal and communal responsibility of the Christian. The methodology used is based on comparative analysis and the hermeneutics of patristic texts, allowing for a faithful and nuanced interpretation of the teachings of the Church Fathers regarding the role of good deeds in human salvation.

Key words: Good deeds, Faith, Redemption, James, Religion, Luther

Planul meu de studiu a Capitolului 2 din Epistola către Iacov se bazează pe următoarea structură:

1. Poziția epistolei în canonul biblic. Genul literar. Limba și stilul.
2. Credința elimină discriminarea v.2,1-13.
3. Credință se manifestă prin fapte v.2,14-26.

4. Învățături din Predica de pe Munte în Epistola Sfântului Iacov.
5. O comparație între soteriologia Sfântului Pavel și a Sfântului Iacov.
6. Mântuirea prin credință si fapte bune vs. Mântuirea doar prin credință.
7. Ecouri ale Epistolei în literatura universală.
8. Bibliografie.

1. Poziția epistolei în canonul biblic. Genul literar. Limba și stilul

Epistola care poartă numele Sfântului Apostol Iacov se regăsește printre cărțile canonice ale Sfintei Scripturi, enumerate și stabilite la Sinodul African în canonul XXIV care a avut loc în Catargina în anul 419 d.Hr. Unele consemnări mai timpurii au trecut-o cu vederea sau chiar a existat o anumită îndoială, dacă să fie inclusă sau nu, chiar dacă ea fusese acceptată chiar înaintea acestor Sinoade.[1]Ea face parte din a doua grupă de epistole din canonul Noului Testament, cunoscute încă din secolul II d.Hr.ca „ epistole sobornicești" sau „catolice" alături de I și II Petru, I,II,III Ioan și Iuda.[2]

Sfântul Atanasie cel Mare [3] în Epistola sa numărul 39, din 367 d. Hr, a inclus această Epistolă în lista de cărți canonice. Chiar și înainte de vremea acestui Sfânt au existat aluzii, dacă nu încă și citate directe, la temele Sfântului Iacov: *I Clement, 30 (4,6);Epistola lui Policarp 12,3 (1,4), II Clement, 16,4 (5,20);*și Sfântul Irineu, *Împotriva ereziilor, V,1 (1,18)*[4] etc. Ori de câte ori s-a vorbit despre canonul Sfintei Scripturi, Epistola Sfântului Iacov nu a lipsit din cadrul acesteia. Martin Luther [5] a fost cel care a pus la îndoială acest canon al Sfintei Scripturi în cadrul Reformei din Apus.[6]

---

[1] Jack Norman Sparks, *The Orthodox Study Bible: Notes*, Publisher Thomas Nelson, 2008, p 538-539.

[2] Lect. Dr. Daniel Mihoc, Introducere în studiul Epistolei Sfântului Iacov publicat în *„ Voi pune înainte Ierusalimul, ca început al bucuriei mele",* in honorem Pr. Prof. Univ Dr. Dumitru Abrudan, la împlinirea vârstei de 80 de ani, Ed. Andreiana, Sibiu, 2018,p.458.

[3] Sfântul Atanasie cel Mare (n. c. 293, Alexandria- decedat la 2 mai 373, Alexandria; ziua de sărbătoare 2 mai) a fost un teolog, om de stat ecleziastic și lider național egiptean. A fost principalul apărător al ortodoxiei creștine în lupta din secolul al IV-lea împotriva arianismului, erezia conform căreia Fiul lui Dumnezeu era o creatură de substanță asemănătoare, dar nu identică, cu Dumnezeu Tatăl. Printre lucrările sale importante se numără Viața Sfântului Antoniu, Despre întrupare și Patru oratorii împotriva arienilor, articol scris de Edward R. Hardy, traducere proprie de pe www.britannica.com/biography/Saint-Athanasius, accesat în 22.05.2024.

[4] Arhiepiscopul Dmitri Royster, *Comentariu la Epistola Sfântului Apostol Iacov*, traducere din limba engleză de Prof. dr. Camil Marius Dădărlat, Editura Basilica, București, 2021,p.5.

[5] Martin Luther (n. 10 noiembrie 1483, Eisleben, Saxonia [în prezent în Saxonia-Anhalt, Germania] - d. 18 februarie 1546, Eisleben) a fost un teolog și reformator religios german care a fost catalizatorul Reformei protestante din secolul al XVI-lea. Prin cuvintele și

Acest Iacov, care se numește pe sine autorul Epistolei, a fost aproape în mod universal înțeles a fi nu Apostolul Iacov[7], ci „fratele" (rudenia) Domnului Însuși, Iacov numit „ cel Drept", care a fost întâiul Episcop al Ierusalimului[8]. Sfinții Părinți, îl numesc adesea „ Apostolul". Încadrarea aceste epistole într-un anumit gen literar nu este una ușoară. Este numită epistolă din cauza scurtei introduceri epistolare.[9] După partea introductivă, cititorul are impresia că citește o omilie, în care autorul epistolei propune dezbaterea unor teme care aparent nu au o legătură evidentă între ele. De asemenea încheierea bruscă, unde lipsește formula de salutare sau binecuvântare pune sub semnul întrebării caracterul epistolar al lucrării. Intenția autorului de a redacta o epistolă enciclică se vede încă din identificarea destinatarilor din introducere.[10]

Temele abordate au caracter moral-politic; autorul vrea să răspundă la anumite situații și probleme cu care se confruntă destinatarii săi. În ansamblu, scrierea Sfântului Iacov se aproprie foarte mult de literatura sapiențială a Vechiului Testament.[11] De asemenea, literatura, retorica și filosofia greacă a timpului nu sunt străine autorului. Limba scrierii este fluentă și bogată.

---

acțiunile sale, Luther a precipitat o mișcare care a reformulat anumite principii de bază ale credinței creștine și a dus la divizarea creștinătății occidentale între romano-catolicism și noile tradiții protestante, în principal luteranismul, calvinismul, anglicanismul, anabaptiștii și antitrinitarienii. Este una dintre cele mai influente figuri din istoria creștinismului, articol scris de Hans J. Hillerbrand, traducere proprie de pe www.britannica.com/biography/Martin-Luther, accesat în 22.05.2024.

[6] Reforma din Apus, câteodată, numită și Revoluția Protestantă, a fost o mișcare în secolul XVI de a reforma Biserica Romano-Catolică din Europa Occidentală. Reforma a fost începută de Martin Luther, cu Cele 95 de teze despre practica indulgențelor. La sfârșitul lunii Octombrie 1517, el le-a afișat pe ușa Bisericii Castelului din Wittenberg, folosită în mod obișnuit ca afișier pentru comunitatea universitară. În Noiembrie, a trimis tezele diferitelor autorități religioase ale timpului. Reforma s-a sfârșit în divizare, prin întemeierea unor noi instituții. Cele mai importante patru tradiții care au izvorât direct din reforma sunt tradiția luterană, cea reformată/calvinistă/prezbiteriană, cea anabaptistă și cea anglicană. Tradiții protestante ulterioare își au, de obicei, rădăcinile în aceste patru școli inițiale ale Reformei. În plus, Reforma Protestantă a dus la o Reformă Catolică sau Contrareformă în sânul Bisericii Catolice, printr-o varietate de noi mișcări spirituale, reforme ale comunităților religioase, înființarea de seminarii, clarificarea teologiei catolice, ca și schimbări structurale în instituția Bisericii.

[7] Arhiepiscopul Dmitri Royster, *Comentariu la Epistola Sfântului Apostol Iacov,*6.

[8] Vezi Sfântul Episcop Nicolae Velimirovici, *Proloagele de la Ohrid,* Viețile Sfinților, partea a 4-a, traducere, tabel cronologic și note de Mihaela Grosu, Ed. Cartea Ortodoxă,2005. Prăznuirea sa este făcută de Biserica Ortodoxă la data de 23 octombrie.

[9] Lect. Dr. Daniel Mihoc, *Introducere în studiul Epistolei Sfântului Iacov,* p.459.

[10] În mod asemănător își identifică destinatarii și Sf. Petru: ἐκλεκτοῖς παρεπιδήμοις διασπορᾶς / „celor aleși, xilați temporar în Diaspora" (I Pt 1, 1).

[11] Lect. Dr. Daniel Mihoc, *Introducere în studiul Epistolei Sfântului Iacov,* p.460.

Autorul știe când și cum să folosească tehnicile literare consacrate. Pentru aș argumenta , autorul face apel la diatribă[12] (2,14-26),folosește hexametrul grecesc (1,17) și imperativul atic (1,19) de asemenea. Sfântul Iacov se bucură de autoritate față de destinatari săi. În doar 108 versete se întâlnesc nu mai puțin de 54 de imperative, adică câte unul la fiecare două versete.[13]

În întreaga sa epistolă nu se găsește nici o urmă de apologie. El nu are nevoie să se apere așa cum face deseori Sfântul Pavel. Învățăturile sale trebuie primite fără condiții. El se exprimă cu vehemența Sf. Ilie și cu blândețea lui Moise. Unii exegeți au văzut în el un „ Amos al Noului Testament".[14]

2. Credința elimină discriminarea v.1-13.

Acest capitol în care se tratează condamnarea păcatului discriminării respectiv al părtinirii, revine și extinde tema din capitolul 1, versetul 9[15], despre „fratele cel smerit", despre relațiile ce ar trebui să existe între cei bogați și cei săraci în societatea creștină. Această disprețuire a săracilor menționată în versetul 6, coroborată cu cea din versetul 1 în care se spune că a căuta la fața omului, reprezintă „negarea a frăției creștine"[16], o temă foarte importantă și esențială care o regăsim în capitolul 1 , versetele 9,10 și 25 și următoarele.

James B. Adamson [17] în lucrarea sa intitulată „ *The Epistle of James*" susține idea potrivit căreia a favoriza pe cineva este sinonimă cu „ a accepta persoana în locul cauzei" și eventual de a " arăta părtinire"[18]. Creștinul în general nu ar trebui să judece pe cineva după omul din afară, ci după cel din interior, după calitățile sale sufletești. În Hristos nu există deosebire între persoane în legătură cu aspectele exterioare, adică starea socială, funcția, meseria, sau chiar genul. Sfântul Apostol Pavel în scrisorile sale către Galateni cap.3,28, respectiv Coloseni 3,11, le amintește destinatarilor săi și peste timpuri chiar nouă, că în Iisus Hristos, „ nu mai este iudeu, nici elin; nu mai este nici rob, nici liber; nu mai este parte bărbătească și parte femeiască...",„ pentru că voi toți una sunteți în Hristos Iisus..."

---

[12] În ciuda unui larg consens asupra folosirii diatribei elenistice de către unii autori nou-testamentari, unii cercetători susțin fie că trăsăturile distincte ale acestui gen literar lipsesc, fie că ele sunt de fapt inspirate din stilul parenetic al omiliilor sinagogale.

[13] Lect. Dr. Daniel Mihoc, *Introducere în studiul Epistolei Sfântului Iacov*, p.461.

[14] Lect. Dr. Daniel Mihoc, *Introducere în studiul Epistolei Sfântului Iacov*, p.462.

[15] Pr. Ioan Mihoc, *Studii asupra Epistolei Sfântului Iacov,* Ed. Agnos, Sibiu, 2019, p.72.

[16] Pr. Ioan Mihoc*, Studii asupra Epistolei Sfântului Iacov,* 72.

[17] James B. Adamson a trăit între anii 1924 -2000 și a fost Pastor al Bisericii din Santa Rosa, California. Și-a făcut studiile la Universitatea din Edinburgh . A primit diploma de doctorat în cadrul Universității Cambridge pentru lucrarea sa despre Epistola lui Iacov.

[18] James B. Adamson, *The Epistle of James,* Eerdmans, Grand Rapids, 1976, p.104.

Beda Venerabilul[19] în *Tâlcuirea[20] sa* la Iacov, legat de primul verset din capitolul 2 ne spune:

> „El arată că cei cărora le scrie erau cu adevărat pătrunși de credința în Evanghelie, dar lipsiți de fapte. Și pentru că el propovăduise că poruncile Domnului trebuie împlinite făcând danii celor săraci, dar a văzut că, dimpotrivă, acestea fuseseră făcute celor bogați, de dragul foloaselor pământești, în loc de a fi făcute celor săraci, de dragul răsplăților cele veșnice, i-a mustrat așa cum meritau..."[21]

Într-un alt loc, în care Mântuitorul Iisus Hristos este numit „Domnul slavei", Sfântul Apostol Pavel ne spune referindu-se la înțelepciunea lui Dumnezeu; „ pe care niciunul din stăpânitorii acestui veac n-a cunoscut-o căci, dacă ar fi cunoscut-o, n-ar fi răstignit pe Domnul slavei" (1 Cor. 2,8).

Sfântul Ambrozie al Milanului[22] în ceea ce privește expresia „Domnul slavei" ne scrie:

> „Atunci când citim că Domnul slavei a fost răstignit, să nu ne închipuim că a fost răstignit în slava Sa. Aceasta, deoarece Cel ce este Dumnezeu este și Om – Dumnezeu, potrivit firii Sale dumnezeiești, și luând asupra Sa trup, Omul Hristos Iisus; în sensul acesta se spune că Domnul slavei a fost răstignit. Căci, având amândouă firile, adică pe cea omenească și pe cea dumnezeiască, El a îndurat Pătimirea în omenitatea Sa, pentru ca, fără deosebire, Cel ce a pătimit să fie numit și Domnul slavei, și Fiul Omului, așa cum este scris:„ Cel ce S-a coborât din cer"(Ioan 3,13).[23]

---

[19] Beda Venerabilul sau Beda Venerabilis a fost un călugăr benedictin din Mănăstirea Monkwearmouth–Jarrow, în Northumberland, Anglia, născut în anul 672 sau 673 în Monkton, venerat ca sfânt la data de 25 mai. Cărturar cu vederi multilaterale, a fost unul din cei mai învățați oameni din Evul Mediu timpuriu. Are contribuții și în domeniul științei, pentru mai multe detalii vezi lucrarea „ *Beda Venerabilis (673-735)*", în Traugott Bautz, *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon,* Bd.1,2, 1990, p.453.

[20] Beda Venerabilul, *Omilii la Evanghelii,* traducere din limba latină de către Fratele Serafim (Thomas Steingasser) de la Mănăstirea Oașa, Editura Reîntregirea, 2017.

[21] Pr. Ioan Sorin Usca , *Noul Testament în Tâlcuirea Sfinților Părinți*, Epistolele Sobornicești Comentarii la Iacob, I-II Petru. I-III Ioan. Iuda, Editura Christiana, București, 2022,p.21.

[22] Sfântul Ambrozie (născut în anul 339 d.Hr., Augusta Treverorum, Belgica, Galia [astăzi Trier, Germania] - decedat în 397, Milano [Italia]; sărbătorit la 7 decembrie) a fost episcop de Milano, critic biblic, doctor al bisericii și inițiator al unor idei care au oferit un model pentru concepțiile medievale privind relațiile dintre biserică și stat. Operele sale literare au fost aclamate ca fiind capodopere ale elocvenței latine, iar realizările sale muzicale sunt amintite în imnurile sale. Ambrozie este, de asemenea, amintit ca fiind profesorul care l-a convertit și botezat pe Fericitul Augustin din Hippona, marele teolog creștin, și ca un episcop model care a considerat că biserica se ridică deasupra ruinelor Imperiului Roman. El este un sfânt protector al orașului Milano și al apicultorilor, articol scris de Peter R.L. Brown, traducere proprie de pe www.britannica.com/biography/Saint-Ambrose- accesat 22.05.2024.

[23] Sfântul Ambrozie al Milanului, *Despre credința creștină* ,Scrieri II, 7, părut în P.S.B vol.53, traducere, introducere și note de Preot Prof. Dr. Ene Braniște, Ed. Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994,p.58.

Apostolul Iacov folosește în formula sa de adresare cuvântul grecesc *αδελφοι* pentru a desemna noțiunea de frate care poate avea doua semnificații. Odată de frăție fizică unde există referiri la frații fizici ai lui Iuda în Mt. 1,2, la frații dintre ucenici în Mc. 1,16, 19, la fratele Mariei și Martei în Ioan 11,2 și următoarele, la sora lui Pavel în Fapte 23,16, la frații lui Iisus în Mc. 3,31 și următoarele, și la diverși alți frați, de exemplu, în Mc. 12,19-20; Lc. 15,27; Lc. 16,28; Lc. 12,13 și Mc. 10,29-30 și pe de altă parte la tovarășii de credință de aproximativ 30 de ori în Faptele Apostolilor și de 130 de ori în Pavel. Această utilizare are o bază veterotestamentară și iudaică (cf. Fapte 3,22; Mt. 5,22-23; Fapte 2,29; 3,17 etc.). Iisus folosește acest termen în Mt. 23,8; 25:40. Creștinii sunt frații lui (Rom. 8,29) și trebuie să se iubească unii pe alții ca atare (1 Ioan 2-3). adelphótēs denumește frăția (1 Petru 2,17) și înseamnă dispoziție frățească în Hermas (Mandatele 8.10).[24]

De asemenea apostolul Iacov în versetul 1, se referă la „fapte de favoritism”[25], în limba greacă este folosit termenul *prosopolempsia,* sugerează că într-o comunitate, discriminarea se poate manifesta într-o varietate de moduri. Exemplu folosit de Sfântul Iacov este acela a celor doi oameni care între în biserică, unul bogat îmbrăcat în „ haine fine”, respectiv unul sărac îmbrăcat în „ haine murdare”. Diferă însă modul în care au fost primiți cei doi, de oameni din biserică, ca urmare această diferențiere este catalogată de către Sfântul Iacov ca fiind o judecare a lor însoțită de „socoteli viclene”.[26]

Folosirea substantivului grecesc *synagogen* (tradus prin „adunare”)[27], este interesantă prin faptul că el nu mai apare nicăieri în Noul Testament ca denumire a adunării creștinilor pentru închinare. Această expresie se regăsește totuși în scrierile creștine timpurii, deși nu frecvent[28]. Apariția acestui termen în prezenta Epistolă nu este deloc surprinzătoare, având în vedere apropierea strânsă a Sfântului Iacov de mediul ebraic. Ruptura dintre Biserică și sinagogă nu era, probabil, definitivă la vremea scrierii acestei Epistole dar, categoric, *ekklësia* a înlocuit treptat pe *synagoge* printre creștini. Ar trebui, de asemenea, remarcat că termenul *ekklësia* nu era nefamiliar primilor creștini, proveniți dintre iudei, de vreme ce cuvântul apare frecvent în Septuaginta pentru a desemna adunările și soboarele poporului lui

[24] Gerhard Kittel, Gerhard Friedrich, *Theological Dictionary of The New Testament,* William B. Eerdmans Publishing Company, 1985.p.21.

[25] Pr. Ioan Mihoc*, Studii asupra Epistolei Sfântului Iacov,* 73.

[26] Cap.2 V.4 „N-ați făcut voi, oare, în gândul vostru, deosebire între unul şi altul şi nu v-ați făcut judecători cu socoteli viclene?.

[27] Arhiepiscopul Dmitri Royster, *Comentariu la Epistola Sfântului Apostol Iacov*,61.

[28] Vezi de exemplu, Sfântul Ignatie, *Epistola către Policarp,* IV,2, și *Păstorul lui Herma,* Porunca a 11-a, 9, 13.

Dumnezeu[29](Deut.4,10; Neem.8,17;Ps.25,12;Pilde 5,14; Ioil 2,16 (toate în LXX); în ultimele două locuri biblice citate găsim ambii termeni).

Preotul profesor Grigorie Marcu[30] în lucrarea sa „ Actualitatea Epistolei Sfântului Iacov" susține că o problemă majoră a societății din vremea apostolul Iacov o reprezenta tocmai această desconsiderare a unora și favorizarea altora.[31]Sfântul Apostol Iacov, pledează în favoarea săracilor, deoarece aceștia în fața lui Dumnezeu sunt egali cu bogații, pe care îi critică aspru pentru nedreptățile făcute de aceștia celor săraci și lipsiți de apărare, cât și pentru defăimarea „ numelui celui bun" purtat de creștini care de fapt este Numele lui Iisus Hristos.

În versetul 5, Apostolul aduce aminte destinatarilor acestei epistole și peste ani a cititorilor acesteia că Dumnezeu " i-a ales pe cei care sunt săraci în ochii lumii dar bogați în credință", pentru că aceștia s-au dovedit mai receptivi mesajului evangheliei față de cei bogați. Și continuă cu versetul 6 să arate vina gravă a celor care greșesc față de cei săraci, privându-i de cinstea ce li se cuvenea și protejând sau menajând pe cei bogați. Iacov susține că săracii sunt prietenii lui Dumnezeu și frații noștri[32]. A nesocoti un sărac este văzut ca un păcat care îți poate pune în pericol chiar mântuirea ta personală.

Legea trebuie privită ca un tot unitar, ca un sistem întreg astfel că încălcarea unei singure porunci înseamnă de fapt prejudicierea întregului din care ea face parte. Sfântul Iacov ne avertizează ca judecata va fi nemiloasă sau necruțătoare pentru cei care nu au făcut milă. Arătarea milei duce și la dobândirea de către om a iertării de păcate (v.13). Ca și concluzie mila poate însemna a face dreptate unui sărac.[33]

Cei săraci pomeniți de Sfântul Iacov reprezintă probabil fundamentul comunității sale. Observăm în versetul 5 în structura sa, se admite o aluzie specială la o zicere a lui Iisus. Este vorba de un verset cuprins într-un argument unitar (Iacov 2,1-13). Acest tip de argumentație prezintă un model definit care evocă strategiile retorice greco-romane.[34]

Acest conflict prezentat în epistola lui, dintre omul sărac și cei bogat este o temă care nu numai la Iacov o întâlnim, ci ea este o temă morală care este prezentă în majoritatea literaturii creștine timpurii. Două trăsături

---

[29] Arhiepiscopul Dmitri Royster, *Comentariu la Epistola Sfântului Apostol Iacov*,61.

[30] Grigorie Marcu (1911-1987), născut la Broșteni, județul Sibiu, fost profesor titular la Catedra de Studiul Noului Testament a Institutului Teologic Universitar în Sibiu, ajuns Rector între anii 1976-1979.

[31] Grigorie Marcu, *„Actualitatea Epistolei Sfântului Iacov",* în Mitropolia Ardealului, II,1957, nr.1-2, pp 33-34.

[32] Pr. Ioan Mihoc*, Studii asupra Epistolei Sfântului Iacov,*74.

[33] Pr. Ioan Mihoc*, Studii asupra Epistolei Sfântului Iacov,*74.

[34] Pr. Ioan Mihoc*, Studii asupra Epistolei Sfântului Iacov,*75.

trebuiesc să caracterizeze comunitatea lui Iacov și anume: preocuparea lor pentru cei săraci si egalitatea tuturor din comunitate între care nu există nici o formă de discriminare.[35]

În încheiere, putem spune că o persoană mare nu poate exista fără cea mică, la fel cum cea mică nu poate exista fără cea mare. Totuși, suntem toți legați între noi, unii de alții, întru edificarea comună.

Sfântul Clement Romanul[36] ne spune următoarele:

> Să luăm exemplul corpului: capul nu poate exista fără picioare, nici picioarele fără cap, ci dimpotrivă, nu poate exista capul fără picioarele, ci mai degrabă membrele care par slabe sunt esențiale (1 Cor. 12,21-22) și sunt benefice pentru întregul trup. Cu adevărat, toate membrele lucrează în armonie și sunt atașate împreună cu căldură în deplină ascultare pentru binele întregului trup. Urmând acest lucru, ne rezervăm scheletul nostru creștin integral. Prin urmare, fiecare se supune celuilalt în funcție de propriul dar, astfel încât cel puternic trebuie să aibă grijă de cel slab, iar cel slab trebuie să-l respecte pe cel puternic. Cel bogat îl întreține pe cel sărac, iar cel sărac îi mulțumește lui Dumnezeu pentru că îl întreține. Cel înțelept nu arată înțelepciunea sa prin cuvinte, ci prin fapte bune. Cel umil nu se laudă din cauza umilinței sale, ci îi lasă pe alții să dea mărturie despre el. Cei castă nu se laudă știind că stăpânirea de sine este un dar de la Dumnezeu. Trebuie să-i iubim pe frații noștri din toată inima, pe cei care au fost creați din același material ca și noi.[37]

3. Credință se manifestă prin fapte v.14-26

Versetul 14 începe cu o întrebare cauzată de planul limpede și definit generat de prezentarea pe care Sfântul Iacov o face „ credinței” și „ a faptelor”. Cuvântul grecesc folosit πιστις care desemnează credință, a crede în ceva, a fi ascultător. Acest termen a suferit de alungul vremii diferite modificări de sens. De exemplu în perioada elenistică era legat de o propagandă religioasă cere credință în zeitățile care sunt proclamate. Scrierile hermetice reflectă această terminologie, la fel ca și Odele lui Solomon, papirusurile, textele magice și Celsus. Astăzi în creștinism acest termen este

---

[35] P.J. Hartin, *James*, Ed. Liturgical Press, 2016 p.38.

[36] Papa Clement I, cunoscut și drept Clement Romanul, (născut la Roma-decedat în secolul I d.Hr., Roma; sărbătorit la 23 noiembrie) a fost primul Părinte apostolic, al patrulea papă, între 88 și 97 sau între 92 și 101, presupus al treilea succesor al Sfântului Apostol Petru. Potrivit scriitorului creștin timpuriu Tertulian, a fost consacrat de Sfântul Petru, iar Sfântul Irineu îl menționează ca fiind contemporan cu Apostolii și martor al predicilor acestora. Eusebiu de Cezareea îi datează pontificatul între anii 92 și 101, după cel al Sfântului Anaclet. A fost succedat de Sfântul Evarist. Martiriul său este legendar, iar el a fost identificat ipotetic cu Clement menționat în Scrisoarea Sfântului Pavel către Filipeni 4,3. Atributul său este o ancoră, de care a fost legat și aruncat în mare, conform unor povestiri false, articol scris si verificat de The Editors of Encyclopaedia Britannica, traducere proprie de pe www.britannica.com/biography/Saint-Clement-I , accesat la data de 22.05.2024.

[37] C. Schmidt ,*The Epistle of Clement of Rome,* Berlin 1967 Edition, p. 33,34 .

folosit mai ales când primește terminația „eis” ca fiind o acceptare a lucrării lui Hristos așa cum este proclamată în Evanghelie. Aceasta include credința, ascultarea, încrederea, speranța și fidelitatea, dar este în primul rând credința în Hristos. Pentru neamuri, aceasta înseamnă convertirea la singurul Dumnezeu care a adus mântuirea în și prin Fiul Său.[38]

Pentru a desemna cuvântul fapte, apostolul folosește un termen grecesc εργον care în limba greacă . Acest cuvânt comun la Homer denotă acțiune sau zel activ. El apare în legătură cu toate tipurile de muncă, cu lucrul cu diverse materiale, cu construcția, cu activitatea tehnică și culturală. El denotă, de asemenea, munca ca sarcină socială sau etică. Hesiod descrie munca ca fiind un plan divin pentru viața umană, iar filosofia cinică privește munca în slujba umanității ca pe un ideal. Platon leagă munca de civilizație, nu de natură. Pentru Aristotel, o creatură este bună atunci când își îndeplinește érgonul, astfel încât el extinde conceptul la întreaga natură. Pasivul este comun pentru munca prestată, adică rezultatul muncii, sau chiar răsplata acesteia ca salariu sau profit. Într-un sens slab, termenul poate desemna, de asemenea, o „materie” sau un „lucru”. Venind în timp găsim acest cuvânt de faptă si la Sf. Apostol Pavel despre nedreptatea tuturor faptelor omenești nu se bazează doar pe denigrarea elenistică a muncii, pentru că se aplică chiar și faptelor pe care evreii le consideră favorabile, de ex, faptele cultice, sau faptele de împlinire a legii care stau la baza realizărilor morale și care pot fi săvârșite chiar și fără legea scrisă, cum ar fi faptele lui Avraam (Ioan 8:39), sau faptele legii care este scrisă pe inimă fie în veacul viitor (Ier. 31:33), fie în cazul neamurilor (Rom. 2:15). Trebuie să se ia o decizie între faptele lui Dumnezeu și faptele voinței proprii; primele sunt bune, iar cele din urmă rele[39].

El mai întâi povățuiește pe credincioși să fie împlinitori ai cuvântului (poietai, poietes) și nu numai ascultători (akroatai, akroates) ai lui (1,22); apoi, el îi îndeamnă să înfăptuiască acele lucruri pe care le susțin (2,12); iar acum, el afirmă limpede că, dacă ei nu își pun credința la lucru, este îndoielnic că doar credința lor îi poate mântui.[40]

[38] Gerhard Kittel, Gerhard Friedrich, *Theological Dictionary of The New Testament,* William B. Eerdmans Publishing Company, 1985.p.768.

[39] [39] Gerhard Kittel, Gerhard Friedrich, *Theological Dictionary of The New Testament,* William B. Eerdmans Publishing Company, 1985.p.222.

[40] Arhiepiscopul Dmitri Royster, *Comentariu la Epistola Sfântului Apostol Iacov*,79.

Potrivit Sfântul Ambrozie, credința poate să producă fapte și faptele pot produce credință:

> „Dacă uniți cu credința deja prezentă în suflet fapte potrivite cu acesta, ori dacă faptele se arată mai întâi și credința li se alătură, însoțindu-le și înfățișându-le lui Dumnezeu - iată mantia slujitorului credinței, iată veșmântul preoțesc. Prin urmare, credința este de folos când fruntea se încununează cu coroana strălucită a faptelor bune..."[41]

Sfântul Ambrozie oferă o tâlcuire la semnificația exactă a pietrelor scumpe care împodobeau veșmântul lui Aaron, tipul adevăratului Arhiereu, Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos[42]. Sfântul Iacov în învățătura sa, ne arată că cele două faptele și credința, nu pot fi nici despărțite una de cealaltă, și nici opuse unele celorlalte.

Iisus Hristos, vorbind despre mântuirea sufletului, întrebă: „Pentru că ce-i va folosi (*ópheléthésetai, ópheleó*) omului dacă va câștiga lumea întreagă , iar sufletul său îl pierde?"[43]

Întrebarea pusă de Sfântul Iacov: „Oare credința poate să-l mântuiască?", arată că sfântul vorbește tot despre mântuire. După ce a întrebat, Mântuitorul Iisus Hristos continuă spunând: „„ Căci Fiul Omului va să vină întru slava Tatălui Său, cu îngerii Săi; și atunci va răsplăti fiecăruia după faptele sale"(Mt.16,27).[44] Cuvântul lui Iisus Hristos, tradus prin „ fapte", din limba greacă *praxin, praxis,* care înseamnă *„acțiune", „faptă", „„ ceea ce face cineva"*; Expresia folosită de Sfântul Iacov este „ iar fapte nu are", „fapte" traduce pe erga, ergon. De aici rezultă că Sfântul Iacov nu introduce vreo învățătură nouă.[45] Același aspect este accentuat și de către Sfântul Apostol Pavel atunci când vorbind despre judecata dreaptă a lui Dumnezeu, „Care va răsplăti fiecăruia după faptele lui".[46]

Dragostea noastră față de aproapele nostru își are temeiul în dragostea noastră de Dumnezeu, deoarece aproapele nostru a fost creat după chipul lui Dumnezeu. În epistola 1 Ioan cap.3, v.17-18, Sfântul evanghelist Ioan ne spune cum se arată această dragoste: „ Iar cine are bogăția lumii acesteia și se uită la fratele său care este în nevoie și își închide inima față de el, cum rămâne în acela dragostea lui Dumnezeu? Fiii mei, să nu iubim cu vorba, numai din gură, ci și cu fapta și cu adevărul". Ca o concluzie la v.15-16 din Epistola lui Iacov putem concluziona că mila care o putem noi simți pentru " cei goi și lipsiți de hrană" este fără de folos sau chiar lipsită de importanță

---

[41] Sfântul Ambrozie , *Despre credința creștină*, vol. II, Introducere, 13-14.
[42] Pentru mai multe detalii vezi Cartea Ieșirii, cap.28 ; Evrei cap.5, Versetele 1-5.
[43] Matei cap.16, v.26 Comparați cu ti to ophelos, „Ce folos?", din prezentul verset.
[44] Biblia Ortodoxă , Ed. Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă. București 2019.
[45] Arhiepiscopul Dmitri Royster, *Comentariu la Epistola Sfântului Apostol Iacov*,80.
[46] Romani cap.2, v.6, unde termenul „ faptele" traduce pe *erga*.

dacă în spatele ei nu stă dragostea care ne îndeamnă să-i hrănim și îmbrăcăm.[47]

Această lege a iubirii o regăsim și în Vechiul Testament în cartea Deuteronom cap.15, v.7-8: „ Iar de va fi la tine sărac vreunul din frații tăi, în vreuna din cetățile tale de pe pământul tău pe care ți-l va dă Domnul Dumnezeul tău, să nu-ți învârtoșezi inima, nici să-ți închizi mâna ta înaintea fratelui tău cel sărac; ci să-ți deschizi mâna ta și să-i dai împrumuturi potrivite cu nevoia lui și cu lipsa ce suferă".

Sfântul Maxim Mărturisitorul[48] în lucrarea intitulată: Cele Patru sute de capete despre dragoste, I, 39 ne învață:

> „Să nu ziceți" spune dumnezeiescul Ieremia, „că sunteți biserica Domnului(Ier, 7,3)[49]". Iar tu să nu zici că simpla credință în Domnul nostru Iisus Hristos poate să mă mântuiască. Căci aceasta este cu neputință de nu vei dobândi și iubirea față de El prin fapte. Doar despre credința simplă s-a spus:„ și dracii cred și se cutremură (Iacov 2,19)[50]". Așa cum doar exprimarea compătimirii nici nu îmbracă, nici nu hrănește, tot așa „ amintirea focului nu încălzește trupul..."[51]

Sfântul Simeon Noul Teolog[52] în lucrarea sa intitulată „Cateheza a IX-a", „Despre faptele milosteniei" amintește fraților:

---

[47] A se vedea imnul dragostei a Sfântul Pavel din Epistola întâia către Corinteni cap.13.

[48] Maxim Mărturisitorul (născut în jurul anului 580, Constantinopol [în prezent Istanbul, Turcia] - decedat la 13 august 662, Lazica [în prezent Tsageri, Georgia]; ziua de sărbătoare orientală 21 ianuarie; ziua de sărbătoare occidentală 13 august) a fost cel mai important teolog bizantin din secolul al VII-lea, ale cărui comentarii despre neoplatonicianul creștin de la începutul secolului al VI-lea Pseudo-Dionisie Areopagitul și despre Părinții Bisericii Grecești au influențat considerabil teologia și mistica Evului Mediu. Supranumele „Mărturisitorul" provine din faptul că nu a cedat insistențelor imperiale de a trece la monotelism, în ciuda torturilor la care a fost supus, articol scris si verificat de The Editors of Encyclopaedia Britannica ,traducere proprie de pe www.britannica.com/biography/Saint-Maximus-the-Confessor , accesat la data de 22.05.2024.

[49] Biblia Ortodoxă , Ed. Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă. București 2019.

[50] Biblia Ortodoxă , Ed. Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă. București 2019.

[51] Maxim Mărturisitorul în *Filocalia vol.2,* traducere românească de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura. E.I.B.M.O, 2008, p.70 și p.69.

[52] Simeon Noul Teolog (născut în jurul anului 949, Patagonia, în Asia Mică - decedat la 12 martie 1022, Chrysopolis, în apropiere de Constantinopol) a fost un călugăr și mistic bizantin, numit Noul Teolog pentru a marca diferența sa față de două figuri cheie în aprecierea creștinilor greci, Sfântul Ioan Evanghelistul și Sfântul Grigorie de Nazianz din secolul al IV-lea. Prin experiențele sale spirituale și scrierile sale, Simeon a pregătit calea misticismului isihast, o mișcare orientală din secolul al XIV-lea în rugăciunea contemplativă, , articol scris si verificat de The Editors of Encyclopaedia Britannica, traducere proprie de pe www.britannica.com/biography/Saint-Symeon-the-New-Theologian, accesat la data de 22.5.2024.

„Deci cel ce împarte tuturor din averile care i-au fost date spre păstrare nu trebuie să primească o plată pentru ele, ci mai degrabă se face vinovat de lipsirea nedreaptă a altora de ele de până atunci; dar nu numai acesta, ci se face răspunzător de cei care și-au pierdut viața prin foame și prin sete, și e care atunci n-a putut să-i hrănească și nu i-a hrănit, îngropând cele cuvenite săracilor și lăsându-i să moară silnic de frig și de foame..."[53]

Sfântul Grigorie de Nazianz[54] accentuează importanța și respectiv necesitatea ca un credincios să clădească pe temelia adevărului, a Ortodoxiei, făcând fapte bune. Chiar și dreapta credință fără fapte bune este la fel de moartă ca faptele bune fără credință.[55]

În versetul 18, consecvent ideilor sale, - credința și fapta bună sunt complementare - Sfântul Iacov pune o provocare ipotetică în gura unui om care este convins că faptele sale stau mărturie pentru credința sa. El spune clar că cineva poate să pretindă că are credință, dar fără fapte care să-i susțină această pretenție este îndoielnic că are vreo credință. Pe de altă parte, faptele pe care le face îi atestă credința. Contrar opiniilor unora, trebuie să insistăm asupra faptului că Sfântul Iacov nu sugerează niciodată eficacitatea faptelor fără credință pentru mântuire.[56]

De-a lungul vremii, Sfinții Părinți au dat diferite aplicări și tâlcuiri versetul 18 din capitolul 2 din care vom prezenta câteva. Sfântul Simeon Noul Teolog în Lucrarea sa , amintește părinților și fraților din mănăstirea sa că autorii Vieților sfinților descriu „ faptele trupești" ale acestora, dând exemple din ele, astfel că lucrarea lor duhovnicească este arătată decât puțin și ca într-o oglindă (1 Cor.13,12)[57], aceasta pentru ca aceia care arată din fapte ostenelile acelora și credința lor să ajungă prin aceste fapte la

[53] Simeon Noul Teolog, *Cateheze, Scrieri II,* Traducere de diac. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, 2003, p.144.

[54] Grigorie de Nazianz, cunoscut și ca Grigorie Teologul, (născut în jurul anului 330, Arianzus, lângă Nazianzus, în Capadocia, Asia Mică [acum în Turcia] - decedat în jurul anului 389, Arianzus; sărbătorit în Orient la 25 și 30 ianuarie; în Occident la 2 ianuarie) a fost un Părinte al Bisericii din secolul al IV-lea, a cărui apărare a doctrinei Trinității (Dumnezeu ca Tată, Fiu și Duh Sfânt) l-a făcut unul dintre cei mai mari campioni ai ortodoxiei împotriva arianismului, articol scris de Edward R. Hardy, traducere proprie de pe www.britannica.com/biography/Saint-Gregory-of-Nazianzus , accesat la data de 22.05.2024.

[55] Sfântul Grigorie Teologul , *Cuvântul la Sfânta Lumină (Bobotează),*traducere din limba greacă veche și note de drd. Nicușor Deciu, Editura Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2012.

[56] Arhiepiscopul Dmitri Royster, *Comentariu la Epistola Sfântului Apostol Iacov,*84.

[57] Biblia Ortodoxă , Ed. Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă. București 2019.

cunoașterea și împărtășirea harismelor duhovnicești..”[58] Prin faptele lor și-au arătat ei credința.[59]

Sfântul Grigorie cel Mare[60] atunci când se adresează regilor franci Teoderic[61] și Teodebert[62], le atrage atenția asupra văditei practicări a

[58] Simeon Noul Teolog, *Cateheze, Scrieri II,* Traducere de diac. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, 2003, p.106-107.

[59] Arhiepiscopul Dmitri Royster, *Comentariu la Epistola Sfântului Apostol Iacov,*85.

[60] Sfântul Papă Grigore I, cunoscut ca Grigore cel Mare [lat. *Sanctus Gregorius Magnus*] și ca Grigore Dialogul (născut în jurul anului 540, Roma [Italia] - decedat la 12 martie 604, Roma; sărbătoare occidentală, 3 septembrie [anterior 12 martie, încă respectată în Orient]) a fost papă între 590 și 604, reformator și excelent administrator, „fondator” al papalității medievale, care a exercitat atât puterea secular, cât și cea spirituală. Epitetul său „cel Mare” reflectă statutul său de scriitor, dar și de conducător. Fiind al patrulea și ultimul dintre Părinții tradiționali latini ai Bisericii, Grigore a fost primul exponent al unei spiritualități sacramentale cu adevărat medievale, articol scris de Carole Straw, Calambur Sivaramamurti, traducere proprie de pe www.britannica.com/biography/St-Gregory-the-Great, accesat la data de 22.05.2024.

[61] Theuderic I (sau Theuderich, Theoderic, sau Theodoric; în franceză, *Thierry*) (născut înainte de 484 - decedat la sfârșitul anului 533) a fost un rege merovingian al Reimsului din 511. Teodoric a fost fiul cel mare al lui Clovis I, dar născut dintr-o femeie necunoscută, spre deosebire de ceilalți fii, a căror mamă era Clotilda. Un soldat abil, a jucat un rol important în campaniile tatălui său împotriva vizigoților. La moartea lui Clovis, în 511, a avut loc o împărțire cvadruplă a regatului său, fiecare dintre fiii săi primind o parte din teritoriile de la nord de râul Loara și o parte la sud. Fără îndoială, ca fiind cel mai experimentat dintre cei patru, Teodoric a primit acele teritorii nordice (viitoarea Austrasia) cele mai expuse atacurilor și cea mai mare parte în ansamblu; axa lor era Rinul. Încă din timpul vieții tatălui său, el condusese operațiuni militare în sudul Galiei. În anii 520, Teodoric a obținut o parte din regatul fratelui său Clodomir, atunci când fiii regelui mort au fost uciși de ceilalți doi frați vitregi ai lui Teodoric, Childebert și Chlotar. Theodoric a făcut campanie alături de Clodomir împotriva burgunzilor în 524. Cel mai mare succes al său a constat în supunerea Turingienilor, obținută cu ajutorul lui Chlotar în jurul anului 531. El a colectat tribut de la sași. La fel de violent și lipsit de scrupule ca majoritatea celorlalți conducători merovingieni, Teodoric a fost, fără îndoială, cel mai viguros și mai eficient dintre fiii lui Clovis. A fost succedat de fiul său, Theodebert I, articol scris si verificat de The Editors of Encyclopaedia Britannica, traducere proprie de pe www.britannica.com/biography/Theodoric-I-king-of-Reims, accesat la data de 22.052024.

[62] Theudebert I (franceză: *Thibert* sau *Théodebert*) (născut în jurul anului 495/500 - decedat în 547) a fost un rege merovingian de Reims care i-a succedat tatălui său, Teodoric I, la sfârșitul anului 533 și a extins foarte mult zona aflată sub hegemonie francă. Un soldat dovedit înainte de a ajunge la tron, Theodebert a exploatat războiul din Italia dintre Bizanț și ostrogoți pentru a obține un teritoriu extins în regiunile alpine și în nord-estul peninsulei, deși cea mai mare parte a fost pierdută după moartea sa. Cu o expansiune și în est, Theodebert a pretins controlul asupra popoarelor de la Marea Baltică până dincolo de Dunăre. Prin baterea de monede de aur purtând efigia și numele său, și nu al împăratului bizantin, Theodebert și-a afirmat independența față de Constantinopol. Drept și generos, mai ales față de biserică, Theodebert este atrăgător printre merovingieni și, cu excepția lui Clovis, poate cea mai remarcabilă personalitate dintre ei. A fost succedat de fiul său, Theodebald, articol scris si

simoniei, larg răspândită în regatul lor. Citând cuvintele Sfântului Iacov, după care „ credința dacă nu are fapte e moartă în ea însăși”, el întreabă: „ Dar care pot fi faptele unui preot care se face vinovat de dobândirea vredniciei unei așa de mari taine prin mită?...Chiar cei care râvnesc hirotonia nu se ostenesc să-și îmbunătățească viețile...”[63] Oricine se face vinovat de o asemenea faptă, încercând să obțină cu bani harul Sfântului Duh, nu poate să aibă credință.[64]

Așa cum trupul este mort fără duh, așa și credința fără fapte este moartă. Apostolul Iacov folosește cuvântul grecesc πνεw, πνευμα, care este tradus fie prin suflare, vânt, furtună, respirație, viața, suflet, spirit, ființa spirituală. În ciuda paralelismelor formale, de exemplu, ideea de pneúma ca putere, pneúma joacă doar un rol secundar în gândirea greacă în comparație cu NT. Aparținând lumii materiale, ea nu este niciodată "spirituală‖ în sensul NT. Ca factor cosmic, este o forță vitală, impersonală, naturală. Ea poate fi sediul sau agentul funcțiilor mentale și spirituale, dar nu adevăratul lor subiect. Monismul stoic face din ea esența și puterea dumnezeirii care pătrunde în cosmos, dar afirmația din Ioan 4:24 oferă doar o paralelă formală. Apologeții și alexandrinii văd diferența; Dumnezeu, pentru ei, nu poate fi pneúma materială. Punctul de vedere grecesc nu se poate desprinde niciodată complet de ideea de pneúma ca fenomen natural. În NT, însă, această idee nu mai este prezentă atunci când Spiritul este proclamat ca fiind Spiritul adevărului care reacționează la păcat și dă naștere la credința în Hristos.

---

verificat de The Editors of Encyclopaedia Britannica, traducere proprie de pe www.britannica.com/biography/Theodebert-I, accesat la data de 22.05.2024.

[63] Sfântul Grigorie cel Mare, *Epistola a CX-a*, din Cartea Regulei Pastorale, traducere de pr. Prof. onor. Dr. Alexandru Moisiu, ed. Centrului mitropolitan Sibiu, 1987, p.20.

[64] Fapte Apostolilor cap.8, v.18-24 (Simon Magul era un bărbat din Samaria, care câștigase o reputație de magician și care impresionase mulțimile cu vrăjitoriile și practicile sale oculte. Odată, după ce Filip, unul dintre ucenicii lui Iisus, a predicat Evanghelia în Samaria și a făcut minuni care au adus mulțimi la credință, Simon a fost, de asemenea, măcinat de puterea acestor evenimente și a crezut și el. Cu toate acestea, Simon era încă captivat de ideea că puterea lui Dumnezeu ar putea fi cumpărată sau vândută. Când a văzut că Apostolii au pus mâinile peste oameni și aceștia primeau Duhul Sfânt, Simon a oferit bani, gândindu-se că poate obține și el această putere. Dar apostolii l-au mustrat aspru pentru această gândire și l-au îndemnat să-și ceară iertare de la Dumnezeu pentru că a crezut că puterea Duhului Sfânt poate fi cumpărată cu bani. Simon a recunoscut greșeala sa și a cerut apostolilor să se roage pentru el, sperând să fie iertat pentru dorința sa păcătoasă. Totuși, Petru i-a spus lui Simon că inima lui nu este dreaptă înaintea lui Dumnezeu și l-a sfătuit să se pocăiască de adevărul acestei situații. Astfel, povestea lui Simon Magul ne oferă o învățătură importantă despre pericolul de a căuta putere spirituală din motive egoiste și despre importanța sincerității și pocăinței în fața lui Dumnezeu.

Diferența fundamentală dintre conceptele grecești și cele din NT este că în spatele lor se află un Dumnezeu diferit.[65]

Sfântul Ioan Gură de Aur[66] atunci când constată nereușita creștinilor de a respecta și pune în practică porunca lui Iisus Hristos de a se iubi unii pe alții , arată că principala piedică în calea propovăduirii rodnice a mesajului Evangheliei printre păgâni:

> „Noi, într-adevăr, noi suntem cauza pentru care ei rămân în înșelare. Căci și-au condamnat demult propriile învățături și, de asemenea, le admiră pe ale noastre, dar sunt ținuți departe de ele din pricina vieții noastre. De bună seamă, să filosofezi din vorbe este ușor (căci mulți chiar de-ai lor au făcut asta), dar ei caută dovada din fapte. „Dar ia aminte la înaintașii noștri!". Totuși ei nu le dau deloc crezare, ci caută dovezi de la cei are trăiesc astăzi. Căci zice:" Arată-mi credința din faptele tale!". Dar nu le avem; din contră când ne văd că îi sfâșiem pe apropiații noștri mai ceva și decât niște fiare sălbatice, ne numesc pe noi pierzania întregii lumi. Aceste lucruri îi rețin pe elini și nu îi lasă să treacă la noi...."[67]

4. Învățături din Predica de pe Munte în Epistola Sfântului Iacov

Impactul profund al învățături lui Iisus Hristos asupra Sfântului Iacov este evident prin multele aluzii la învățăturile Sale, în special la predica de pe munte. Sfântul Apostol Iacov este numit deseori „ Amos al Noului Testament", datorită preocupării sale pentru integritate etică și dreptate, Sfântul Iacov își asezonează cele 108 versete ale lucrării sale cu 54 de imperative, pentru a comunica nevoia de acțiune din partea auditoriului său.[68]

---

[65] Gerhard Kittel, Gerhard Friedrich, *Theological Dictionary of The New Testament,* William B. Eerdmans Publishing Company, 1985.p.791.

[66] Ioan Gură de Aur, cunoscut și ca Ioan Hrisostom sau Ioan Crisostom (născut în anul 347 d.Hr., Antiohia, Siria - decedat la 14 septembrie 407, Comana, Helenopontus; sărbătoarea occidentală 13 septembrie; sărbătoarea orientală 13 noiembrie) a fost un Părinte al Bisericii timpurii, interpret biblic și arhiepiscop de Constantinopol. Zelul și claritatea predicilor sale, care se adresau în special oamenilor de rând, i-au adus numele de familie grecesc care înseamnă „gură de aur". Mandatul său de arhiepiscop a fost furtunos, iar el a murit în exil. Moaștele sale au fost aduse înapoi la Constantinopol în jurul anului 438, iar mai târziu a fost declarat doctor (învățător) al bisericii, articol scris de Donald Attwater, traducere proprie de pe www.britannica.com/biography/Saint-John-Chrysostom, accesat la data de 22.05.2024.

[67] Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Evanghelia după Ioan,* LXXII, 4, apărută în P.S.B, vol.18, II, traducere românească de Mariana-Iuliana Rizeanu și Mihai Grigoraș, editura E.I.B.M.O, 2019,p.290.

[68] Thomas Nelson, *Nelson's Complete Book of Bible Maps and Charts, Third Edition*, Editura Metanoia, Oradea, 2013,p.425.

Iacov	Predica de pe munte	Subiect
2,5	Matei 5,3	Săraci ca moștenitori ai Împărăției
2,10	Matei 5,19	Trebuie respectată întreaga lege morală
2,11	Matei 5,21-22	Poruncă împotriva uciderii
2,13	Matei 5,7;6,14-15	Cel milostiv este binecuvântat: cel nemilostiv este condamnat
2,14-16	Matei 7,21-23	Credința moartă, lipsită de valoare (și înșelătorie)

Unii cercetători susțin că epistola păstrează și câteva cuvinte ale lui Hristos care nu sunt consemnate în Evanghelii, dar argumentele lor nu sunt convingătoare.[69] Este posibil ca influența învățăturii lui Hristos să fie evidentă într-o varietate bogată de analogii naturale, poate chiar mai multe decât cele întâlnite în toate epistolele Sfântului Apostol Pavel. Citim despre valul mării (1,6), floarea ierbii (1,10), soarele arzător (1,11), umbra aruncată de cotitură (1,17), oglinda (1, 23-24), cai (3,3), corăbii (3,4), foc (3,5), roata naturii(3,6), fiarele, păsările, târâtoarele și lucrurile din mare (3,v.7), fântâna (3,11), smochinul și vița de vie (3,12), vaporii (4,14), molia și rugina (5,2-3), cultivatorul și secerișul (5,7). Cele mai multe dintre aceste figuri sunt folosite în învățătura lui Hristos, deși aplicarea este adesea diferită.[70]

5. O comparație între soteriologia Sfântului Pavel și a Sfântului Iacov

Datorită afirmației lui Sfântul Iacov din capitolul 2, versetul 24, conform căreia "omul este socotit neprihănit prin fapte, nu numai prin credință", unii teologi, inclusiv Martin Luther, au interpretat că Sfântul Iacov contrazice învățătura profundă a Sfântului Pavel despre îndreptățire prin credință (cf. Romani 3,28; Efeseni 2,8). Cu toate acestea, o analiză atentă a învățăturii lui Sfântul Iacov și a scrisorilor lui Pavel arată că există doar o contradicție aparentă între concepțiile lor. Sfântul Pavel, la fel ca și Sfântul Iacov, recunoaște că o credință adevărată și vie va fi reflectată în fapte de dragoste și ascultare (Galateni 5,6).

Diferența între cei doi constă în faptul că Sfântul Pavel se opune legalismului, în timp ce Sfântul Iacov se împotrivește libertinilor care considerau că comportamentul unui creștin este irelevant. Sfântul Pavel abordează problema modului în care credința adevărată este fundamentată pe lucrarea perfectă a lui Iisus Hristos - contrastul este între credință și fapte. În

[69] Ritchie, J. Smith. "The Gospel in the Epistle of James." Journal of Biblical Literature 18, no. 1/2 (1899): 145.
[70] Ritchie, J. Smith. "The Gospel in the Epistle of James."p.146.

cazul lui Sfântul Iacov, dilema pe care o examinează constă în modul în care se poate demonstra dacă cineva are o credință autentică - contrastul este între o credință vie și una moartă.

Comparație dintre Sfântul Iacov și Sfântul Pavel		
	Sfântul Pavel	**Sfântul Iacov**
Preocupare	Legaliștii	Libertinii
Subliniere	Îndreptățirea înaintea lui Dumnezeu, prin credință	Îndreptățirea (justificarea) înaintea oamenilor, prin fapte
Perspectivă	Credința ca dar	Credința ca realitate
Rezultat	Îndreptățit pentru veșnicie, prin credință în Hristos	Îndreptățit în manifestarea zilnică, prin purtarea asemenea lui Hristos

Sfântul Iacov dorește ca cititorii săi să arate în viețile lor prezența unei credințe vii. Ea este mai mult decât cunoștință și consimțământ - ea include încredere din toată inima, care dăinuie și care I se supune lui Dumnezeu.

Credința vie	
Descrisa ca:	**Are ca rezultat**
Mai mult decât un simplu crez (2,19-20)	Credință dovedită prin fapte (2,22)
Încredere în Dumnezeu (2,23-25)	Neprihănire/dreptate înaintea lui Dumnezeu (2,23)
Sfântul Iacov pune în contrast credința vie cu cea moartă sau seacă. Credința moartă nu are ca rezultat o viață schimbată, care este trăsătura credinței vii.	

În ceea ce privește așa zisa problemă a dezacordului dinte Sfântul Apostol Pavel și Sfântul Apostol Iacov referitor la credință și la fapte, Beda Venerabilul ne oferă o soluție:

> „Cu adevărat, cu privire la una și aceeași acțiune a fericitului Avraam, Iacov a lăudat însușirea deosebită a faptelor sale, Pavel a pus în lumină o afirmație deloc neasemănătoare ori deosebită de cea a lui Iacov. Căci amândoi știau că Avraam a fost desăvârșit și în credință, și în faptă, și, prin urmare, fiecare dintre ei a scos în evidență, propovăduind despre el, virtutea de care simțea că ascultătorii lui au mai multă nevoie..”[71]

Astfel el spune că Apostolul Pavel a propovăduit celor care credeau că împlinirea faptelor Legii îi îndreptățeau și îi făcea să se simtă superiori celor de alte neamuri care veneau la Iisus Hristos, iar Apostolul Iacov, le vorbea

[71] Beda Venerabilul, *Omilii la Evanghelii*,p.70.

celor care credeau că era îndeajuns credința lor și considerau deloc important dacă aceasta se vedea din fapte bune sau nu, astfel cele două afirmații se aflau într-un acord deplin.

6. Mântuirea prin credință si fapte bune vs Mântuirea prin credință

Sfântul Apostol Iacov arată în versetele 19-20 că și demonii cred, și că ei de fapt „se cutremură",(folosește termenul grecesc *phrissousin, phrisso,* un verb care se găsește numai aici în Noul Testament) tocmai pentru a arăta zădărnicia unei simple credințe. Punctul de pornire pentru cei care cred că unul este Dumnezeu, deși aceasta este un lucru bun („bine faci[72]"), îi așază pe aceștia la același nivel cu vrăjmașii lui Dumnezeu: demonii. Dar de vreme ce Dumnezeu l-a creat pe om din iubire și îi iubește pe cei pe care i-a făcut după chipul Său, omul are putința de a întoarce această dragoste și de a nu „se cutremura."[73]

Iisus Hristos S-a întrupat tocmai ca omul nu numai să creadă în Dumnezeu și să-L iubească, ci și „să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină"(1 Tim.2,4)[74]. Adevărul nu este ceva ce doar trebuie cunoscut, ci trebuie să fie „practicat", sau cum spune Sfântul Ioan în prima sa Epistolă, cap.1, v.6. Acesta reprezintă motivul pentru care Apostolul omul care crede că numai credința singură este de ajuns ca să se mântuiască, „ om nesocotit", în limba greacă: *anthrope kene, kenos* însemnând „gol" sau „ nesăbuit."

Începând cu versetele 21 -24 , se ajunge la secțiunea din Epistolă care de a lungul vremii a fost respinsă de unii reformatori, îndeosebi de Martin Luther, care a susținut doctrina „mântuirii doar prin credință". Această doctrină provine dintr-o închipuită opoziție dintre credință – fapte, și pentru că el considera Scripturile ca fiind independente de orice tradiție.

Luther contrazice Epistola Sfântului Iacov, și cu greutate o include în al său „canon al Scripturii", dar „nu ca pe una dintre cărțile de căpătâi care stau la temelia credinței."

Teologia Sfântului Apostol Pavel a avut un impact puternic asupra lui Martin Luther, lucru dovedit de comentariile sale la epistolele pauline, cât și de teologia lui Augustin[75]. Opera lui Augustin a fost studiată de Luther în

---

[72] Vezi de asemenea versetul 8.

[73] Arhiepiscopul Dmitri Royster, *Comentariu la Epistola Sfântului Apostol Iacov,*87.

[74] Biblia Ortodoxă , Ed. Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă. București 2019.

[75] Eugen Jugaru, *Conceptul teologic de îndreptățire prin credință în gândirea lui Martin Luther, expusă în Comentariul la epistola către Romani și în Articolele schmalkaldice*, Ed. Institutul Teologic Penticostal București, Pleroma anul XIX nr.1, 2017,p.29.

perioada când fusese membru al ordinului augustinian[76]. Lupta sa interioară de a fi plăcut Domnului, la determinat pe acesta să acorde o atenție sporită doctrinei îndreptățirii. El a înțeles din exegeza sa asupra pasajului din Romani 1,16-17 că cel neprihănit va trăi prin credință, că dreptatea divină este strâns legată de neprihănirea căpătată prin credință, a simțit „ cum este renăscut și că a intrat pe porțile deschise în paradis.”[77]

Potrivit Comentariului la Epistola către Romani, faptele bune nu ne fac drepți înaintea lui Dumnezeu, ci se datorează statutului nostru pe care îl avem înaintea lui Dumnezeu săvârșim fapte bune. Cu alte cuvinte: „Domnul nu acceptă persoana de dragul faptelor, ci faptele de dragul persoanei.”[78] Dreptatea mântuitoare nu este generată de meritele noastre personale – după cum Aristotel[79] spunea cu mult timp în urmă că din acțiuni răsare virtutea – ci este o dreptate acordată de Dumnezeu omului, din care răsare virtutea, o dreptate primită prin credința în Evanghelie.[80]

Nici o lucrare plină de trudă, nu poate duce la iertarea păcatelor sau la îndreptățire, căci aceasta vine exclusiv prin credința în Cuvântul lui Dumnezeu, în promisiunile Sale, precum în cazul lui Avraam[81]. Această stare spirituală este starea dorită și acceptată de Dumnezeu, creștinul trebuie sa dea dovada de liniște, chiar atunci când lucrurile nu decurg cum și-ar dori el, sau se desfășoară contrar așteptărilor sale. Cel care face fapte de credință se aseamănă cu preotul care oficiază slujba în virtutea ungerii sale recunoscute, o lucrare primită de Domnul, pe când cel care face lucrări bune, dar în afara

---

[76] Ordinul Sfântului Augustin (în latină *Ordo Sancti Augustini*, acronim *OSA*; până în 1963 *Ordinul Eremiților Sfântului Augustin, Ordo Eremitarum Sancti Augustini, OESA*) este un ordin călugăresc catolic. Patronul ordinului este Sfântul Augustin. Călugări trăitori după Regula Sfântului Augustin au existat în Europa începând cu secolul al VI-lea, după ce s-au refugiat din nordul Africii, în urma invaziei vandalilor. Ordinul a fost recunoscut în mod oficial în secolul al XIII-lea, ca al patrulea mare ordin mendicant (cerșetor), după franciscani, dominicani și carmeliți, proprie traducere de pe www.augustinianorder.org, accesat la data de 22.05.2024.

[77] Eugen Jugaru, , *Conceptul teologic de îndreptățire prin credință în gândirea lui Martin Luther, expusă în Comentariul la epistola către Romani și în Articolele schmalkaldice,* p.30.

[78] Martin Luther, *Scrieri, vol. I: Comentariu la epistola către Romani,* traducere de Petru Forna, Cluj-Napoca, Editura Logos,2013, p.82-83.

[79] Aristotel (în greacă: Αριστοτέλης, *Aristoteles*; (n. 384 î.Hr., Stagira, Chalcidice, Grecia - d. 322, Chalcis, Euboea) a fost un filozof și om de știință grec antic, una dintre cele mai mari figuri intelectuale ale antichității clasice și ale istoriei occidentale. A fost autorul unui sistem filosofic și științific care a devenit cadrul și vehiculul atât pentru scolastica creștină, cât și pentru filosofia islamică medievală. Chiar și după revoluțiile intelectuale ale Renașterii, Reformei și Iluminismului, conceptele aristotelice au rămas integrate în gândirea occidentală, articol scris de Anthony J.P. Kenny, Anselm H. Amadio, traducere proprie de pe www.britannica.com/biography/Aristotle , accesat la data de 22.05.2024.

[80] Martin Luther, *Scrieri, vol. I: Comentariu la epistola către Romani,* p.24.

[81] Martin Luther, *Scrieri, vol. I: Comentariu la epistola către Romani,* p.138.

dreptății dobândite se aseamănă cu mireanul care oficiază slujba, rostește cuvintele ca un preot, dar lucrarea sa este fără valoare pentru că-i lipsește ungerea preoțească.[82]

În art.13 intitulat „Cum este justificată o persoană și privind faptele bune", Luther reafirmă că viața reînnoită este primită prin credință în Hristos, iar Dumnezeu ne consideră drepți înaintea Sa nu pentru meritele noastre personale, ci de dragul lui Hristos, care este Mediatorul nostru.[83]

Sfinții Părinți, însă , nu recunosc ca fiind o opoziție între credință și fapte. Sfântul Clement Romanul se întreabă :„„ De ce a fost binecuvântat părintele nostru Avraam? Nu oare pentru că a lucrat dreptatea și adevărul prin credință?".[84] Deși pune accent pe faptul că mântuirea este un dar de la Dumnezeu și este conformă cu voia Sa, și că doar faptele bune singure, nu merită mântuirea, arătând că Sfânta Scriptură ne învață că vom fi judecați după faptele noastre (Mt.25,31-46)[85].

Sfântul Chiril al Ierusalimului[86]în lucrarea sa intitulată Cateheze , vorbește despre convingerea sa conform căreia între fapte bune și credință este o legătură foarte strânsă , de nedespărțit. Atunci când vorbește despre patriarhul Avraam el spune:

> „Acela a fost îndreptățit nu numai prin fapte, ci și prin credință. A săvârșit multe fapte mare, dar n-a fost numit prieten al lui Dumnezeu decât atunci când a crezut. Orice faptă a lui s-a săvârșit prin credință".[87]

---

[82] Martin Luther, *Scrieri, vol. I: Comentariu la epistola către Romani,*p.60.

[83] Kolb, Wengert, Arand, *The Book of Concord: The Confessions of the Evangelical Lutheran Church, Minneapolis,* Fortress Press, 2000,p.325.

[84] Sfântul Clement Romanul, *Scrisoarea I către Corinteni,* Scrierile Părinților Apostolici, traducere ,note și indici de preot dr. Dumitru Fecioru, Ed. Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995,cap.31-34.

[85] Biblia Ortodoxă , Ed. Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă. București 2019.

[86] Chiril al Ierusalimului (în greacă Κύριλλος Α΄ Ἱεροσολύμων, Kýrillos A Ierosolýmon; în latină *Cyrillus Hierosolymitanus*) (născut în jurul anului 315, Ierusalim - decedat în 386?, Ierusalim; sărbătoare la 18 martie) a fost un episcop al Ierusalimului și doctor al bisericii care a favorizat dezvoltarea „orașului sfânt" ca centru de pelerinaj pentru întreaga creștinătate. I-a succedat lui Maximus ca episcop (c. 350), Chiril a fost exilat în jurul anului 357 și în două rânduri mai târziu din scaunul său de către arieni. Mulți ani mai târziu, la Sinodul de la Constantinopol (381), au existat dovezi că ar fi putut fi suspectat de ortodocșii stricți pentru asocierile sale cu Homoiousienii (arieni moderați), care îl repuseră în funcție ca episcop la Sinodul de la Seleucia (359). El și-a păstrat episcopia în timpul domniei împăratului Iulian Apostatul (361-363),articol scris si verificat de The Editors of Encyclopaedia Britannica, traducere proprie de pe www.britannica.com/biography/Saint-Cyril-of-Jerusalem, accesat la data de 22.05.2024.

[87] Sfântul Chiril al Ierusalimului , Cateheze, traducere românească de Pr. Dumitru Fecioru, Editura E.I.B.M.O, 2003, p.73.

Sfântul Ioan Damaschin[88] le spune celor care au primit Sfântul Botez, adică nașterea cea nouă din apă și Duh următoarele:

> „Trebuie cu toată puterea și cu tărie să ne păstrăm pe noi înșine curați de lucrurile întinate, ca să nu ne întoarcem ca și câinele la vărsătura sa și să ne facem iarăși și pe noi înșine robii păcatului. Credința fără fapte este moartă, după cum și faptele fără credință. Credința adevărată se încearcă prin fapte".[89]

Sfântul Apostol Iacov își rezumă întreaga argumentare printr-o comparație între o credință fără fapte și un trup fără suflet. O credință fără fapte este inertă și ineficientă.[90]

Putem concluziona că faptele sunt rodul credinței și că dacă nu există fapte credința este fie moartă, fie inexistentă, și că nu există nici o îndoială de acest fel în cadrul gândirii Sfinților Părinți.

7. Ecouri ale Epistolei în literatura universală

Epistola Sfântului Iacov, una dintre cele șapte epistole generale ale Noului Testament, a captivat și influențat generații de cititori și scriitori deopotrivă. Această scrisoare, cunoscută pentru învățăturile sale morale și pentru accentul pus pe fapte și credință, a fost o sursă de inspirație și reflecție pentru numeroși autori de-a lungul secolelor. De la reflecțiile teologice ale scriitorilor religioși la interpretările și referințele literare ale romancierilor și poeților, Epistola lui Iacov a jucat un rol semnificativ în modelarea gândirii și scrierii acestora. În cele ce urmează, voi explora impactul și influența acestei epistole asupra unor figuri literare proeminente, evidențiind modul în care

88 Ioan Damaschinul (în aramaică: ܝܘܚܢܢ ܡܢ ܕܡܫܩ, în greacă: Ιωάννης ο Δαμασκηνός, în arabă: يوحنا الدمشقي Iuhanna ad Dimașki c. (născut în jurul anului 675, Damasc - decedat la 4 decembrie 749, lângă Ierusalim; sărbătoare orientală și occidentală la 4 decembrie) a fost un călugăr oriental și doctor în teologie al bisericilor greacă și latină, ale cărui tratate despre venerarea imaginilor sacre l-au plasat în fruntea Controversei iconoclaste din secolul al VIII-lea și a cărui sinteză teologică a făcut din el un intermediar preeminent între cultura greacă și cea latină medievală. Sfântul Ioan din Damasc i-a succedat tatălui său ca unul dintre funcționarii fiscali ai califului musulman și, în timp ce era încă ministru al guvernului, a scris trei Discursuri despre imaginile sacre, în jurul anului 730, apărând venerarea acestora împotriva împăratului bizantin Leon al III-lea și a iconoclaștilor. Iconoclaștii au obținut o condamnare a lui Ioan la Sinodul de la Hieria din 754, care a fost anulată la al doilea Sinod de la Niceea din 787, articol scris si verificat de The Editors of Encyclopaedia Britannica, traducere proprie de pe www.britannica.com/biography/Saint-John-of-Damascus, accesat la data de 22.05.2024.

89 Sfântul Ioan Damaschin, Dogmatica, traducere românească de Pr. Dumitru Fecioru, editura E.I.B.M.O, 2004, p.136.

90 Arhiepiscopul Dmitri Royster, Comentariu la Epistola Sfântului Apostol Iacov, 95.

mesajele ei atemporale au traversat barierele timpului și ale culturilor. Unul dintre scriitorii influențați de această epistolă a fost Dostoievski.[91]

Problemele religioase au fost mult timp o preocupare centrală a studiilor despre Dostoievski, analizele din toate principalele tradiții creștine conducând la cele mai disparate concluzii cu privire la baza religioasă (sau antireligioasă) a operei dostoievskiene. Analiza aspectelor religioase ale operei lui Dostoievski tinde să se concentreze pe două domenii principale, deși acestea se suprapun considerabil: a) referințele biblice, în special influența epistolelor pauline și a scrierilor ioaneice (a patra Evanghelie, în special imaginea lui Hristos reprezentată în ea, scrisorile ioaneice și Apocalipsa) și cartea lui Iov; și b) simbolurile, învățăturile.[92]

Una din operele autorului rus în care regăsim idei din Epistola Sfântului Iacov este *Idiotul*. Presupunerea că cei bogați tind să fie nedrepți este evidentă în avertismentele sale repetate cu privire la soarta lor finală, iar săracii sunt fericiți ca fiind moștenitorii Împărăției. Juxtapunerea dintre bogați și săraci se regăsește în întreaga epistolă, subliniind natura dezbinătoare a bogăției astfel că averea respectiv banii despart nu numai pe oameni de Dumnezeu ci și unii de alții. Banii sunt, de asemenea, o forță vitală în structurarea romanului Idiotul și o obsesie pentru majoritatea personajelor, așa cum se regăsește, într-o formă sau alta, în majoritatea marilor romane ale lui Dostoievski. Cattcau consideră banii ca fiind o „putere dominantă" în lumea artistică a lui Dostoievski, iar faptul că dedică treizeci și trei de pagini unui „scurt rezumat" indică implicațiile vaste ale subiectului.[93]

Din punctul de vedere al lui Dostoievski, teologia Sfântului Iacov în Epistola sa, este semnificativă din două motive. În primul rând, dintre cele șapte remarci pe care le face , trei se referă direct la problema credinței fără

---

91 Fyodor Dostoievski (n. 11 noiembrie [30 octombrie, Stil Vechi], 1821, Moscova, Rusia - 9 februarie [28 ianuarie, Stil Vechi], 1881, Sankt Petersburg) a fost un romancier și scriitor de nuvele rus a cărui pătrundere psihologică în cele mai întunecate adâncimile inimii umane, împreună cu momentele sale neîntrecute de iluminare, au avut o influență imensă asupra ficțiunii secolului XX. Dostoievski este de obicei considerat unul dintre cei mai buni romancieri care au trăit vreodată. Modernismul literar, existențialismul și diverse școli de psihologie, teologie și critică literară au fost profund modelate de ideile sale. Lucrările sale sunt adesea numite profetice pentru că el a prezis atât de precis cum s-ar comporta revoluționarii Rusiei dacă ar ajunge la putere. Pe vremea lui a fost renumit și pentru activitatea sa de jurnalist, articol scris de Gary Saul Morson, traducere proprie de pe www.britannica.com/biography/Fyodor-Dostoyevsky, accesat la data de 23.05.2024.

92 Sarah J. Young. "Dostoevskii's 'Idiot' and the Epistle of James." *The Slavonic and East European Review* 81, no. 3 (2003),p.402.

93 Jacques Catteau, *Dostoyevsky and the Process of Literary Creation*, trans. Audrey Littlewood, Cambridge, 1989, pp. 135.

fapte iar indirect, se referă și abuzul de vorbire și stăpânirea limbii, ceea ce sugerează că el a considerat că acestea sunt aspecte importante ale epistolei.[94]

Banii sunt, așadar, o sursă majoră de invidie, care duce inevitabil la conflicte: „Căci unde este invidie și ceartă, acolo este confuzie și orice lucrare rea" (Iacov 3.16). „Confuzie" este aici o traducere a lui akatastasia, care înseamnă 'tulburare, răscolire, revoluție, aproape anarhie, a cărui formă adjectivală, akatastatos, este folosită pentru a-l descrie pe omul cu dublă minte din 1.8. Deși Biblia rusă nu folosește același cuvânt în ambele cazuri, folosind „ne tverd" în primul caz și „neustroistvo" în cel de-al doilea, chiar și sinonimele clarifică problema: diviziunea și dezordinea, esența dublei minți, sunt rezultatul lăcomiei și al poftei, care subminează bazele unor relații sociale armonioase. În acest sens, banii nu sunt importanți doar în sine, ca o cauză a dezbinării în teologia epistolei, ci reprezintă o metaforă pentru orice fel de dorințe materiale sau fizice, care creează în egală măsură dezbinare între oameni: Acele conflicte și certuri dintre voi, de unde vin ele? Nu cumva provin ele din poftele voastre care se războiesc în voi? Vreți ceva și nu aveți; de aceea comiteți o crimă. Și râvniți la ceva și nu-l puteți obține; așa că vă angajați în dispute și conflicte'(4,1-3).

Teologia practică din Epistola lui Iacov este oarecum îndepărtată de cea asociată de obicei cu Dostoievski sau cu Ortodoxia, dar în opoziția lui Mîșkin și a altora, precum și în declinul spiritual și moral al eroului sub presiunea lumii materialiste și dualiste, vedem, ca și în Iacov, dificultățile practice de a susține credința și valorile spirituale într-o lume a îndoielii și a ispitelor. Paralelele formale și tematice pe care le-am identificat sugerează că Epistola lui Iacov „se mapează pe *Idiotul* mai bine decât scrierile ioanești sau pauline, punând un semn de întrebare asupra tezei că Dostoievski, în calitate de creștin ortodox (și, de asemenea, datorită mărturiilor sale în Noul Testament), a dat întotdeauna prioritate învățăturilor pauline și ioanești.

În încercarea mea de a înțelege bazele reprezentării imaginative a credinței și a valorilor spirituale de către Dostoievski în ficțiunea sa, trebuie să lărgesc sfera dezbaterii pentru a privi dincolo de interesele sale mărturisite. Făcând acest lucru, s-ar putea să ajung la concluzia că Dostoievski, cel puțin ca artist, nu este atât de ortodox pe cât am fi crezut - sau chiar el însuși.

[94] Stuart R. Sutherland, *Atheism and the Rejection of God. Contemporarv Philosophy and 'The Brothers Karamazov'*, Oxford, 1977, pp. 95.

Bibliografie

Izvoare

- *** *Biblia Ortodoxă*, Ed. Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă. București 2019.

Surse patristice

- Episcop Nicolae Velimirovici, *Proloagele de la Ohrid,* Viețile Sfinților, partea a 4-a, traducere, tabel cronologic și note de Mihaela Grosu, Ed. Cartea Ortodoxă,2005.
- Beda Venerabilul, *Omilii la Evanghelii,* traducere din limba latină de către Fratele Serafim (Thomas Steingasser) de la Mănăstirea Oașa, Editura Reîntregirea, 2017.
- Sfântul Ambrozie al Milanului, *Despre credința creștină* ,Scrieri II, 7, părut în P.S.B vol.53, traducere, introducere și note de Preot Prof. Dr. Ene Branișteț, Ed. Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994.
- Sfântul Maxim Mărturisitorul în *Filocalia vol.2*, traducere românească de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura. E.I.B.M.O, 2008.
- Sfântul Simeon Noul Teolog, *Cateheze, Scrieri II,* traducere de diac. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, 2003.
- Sfântul Grigorie Teologul, *Cuvântul la Sfânta Lumină (Bobotează)* ,traducere din limba greacă veche și note de drd. Nicușor Deciu, Editura Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2012.
- Sfântul Grigorie cel Mare, *Epistola a CX-a*, din Cartea Regulei Pastorale, traducere de pr. Prof. onor. Dr. Alexandru Moisiu, ed. Centrului mitropolitan Sibiu, 1987.
- Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Evanghelia după Ioan,* LXXII, 4, apărută în P.S.B, vol.18, II, traducere românească de Mariana-Iuliana Rizeanu și Mihai Grigoraș, editura E.I.B.M.O, 2019.
- Sfântul Clement Romanul, *Scrisoarea I către Corinteni*, Scrierile Părinților Apostolici, traducere ,note și indici de preot dr. Dumitru Fecioru, Ed. Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995.
- Sfântul Chiril al Ierusalimului ,*Cateheze*, traducere românească de Pr. Dumitru Fecioru, Editura E.I.B.M.O, 2003.
- Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica,* traducere românească de Pr. Dumitru Fecioru, editura E.I.B.M.O, 2004.

Manual de specialitate

- Pr. Mihoc Ioan, *Studii asupra Epistolei Sfântului Iacov,* Ed. Agnos, Sibiu, 2019.
- Lect. Dr. Mihoc Daniel, Introducere în studiul Epistolei Sfântului Iacov publicat în *„ Voi pune înainte Ierusalimul, ca început al bucuriei mele",* in honorem Pr. Prof. Univ Dr. Dumitru Abrudan, la împlinirea vârstei de 80 de ani, Ed. Andreiana, Sibiu, 2018.
- Norman Sparks Jack, *The Orthodox Study Bible: Notes*, Publisher Thomas Nelson, 2008.
- Arhiepiscopul Dmitri Royster, *Comentariu la Epistola Sfântului Apostol Iacov*, traducere din limba engleză de Prof. dr. Camil Marius Dădărlat, Editura Basilica, București, 2021.
- Adamson B. James, *The Epistle of James,* Eerdmans, Grand Rapids, 1976.
- Pr. Usca Sorin Ioan, *Noul Testament în Tâlcuirea Sfinților Părinți*, Epistolele Sobornicești Comentarii la Iacob, I-II Petru. I-III Ioan. Iuda, Editura Christiana, București, 2022.
- Marcu Grigorie, *„Actualitatea Epistolei Sfântului Iacov",* în Mitropolia Ardealului, II,1957, nr.1-2.
- Hartin ,P.J., *James*, Ed. Liturgical Press, 2016.

- C. Schmidt ,*The Epistle of Clement of Rome,* Berlin, 1967 .
- Thomas Nelson, *Nelson's Complete Book of Bible Maps and Charts, Third Edition*, Editura Metanoia, Oradea, 2013.
- Smith, J. Ritchie. "The Gospel in the Epistle of James." *Journal of Biblical Literature* 18, no. 1/2 (1899): 144–55. https://doi.org/10.2307/3268971.
- Jugaru Eugen, *Conceptul teologic de îndreptățire prin credință în gândirea lui Martin Luther, expusă în Comentariul la epistola către Romani și în Articolele schmalkaldice*, Ed. Institutul Teologic Penticostal București, Pleroma anul XIX nr.1, 2017.
- Luther Martin , *Scrieri, vol. I: Comentariu la epistola către Romani* ,traducere de Petru Forna, Cluj-Napoca, Editura Logos, 2013.
- Kolb, Wengert, Arand, *The Book of Concord: The Confessions of the Evangelical Lutheran Church, Minneapolis*, Fortress Press, 2000.
- Young Sarah J.. "Dostoevskii's 'Idiot' and the Epistle of James." *The Slavonic and East European Review* 81, no. 3 (2003): 401–20. https://www.jstor.org/stable/4213743.
- Catteau Jacques, *Dostoyevsky and the Process of Literary Creation*, trans. Audrey Littlewood, Cambridge, 1989.
- Sutherland R. Stuart , *Atheism and the Rejection of God. Contemporarv Philosophy and 'The Brothers Karamazov'*, Oxford, 1977.

Dicționare

- Gerhard Kittel, Gerhard Friedrich, *Theological Dictionary of The New Testament,* William B. Eerdmans Publishing Company, 1985.

Surse web

- www.britannica.com accesat in luna 05.2024

SF. ARH.
ȘTEFAN
ÎNTÂIUL
MUCENIC

CUVÂNT DE FOC ȘI SÂNGE MĂRTURISITOR
- Drama martirică a Sfântului Arhidiacon Ștefan -

BENIAMIN A. DOCTOR
Teologie pastorală anul IV

1. ***Introducere***

Prin prezentul studiu propunem să punem în lumină mărturisirea adevăratei credințe, credința în Dumnezeul cel adevărat dar și chinul morții martirice a Sfântului Mucenic și Arhidiacon Ștefan, care și-a dat viața pentru Hristos spunând un adevăr de credință mântuitor, care a schimbat cu totul viața și perspectiva Bisericii primare din cetatea Ierusalimului.

Propunem ca în acest studiu să prezentăm câteva elemente esențiale din capitolele 6-7 din Faptele Apostolilor (prescurtat *FA*) și anume:

a) Viața Sfântului Arhidiacon Ștefan;
b) Acuzațiile aduse împotriva Sfântului Arhidiacon Ștefan;
c) Puterea mărturisitoare a cuvântarii în fața sinedriului (consiliului de judecată) a Sfântului Arhidiacon Ștefan;
d) „Teofania" (vederea Slavei lui Dumnezeu);
e) Iertarea pe care Sfântul Arhidiacon Ștefan o cere lui Dumnezeu pentru prigonitorii săi;

Cartea Faptele Apostolilor, menționează în capitolele 6 și 7, primul „act martiric" (după moartea, învierea și înălțarea la cer a Mântuitorului) pe care îl avem atestat în Biserică. Nu știm foarte multe detalii despre viața Sfântului Ștefan din Noul Testament, dar se relatează faptul că a fost ales diacon în prima comunitate creștină, fiind un bărbat plin de înțelepciune și de Duh Sfânt, prin care Dumnezeu lucra multe minuni. Trebuie reținute dimensiunile fundamentale ale personalității Sfântului Ștefan: înțelepciunea, plinătatea Duhului Sfânt dar și puterea de a face minuni. Aceste trei elemente au conturat personalitatea primului martir al Bisericii.

De la viziunea dumnezeirii până la iertarea dușmanilor Sfântul Ștefan a avut o misiune de îndeplinit, aceea de-a mărturisi pe Hristos Cel înviat care ne-a arătat ceea ce înseamnă cu adevărat iertarea dușmanilor.

> „O, fericitul tău glas, preasfințite Ștefan, care a grăit: Stăpâne Hristoase, nu socoti fărădelegile ucigătorilor, ci ca un Dumnezeu și Făcător, primește duhul meu, ca pe o jertfă plăcut mirositoare"[1].

[1] *Minei*, 27 decembrie, Sfântul Mucenic și Arhidiacon Ștefan, utrenia, canonul sfântului mucenic, cântarea a 9-a, E.I.B.M.B.O.R, ediția a 6-a, București, 1991, p. 450.

1.1. *Care era de fapt misiunea unui diacon în Biserica primară*?

Deși Faptele Apostolilor nu menționează expres acest lucru, putem deduce că Sfântul Ștefan era căpetenia primilor șapte diaconi ai Bisericii. La începuturi, un diacon nu avea slujirea pe care o observăm astăzi, foarte mult centrată liturgic. Slujirea primordială a acestor diaconi, în frunte cu Sfântul Ștefan, în comunitatea din Ierusalim, era în special o slujire socială, adică „diaconie" în sensul etimologic al cuvântului. Ei îi slujeau pe oameni, ne spune cartea Faptele Apostolilor că au fost rânduiți pentru slujirea la mese, pentru văduve, săraci, oameni care aveau nevoie de ajutor, de mâncare, de susținere.

Creștinii din Biserica Ierusalimului, au trăit cel mai greu moment pentru întâia oară, acela al morții martirice a primului diacon care și-a dat viața pentru Hristos, și anume Sfântul Mucenic și Arhidiacon Ștefan[2].

Sfântul Arhidiacon Ștefan unul dintre cei 7 diaconi hirotoniți din Ierusalim, cu alte cuvinte era un tânăr care era plin de Duhul Sfânt care făcea semne și minuni mari în popor, propovăduind o credință fierbinte în Iisus Hristos pe care a dovedit-o din Sfintele Scripturi, iar din această mărturisire vie a adevărului de credință va ajunge să devină o „icoană vie a martiriului", pentru aceea și cântarea zice:

> „Ștefan, începutul cel bun al mucenicilor, cel plin de har și de putere, care a făcut semne și minuni mari în popor, de cei fără de lege cu pietre a fost ucis; dar a strălucit ca un înger și a văzut slava Ta, a Celui ce Te-ai întrupat pentru noi, de-a dreapta puterii, și cu darul Duhului la ceruri s-a ridicat. Pentu aceasta cu cetele îngerești sălășluindu-se, se roagă pentru mântuirea sufletelor noastre"[3].

Lui Ștefan ajunge să i se împlinească următoarele cuvinte „*Puneţi deci în inimile voastre să nu gândiţi de mai înainte ce veţi răspunde; Căci Eu vă voi da gură şi înţelepciune, căreia nu-i vor putea sta împotrivă, nici să-i răspundă toţi potrivnicii voştri*" (*Lc.* 21, 14-15).

Martiriul Sf. Ștefan nu face alteceva decât să provoace o schimbare radicală a întregii perspective a Bisericii Ierusalimului, determinând creștinii din Ierusalim să se împrăștie (*cf. F.A* 8, 1.4)[4].

2. *Contextul narativ*

Sfântul Evanghelist Luca relatează în cartea Faptele Apostolilor 6, 7-8 1a, tragica istorie a martiriului Sf. Ștefan, care s-a bazat pe tradiția martiriului

---

[2] Pr. Dr. Sabin Verzan, *Sfântul Apostol Pavel, istoria propovăduirii Evangheliei şi a organizării bisericii în epoca apostolică*, editura *Basilica*, București, 2016, p. 41.

[3] *Minei*, 27 decembrie, Sf. Arhid. Ștefan, vecernia, la litie, *stihira Sfântului glasul al 4-lea*, pp. 439-440.

[4] Lect. Dr. Constantin Preda, *Propovăduirea Apostolică, structuri retorice în Faptele Apostolilor*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005, p. 135.

său. Istoria martiriului Sf. Ștefan poate fi văzută ca o cuvântare centrală (*F.A* 7, 2-53), elaborată astfel între două conținuturi cu caracter narativ:

a) procesul de judecată al sinedriului împotriva Sfântului Ștefan (*F.A* 6, 8-15);
b) teofania (vederea slavei lui Dumnezeu) și moartea sa martirică (*F.A* 7, 54-8, 1a)[5].

Sfântul Arhidiacon Ștefan a fost cel mai importan dintre cei 7 diaconi hirotoniți din Ierusalim, fiind un om cu o profundă evlavie și cu o mare credință. Numele Sfântului Ștefan (în gr. ***Στέφανος***) înseamnă „cunună" sau „încununat"[6].

Deși era un evreu prin naștere, Sfântul Ștefan vorbea limba greacă fiind familiarizat cu obiceiurile grecilor. Însă într-o zi cu bun prilej, Sfântul Ștefan are ocazia ca să propovăduiască Evanghelia în sinagogile evreilor greci. Având o mare credință în Cel care și-a dat viața pentru păcatele sale, Sfântul Ștefan ajunge să își proclame cu cea mai mare îndrăsneală credința cea adevărată în Mântuitorul Iisus Hristos, ne mai ținând cont de ceea ce avea să se întâmple pe mai departe. Nu numai că a vorbit sub călăuzirea și sub puterea Duhului Sfânt, dar este de înțeles faptul că Sfântul Ștefan era un rabin (învățat) al profeților dar mai ales al Legii, apărând cu cea mai mare râvnă și pricepere adevărurile de credință pe care le-a susținut în fața adversarilor săi pe care i-a învins[7].

După cum ne relatează autorul istoric al cărții Faptelor Apostolilor, prin jurul anului 35 d. Hr. Sfântul Arhidiacon Ștefan sub acuzația de „blasfemie" este arestat de către cei care prigoneau Biserica și predat în fața consistoriului de judecată (sinedriul), care a început un proces de judecată. Sfântul Ștefan oferă un răspuns bine întemeiat care poate fi văzut ca și un ansamblu privit asupra istoriei poporului Israel, începând de la patriarhii biblici și terminând cu Mântuitorul Iisus Hristos[8].

Discursul Sfântului Ștefan în fața consistoriului de judecată, a avut obiectivul de a sublinia faptul că iudeii din acea vreme refuzau să recunoască

---

[5] *Ibidem*, pp. 135-136.

[6] „*Creștetul tău primind cunună, presfințite Ștefan, mucenicul lui Hristos, cel ce după nume ești cunună a darurilor, te-ai arătat ca o cunună de aur a bunătăților. Că ai fost sălășluire preaînțeleaptă a înțelepciunii, pe care o ai cinstit, câștigându-o ție iubită. Pentru acesta ai fost cinstit cu mărire și cu bun dar*", *Minei*, 27 decembrie, Sfântul Arhidiacon Ștefan, vecernia, la litie stihira Sfântului glas 2, p. 440.

[7] „*Câștigându-și cu adevărat întâiul mucenic al lui Hristos izvorul Duhului în inimă, în chip tainic, a mustrat seminția iudeilor; și le-a arătat pe Fiul lui Dumnezeu, Cel ce a odrăslit din sămânța lui David, plin fiind, măritul, de plinirea înțelepciunii și a harului. Ci, o, de trei ori fericite, mântuiește cu rugăciunile tale pe cei ce te cinstesc pe tine*", *Minei*, 27 decembrie, Sfântul Arhidiacon Ștefan, utrenia, *sedealna glas 4*, p. 444.

[8] Pr. Lect. Dr. Iosif Stancovici, *Nu puteau să-i vorbească în pace, Facere 37, 2-11 în literatura creștină primară*, în: *Fides quae per caritatem operatorum*, *studii biblice*, editori pr. Ioan Mihoc și pr. Iosif Stancovici, ediția a 2-a, reviz. și adăug., editura Doxologia, Iași, 2023, p. 404.

pe Iisus Hristos ca fiind Mesia cel vestit de profeții Vechiului Testament, la fel cum au făcut de altfel și părinții lor[9].

Istoria Sf. Ștefan constituie până la urmă cel de-al treilea episod de persecuție, în continuitate cu două episoade anterioare amintite în *F.A* 4, 1-21; și 5, 17-41, desigur că și în acest caz, persecuția am putea spune, are un caracter procesual și unul judiciar, care se desfășoară înaintea sinedriului (consistoriul de judecată). Și de această dată Sfântul Luca pune în evidență neputința adversarilor creștinismului (*F.A* 6, 10 cf. 4, 14; 5, 24b)[10].

Acuzațiile aduse Sfântului Ștefan de către membrii sinedriului au fost în număr de trei:

1. ***L-am auzit spunând cuvinte de hulă împotriva lui Moise și a lui Dumnezeu*** (*F.A* 6, 11);

2. ***Nu încetează de a vorbi cuvinte de hulă împotiva acestui loc sfânt și a Legii*** (*F.A* 6, 13);

3. **Susține că Iisus Nazarineanul** ***va strica locul acesta și va schimba datinile pe care ni le-a lăsat nouă Moise*** (*F.A* 6, 14)[11].

Dacă ar fi să privim cu o atenție mai clară perioada în care scrie Sfântul Luca, putem observa cu ușurință că Biserica din acea perioadă se confrunta cu un „iudaism - palestinian" ca și entitate socio-religioasă, un iudaism care era strâns legat de practicarea Torei, și care în același timp pierduse Templul. Tema Templului fiind abordată de fapt de către Sfântul Luca constituind de altfel elementul de bază în *Cuvântarea Sfântului Mucenic și Arhidiacon Ștefan*[12]. În această înfruntare dintre iudaismul palestinian și Evanghelie apare ca și principal persecutor al creștinilor nimeni altul decât Saul din Tarsul Ciliciei, iar ca și victimă nimeni altul decât cel mai bun produs al școlii de misionari din Biserica Ierusalimului, care a fost înființată și condusă de către Sfinții Apostoli ai Mântuitorului Hristos, nevinovatul tânăr Ștefan al cărui nume s-a aflat în fruntea listei celor 7 diaconi hirotoniți (*F.A* 6, 5)[13], diaconia tânărului Ștefan fiind principala și puternica nădejde vie a Bisericii creștine pentru acțiunea de propovăduire a Evangheliei la neamuri[14].

3. *Structura cuvântării Sfântului Mucenic și Arhidiacon Ștefan*

Foarte mulți comentatori subînpart sau structurează Cuvântarea Sfântului Ștefan în feluri diferite. De foarte multe ori între un *prolog* (v. 2a) și un epilog (vv. 51-53), textul se împarte în următoarele părți:

---

[9] *Ibidem*, p. 404.
[10] Lect. Dr. Constantin Preda, *Propovăduirea Apostolică*…, *op., cit.,* p. 136.
[11] *Ibidem*, p. 136.
[12] *Ibidem*, p. 136.
[13] Pr. Dr. Sabin Verzan, *Sfântul Apostol Pavel*..., *op., cit*., p. 42.
[14] *Ibidem*, p. 42.

- istoria lui Avraam (vv. 2-8);
- istoria lui Iosif (vv. 9-16);
- istoria lui Moise (vv. 17-43):
- istoria faptelor care încep cu ridicarea Cortului Mărturiei în pustiu, până la zidirea Templului lui Solomon (vv. 44-50);
- epilog (vv. 51-53)[15];
- încheierea (vv. 54-60; 8, 1; n.n).

Sfântul Ștefan adus cu forța în fața consistoriului (sinedriului) de judecată, după cum putem vedea el nu se teme și nu se abate deloc de a pune în valoare apartenența sa la Biserică, mai mult decât atât Sfântul Ștefan nu s-a lepădat de învățătura creștină[16]. Desigur că în ampla sa cuvântare Sfântul Ștefan prezintă sensul cu caracter mesianic al câtorva evenimente din Vechiul Testament[17], mai mult decât atât Sfântul Ștefan pune în lumină vinovăția iudeilor contemporani care constă în afirmația „tari în cerbice și netăiați împrejur la inimă și la urechi", s-au rânduit „împotriva Duhului Sfânt"[18].

Cuvântarea Sf. Ștefan din *F.A* 7, 2-53 este cea mai lungă cuvântare/prelegere din cartea Faptele Apostolilor[19], observăm că „acuzatul" adică Sf. Ștefan evidențiază unele etape din trecutul istoric al lui Israel, însă în această istorie a lui Israel lipsește ceva. Ce anume? Lipsesc importante perioade precum: perioada Judecătorilor; perioada regilor Saul și David; perioada monarhiei[20].

> „Voi cei tari în cerbice şi netăiaţi împrejur la inimă şi la urechi, voi pururea staţi împotriva Duhului Sfânt, precum și părinţii voştri, aşa şi voi. Pe care dintre prooroci nu l-au prigonit părinţii voştri? Şi au ucis pe cei ce au vestit mai dinainte sosirea Celui Drept, ai Cărui vânzători şi ucigaşi v-aţi făcut voi acum. Voi, care aţi primit Legea întru rânduieli de îngeri şi n-aţi păzit-o!" (*F.A.* 7, 51-53)[21].

---

[15] J. J. Kilgallen, „*The Stephen Speech. A Literary and Redactional Study o f Acts 7, 2-53*" în (AnBib 67; Roma 19760 și a fost urmată și de mulți alți exegeți cu mici variații, (a se vedea Lect. Dr. Constantin Preda, *Propovăduirea*…, *op., cit.,* p. 139; n.a).

[16] Pr. Dr. Sabin Verzan, *Sfântul Apostol Pavel*..., *op., cit*., p. 44.

[17] „*Discursul Sfântului Arhidiacon Ștefan începe cu o istorie abreviată a patriarhului Avraam și continuă cu cea a lui Iosif. Istoriile patriarhilor Isaac și Iacov sunt omise*", *vezi* Pr. Lect. Dr. Iosif Stancovici, *Nu puteau să-i vorbească în pace*..., p. 404.

[18] Pr. Dr. Sabin Verzan, *Sfântul Apostol Pavel*..., *op., cit*., p. 44.

[19] După Predica de pe Munte (*Mt.* 5-7), predica/cuvântarea Sf. Ștefan este cel mai lung text noutestamentar, (n.n).

[20] Lect. Dr. Constantin Preda, *Propovăduirea Apostolică*…, *op., cit.,* p. 137.

[21] *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2018.

În acest text după cum putem vedea acuzatorii Sf. Ștefan sunt numiți prin *ὑμείς* adică „voi”, deoarece sunt comparați cu „părinții voștri” *οί πατέρες ὑμών*. Vedem cum Sfântul Ștefan îi acuză pe acuzatorii săi că așa cum părinții lor i-au respins si i-au omorât cu cruzime pe profeții Vechiului Testament, tot așa și ei fiind urmașii părinților, l-au respins și l-au răstignit pe Mântuitorul Hristos[22]. La fel ca și părinții lor care care au prigonit și au ucis pe prooroci cum am zis mai sus, adică „pe cei ce au vestit mai dinaite sosirea Celui Drept, ai Cărui vânzători și ucigași” (*F.A* 7, 52) s-au făcut și de această dată iudeii cei care îl acuzau pe nedrept pe Sfântul Ștefan[23].

Din cuvântarea Sfântului Ștefan se poate observa foarte limpede „**kerygma apostolică**” (gr. Κήρυγμα = proclamație[24]). Prin kerigmă se poate înțelege un prim anunț al mesajului creștin, al proclamării evenimentului mântuirii pe baza mărturisirii directe și a abilității Sfântului Duh[25]. Putem înțelege kerigma apostolică ca o formă „embrionară” a predicii creștine, o chemare sau o invitație la credință[26]. Kerygma Apostolilor este de fapt mărturisirea prezenţei lui Hristos în lume, iar această prezenţă trebuie propovăduită tuturor:

> „*Oricine va chema numele Domnului se va mântui. Dar cum vor chema numele Aceluia în Care încă nu au crezut? Şi cum vor crede în Acela de Care n-au auzit? Şi cum vor auzi, fără propovăduitor? Şi cum vor propovădui, de nu vor fi trimişi?*” (*Romani* 10, 13-15).

„Kerygma Apostolilor era vestirea venirii Împărăţiei lui Dumnezeu, adică a Bisericii, pe care fiecare o putea vedea cu proprii săi ochi. Adică fiecare putea să vadă oameni care trăiau într-un chip cu totul diferit de acela în care trăia restul lumii. Fiecare putea să vadă dragostea unuia pentru celalalt, smerenia lor, frăţietatea şi comuniunea existentă între ei, astfel încât cei care le vedeau voiau să rămână acolo şi să nu se mai întoarcă în sânul inumanei şi ferocei lumi de atunci”[27]. Kerygma este apelul care se face mântuire oricărui suflet care îl primeşte pe Hristos ca „Împărat şi Dumnezeu”[28].

---

[22] *vezi* Pr. Lect. Dr. Iosif Stancovici, *Nu puteau să-i vorbească în pace*..., p. 406.
[23] Pr. Dr. Sabin Verzan, *Sfântul Apostol Pavel*..., p. 44.
[24] Eugen Jurca, *Cateheza baptismală în antichitatea creștină*, editura Galaxia Gutenberg, 2009, p. 24.
[25] Giuseppe Cavallotto (a cura), *Inizianione cristiana e catecumenato*, edizioni Dehoniane, Bologna, 1996, p. 65, în: Eugen Jurca, *Cateheza baptismală în antichitatea creștină*, p. 24.
[26] Eugen Jurca, *Cateheza baptismală*..., *op., cit*., p. 26.
[27] Pr. Filotheos Pharos, *Înstrăinarea Ethosului creştin*, trad. Pr. Dr. Gabriel Mandrila, editura Platytera, Bucureşti, 2004, p. 122.
[28] *Molitfelnic*, E.I.B.M.B.O.R, Bucuresti, 1998, p. 23 (Rânduiala înaintea Sfântului Botez).

Cuvântarea Sfântului Ștefan poate fi văzută ca:

a. O cuvântare *istorică* sau *apologetică*[29], deoarece pune în valoare elementele parțial esențiale[30] a istoriei lui Israel într-un stil deuterocanonic[31], descriind nimic altceva decât reacția aceluiași Israel.

b. O cuvântare *didactică*, am putea spune un fel de „targum" (o parafrază la textul biblic)[32], fiindcă citează Scripturile în fața acuzatorilor săi (membrii sinedriului).

c. O cuvântare de *cauză*, deoarece cei care-l ascultau pe Sfântul Ștefan erau ca și niște pui de vipere așa cum îi numește Mântuitorul (cf. *Mt*. 23, 33) care „pururi stau împotriva Duhului Sfânt".

Astfel că jumătate din cuvântarea Sfântului Ștefan pe mai departe se concentrează pe un atac la adresa cultului adus la Templu. Faptul că Sfântul Ștefan de fiecare dată obținea un câștig de cauză în pronunțarea învățăturii de credință evanghelică, deoarece era considerat de unii din conaționalii săi un bărbat „plin de har și de putere" (cf. *F.A* 6, 8), însă de această dată cuvintele rostite de Sfântul Ștefan nu fac altvceva decât să atragă invidia, ura și vrăjmășia celor care reprezentau conducerea iudaismului din anul 35 d. Hr, în fruntea cărora se afla tânărul fariseu Saul din Tarsul Ciliciei, care v-a devein temutul său adversar[33].

Cu toate acestea un lucru este cert, versetul 53 din Faptele Apostolilor , trasează concluzia logică din toată cuvântarea Sfântului Ștefan, acuzatorii săi l-au acuzat de blasfemie împotriva Legii lui Moise, dar cu toate acestea tot ei ajung să încalce Legea pe care au primit-o prin mijlocirea îngerilor[34].

4. *Faptele Apostolilor 7, 55 și Marcu 16, 19*

„Iar Ştefan, fiind plin de Duh Sfânt şi privind la cer, a văzut slava lui Dumnezeu şi pe Iisus stând de-a dreapta lui Dumnezeu" (*F.A* 7, 55).

„Deci Domnul Iisus, după ce a vorbit cu ei, S-a înălţat la cer şi a şezut de-a dreapta lui Dumnezeu" (*Mc*. 16, 19).

---

[29] Lect. Dr. Constantin Preda, *Propovăduirea Apostolică*…, *op., cit.,* p. 137.

[30] *a se vedea* nota 18.

[31] (*gr.* ***Δευτεροκανονικά***), cărți numite şi **necanonice** sau **anaghinoscomena** (*gr.* ***ἀναγιγνωσκόμενα***, *bune de citit) fiind în număr de 10 în canonul Vechiului Testament (n.n).*

[32] Lect. Dr. Constantin Preda, *Propovăduirea Apostolică*…, *op., cit.,* p. 137.

[33] Pr. Dr. Sabin Verzan, *Sfântul Apostol Pavel*..., *op., cit*., pp. 42-43.

[34] Lect. Dr. Constantin Preda, *Propovăduirea Apostolică*…, *op., cit.,* p.161.

După ce este scos afară din cetate[35], pentru a fi martirizat/omorât, Sfântul Ștefan are o vedere cu totul diferită. Sfântului Ștefan i se relevă o „teofanie" (vederea slavei lui Dumnezeu)[36].

Unii comentatori biblici comentează textul din *Faptele Apostolilor* 7, 55 altfel decât credem noi. De exemplu, acele cuvinte „a văzut slava lui Dumnezeu **şi pe Iisus stând de-a dreapta lui Dumnezeu**", ei consideră la fel cum o face și Sfântul Tofilact Arhiepiscopul Bulgariei „căci Hristos nu i S-a arătat lui Ștefan șezând pe tron, ci în momentul în care Mântuitorul îl vede pe Sfântul Ștefan venind, El se ridică în picioare ca să ajute pe nevoitorul Său, să întâmpine pe cel care a mărturisit fără frică și fără îndoială adevărul despre credința cea adevărată"[37]. Hristos se ridică în picioare pentru a-l întâmpina pe cel care s-a făcut pildă de bărbăție celorlalți mucenici, că la fel cum S-a sculat Mântuitorul pentru întâmpinarea primului său mucenic, tot la fel Îi v-a întâmpina și pe ceilalți mucenici care vor urma exemplul Sfântului Mucenic și Arhidiacon Ștefan[38].

Referirea la Fiul Omului stând în picioare la dreapta lui Dumnezeu a fost subiectul unor dezbateri interminabile.

Multe dintre posibilități au o plauzibilitate inerentă:

a. Cel care stă în picioare este omul neprihănit îndreptățit, după moarte, în prezența lui Dumnezeu care îl protejează cu mâna Sa dreaptă[39];

b. Cel care stă în picioare este cel viu, cel care nu va muri[40];

c. Cel care stă în picioare este judecătorul ceresc Îndeplinirea misiunii;

d. Cel care stă în picioare este cel care oferă asistență (le întinde mâna spre a-I aduce la fericire) martirilor.

Orice preferință trebuie să se potrivească cu narațiunea lucană. Primele capitole din Faptele Apostolilor au contrastat respingerea de către Ierusalim a „Celui drept" (cf. *F.A* 3, 14; 7, 52; *Lc.* 23, 47) cu revendicarea lui Dumnezeu la dreapta Sa (*F.A* 2, 34-35; 5, 31). Cel care a fost îndreptățit a experimentat

---

[35] „*Vedem că, din rânduială dumnezeiască, întâiul mucenic a pătimit urmând întru totul lui Hristos, spre pilda tuturor sfinților mucenici ce i-au urmat și lui. Astfel, Ștefan a fost scos afară din cetate pentru a fi ucis, precum Mântuitorul Hristos, jertfirea lor în afara taberei fiind închipuită dinainte de jertfa acelei junici care, în Legea veche, se aducea ardere de tot în afara cetății Iersalimului*", Sfântul Teofilact al Bulgariei, *Tâlcuire la Faptele Apostolilor*, trad. Florin Stuparu, editura Sofia, București, 2019, pp. 107-108, nota 1.

[36] În alte locuri paralele unde se arată cum Se află Fiul alături de Tatăl nu se vorbește de „starea în picioare", la fel ca și aici, ci de „șederea de-a dreapta Tatălui". Deoarece la fel zice și psalmistul David „Zis-a Domnul Domnului meu: șezi de-a dreapta Mea!" (*Ps*. 109, 1). La fel spune și Sf. Ap. Pavel: „*Tatăl L-a pus să șadă de-a dreapta Sa*" (*Efeseni* 1, 20).

[37] Sfântul Tefilact al Bulgariei, *Tâlcuire la Faptele Apostolilor*, trad. Florin Stuparu, editura Sofia, București, 2019, p. 107.

[38] *Ibidem*, p. 107.

[39] *Cf. Înțelepciunea lui Solomon* 5, 1: „*Atunci cel drept vas ta cu multă îndrăzneală înaintea celor care l-au prigonit și au disprețuit ostenilele sale*".

[40] *Cf. Apocalipsa* 5, 6: „*Şi am văzut, la mijloc, între tron şi cele patru fiinţe şi în mijlocul bătrânilor, stând un Miel, ca înjunghiat, şi care avea şapte coarne şi şapte ochi, care sunt cele şapte duhuri ale lui Dumnezeu, trimise în tot pământul*".

acum victoria finală asupra morții și nu va muri. În plus, el este cel care este credincios cuvântului său: „Oricine mă recunoaște pe mine în fața altora, Fiul Omului îl va recunoaște în fața îngerilor lui Dumnezeu” (*Lc.* 12, 8). Așa cum se roagă Ștefan mai târziu: „Doamne Iisuse, primește duhul meu” (v. 59), așa stă Fiul Omului să facă (*Lc.* 23, 43).

5. *Lapidare cu pietre*[41]

După o întreagă anchetă a consistoriului/sinedriului de judecată[42], s-a luat următoarea decizie asupra tânărului arhidiacon Ștefan, acesta trebuia să moară deoarece așa prevedea „analiza anchetei de judecată”. Iată că după moartea Mântuitorului Iisus Hristos, care a fost tot una după un „proces de judecată”[43], bineînțeles unul tâlhăresc/mincinos am putea spune, iată că și de această dată sinedriul condamnă iarăși un nevinovat la moarte pentru propovăduirea adevărului de credință mântuitor.

Reacția la discursul viziunii lui Ștefan se găsește în *F.A* 7, 57-59a. „Au strigat cu glas tare, și și-au astupat urechile[44] și s-au năpustit împreună asupra lui. L-au aruncat afară din cetate și au început să îl lapideze cu pietre. Martorii și-au aruncat mantiile la picioarele unui tânăr pe nume Saul”. La cine se referă „ei”? În context, „ei” trebuie să fie cei din consiliul de judecată împreună cu martorii falși. Ceea ce a început ca un proces sfârșește prin a fi altceva decât ceea ce este descris în Mishnah[45] ca fiind procedura adecvată pentru lapidare[46].

În cele din urmă urmează ceea ce a marcat o dată pentru totdeauna Biserica din Ierusalim, uciderea cu pietre a Sfântului Ștefan „afară din cetate” (cf. *F.A* 7, 58)[47], după cum ne relatează Sfântul Luca cel dintâi istoric al Bisericii primare[48].

---

[41] Evreii practicau lapidarea cu pietre în mai multe cazuri, ca de exemplu: **idolatria și apostazia** (*cf. Deuteronomul* 13, 6-10), **adulterul** (*cf. Leviticul* 20, 10; *Deuteronomul* 22, 22-24), **blasfemia** (*cf. Leviticul* 24, 10-16), **nerespectarea sabbatului** (*cf. Numeri* 15, 32-36), **vrăjitoria și ghicitul** (*cf. Leviticul* 20, 27), **neascultarea față de părinți** (*cf. Deuteronomul* 21, 18-21).

[42] „Sinedriul era o comisie de judecată permanentă alcătuită din aprox. 71 de membrii, care își avea sediul la Ierusalim. Marele preot era președintele acestui for de conducere și judecată. Sinedriul era alcătuit din bătrânii care reprezentau marile familii, saduchei, cărturari și farisei”, *a se vedea* Pr. Dr. Sabin Verzan, *Sfântul Apostol Pavel*..., *op., cit*., pp. 304-305.

[43] Pentru a înțelege mai bine cum a decurs acest proces de judecată (fiind unul proces „tâlhăresc”), *a se vedea* Fruma Ioan, Grigorie T. Marcu, *Procesul Mântuitorului*, editura Andreiana, Sibiu, 2017.

[44] Și-au astupat urechile ca să nu mai audă deloc de numele Mântuitorul Iisus Hristos despre care propovăduia Sfântul Ștefan, pe care o parte din evrei îl considerau a nu fi cu adevărat *Yeșhua Hamașhia* (ebr. יֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ), cel profețit de profeții Vechiului Testament (n.n).

[45] (ebr. מִשְׁנָה) „***Mișhnah***” (învățare; repetare), este partea întâi a Talmudului sau a Învățăturii iudaice orale (n.n).

[46] Charles H. Talbert, *Reading Acts, A Literary and Theological Commentary on the Acts of the Apostles*, Smyth & Helwys, United States of America, 2005, p. 65.

[47] Pr. Dr. Sabin Verzan, *Sfântul Apostol Pavel*..., *op., cit*., p. 44.

[48] *Ibidem*, p. 44.

Sfântul Luca ne informează că ucigătorii Sfântului Ștefan și-au pus hainele la picioarele tânărului Saul din Tarsul Ciliciei, iar aceste informații fac o foarte bună ilustrație a colaborării lui Saul din Tars cu martorii mincinoși, și implicarea lui ca și principal „vinovat" la contribuția înscenării anchetei de judecată a Sfântului Ștefan în fața consiliului de judecată (sinedriul)[49]. Sfântul Luca ține să menționeze următorul lucru, și parafrazează scoțând în vedere faptul că „și Saul s-a făcut părtaș la uciderea lui Ștefan" (*F.A* 8,1)[50]. În legătură cu martiriul Sfântului Ștefan nu vom mai întâlni în toată cartea Faptelor Apostolilor niciun alt nume decât numele tânărului Saul din Tarsul Ciliciei cel care a fost martorul morții martirice a primului mucenic creștin[51] după moartea răscumpărătoare a Mântuitorului Hristos pe cruce.

Versetele 59b-60 dau ultimele două cuvinte ale Sfântului Ștefan. „În timp ce îl lapidau pe Ștefan, el a strigat: Doamne Iisuse, primește duhul meu!". Aceasta face ecou rugăciunii lui Iisus din *Lc.* 23, 46, care este o adaptare a *Ps* 31, 6. Este o adaptare mesianică a unei forme culturale și mai largi de rugăciune[52].

„Doamne nu le socoti lor păcatul acesta" (*F.A* 7, 60), aceste cuvinte nu fac altceva decât să anunțe și să caracterizeze sfințenia (*cf. Lc*. 23, 34; I *Cor*. 4, 12), prin aceste ultime cuvinte ale Sfântului Ștefan nu s-a produs absolut nici o impresie sau schimbare în viața tânărului Saul, având în vedere că a văzut cu proprii săi ochi chinurile morții unui martir[53].

„Părinte, iartă-le lor că nu știu ce fac" (*Lc*. 23, 34), a zis Mântuitorul Hristos când era în cele mai mari chinuri pe cruce, totodată și Sfântul Ștefan ajunge să spună cuvinte asemănatoare cu cele ale Mântuitorului Hristos, „Doamne, nu le socoti lor păcatul acesta!" (*F.A* 7, 60) prin aceste cuvinte observăm căci se cere o iertare deosebită înainte lui Dumnezeu pentru dușmani, pentru acei oameni care cu cea mai mare brutalitate, cu cel mai mare curaj ajung să facă ceea ce nu trebuia, să ucidă fără nici o părere de rău.

> Iertarea nu este decât o formă de a iubi! Iertarea se manifestă natural când trăiești în prezent. Singurul tău efort constă în a-i spune „la revedere" trecutului. Dacă nu te desprinzi de trecut, nu ai cum să fii liber. Iar puterea de a ierta este conectată la puterea de a înțelege. Iertând, inima ta devine curată. Atunci când ierți, nu schimbi trecutul… ci viitorul (n.n).

---

[49] *Ibidem*, p. 44.
[50] *Ibidem*, pp. 44-45.
[51] *Ibidem*, p. 45.
[52] Charles H. Talbert, *Reading Acts, A Literary and Theological Commentary on the Acts of the Apostles*, p. 65.
[53] Totuși acest eveniment al morții martirice a Sfântului Mucenic și Arhidiacon Ștefan nu l-a schimbat deloc pe Saul din Tars. Ceea ce avea să il schimbe dintr-un prigonitor al creștinilor într-un mare propovăduitor al credinței creștine era „Teofania de pe drumul Damascului" când are loc acel dialog între Saul din Tars și Însuși Mântuitorul Hristos (n.n.).

6. *Încheierea*

În legătură cu martiriul primului diacon mucenic creștin, trebuie observant faptul că, Sfântul Luca autorul cărții Faptelor Apostolilor descrie nu numai moartea Sfântului Ștefan ci și prelungirea persecuției împotriva creștinilor din Biserica Ierusalimului, deoarece cu prilejul morții martirice a Sfântului Ștefan, misionarii creștini încep să se răspândească în Iudeea, Samaria și Galileea pentru a propovădui cuvântul Evangheliei ceea ce făcuse și Sfântul Ștefan[54].

„Indiferent de orice mod și context ar fi evaluată istoria cuvântarii Sfântul Ștefan, în această formă de istorie lucană, ea constituie de fapt o mărturie incomparabilă, din primul secol creștin și despre felul în care unii creștini au început să considere și să pună în valoare raporturile dintre Biserica creștină primară și iudaismul timpului”[55].

Cartea a cincea din Pentateuh[56], recomandă următoarele lucruri: „De se va afla la tine, în vreuna din cetăţile tale, pe care ţi le va da Domnul Dumnezeul tău, bărbat sau femeie, care să fi făcut rău înaintea ochilor Domnului Dumnezeului tău, călcând legământul Lui. Şi se va duce şi se va apuca să slujească altor dumnezei şi se va închina acelora, sau soarelui, sau lunii, sau la toată oştirea cerească, ceea ce eu n-am poruncit; Şi ţi se va vesti şi vei auzi aceasta, să cercetezi bine şi de se va adeveri aceasta şi se va fi făcut urâciunea aceasta în Israel. Să scoţi pe bărbatul acela sau pe femeia aceea care au făcut răul acesta la porţile tale şi să-i ucizi cu pietre”[57].

Saul din Tars își asigură de altfel, prin introspectiva sa ucigașă față de creștinii din Biserica Ierusalimului un loc de cinste în fața consistoriului de judecată (sinedriului)[58].

Cu toate aceste putem afirma că un lucru este cert, Saul din Tarsul Ciliciei a fost alături de executori până la moartea Sfântului Ștefan[59].

Prin cuvântarea Sfântului Ștefan rostită înaintea acuzatorilor (sinedriului), Sfântul Ștefan face dovada excepționalei sale pregătiri teologice, dar în același timp și a neînfricării sale în fața pericolelor, riscurilor și persecuțiilor. „Martiriul Sfântului Ștefan este prototipul evenimentelor

---

[54] Pr. Dr. Sabin Verzan, *Sfântul Apostol Pavel*..., *op., cit*., p. 46.

[55] Lect. Dr. Constantin Preda, *Propovăduirea Apostolică*…, *op., cit.,* p.162.

[56] *Deuteronomul*, este a cincea carte din Pentateuh (*Pentateuh* sau *Cele 5 cărți ale lui Moise*), scopul cărții Deuteronomului era ca să reamintească poporului evreu de Legea lui Dumnezeu, și de puterea lui Dumnezeu, (*a se vedea* Pr. Prof. Dumitru Irina și Pr. Drd. Andrei Irina, *Repere isagogice în studiul celor 66 de cărți ale Vechiului și Noului Testament*, editura Filioara, 2023, p. 11.)

[57] *Cf. Deuteronomul* 17, 2-5.

[58] Pr. Dr. Sabin Verzan, *Sfântul Apostol Pavel*..., *op., cit*., p. 47.

[59] Alain Decaux, *Viața Sfântului Pavel*, traducre și note de Theodor Rogin, editura Humanitas, București, 2007, p. 61.

asemănătoare care se vor produce mai târziu, în viitorul apropiat, într-un număr destul de mare, însă martiriul său v-a rămâne predica misionară supremă, ca sublim și eficiență”[60].

„Sfântul Arhidiacon Ștefan își va oferi viața sa Mântuitorului Hristos, chiar în momentul în care, în Biserica Ierusalimului se anunța o mare speranță a propovăduirii Evangheliei, dar Sfântul Ștefan nu ajunge ca să-și dea nemăsurata potențialitate misionară pe care a prevestit-o înzestrările sale ieșite din comun”[61].

Pe Sfântul Mucenic și Arhidiacon Ștefan îl vor îngropa și-l vor plânge toți creștinii din Biserica Ierusalimului, „cu plângere mare” (*cf. F.A 8, 2*)[62].

7. *Concluzii*

Părintele profesor Sabin Verzan spune că „în discursul oricărui Apostol al Domnului, putem spune că este înscrisă persecuția, suferința și adeseori și martiriul pentru adevărul predicat (adevărul despre Iisus Cel mort și înviat)”[63].

Putem observa că „evocarea martiriului primului mucenic (Sfântul Ștefan), care și-a dat viața pentru mărturisirea adevărului, numit pentru prima data în Noul Testament „mucenicul Tău” (al lui Iisus Hristos, *cf. F.A* 22, 20), este menit să pună în lumina cât de activ, s-a manifestat Saul din Tars în săvârșirea acestui prim martiriu din istoria creștinismului”[64].

Studiul de față explorează viața și martiriul Sfântului Mucenic și Arhidiacon Ștefan, primul mucenic creștin, punând în lumină mărturisirea credinței și puterea de a ierta chiar și în fața morții. Sfântul Ștefan, ales diacon în prima comunitate apostolică, a fost cunoscut pentru înțelepciunea, plinătatea Duhului Sfânt și pentru minunile săvârșite. Rolul său în Biserica primară nu era doar liturgic, ci și social, fiind implicat în sprijinirea celor nevoiași.

În contextul martiriului său, Sfântul Ștefan a fost acuzat de blasfemie de către iudei, care i-au refuzat mesajul că Iisus este Mesia. În fața sinedriului, Sfântul Ștefan a rostit un discurs în care a apărat credința creștină, evidențiind istoria lui Israel și vinovăția contemporanilor săi în respingerea Mântuitorului. Martiriul său a determinat o schimbare în comunitatea creștină din Ierusalim, provocând împrăștierea credincioșilor și răspândirea Evangheliei.

Discursul lui Ștefan, bazat pe Sfintele Scripturi, este cea mai lungă cuvântare din Faptele Apostolilor și subliniază opoziția iudeilor față de Duhul Sfânt. În ultimele momente, Sfântul Ștefan a avut o viziune divină, văzându-L pe Hristos la dreapta Tatălui, pregătindu-se să-l primească. Astfel, Sfântul

---

[60] Pr. Dr. Sabin Verzan, *Sfântul Apostol Pavel*..., *op., cit*., p. 453.
[61] *Cf. F.A* 6, 10; *vezi* Pr. Dr. Sabin Verzan, *Sfântul Apostol Pavel*..., *op., cit*., p. 454.
[62] *Ibidem*, p. 454.
[63] Pr. Dr. Sabin Verzan, *Sfântul Apostol Pavel*..., *op., cit*., p. 64.
[64] *Ibidem*, p. 301.

Ștefan rămâne o icoană vie a martiriului și un exemplu de mărturisire a credinței în fața persecuției.

Sf. Ioan Gură de Aur, Arhiepiscopul Constantinopolului (†407), o mare personalitate a secolului de aur al Bisericii, proclamă martiriul Sfântului Ștefan drept un eveniment providential, care ajunge să facă parte și să se încadreze în același timp în porunca de răspândire a adevărului de credință „în toată lumea" (*cf. Mt. 26, 13*) și „la toate neamurile" (*cf. Mt.* 28, 19), și „până la marginea pământului", dar începând „din Ierusalim" (*cf. F.A* 1, 8)[65].

8. *Bibliografie*

Izvoare:

- **Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2018.

Manuale de specialitate:

- Alain Decaux, *Viața Sfântului Pavel*, traducre și note de Theodor Rogin, editura Humanitas, București, 2007.
- Charles H. Talbert, *Reading Acts, A Literary and Theological Commentary on the Acts of the Apostles*, Smyth & Helwys, United States of America, 2005.
- Eugen Jurca, *Cateheza baptismală în antichitatea creştină*, editura Galaxia Gutenberg, 2009.
- Lect. Dr. Constantin Preda, *Propovăduirea Apostolică, structuri retorice în Faptele Apostolilor*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005.
- Pr. Dr. Sabin Verzan, *Sfântul Apostol Pavel, istoria propovăduirii Evangheliei şi a organizării bisericii în epoca apostolică*, editura *Basilica*, București, 2016.
- Pr. Filotheos Pharos, *Înstrăinarea Ethosului creştin*, traducere Pr. Dr. Gabriel Mandrila, ed. Platytera, București, 2004.
- Pr. Prof. Dumitru Irina și Pr. Drd. Andrei Irina, *Repere isagogice în studiul celor 66 de cărți ale Vechiului și Noului Testament*, editura Filioara, 2023.
- Sfântul Teofilact al Bulgariei, *Tâlcuire la Faptele Apostolilor*, trad. Florin Stuparu, editura Sofia, București, 2019.

Cărți de cult:

- **Molitfelnic*, E.I.B.M.B.O.R, Bucuresti, 1998.
- **Mineiul pe decembrie*, E.I.B.M.B.O.R, ediția a 6-a, București, 1991.

Studii și articole:

- Pr. Lect. Dr. Iosif Stancovici, *Nu puteau să-i vorbească în pace, Facere 37, 2-11 în literatura creștină primară*, articol publicat în volumul: *Fides quae per caritatem operatorum*, *studii biblice*, editori pr. Ioan Mihoc și pr. Iosif Stancovici, ediția a 2-a, reviz. și adăug., editura Doxologia, Iași, 2023.

[65] Pr. Dr. Sabin Verzan, *Sfântul Apostol Pavel*..., *op., cit*., p. 47.

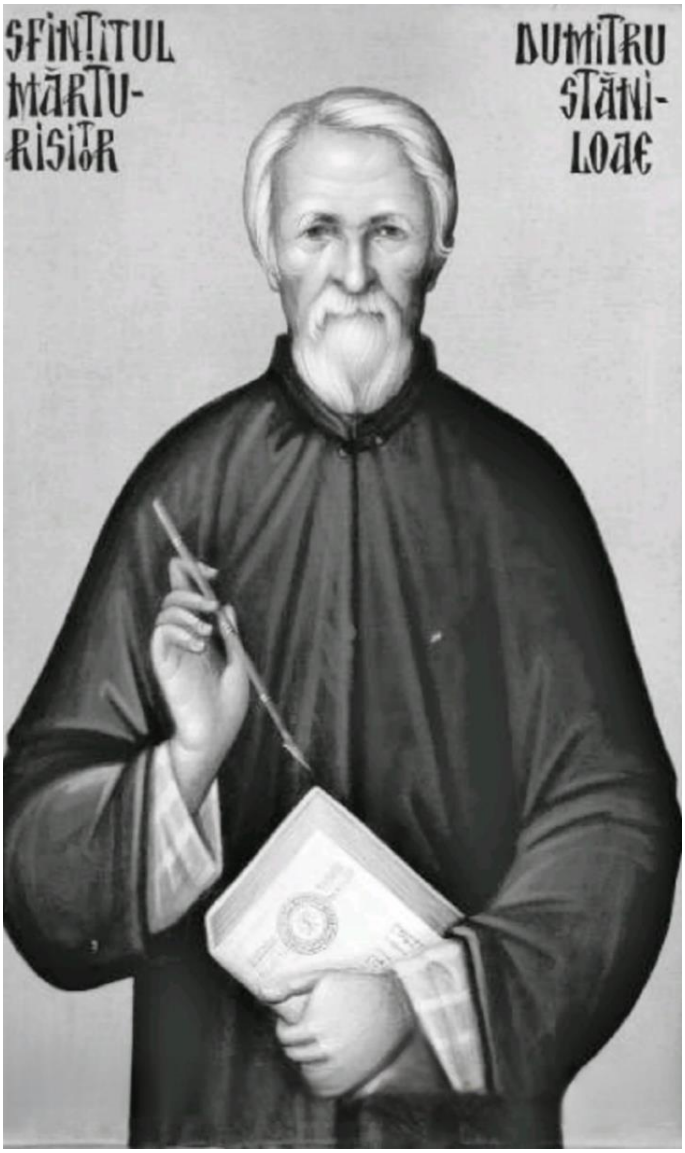
SFÎNTITUL
MĂRTU-
RISITOR
DUMITRU
STĂNI-
LOAE

SFÂNTUL PREOT MĂRTURISITOR DUMITRU STĂNILOAE - "TEOLOGUL IUBIRII LUI HRISTOS"

DAVID GAGEA-NEAGA
Teologie pastorală anul II

I. Aspecte introductive asupra vieții și gândirii teologico-hristologice a Sfântului Dumitru Stăniloae

Sfântul Preot Mărturisitor Dumitru Stăniloae s-a născut la data de 16 noiembrie 1903 în satul Vlădeni fiind ultimul din cei cinci copii ai lui Irimie și Raveca, mama lui, care era fiică de preot. În anul 1917, se înscrie la Liceul confesional umanist "Andrei Șaguna" din Brașov, urmând ca în anul următor să primească o bursă de studiu pentru clasa a-IV-a de către fundația "Emanuil Gojdu", iar în anul 1922 beneficiază de o bursă și se înscrie la Universitatea din Cernăuți unde își începe studiile teologice, pe care le întrerupe ulterior pentru a se înscrie la Facultatea de litere din cadrul Universității din București. La îndemnul mitropolitului Nicolae Bălan reia studiile teologice de licență pe care le finalizează în anul 1927, la Sibiu, cu o lucrare intitulată "botezul copiilor". Anul următor își susține teza de doctorat cu titlul "Viața și opera patriarhului Dosoftei al Ierusalimului și legăturile lui cu Țările Românești", primind o bursă pentru Bizantinologie și Teologie Dogmatică din partea Centrului Mitropolitan din Sibiu. În ianuarie 1929 pleacă la Berlin, apoi la Paris și la Belgrad pentru a studia Bizantinologie și Teologie Dogmatică, iar la întoarcerea în țară își începe activitatea didactică în cadrul Academiei Teologice "Andreiene" unde va activa vreme de 17 ani ca profesor de Dogmatică, Apologetică, Pastorală și de limba greacă. Pleacă, mai apoi, la Constantinopol pentru a studia opera Sfântului Grigorie Palama. În anul 1931 este hirotonit diacon și mai apoi preot[1]. Câțiva ani mai târziu este numit redactor și responsabil al ziarului „Telegraful Român" și al Academiei române. În anul 1946, însă, acesta începe să sufere o îndelungată prigoană din partea regimului comunist ateu. Astfel, din cauza presiunii autorităților comuniste, mitropolitul Nicolae Bălan îl demite din funcțiile mai sus amintite, rămânând profesor până în anul următor. În perioada 1949-1958 activează ca profesor de Teologie dogmatică și simbolică pentru studenții doctoranzi, urmând ca în anul 1958 să fie arestat și dus în închisorile comuniste din București și Aiud fiind acuzat pe nedrept, din cauza participării la "Rugul aprins" și ținut pentru câteva luni în regim de izolare totală.

[1] Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului din colecția: Dumitru Stăniloae opere complete volumul 4*, Editura Basilica, București 2013, pp.7-8

În anul 1963 este eliberat și este reintegrat la catedră și devine funcționar la Biblioteca Sfântului sinod. Perioada 1965-1993 este una foarte productivă în ceea ce privește opera teologică a părintelui Dumitru întrucât apar opere definitorii pentru teologia sa, precum cele trei volume de teologie dogmatică în anul 1978 sau opere ca "Iisus Hristos- lumina lumii și îndumnezeitorul omului" ori „Chipul nemuritor al lui Dumnezeu" , precum și numeroase traduceri din Filocalie și Sfinții Părinți, mai ales din Sfântul Atanasie cel Mare. Acest mare duhovnic a trecut la Domnul în data de 4 octombrie 1993, la vârsta de 89 de ani[2]. Pe plan familial, acesta se căsătorește cu soția lui Maria în anul 1931 cu care are trei copii, Dumitru și Maria, care au decedat, și Lidia. Pe plan teologic, operele părintelui Dumitru au în centru teologia iubirii dumnezeiești, el însuși fiind numit "teologul iubirii dumnezeiești"[3]. Acest aspect se poate aplica și asupra conceptelor hristologice ale gândirii sfântului Dumitru, care prin exemplu său este un model de raport direct proporțional între gândire și înfăptuire. Având această conștiință, vom trata în cele ce urmează aspectele centrale ale hristologiei, stabilite de către sfinții părinți la sinoadele ecumenice, cu privire la unirea ipostatică și consecințele ei, la chenoză și la cele trei demnități ale Mântuitorului, urmărind concordanța gândirii patristice cu cea a ilustrului nostru teolog.

II. Unirea ipostatică și consecințele ei

Când vorbim de dogma și învățătura Bisericii cu privire la persoana Mântuitorului Hristos, principala polemică dezbătută în cadrul sinoadelor ecumenice este cea cu privire la unirea ipostatică a celor două firi, dumnezeiască și umană, unite într-o singură persoană divino-umană a Mântuitorului Hristos, ce conlucrează în chip teandric în scopul mântuirii și desăvârșirii omului. Cu toate că aceste învățături au fost consemnate în scris începând cu sinodul al-III-lea ecumenic de la Efes din 431, dualitatea firilor în ipostasul unic al Logosului întrupat a fost susținută din totdeauna de către Sfinții Părinți. Astfel, plecând de la mărturisirea de credință a Sinodului al IV-lea ecumenic de la Calcedon, care afirmă că "Urmând Sfinților părinți… mărturisim că este Unul și același Hristos, Fiu, Domn, Unul-Născut, cunoscut în două firi, în chip neamestecat și neschimbat, neîmpărțit și nedespărțit, deosebirea firilor nefiind nicidecum distrusă prin unire, păstrându-se mai ales însușirea fiecăreia"[4], putem vedea faptul că opinia patristică referitoare la dualitatea firilor în ipostasul unic al Logosului întrupat este neschimbată și a

[2] Ibidem, pp.9-13

[3] Pr. Prof.dr. Ștefan Buchiu, *Părintele Dumitru Stăniloae, teologul iubiri dumnezeiești,* Editura Basilica, București 2022, p.9

[4] Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *Istoria bisericească universală: manual pentru seminariile teologice,* EIBMBOR, București, 2004, p.160

fost aceeași din totdeauna. Plecând de la hristologia calcedoniană stabilită prin mărturisirea de credință de mai sus, părintele Dumitru afirmă în mod concret că "Fiul lui Dumnezeu cel mai înainte de veci, S-a întrupat și S-a făcut om din Fecioara Maria, Născătoarea de Dumnezeu, și prin întrupare s-a realizat uniunea ipostatică sau unirea într-un ipostas a firii dumnezeiești și a celei omenești[5]". Pentru a putea explica această idee este necesar să oferim câteva informații cu privire la termenii «υποστασις» sau "ipostas" și «προσωπον» sau "persoană". Terminologia trinitară ortodoxă, bazată pe învățătura Sfântului Vasile cel Mare[6], susține că ipostasul este un termen general ce definește individul sau subiectul care poartă o natură, pe când persoana este acel ipostas care este subiect al unei naturi ce posedă rațiune[7].

Având ca punct de plecare aceste idei ale Sfântului Vasile, Sfântul Dumitru ne arată că ipostasul sau persoana Mântuitorului s-a construit ca întreg abia după întrupare, după întâlnirea firii dumnezeiești cu cea omenească, preluând astfel ideologia lui Leonțiu de Bizanț[8] cu privire la conceptul enipostazierii, termen ce definește acțiunea prin care Logosul divin de dinainte de întrupare rămâne neschimbat și se unește sau devine în același timp, prin întrupare, și ipostas al naturii umane pe care și-o asumă și o încadrează în ipostasul Său cel veșnic. Ideea aceasta este fundamentată pe formula hristologică a Sfântului Chiril al Alexandriei : "O singură fire întrupată a lui Dumnezeu Cuvântul"[9] pe care o interpretează în mod diofizit, exprimând astfel ideea existenței unei singure persoane a Mântuitorului Hristos, dar a două firi.

Un alt aspect ce se află în strânsă legătură cu unirea ipostatică este păstrarea, în cadrul acesteia, în chip real și integral a celor două firi care își păstrează proprietățile și însușirile specifice, fiecare având lucrarea și voința proprie. Dacă analizăm textul mărturisirii de credință de la Sinodul al-VI-lea ecumenic[10], vedem cu câtă exactitate este expus acest concept. Sinodul a fost ținut în anii 680-681 și a combătut ereziile monoenergiste și monotelite, care susțineau existența a două firi, dar negau existența a două lucrări și voințe,

---

[5] Pr.prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă tomul al-II-lea din colecția "Dumitru Stăniloae: opere complete vol.11",* Ed. Basilica, București 2018, p.36

[6] Sfântul Vasile cel Mare, *Scrieri dogmatice și exegetice din colecția Părinți și scriitori bisericești vol. 4,* trad.de ierom. Policarp Pârvuloiu și Pr. Dumitru Fecioru, Ed. Basilica, București 2011, pp.45-54

[7] Arhid. Prof. Zăgrean Ioan, pr. Prof. dr. Isidor Todoran, *Dogmatica ortodoxă manual pentru seminariile teologice,* Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2009, p. 99

[8] Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, op.cit., pp.36-37

[9] Pr. Nicolae Chifăr, *Istoria creștinismului vol.II,* Ed. Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 2000, pp.186-187

[10] cf. Pr. Prof. Ioan Rămureanu, op.cit., p.178: "*Mărturisim, de asemenea, că în Hristos există, așa cum ne-au învățat Sfinții Părinți, două voințe(Θελησεις) și două lucrări(ενεργιαι) care sunt unite între ele în chip neamestecat și neschimbat, neîmpărțit și nedespărțit*"

afirmând principiul sinergiei[11] lucrărilor și voințelor, adică al împreună-lucrării celor două firi, fiecare aflându-se simultan într-o strânsă legătură cu cealaltă, dar păstrându-și intacte proprietățile specifice. Astfel, când vine vorba de cele două lucrări, Sfântul Dumitru admite învățătura sinoadelor ecumenice susținând că actele Logosului sunt teandrice (sinergice)[12], argumentându-și opinia prin exemplu minunii vindecării orbului din naștere[13], în care sinergia și existența celor două lucrări este subliniată în mod evident, întrucât luarea țărânei și punerea ei pe ochii orbului aparține umanului, pe când puterea care vindecă pe orb este de natură divină. Deși acesta este un bun exemplu în ceea ce privește împreuna-lucrarea firilor în Hristos, totuși, cel mai deplin exemplu cu privire la această idee pe care ni-l oferă Sfânta Scriptură este momentul rugăciunii celei mai presus de fire a Mântuitorului din grădina Ghetsimani. Relatările evangheliilor sinoptice (Matei 26,39; Marcu 14,36; Luca 22,42) redau în cel mai evident mod această idee prin relatarea exactă a cuvintelor rugăciunii pline de agonie a lui Hristos, care spune:"Părinte, de voiești treacă de la Mine acest pahar. Dar nu voia Mea, ci voia Ta să se facă". Stăniloae spune că momentul din Ghetsimani "era o luptă în El între frica omului, care mergea până la vărsarea unor picături de sânge amestecate cu sudoarea Lui, și hotărârea de a-Și pune de acord voia Sa omenească cu voia Tatălui ceresc, care era și voia Lui dumnezeiască ce voia această moarte și nu accepta să fie evitată[14]".

Din moment ce vorbim de două voințe și două lucrări ilustrate în acest tablou al rugăciunii din Ghetsimani, este clar că acesta este un temei scripturistic al unirii ipostatice, lucru pe care îl subliniază și părintele Stăniloae în textul de mai sus, afirmând că Hristos trăiește un sentiment propriu umanului și anume frica de moarte, pe care umanitatea dorește să o evite, dar remarcă și prezența dumnezeirii care voiește să primească această moarte. Prin urmare, este subliniat faptul că sinergia se datorează supunerii de bunăvoie a voinței umane, celei dumnezeiești, factorul determinant al acestei supuneri fiind iubirea cea nemărginită față de oamenii pe care dorea să-i mântuiască și a căror vină și păcat, Le-a asumat prin întrupare, lucru subliniat și de Sfântul Ioan Damaschin care susține că "Hristos, ca om, voiește să treacă paharul, căci cuvintele pronunțate de El exprimă frica firii omenești. Dar *nu ceea ce voiesc Eu, ci ceea ce Tu voiești*, adică nu aceea potrivit căreia sunt de altă ființă cu Tine, ci voința Ta, adică a Mea și a Ta, potrivit căreia sunt deoființă cu Tine[15]".

---

[11] de la συν-"împreună" și ενεργια- „lucrare"

[12] Pr.prof. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului,* p.174

[13] Ioan 9,1-41

[14] Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Chipul Evanghelic al lui Iisus Hristos din colecția Dumitru Stăniloae: Opere complete vol. 7,* Ed. Basilica, București 2016, pp.367-368

[15] Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica,* trad. de Pr. Dumitru Fecioru, Editura Apologeticum, București, 2004 p.117

Ultimul aspect legat de dogma unirii ipostatice este cel cu privire la consecințele acestei acțiuni asupra Persoanei divino-umane a Mântuitorului. Prima dintre aceste consecințe este cea referitoare la principiul comunicării însușirilor conform căruia o fire poate prelua atribuțiile unei acțiuni realizate de cealaltă din cauza faptului că amândouă sunt părți integrante și reale ale aceluiași ipostas divino-uman a lui Iisus Hristos. Plecând de la această idee, Dumitru Stăniloae afirmă că prin lucrările săvârșite cu firea omenească se poate observa iubirea dumnezeiască și invers, astfel încât putem afirma că „Fiul lui Dumnezeu Și-a vărsat sângele pe cruce" sau "Omul Iisus este dinainte de veci[16]". Din aceste exemple putem înțelege clar acest principiu. În primă instanță vedem că I se atribuie firii dumnezeiești un lucru străin acesteia, și anume moartea, căci Dumnezeu prin excelență este o existență veșnică, adică nesupusă timpului și evoluției sau finalității acestuia, în comparație cu omul care este supus stricăciunii și morții. În a doua situație întâlnim contrariul, căci iată umanității îi este atribuită veșnicia. Ce ar trebui să înțelegem? Că prin unirea ipostatică nu s-a produs vreo alterare în vreuna din firi, căci dumnezeirea nu a devenit stricăcioasă prin întrupare, dar din moment ce alcătuiește un singur ipostas alături de firea umană care a suferit moartea putem afirma aceasta deoarece realizatorul acțiunii este o singură persoană, Hristos, Dumnezeu adevărat și Om adevărat.

Pe acest temei, Sfinții Părinți au exprimat faptul că cea de-a doua mare consecință a unirii ipostatice este închinarea în fața unui întreg, ca unei singure persoane, întrucât nu vorbim de un Hristos, ca Dumnezeu, și un Hristos, ca om, ca două persoane diferite, ci de un singur Hristos, ipostas al ambelor firi. Plecând de la acest fapt, teologul român sugerează că "dacă I-am da lui Hristos două feluri de închinări, L-am împărți în două persoane[17]", căci închinarea se adresează persoanei, iar Hristos ca Persoană este una și anume, Logosul întrupat.

Cea de a treia consecință se referă la personalitatea Maicii Domnului în istoria umanității și a mântuirii în calitate de "Θεοτοκος", adică Născătoare de Dumnezeu. Când ne referim la acest punct dogmatic trebuie să avem în vedere învățăturile patristice și evanghelice cu privire la nașterea în mod supranatural și la pururea fecioria Preasfintei Stăpânei noastre, precum și la preacinstirea ei prin intermediul acestora. Despre aceste aspecte ne relatează Sfântul Ioan Gură de Aur, atunci când rostește, cu prilejul sărbătorii Nașterii lui Hristos, următoarele „dar, deși S-a făcut om, nu se naște ca un om, ci Se naște ca un Dumnezeu. De S-ar fi născut dintr-o căsătorie obișnuită, cum m-

[16] Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului, p.194*
[17] Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă tomul al-II-lea,* p.105

am născut eu, minciună s-ar fi socotit de mulți dumnezeirea Lui[18]". Din aceste cuvinte deducem că dacă Hristos nu S-ar fi născut în chip supranatural, dintr-o fecioară, atunci actul mântuirii ar fi suferit schimbări drastice. Astfel, părintele Stăniloae susține că "dacă nu S-ar fi născut Hristos ca om dintr-o Fecioară, nu ar fi fost Dumnezeu și n-ar fi adus lumii o lumină mai presus de ea, arătând pe om destinat veșniciei, ci ar fi lăsat lumea și omenirea închise în grăuntele ei[19] ". Așadar, putem concluziona că unirea ipostatică reprezintă un temei și o condiție a mântuirii omului, căci dacă Hristos nu avea parte de o naștere supranaturală, atunci El ar fi fost doar un simplu subiect uman, purtător al păcatului strămoșesc. Ori pentru ca omenirea să aibă parte de refacerea chipului adamic distrus prin cădere, era necesar ca Izbăvitorul ei să fie un ipostas care să nu fie corupt de puterea păcatului, adică avea nevoie de reconectarea ei la sursa vieții și a binelui, adică la Dumnezeu, fapt pentru care personalitatea Maicii Domnului joacă un rol important, căci ea este cea din care Fiul lui Dumnezeu își asumă firea umană, motiv pentru care, Fecioarei i se cuvine o cinste deosebită, ea fiind, după Sfântul Grigorie Palama, un hotar între firea/natura creată și cea necreată și "un spațiu de cuprindere a Celui de necuprins în spațiu[20]".

Această naștere supranaturală constituie, parțial, temeiul celei de a patra consecințe a unirii ipostatice, și anume, lipsa păcatului în persoana Mântuitorului. Când vorbim de păcat trebuie să avem în vedere că el poate fi împărțit în păcat strămoșesc, ce a cuprins întreaga umanitate, nu în ceea ce privește vina, dar în ceea ce privește stricăciunea și coruptibilitatea firii umane ca stare caracterizată de stricăciune în urma conceperii prin pofta pătimașă carnală, și păcat personal, săvârșit de fiecare în parte. Având ca punct de plecare cuvântul Sfântului Apostol Pavel din Epistola către Romani 5,12 potrivit căruia "precum printr-un om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea, așa și moartea a trecut la toți oamenii, pentru că toți au păcătuit în el", afirmăm că păcatul strămoșesc constă în starea de stricăciune, de depărtare față de Dumnezeu ce se transmite tuturor oamenilor. Ori în cazul lui Iisus, această afirmație nu este valabilă căci transmisibilitatea păcatului strămoșesc în ființa umană se datorează conceperii pătimașe carnale, dar când vine vorba de Hristos, El " a putut primi o natură omenească lipsită de păcatul strămoșesc, datorită conceperii supranaturale[21]". Cu alte cuvinte, nu se poate vorbi de

[18] Sf. Ioan Gură de Aur, *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți din colecția PSB vol.14*, trad. de pr. Prof. Dumitru Fecioru , Ed. Basilica, București, 2015, p.54

[19] Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos-lumina lumii și îndumnezeitorul omului,* Ed. Anastasia, 1993, p.59

[20] Diac. Ioan Ică Jr., *Maica Domnului în teologia secolului XX și în spiritualitatea isihastă a secolului XIV: Grigorie Palama, Nicolae Cabasila și Teofan al Niceei,* Ed. Deisis, Sibiu 2008, p.410

[21] Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului,* p.209

prezența păcatului strămoșesc, căci Mântuitorul a avut parte de o astfel de naștere, iar dacă a ales Să Se nască dintr-o persoană purtătoare a acestuia (dar lipsită de păcatul personal), nu L-a moștenit ontologic prin acest fapt, dar L-a luat asupra Sa, pentru a ne elibera de el. Aici, se pare că părintele Stăniloae preia învățătura Sfântului Ioan Damaschin care spune că în momentul zămislirii Sale, Logosul „Și-a închegat Sieși, din neîntinatele și preacuratele ei sângiuri trup însuflețit, suflet rațional și cugetător, pârga plămadei noastre nu prin sămânță, ci prin creație[22]". Aceasta înseamnă că pentru a Se întrupa, El Își folosește puterea dumnezeiască ,care a creat întregul univers, pentru a-Și crea propria umanitate din Fecioara Maica Sa, fără sămânță bărbătească, fapt ce explică lipsa păcatului strămoșesc.

Când vorbim de păcatul personal, lipsa lui nu se explică decât prin supunerea voinței umane, benevol, celei divine. În acest sens, Sfânta Evanghelie ne informează că de multe ori Hristos a fost ispitit. Să luăm, de exemplu, ispita din muntele Carantaniei (Matei 4,1-11; Luca 4,1-13). De ce nu a acceptat Hristos ispita mâncării, din moment ce Îi era foame? De ce nu S-a lăsat pradă slavei deșarte? Conform viziunii lui Stăniloae, voința umană a Domnului nu este decât o mișcare dreaptă spre binele pus în evidență, în chip absolut, de prezența manifestată a dumnezeirii[23].Astfel, a respins aceste ispite de bunăvoie, deoarece dorea să realizeze mântuirea umanității, prin activitatea Sa mesianică și să elibereze creatura mâinilor Sale din robia diavolească prin vărsarea propriului sânge, de bunăvoie, iar aceasta nu înseamnă o anulare a voinței Sale omenești, ci o supunere în chip benevol față de voința dumnezeiască, precum am arătat mai sus.

Ultima consecință a unirii ipostatice este îndumnezeirea naturii umane, adică realizarea asemănării cu Dumnezeu, care are ca temei chiar sinergia firilor în Hristos. Este cu totul necesar să ne întrebăm: în ce constă acest fapt? Este îndumnezeirea o transfigurare sau metamorfozare a umanității? Nicidecum! De fapt, Sfinții Părinți nu au considerat niciodată cuvintele „îndumnezeire" și "metamorfoză" ca fiind sinonime. Chiar Sfântul Chiril al Alexandriei ne confirmă această opinie, când spune că Hristos "nu are nevoie de nimic, ci mai degrabă îmbogățește cu bunătățile cele de sus toată zidirea[24]". Evanghelia, de asemenea ne arată că și după înviere, umanitatea lui Hristos este aceeași, în sensul că-și păstrează proprietățile specifice, dar pnevamtizate , altfel cum ar fi putut Toma să se atingă în chip real de Hristos și să pună mâna pe coasta Lui și pe semnele cuielor? Ori îndumnezeirea nu se

[22] Sf. Ioan Damaschin, *Cuvântări la sărbători împărătești, la sărbători ale Maicii Domnului și la Sfinți,* Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010, p.23
[23] Pr. prof. Dumitru Stăniloae, op.cit., p.217
[24] Sf. Chiril al Alexandriei, *Tâlcuire la psalmi,* trad. de pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. Basilica, București, 2023, p.20

referă la metamorfozarea naturii umane, ci la potențarea ei, adică la aducerea ei în punctul său cel mai optim, la asemănarea cu Dumnezeu, scop spre care omul tinde prin creație, Hristos îmbogățind natura umană cu Harul Duhului Sfânt, care după cuvintele părintelui Stăniloae este „trezitorul și amplificatorul puterilor naturii[25]".

III. Chenoza ca manifestare deplină a iubirii lui Hristos

Odată ce am văzut concordanța și influența gândirii patristice asupra teologiei sfântului Dumitru Stăniloae în ceea ce privește unirea celor două firi în persoana lui Hristos, este necesar să abordăm cea de-a doua idee importantă a hristologiei, considerată de mulți ca fiind chiar factorul determinant al unirii ipostatice și al îndumnezeirii firii umane, și anume, chenoza. În hristologia paulină, chenoza e privită ca pe un act de bunăvoie prin care firea dumnezeiască, care prin excelență este definiția infinitului, acceptă să devină, prin enipostaziere, subiect al naturii umane finite și limitate cu scopul de a o îndumnezeii. Astfel, când vorbește de chenoza Fiului, apostolul Pavel spune că: "Dumnezeu fiind în chip, n-a socotit o știrbire a fi El întocmai cu Dumnezeu, ci S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând, făcându-se asemenea oamenilor, și la înfățișare aflându-se ca un om, S-a smerit pe Sine, ascultător făcându-Se, până la moarte, și încă moarte pe cruce[26]". În originalul grecesc, termenul "chenoză" provine de la verbul «κενοω», care se traduce prin "a goli" sau "a deșerta", și se referă la modul în care Hristos renunță la chipul slavei dumnezeiești și se face subiect al umanității. Dar în ce constă această golire? Se referă la abolirea firii dumnezeiești? Nicidecum, ci părintele Stăniloae susține că această chenoză constă în faptul că Fiul lui Dumnezeu Și-a împropriat firea omenească cu toate afectele ei, dar neimprimate cu urmele păcatului[27].

Dacă vom continua să cercetăm teologia paulină, vom vedea că acest aspect chenotic stă la temelia învățăturii Bisericii cu privire la îndumnezeirea firii umane. Astfel, Sfântul apostol Pavel susține că "Hristos, bogat fiind, a sărăcit pentru noi, ca voi cu sărăcia Lui să vă îmbogățiți" (2 Corinteni 8,9). Plecând de la această idee, Sfântul Atanasie cel Mare susține că "fiind prin trupul asemănător unit cu toți, Fiul nestricăcios al lui Dumnezeu i-a îmbrăcat în mod cuvenit pe toți în nestricăciune prin făgăduința învierii[28]". Vedem, așadar, că aspectul smereniei Logosului se află într-o strânsă legătură cu îndumnezeirea umanității proprii pe care Și-a asumat-o în mod particular, dar

[25] Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului,* p.233
[26] Filipeni 2,6-8
[27] Pr.prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă tomul al-II-lea, p.70*
[28] Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre Întruparea Cuvântului,* trad. de pr. Prof. Dumitru Stăniloae, EIBMO, București 2010, p.148

și a umanității semenilor săi, pe care i-a recapitulat întru Sine. Dar trebuie să avem în vedere că actul chenozei nu constă în simpla acceptare și însușire a umanității prin întrupare, ci se referă la întreaga operă mântuitoare. Însă este foarte interesant faptul că tot Sfântul Atanasie atrage atenția asupra iubirii celei mai presus de fire care culminează cu jertfa de pe cruce, prin care întreaga umanitate a fost, ontologic, ridicată din mocirla păcatului și adusă la starea ei originară și nu în ultimul rând, desăvârșită. Ori referindu-ne strict la gândirea părintelui Stăniloae cu privire la iubirea dumnezeiască, putem vedea că ea este centrul sau factorul principal care determină actul chenotic prin întrupare. Nu de puține ori, opera teologică a acestui sfânt, ține să sublinieze iubirea lui Hristos față de noi, o iubire jertfelnică și o iubire care ne arată raportarea lui Dumnezeu la noi. Prin creație, a urmărit manifestarea iubirii. Prin jertfă, a urmărit refacerea comuniunii cu noi prin aceasta. Ea e centrul activității Sale mesianice și datorită ei, Fiul lui Dumnezeu "se coboară la nivelul omului, ba chiar merge până la moarte pentru el, iar prin aceasta dă o valoare nemăsurată celui creat prin El din nimic[29]".

IV. Iisus Hristos - profet, arhiereu și împărat desăvârșit

Odată ce am stabilit cele cu privire la persoana Mântuitorului ca întreg, este necesar să vorbim despre manifestarea exterioară a Mântuitorului, adică despre activitatea Sa mesianică și mântuitoare. Lucrarea Sa poate fi împărțită în trei mari aspecte. Primul aspect al activității mesianice este cel al slujirii efectuate de Hristos în calitate de profet absolut. Pentru a înțelege acest aspect al activității mesianice este necesar să ne punem un semn de întrebare cu privire la cine erau profeții în perioada vetero-testamentară și ce rol aveau ei? Astfel, dacă plecăm de la originea greacă a cuvântului profet (προφητης) vom observa că este un derivat al verbului "φημι", care se traduce prin a spune, a zice, a declara, motiv pentru care profetul este considerat persoana care vorbește în numele lui Dumnezeu, propovăduind israeliților cuvântul Său. Însă dacă ne vom uita în Vechiul Testament, vom observa că nu de puține ori, proorocii susțin că propria lor propovăduire și legea sunt nedepline, accentuând necesitatea venirii lui Hristos, care este de fapt scopul întregii legi mozaice, motiv pentru care Sfântul Apostol Pavel o numește "călăuză spre Hristos[30]". Prin faptul că proorocii anunță venirea lui Hristos, ei pregătesc poporul pentru primirea adevărului. Astfel, chiar Moise rostește: "Prooroc din mijlocul tău și din frații tăi, ca și mine, îți va ridica Domnul Dumnezeul tău; pe Acela să-L ascultați"(Deut. 18,15).La fel și Sfântul Chiril din Alexandria spune că

[29] Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos-lumina lumii și îndumnezeitorul omului*, p.55
[30] Galateni 3,24

"Legea a dat duhul robiei spre frică, iar, Hristos, Duhul înfierii spre libertate[31]", fapt de unde se poate deduce ideea că revelația vetero-testamentară este nedeplină pentru că legea nu era capabilă să refacă legătura ruptă, prin păcat, dintre Dumnezeu și om. Era necesară reconectarea noastră la Dumnezeu prin întruparea Lui.

Astfel, Noul Testament subliniază în chip desăvârșit deplinătatea lui Iisus Hristos ca și profet. Chiar primul verset al Evangheliei de la Ioan ne demonstrează acest caracter deplin al revelației în Iisus Hristos prin denumirea de "Cuvântul". În interpretarea părintelui Dumitru Stăniloae, această denumire are valoare dublă. Pe de o parte, ea Îl prezintă pe Hristos ca fiind revelatorul deplin, Cel prin care Dumnezeu Tatăl Se revelează pe Sine Însuși, iar pe de altă parte Îl prezintă pe Hristos ca fiind realizatorul comuniunii depline prin întreaga Sa activitate, deoarece cuvântul reprezintă o punte de legătură între mine și realitatea aproapelui meu[32]. Vorbind, vreau să mă apropii de el. Așa și Hristos. Dacă în Vechiul Testament se poate remarca o oarecare dorință de păstrare a distanței din partea lui Dumnezeu, prin folosirea unor intermediari, în Noul Testament, dorința comuniunii cu omul se vede prin însuși faptul că ne vorbește față către față prin Fiul, care nu vorbește pe baza comunicării primite prin credință, de la Dumnezeu, ci pe baza propriei Persoane, nefiind doar un mijloc de propagare a revelației, ci și subiectul absolut al acesteia. Ideea aceasta este bine sedimentată în teologia părintelui Stăniloae, acesta susținând că "prin propovăduirea Sa, Hristos se prezintă pe de o parte ca Fiul lui Dumnezeu, iar pe de alta drept Cel ce S-a făcut om ca să întemeieze Împărăția Cerurilor și să-i dea o veșnică existență și să-i pregătească pe oameni pentru ea[33]". Ce vrea să însemne asta? Că pe de o parte, Domnul se prezintă mereu ca fiind trimisul și revelatorul lui Dumnezeu Tatăl, doar că spre deosebire de profeți, El este Dumnezeu prin nașterea cea mai dinainte de veci din Tatăl, motiv pentru care se numește pe Sine ca fiind "lumina lumii" (Ioan 8,12), revelându-Se astfel pe Sine ca fiind Dumnezeu adevărat care a adus în lume lumina adevărului Său.

Cea de-a doua Sa slujire face referire la calitatea Sa de arhiereu desăvârșit, care mijlocește mântuirea umanității prin sacrificiul propriu. Însă ce caracter are moartea Fiului lui Dumnezeu? În primul rând este extrem de important să subliniem caracterul iubirii, care determină jertfa absolută. Iubirea lui Hristos se observă în însăși faptul că acceptă moartea care, pentru Hristos, nu era o necesitate. Astfel, spune părintele Stăniloae, că Mântuitorul nu trebuia să moară după ființă, ci prin misiune. Pornind de la ideea Sfântului Apostol

[31] Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan din PSB vol. 41,* trad. de pr. Prof. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, București, 2000,p.86
[32] Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului,* p.105
[33] Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Chipul Evanghelic al lui Iisus Hristos,* p.142

Pavel care spune că moartea este "plata păcatului" (Romani 6,23) ne putem da seama că pentru om, în general, ea reprezintă o consecință a prezenței păcatului în ființa noastră și totodată, un mijloc prin care acesta este stopat, dar în cazul Mântuitorului nu se poate vorbi de moarte ca și consecință ontologică a păcatului, ci moartea Lui e prezentată ca o parte integrantă și absolut necesară a misiunii de Mântuitor, adică iubirea care L-a făcut Să Se întrupeze este cea care acum Îl determină Să Se jertfească, pentru ca prin moartea Sa să ucidă moartea noastră. Dar dacă păcatul nu avea sălaș în El, cum a putut să mijlocească pentru noi? Răspunsul e simplu. Prin întrupare a venit în maxima proximitate a puterii noastre de cunoaștere și percepere a Lui, creând o legătură atât de strânsă încât a putut simți boala păcatului ce stăpânea celelalte subiecte umane, motiv pentru care Și-a asumat toată vina pentru fărădelegile pe care nu Le-a săvârșit, după cum ne arată și Sfântul Maxim Mărturisitorul, care se referă la Hristos ca fiind "Cuvântul dreptății, Care din iubire de oameni pătimește fără vină[34]".

Mergând mai departe, Sfinții Părinți au identificat trei mari efecte sau mai bine spus, aspecte ale jertfei Mântuitorului. Primul aspect este cel de jertfă, adică de mijlocire între om și Dumnezeu, idee pe care Sfânta Scriptură o subliniază în mod evident. De fapt, chiar în Vechiul Testament putem vedea umbra jertfei lui Hristos prin cultul iudaic. Deseori, se accentuează necesitatea mijlocirii jertfei realizată de către arhiereu în numele poporului prin junghierea animalelor, și mai ales la sărbătoarea ispășirii, când aducea atât tămâie, cât și sânge de animal, mai exact țapi și miei, pentru curățirea poporului[35]. Ori aceasta nu era decât o umbră a mijlocirii jertfei universale a lui Hristos, care aduce iertarea păcatelor și împăcarea oamenilor cu Dumnezeu, pe de o parte, iar pe de altă parte, și între noi înșine. Având această idee, părintele Stăniloae afirmă faptul că în calitate de Arhiereu, El împacă și reconciliază, prin jertfa Sa, umanitatea și dumnezeirea, desființând prin ea dezbinarea omului față de Dumnezeu și față de aproapele său[36].

Cel de-al doilea aspect al jertfei este cel ontologic și se referă la îndumnezeirea umanității și ridicarea ei din starea de stricăciune prin biruința asupra morții, revărsând asupra umanității izvorul de viață nemuritoare și nesfârșită a Tatălui. Ultimul aspect referitor la jertfa lui Hristos este cel cu privire la recapitularea sau răstignirea tuturor oamenilor, din orice timp și loc, o dată cu Hristos. În Sfânta Scriptură, această teologie a recapitulării în Hristos este subliniată de către Sfântul Apostol Pavel care spune, în Epistola către

[34] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, trad. pr. Prof. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, București, 2006, p.474

[35] Vezi Levitic capitolul 16.

[36] Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu din colecția Dumitru Stăniloae:Opere complete vol.5,* Ed. Basilica, București, 2013, p.729

Romani 5,19: "căci precum prin neascultarea unui om s-au făcut păcătoși cei mulți, tot așa prin ascultarea Unuia se vor face drepți cei mulți". Astfel, Sfântul Dumitru Stăniloae confirmă cuvintele pauline amintite și susține că prin întrupare, atât de mult S-a înfrățit cu noi, încât ne-a cuprins în Sine, în actul Său jertfelnic cel mai presus de fire[37], idee din care putem să ne dăm seama de măsura iubirii lui Hristos, Care aduce întru Sine toate subiectele omenești și le înfățișează Tatălui cu care îi unește.

Ultima slujire a lui Hristos este cea împărătească, slujire care se află într-o strânsă legătură cu cea arhierească. De fapt, aceste slujiri nu trebuie înțelese ca particulare și independente una de alta, căci Hristos le exercită pe toate, astfel că în momentul când rostește o pildă putem simți că o face cu o putere împărătească, iar în momentul jertfei continuă să ne învețe cele spre mântuire prin propriul exemplu. Astfel, vedem că în calitate de împărat, El este și Arhiereu, întrucât împărăția lui Hristos are fundamentul iubirii manifestate prin jertfa care continuă să fie actualizată chiar și după Înălțarea la cer, prin intermediul Bisericii. Astfel, în calitate de Domn, El nu Își impune niciodată autoritatea prin forță, ci prin iubire, căci Hristos nu urmărește, sub nicio formă, crearea unui sistem doctrinar în fața căruia să ne supunem automat, ci urmărește o relație vie cu fiecare dintre noi, relație care nu se poate realiza decât în cadrul Bisericii, în care cerul se unește real cu pământul, și pe care părintele Stăniloae o descrie ca fiind în esență un dialog, în care Dumnezeu vorbește prin repetarea revelației, iar omul răspunde prin rugăciune.

V. Concluzii finale

Concluziile pe care le putem desprinde în urma celor prezentate sunt concordanța și influența gândirii patristice asupra hristologiei teologului român și mai ales lumina iubirii lui Hristos pe care o prezintă ca fiind centrul acestei părți a teologiei dogmatice și care ne duce cu gândul la adevărata însemnătate a ființei umane în ochii lui Dumnezeu.

Bibliografie

- Sfântul ATANASIE cel Mare, arhiepiscop al Alexandriei, *Tratat despre Întruparea Cuvântului,* trad. de pr. Prof. Dumitru Stăniloae, EIBMO, București 2010
- BUCHIU Ștefan, pr. Prof. dr., *Părintele Dumitru Stăniloae, teologul iubiri dumnezeiești,* Ed. Basilica, București 2022
- Sfântul CHIRIL, arhiepiscop al Alexandriei, *Tâlcuire la psalmi,* trad. de pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. Basilica, București, 2023
- Sfântul CHIRIL, arhiepiscop al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan din PSB vol. 41,* trad. de pr. Prof. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, București, 2000
- CHIFĂR Nicolae, preot, *Istoria creștinismului vol.II,* Ed. Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 2000

[37] Ibidem, p.736.

- Sfântul IOAN Gură de Aur, arhiepiscop al Constantinopolului, *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți din colecția PSB vol.14,* trad. de pr. Prof. Dumitru Fecioru, Ed. Basilica, București, 2015
- Sfântul IOAN Damaschin, monah, , *Dogmatica,* trad. de Pr. Dumitru Fecioru, Editura Apologeticum, București, 2004
- Sfântul IOAN Damaschin, monah, *Cuvântări la sărbători împărătești, la sărbători ale Maicii Domnului și la Sfinți,* Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010
- ICĂ Ioan Jr., diacon , *Maica Domnului în teologia secolului XX și în spiritualitatea isihastă a secolului XIV: Grigorie Palama, Nicolae Cabasila și Teofan al Niceei,* Ed. Deisis, Sibiu 2008
- Sfântul MAXIM Mărturisitorul, monah și mărturisitor, , *Ambigua,* trad. pr. Prof. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, București, 2006
- RĂMUREANU Ioan, pr. Prof. dr., *Istoria bisericească universală: manual pentru seminariile teologice,* EIBMBOR, București, 2004
- STĂNILOAE Dumitru, pr. Prof. dr., *Iisus Hristos sau restaurarea omului din colecția: Dumitru Stăniloae opere complete volumul 4*, Ed. Basilica, București 2013
- STĂNILOAE Dumitru, pr. Prof. dr., *Teologia dogmatică ortodoxă tomul al II-lea din colecția "Dumitru Stăniloae: opere complete vol.11",* Ed. Basilica, București, 2018
- STĂNILOAE Dumitru, pr. Prof. dr., *Chipul Evanghelic al lui Iisus Hristos din colecția Dumitru Stăniloae: Opere complete vol. 7,* Ed. Basilica, București 2016
- STĂNILOAE Dumitru, pr. Prof. dr., *Iisus Hristos-lumina lumii și îndumnezeitorul omului,* ed. ANASTASIA, 1993
- STĂNILOAE Dumitru, pr. Prof. dr., *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu din colecția Dumitru Stăniloae:Opere complete vol.5*, Ed. Basilica, București, 2013
- Sântul VASILE Cel Mare, arhiepiscop al Cezareei Capadociei, *Scrieri dogmatice și exegetice din colecția Părinți și scriitori bisericești vol. 4,* trad.de ierom. Policarp Pârvuloiu și Pr. Dumitru Fecioru, Ed. Basilica, București 2011
- ZĂGREAN Ioan, arhid. Prof. dr., TODORAN Isidor, pr. Prof. dr., pr. Prof. dr. Isidor Todoran, *Dogmatica ortodoxă manual pentru seminariile teologice,* ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2009

CANONUL NOULUI TESTAMENT LA PĂRINȚII APOSTOLICI

RĂZVAN POPA
Master anul I

I. Introducere

Canonul, sau lista cărților, Noului Testament, în forma sa actuală, cuprinzând 27 de cărți, s-a cristalizat, treptat pe parcursul primelor patru secole după nașterea Domnului Iisus Hristos. Știm că cele 27 de cărți cu fost scrise între anii 44-98. Marea lor majoritate au fost scrieri cu un scop precis, datorate unor situații ivite în comunitățile creștine nou recent înființate pentru a lămuri aspecte ale credinței și învățăturilor creștine; unele au fost adresate nu doar comunităților, ci și anumitor persoane.

Aceste scrieri capătă o importanță deosebită în comunitățile creștine, devenind practic bunuri de o importanță vitală și astfel ele sunt copiate, iar unele din aceste centre și comunități creștine fac schimb de epistole îmbogățindu-și fiecare colecția de epistole și scrieri[1]. De asemeni, este important de reținut că trebuie facută o distincție clară între modul *când/cum/de ce* au fost scrise și statutul lor ulterior ca *scripturi*[2]. Pe lângă aceste 27 de cărti binecunoscute, cu siguranță au mai fost și alte scrieri; nu se știe exact câte *evanghelii* sau *epistole* au existat[3]; unele s-au pierdut, altele s-au păstrat doar ca ”bune de citit” și, în fine, altele au fost respine ca fiind apocrife. Ca exemple avem *Epistola lui Barnaba*, *Păstorul lui Herma* și *Epistola către Diognet* care au circulat în primele veacuri ca scrieri, dar care nu au fost ulterior considerate în forma consacrată a Canonului Noului Testament. Putem, de asemeni, constata existența în paralel a mai multor *liste* sau *colecții* de cărți cu o componență diferită: o astfel de listă conține *Epistolele Pauline*, alta *Epistolele* Sfântului Ignatie Teoforul, Marcion avea o colecție de 11 cărți, a existat un ”Nou Testament” cu 22 cărți, existau ”Noi Testamente” diferite în Alexandria și Roma, au existat și liste care cuprindeau *Epistola lui Barnaba* sau epistola Sfântului Clement[4]. Primii care s-au ocupat de ideea de canon și de a defini o listă unanim acceptată (inclusiv o împărțire între

[1] pr. Stelian TOFANĂ, *Introducere în studiul Noului Testament*, vol. I, Ed. Presa Universitari Clujeană, Cluj-Napoca, 2000, p. 36.
[2] Donald W., RIDDLE, "Factors in the Formation of the New Testament Canon.", *The Journal of Religion, Vol. 19, No. 4* 330-345, https://www.jstor.org/stable/1198364, 1939.
[3] Donald W., RIDDLE, "Factors in the Formation ...".
[4] Donald W., RIDDLE, "Factors in the Formation ...".

canonice, bune de citit și *apocrife*) au fost Origen (†254) și Sfântul Atanasie cel Mare (†373). Canonul Noului Testemant, așa cum este acceptat astăzi a fost definitivat în a doua jumătate a secolului al IV-lea, în cadrul sinoadelor locale de la Laodiceea (306), Hippo (393) și Cartagina (397, respectiv 419)[5].

Așa cum vom vedea în continuare, chiar dacă nu au fost definite explicit ca fiind carți canonice, totuși putem constata că forma actuală (sau, altfel spus, lista sau colecția) a Canonului Noului Testament era cunoscută și acceptată, în general, deja de la finalul primului secol creștin numit perioada Părinților Apostolici. Scrierile lor nu au fost considerate canonice, însă ele nu doar conțin, ci și continuă scrierile Sfinților Evangheliști și ale Sfinților Apostoli[6]. De precizat, perioada Părințior Apostolici se referă intervalul dintre sfârșitul secolului I și mijlocul secolului al II-lea și cuprinde primele generații creștine, unii dintre acești Părinți fiind contemporani cu Sfinții Apostoli (de exemplu, Sfântul Apostol Pavel îl menționeaza pe Sfântul Clement în *Epistola către Filipeni*[7]).

II. Sfântul Clement Romanul

Sfântul Clement Romanul a fost cel de al patrulea episcop al Romei. De la Sfântul Irineu aflăm că în timpul Sfântului Clement existau mulți creștini contemporani Sfinților Apostoli și care au petrecut timp alături de ei și au auzit de la ei învățăturile creștine, iar Origen și Eusebiu de Cezareea consideră că Sfântul Clement este menționat și apreciat de Sfântul Pavel în *Epistola către Filipeni*.[8] De la Sfântul Clement avem păstrată *Epistola către Corinteni*, scrisă în anul 96, datorită unor tulburări create în Biserica din Corint, în fapt o răzvrătire împotriva preoților cauzată de alegerea unui nou episcop. Această epistolă este considerată ca fiind cel mai vechi document care citează din *Evanghelii* și din *Epistolele Pauline*[9]. Epistola sa abundă de citate și referiri la Vechiul Testament (Septuaginta[10]), dar și de citate din Noul Testament, după cum s-a menționat deja; el consideră scrierile Sfinților Apostoli ”ca fiind inspirate în același grad ca și Vechiul Testament”[11].

---

[5] pr. Vasile, MIHOC, *Canonul și inspirația Sfintei Scripturi văzute din punct de vedere ortodox*, preluat pe 29-11-2021 de pe: https://www.crestinortodox.ro/editoriale/canonul-inspiratia-sfintei-scripturi-vazute-punct-vedere-ortodox-70085.html, s.a.

[6] arhid. Constantin,VOICU, *Patrologie*, vol. I, Ed. Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009, p. 47.

[7] arhid. Constantin,VOICU, *Patrologie...*, p. 69.

[8] arhid. Constantin,VOICU, *Patrologie...*, p. 69.

[9] pr. Stelian TOFANĂ, *Introducere...*, p. 72.

[10] Donald W., RIDDLE, "Factors in the Formation ...".

[11] arhid. Constantin,VOICU, *Patrologie...*, p. 74.

III. Sfântul Ignatie al Antiohiei

Sfântul Ignatie (supranumit și *Teoforul*) a fost episcop al Antiohiei între anii 70-117. Însă mărturii despre activitatea sa ca episcop și despre scrierile sale avem relativ puține - doar câteva persoane au lăsat mărturii, în relativ puține cuvinte: Sfântul Irineu, Origen, Eusebiu de Cezareea, Fericitul Ieronim, iar unele din scrierile sale sunt citate de Sfântul Atanasie cel Mare, Sfântul Vasile cel Mare și Sfântul Ioan Gură de Aur[12].

Opera sa cuprinde șapte epistole (către *Efeseni, Magnezieni, Tralieni, Romani, Smirneni, Filadelfieni, Sfântul Policarp*). Ele sunt importante, pentru că transmit informații despre ierarhia bisericească, dogme, Biserica, cult și viața creștină[13]. Pe de altă parte, aceste scrieri sunt importante și pentru că ele sunt o dovadă despre existenta unei *colecții* a cărților sfinte ale Noului Testament în primul secol - așa cum vedem în scrierile sale, Sfântul Ignatie face referințe la *Evanghelii* și *Apostoli,* considerându-le alături și făcând paralelă cu *Legea* și *Proorocii*[14].

IV. Sfântul Policarp din Smirna

Sfântul Policarp a fost episcop al Bisericii din Smirna. El l-a cunoscut personal pe Sfântul Evanghelist Ioan (conform Sfântului Irineu) și a fost hirotonit episcop chiar de către acesta, așa cum confirmă tradiția Bisericii din Smirna, întărită și de Tertulian[15]. El va primi de la Sfântul Ignatie o epistolă (cea de a șaptea) însoțită de celelalte șase epistole, Sfântul Policarp dând astfel mărturie în scrierile despre epistolele Sfântului Ignatie.

Sfântul Irineu spune că Sfântul Policarp ar fi scris mai multe epistole, însă doar una s-a păstrat, *Epistola către Filipeni* - ea a fost scrisă la solicitarea Filipenilor de a le trimite și lor o copie după epistolele primite de la Sfântul Ignatie, iar el completează aceste copii, cu o epistolă scrisă de el, cuprinzând o serie de sfaturi[16]. Această epistolă demonstrează că Sfântul Policarp cunoștea *Evangheliile* și epistolele pauline.

V. Alte scrieri și referințe

Din această perioadă, a Părinților Apostolici, mai avem o serie de scrieri, demne de menționat - chiar dacă ele nu vor fi parte din Canonul Noului Testement, ele cuprind o serie de învățături creștine și, în același timp, ne oferă mărturii asupra cunoașterii cărților ce vor alcătui Noul Testament.

---

[12] pr. Dumitru, FECIORU în studiul introductiv la ***, *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. I, traducere, note și indici de FECIORU, pr. Dumitru, Ed.Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, p. 147.
[13] arhid. Constantin,VOICU, *Patrologie...*, p. 93.
[14] pr. Stelian TOFANĂ, *Introducere...*, p. 72.
[15] arhid. Constantin,VOICU, *Patrologie...*, p. 98.
[16] arhid. Constantin,VOICU, *Patrologie...*, p. 101.

O primă scriere, este *Epistola așă-zisă a lui Barnaba*. Ea este atribuită apostolui Barnaba, dar nu există dovezi clare pentru acest lucru. A fost scrisă în Alexandria și s-a bucurat de o apreciere considerabilă, fiind foarte citită în Bisericile din acea vreme. Scrisoarea cuprinde învățături morale frumoase și folositoare, și arată că autorul cunoștea *Evanghelia după Matei* și, cel puțin, o parte din epistolele Sfântului Apostol Pavel[17].

O altă lucrare din această perioadă, este *Păstorul* (scrisă de Herma), poate nu la fel de apreciată în decursul istoriei, dar importantă pentru că face referire la *Apocalipsă,* care i-a servit ca model[18].

În final, menționăm și *Epistola către Diognet* (autorul este necunoscut), o scriere bogată în învățături creștine, autorul citând din *Evanghelii* și unele *Epistole.*

VI. Canonul Noului Testament la Părinții Apostolici

Tabelul următor conține o sinteză a referințelor către cele 27 de cărți ale Noului Testament făcute în scrierile Părinților Apostolici (așa cum au fost descrie în paragrafele anterioare) - cu ”x” sunt indicate scrierile din Noul Testament care sunt menționate sau utilizate de către Părinții Apostolici. Sursa tabelului este secțiunea “indice scripturistic” aferentă fiecărui autor, așa cum este descrisă în volumul I din colecția *Părinți și Scriitori Bisericești*.

Carte	**Anul scrierii**[19]	**Epistola Sf. Clement** (anul 96)[20]	**Epistola Sf. Policarp** (107?)[21]	**Epistolele Sf. Ignatie** (70-107)[22,23]	**Epistola lui Barnaba** (anul 70)[24]	**Păstorul lui Herma** (anii 140-155)[25]	**Epistola către Diognet** (anul 200)[26]
Matei	preajma anului 65	x	x	x	x	x	x
Marcu	63-64	x	x	x		x	x
Luca	preajma anului 65 (după 63)	x	x	x		x	x

[17] pr. Stelian TOFANĂ, *Introducere...*, p. 71.
[18] pr. Stelian TOFANĂ, *Introducere...*, p. 75.
[19] †Bartolomeu, ANANIA, *Biblia (ediția jubiliară a Sfântului Sinod)*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucuresti, 2001, secțiunea de introducere la fiecare Evanghelie/Epistolă.
[20] arhid. Constantin,VOICU, *Patrologie...*, pp. 72-73.
[21] pr. Dumitru, FECIORU în studiul introductiv la *Părinți și Scriitori Bisericești...*, p. 203
[22] pr. Dumitru, FECIORU în studiul introductiv la *Părinți și Scriitori Bisericești...*, p. 147.
[23] Având în vedere faptul că Sfântul Policarp face referire la Epistolele Sfântului Ignatie și că Sfântul. Ignatie a fost episcop între anii 70-107 (cf. notei anterioare), putem presupune că ele au fost scrie între anii 70 și 107.
[24] pr. Dumitru, FECIORU în studiul introductiv la *Părinți și Scriitori Bisericești...*, p. 110.
[25] pr. Dumitru, FECIORU în studiul introductiv la *Părinți și Scriitori Bisericești...*, p. 221.
[26] pr. Dumitru, FECIORU în studiul introductiv la *Părinți și Scriitori Bisericești...*, p. 334.

Ioan	finalul sec. I	x	x	x		x	x
Faptele Apostolilor	preajma anului 65 (între 63 și 70)	x	x	x		x	x
Romani	57-58	x	x	x	x		x
1 Corinteni	56	x	x	x	x	x	x
2 Corinteni	57	x	x			x	x
Galateni	54-55	x	x				x
Efeseni	63	x	x	x	x	x	x
Filipeni	63	x	x	x		x	x
Coloseni	61-63	x	x	x			x
1 Tesaloniceni	sfârșitul anului 50			x		x	
2 Tesaloniceni	51	x	x			x	
1 Timotei	64-65	x	x	x		x	x
2 Timotei	66-67	x	x	x	x	x	x
Tit	64-65	x			x		x
Filimon	61-63						
Evrei	64-65	x				x	x
Iacob	57-62	x		x		x	
1 Petru	63-66	x		x	x	x	x
2 Petru	67	x				x	x
1 Ioan	finalul sec. I	x	x	x		x	x
2 Ioan	finalul sec. I		x				
3 Ioan	finalul sec. I						
Iuda	64-66 sau 70-80						
Apocalipsa	94-95	x				x	

Putem constata, cu ușurință că aproape toate cele 27 de cărți ale Noului Testament sunt referențiate direct (citate) sau indirect în scrierile Părinților Apostolici și, deci, putem concluziona că aceste texte erau bine cunoscute în comunitățile creștine chiar de la începuturile creștinismului. Ca un element adițional de plauzabilizare a acestor constatări, putem observa și că toate scrierile menționate au fost făcute începând cu sfârșitul secolului I, deci după ce au fost scrise și ultimele Epistole, respectiv Apocalipsa.

Din cele 27 de cărți, doar 3 nu par a fi referite în aceste scrieri (*Filimon, 3 Ioan, Iuda*). Nu cunoaștem motivul pentru care nu sunt folosite, dar putem totuși presupune că erau cunoscute, măcar de o parte dintre comunitățile sau marile centre creștine.

VII. Considerații finale

Așadar, putem concluziona, fără a greși, că lista cărților (nu am folosit termenul de ”canon”, pentru că el este utilizat pentru Sfânta Scriptură abia în secolul IV[27]) a fost închegată în perioada Părinților Apostolici – ea era cunoscută și prezentă ca bun de mare preț în comunitățile creștine chiar de la început, iar scrierile Părinților Apostolici au fost practic un vector de transmitere a lor către generațiile următoare, generații care au definitivat, spre sfârșitul secolului IV, Canonul Noului Testament.

VIII. Bibliografie

- ***, *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. I, traducere, note și indici de FECIORU, pr. Dumitru, Ed.Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979.
- †ANANIA, Bartolomeu, *Biblia (ediția jubiliară a Sfântului Sinod),* Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucuresti, 2001.
- MIHOC, pr. Vasile, *Canonul și inspirația Sfintei Scripturi văzute din punct de vedere ortodox*, preluat pe 29-11-2021 de pe: https://www.crestinortodox.ro/editoriale/canonul-inspiratia-sfintei-scripturi-vazute-punct-vedere-ortodox-70085.html, s.a.
- RIDDLE, Donald W, "Factors in the Formation of the New Testament Canon.", *The Journal of Religion, Vol. 19, No. 4* 330-345, https://www.jstor.org/stable/1198364, 1939.
- TOFANĂ, pr. Stelian, *Introducere în studiul Noului Testament*, vol. I, Ed. Presa Universitari Clujeană, Cluj-Napoca, 2000.
- VOICU, arhid. Constantin, *Patrologie*, vol. I, Ed. Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.

[27] pr. Vasile, MIHOC, *Canonul și inspirația*...

ΙC
ΧC

ROLUL ICOANEI ÎN VIAȚA LITURGICĂ ȘI DUHOVNICEASCĂ A BISERICII

Prof. OVIDIU BALOG

În spiritualitatea și cultul ortodox, icoana deține un loc central, constituind o punte între cer și pământ, între văzut și nevăzut. Ea îmbrățișează în același timp două dimensiuni esențiale: pe de o parte, rolul liturgic – icoana integrată în viața de cult a Bisericii, în spațiul liturgic și în rânduiala slujbelor, având o funcție sacramentală și pedagogică; pe de altă parte, rolul duhovnicesc – icoana prezentă în viața de rugăciune personală a credinciosului, în casele și în inimile acestora, ca sprijin în rugăciune și mijloc de comuniune cu prototipul reprezentat. Capitolul de față își propune să examineze rolul icoanei în viața liturgică și duhovnicească, evidențiind echilibrat aceste două aspecte complementare.

Icoana nu este un simplu element decorativ în biserică, ci face parte integrantă din cultul ortodox, având un statut teologic bine definit. Încă din primele veacuri creștine, sfintele icoane au fost prezente în adunarea liturgică a credincioșilor și cinstite ca *"spațiu haric de întâlnire cu Dumnezeu și cu sfinții Săi"*[1]. Biserica a afirmat, la Sinodul al VII-lea Ecumenic (Niceea, 787), legitimitatea și necesitatea cinstirii icoanelor, distingând clar venerarea lor de adorarea rezervată numai lui Dumnezeu. Părinții sinodali - rezumând învățătura Sfinților Părinți anteriori – au formulat celebrul principiu patristic preluat de la Sfântul Vasile cel Mare: *„cinstirea acordată icoanei trece asupra prototipului"*[2], adică onoarea dată imaginii se îndreaptă către persoana reprezentată. Astfel, cultul icoanelor este întemeiat pe dogma Întrupării Fiului lui Dumnezeu; pentru că *"Cuvântul S-a făcut trup"* (Ioan 1,14), Dumnezeu cel nevăzut S-a făcut văzut în Hristos, făcând posibilă reprezentarea Sa iconografică. Sfântul Ioan Damaschin, marele apologet al icoanelor, explică faptul că în Vechiul Testament, reprezentările erau interzise deoarece Dumnezeu nu Se întrupase încă, însă *"când [Dumnezeu] S-a făcut om cu adevărat pentru mântuirea noastră… S-a înfățișat în icoană chipul Lui spre a ne aduce aminte de El"*, pentru ca cei ce nu L-au văzut în trup să Îl poată contempla cu ochii credinței[3]. Icoana devine astfel o *"Evanghelie în culori"*,

[1] https://doxologia.ro/icoana-imaginea-vazuta-nevazutului, accesat în 01.06.2025, ora 23:00.
[2] *Mitropolia Olteniei, revista Arhiepiscopiei Craiovei, Arhiepiscopiei Râmnicului, Episcopiei Slatinei și Romanaților și a Facultății de Teologie* – Craiova, anul LXX (837-840), nr. 9-12, septembrie-decembrie, 2018, Ed. Mitropolia Olteniei Craiova ISSN 1013-4239.
[3] *Idem*

o propovăduire tăcută prin imagini, la fel de eficientă ca cea prin cuvânt, după cum afirmau Sf. Ioan Damaschin și Sf. Teodor Studitul[4].

Funcția liturgică a icoanei este așadar una profund didactică și sacramentală: scenele și chipurile sfinte pictate pe pereții bisericii sau așezate în iconostas fac prezent, într-un mod tainic, evenimentul mântuitor sau persoana sfântă reprezentată, în mijlocul adunării liturgice. În cuvintele Sf. Ioan Damaschin: *„De multe ori, neavând în minte Patima Domnului, dar văzând icoana Răstignirii lui Hristos, ne aducem aminte de Patima mântuitoare și, căzând în genunchi, ne închinăm. Nu ne închinăm materiei, ci Celui ce este înfățișat în icoană, după cum nu ne închinăm materiei din care este făcută Evanghelia"*[5].

Prin urmare, icoana în biserică are menirea de a mijloci prezența harică a prototipului: în fața icoanei lui Hristos, credincioșii Îl preaslăvesc pe Hristos Însuși; înaintea icoanei Maicii Domnului, o cinstesc pe Născătoarea de Dumnezeu însăși; în fața sfintelor icoane ale sfinților, îi venerează pe aceștia, „prietenii lui Dumnezeu" (cf. Ioan 15,14). Icoanele din iconostas – cu Mântuitorul și Maica Domnului la loc de cinste, înconjurați de sfinți și proroci – subliniază vizual comuniunea Bisericii pământești cu cea cerească în cadrul Sfintei Liturghii. Ele alcătuiesc un veritabil *"nor de martori"* (Evrei 12,1) care înconjoară comunitatea adunată în rugăciune, făcând vizibilă *"strălucirea slavei"* (cf. Evrei 1,3) dumnezeiești în spațiul liturgic. Teologia ortodoxă contemporană a exprimat frumos această realitate: *„așa cum orice Liturghie… este deja răspunsul lui Dumnezeu și manifestarea Prezenței Sale, la fel icoana este evidența strălucitoare a Împărăției"* – afirmă Paul Evdokimov[6], evidențiind că prezența icoanelor în biserică este un semn al împărăției cerurilor care strălucește tainic în cultul divin. În același sens, Michel Quenot subliniază caracterul real al prezenței sfinte prin icoană: *„Icoana sfințește locul unde se află și creează în credincios sentimentul unei prezențe divine tangibile. Ea este realmente o întâlnire, pentru că a te ruga în fața icoanei lui Hristos înseamnă a te ruga, de fapt, în fața Lui"*[7]. Prin urmare, în cadrul liturgic, icoana funcționează ca o fereastră deschisă spre realitatea cerească, permițând credincioșilor să participe vizual la *liturghia nevăzută* a sfinților și a îngerilor.

---

[4] Ziarul lumina, Pr. Ioan-Aurelian Marinescu - 15 Octombrie 2017
https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/an-omagial/15oct-127077.html

[5] *Mitropolia Olteniei, revista Arhiepiscopiei Craiovei, Arhiepiscopiei Râmnicului, Episcopiei Slatinei și Romanaților și a Facultății de Teologie* – Craiova, anul LXX (837-840), nr. 9-12, septembrie-decembrie, 2018, Ed. Mitropolia Olteniei Craiova ISSN 1013-4239.

[6] Paul Evdokimov, *Arta icoanei. O teologie a frumuseții*, traducere de Grigore Moga și Petru Moga, Ed. Meridiane, București, 1993.

[7] Michel Quenot, *Icoana, fereastră spre absolut*, traducere, prefață și note de Pr. dr. Vasile Răducă, Ed. Enciclopidică, București, 1993.

Pe lângă rolul său în cultul public, icoana ocupă un loc de cinste și în viața spirituală și de rugăciune a fiecărui credincios ortodox. Tradiția Bisericii a integrat icoana în însăși existența cotidiană a creștinului, astfel încât *"de când ne naștem și până trecem în veșnicie icoanele ne sunt repere, călăuze luminoase și tăcute pe drumul spre Împărăție"*. Fiecare moment important al vieții primește binecuvântarea sub chipul unei icoane: la Taina Botezului, pruncul este însemnat cu semnul crucii și primește o icoană a sfântului protector; la Taina Cununiei, noua familie este încununată cu icoana patronului familial; în casa fiecărui credincios se rânduiește *colțul de rugăciune* cu icoane ale Domnului, Maicii Preacurate și sfinților, înaintea cărora membrii familiei își săvârșesc rugăciunile zilnice. Icoana în casa creștinului nu este un simplu ornament, ci o prezență vie, care sfințește locul și amintește necontenit de chemarea la sfințenie. Teologi contemporani precum Jean-Claude Larchet subliniază tocmai această funcție duhovnicească a icoanei, arătând că prin prezența sa binecuvântată, *„icoana reintroduce o prezență divină în viața de zi cu zi"* a credinciosului, restaurând continuitatea dintre rugăciunea de la biserică și cea din *"biserica de acasă"*. Privind icoana, creștinul își înalță mintea și inima către prototipul reprezentat, intrând într-un dialog tainic cu Hristos, cu Maica Domnului sau cu sfântul către care se roagă. Părintele Dumitru Stăniloae afirma că *„icoana reprezintă o veritabilă fereastră prin care omul și Dumnezeu se pot privi față în față"*[8], evidențiind astfel puterea icoanei de a facilita comuniunea personală cu Dumnezeu. În fața icoanei, credinciosul nu se roagă unui obiect material, ci se simte *în prezența sfântă* a persoanei pictate: icoana devine *chipul văzut al nevăzutului*, care îi oferă celui ce se roagă inspirație și putere duhovnicească. În momente de încercare sau de bucurie, creștinul își pleacă genunchii înaintea icoanei, mulțumind sau cerând ajutor, știind că harul lui Dumnezeu lucrează prin aceste *ferestre spre cer*. De aceea, icoanele din casele ortodocșilor nu lipsesc niciodată, ele fiind sfințite și cinstite asemeni celor de la biserică, tocmai pentru că menirea lor este de a extinde sfera sacră a Liturghiei în viața zilnică. După cum observa și Paul Evdokimov, *„Liturghia de duminică își prelungește prezența dincolo de pereții bisericii prin icoanele din casa creștinului"* – acestea constituind un fel de liturghie permanentă în inimile credincioșilor (idee aflată în armonie cu viziunea Sf. Vasile cel Mare despre rugăciunea neîncetată). Astfel, dimensiunea duhovnicească a icoanei se manifestă în *viața de rugăciune personală*: icoana îl însoțește pe credincios zilnic, îl inspiră spre virtuți prin exemplul sfinților reprezentați și îi oferă mângâiere și nădejde, amintindu-i de *„prezența iubitoare a lui Dumnezeu"* în orice împrejurare.

---

[8] Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă, vol. 1*, tipărită cu binecuvântarea prea Fericitului Părinte Teoctist Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, ediția a doua, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996.

Prin aceste două dimensiuni – liturgică și duhovnicească – icoana se dovedește a fi un element unificator al vieții creștine ortodoxe, îmbinând cultul public cu evlavia personală. În cult, ea oglindește slava cerească și adevărurile de credință în forme vizuale, făcându-le accesibile simțului văzului și sfințind timpul liturgic al adunării. În viața duhovnicească personală, icoana prelungește prezența și lucrarea harului în spațiul domestic și în sufletul credinciosului, oferindu-i un sprijin continuu pe calea sfințeniei.

Deci putem înțelege că icoana este *„teologie în imagini”* și totodată scară duhovnicească; prin ea, credinciosul învață, se roagă și se apropie de prototipul ceresc. În paginile următoare vom dezvolta aceste aspecte, arătând cum icoana slujește atât Liturghiei Bisericii, cât și liturghiei lăuntrice a inimii, în lumina învățăturii patristice (de la Sf. Vasile cel Mare și Sf. Ioan Damaschin) și a reflecțiilor teologilor ortodocși contemporani (D. Stăniloae, P. Evdokimov, J. Cl. Larchet, M. Quenot ș.a.), care ne ajută să înțelegem bogăția și profunzimea rolului icoanei în viața liturgică și duhovnicească.

Icoana în rugăciunea personală

În spiritualitatea ortodoxă, rugăciunea personală este în mod inseparabil legată de icoană. Asemenea prezenței sfinte din biserică, icoana însoțește credinciosul și în spațiul propriei sale locuințe, transformând colțul casei într-un adevărat mic altar - un spațiu sacru de întâlnire cu Dumnezeu și cu sfinții Săi.

Pentru ortodoxie, casa nu este separată de Biserică, ci este o extensie a ei. Preotul binecuvintează locuința, iar credinciosul o sfințește zilnic prin rugăciune, icoane, tămâie, apă sfințită și post. Icoana devine centrul acestui spațiu duhovnicesc, asemenea unei ferestre care leagă lumea văzută de cea nevăzută. Prezența icoanelor într-un loc rânduit special – colțul de rugăciune – face ca acel spațiu să devină un loc al prezenței harului[9].

Părintele Dumitru Stăniloae subliniază faptul că icoana este un element vizual care ajută la interiorizarea rugăciunii: *„Icoana aduce persoana sfântă în fața ochilor minții și ai inimii și îl susține pe om în concentrarea rugăciunii”*[10]. Prin urmare, micul altar este locul unde rugăciunea particulară devine rugăciune eclezială trăită acasă, în comuniune cu întreaga Biserică.

[9] Michel Quenot, *Icoana, fereastră spre absolut*, traducere, prefață și note de Pr. dr. Vasile Răducă, Ed. Enciclopidică, București, 1993.
[10] Pr. Dumitru Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, vol. II, Editura Cristal, București, 1995.

În cultura ortodoxă, icoana nu este percepută ca un simplu simbol, ci ca o prezență personală tainică a prototipului. Privind o icoană a Mântuitorului, omul se roagă lui Hristos însuși. Încă din primele veacuri, sfinții au considerat icoana un sprijin real al rugăciunii. Sfântul Ioan Gură de Aur mărturisea despre evlavia poporului din Antiohia care purta icoana Sfântului Meletie pe inele, pe pereții caselor și în inimi, ca să simtă necontenit prezența lui și să fie mângâiați în rugăciune[11].

Icoana acționează astfel ca punte între vizibil și invizibil: ea îl așază pe credincios în fața realității divine, fiind un sprijin pentru simțul văzului, care este adesea neglijat în spiritualitățile raționaliste. Rugăciunea înaintea icoanei nu este îndreptată către materia din care e făcută icoana, ci către persoana care este reprezentată. După cum spune Sfântul Vasile cel Mare: *„Cinstirea adusă icoanei se urcă la chipul cel dintâi”*[12].

Icoana nu cere neapărat cuvinte. Uneori, simpla prezență liniștită în fața ei poate deveni rugăciune. Ortodoxia cunoaște și forme de rugăciune tăcută, în care sufletul stă cu inima deschisă înaintea Domnului. Privirea adâncită într-o icoană a lui Hristos răstignit sau a Maicii Domnului rugătoare poate deschide în sufletul credinciosului ușa lacrimilor, a pocăinței sau a bucuriei sfinte.

Jean-Claude Larchet remarcă faptul că icoana nu doar stimulează rugăciunea, ci o *formează*, pentru că „impune o atitudine de smerenie, de liniște și de concentrare”[13]. Icoana ajută mintea să nu rătăcească în distracție, ci să rămână prezentă, fixată pe Hristos sau pe sfântul către care se roagă.

Mai ales în familiile ortodoxe, icoana devine instrument pedagogic și duhovnicesc. Copiii învață să facă semnul crucii, să rostească rugăciuni simple și să recunoască sfinții privind icoanele. În fiecare zi, în fața icoanei, familia se adună pentru rugăciune de dimineață și de seară, păstrând ritmul liturgic al Bisericii în spațiul domestic. În fața icoanei, omul își începe ziua cu binecuvântare și o încheie cu mulțumire. În încercări, privește icoana și caută nădejde. În bucurii, aduce mulțumire cu lumânare și tămâie.

Michel Quenot afirmă că icoana *„poartă în sine amintirea veşniciei”* și *„face prezent în mod tainic chipul sfinţeniei”*[14]. Ea este o sursă constantă de încurajare, un sprijin al răbdării și un focar de inspirație spirituală.

---

[11] Sf. Ioan Gură de Aur, *Scrieri partea a treia,* carte tipărită cu Binecuvîntarea prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Traducere, introducere, indici și note de Pr. D. Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994.

[12] Sf. Vasile cel Mare, *Scrieri Partea a treia, Despre Sfîntul Duh*. Corespondență (Epistole), carte tipărita cu Binecuvintarea prea Fericitul Părinte Teoctist Patriarhul Bisericii Ortodoxe Romane, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Romane, București, 1988.

[13] Jean-Claude Larchet, *Iconarul și artistul*, Ed. Sophia, București, 2012.

[14] Michel Quenot, *Icoana, fereastră spre absolut*, traducere, prefață și note de Pr. dr. Vasile Răducă, Ed. Enciclopidică, București, 1993.

Prezența icoanei în rugăciunea personală nu este un element opțional, ci o continuare firească a vieții liturgice în Biserică. Micul altar de acasă este un „colț de cer” în care credinciosul se întâlnește cu Dumnezeu, cu Maica Sa și cu sfinții în rugăciune vie, autentică. Icoana nu este doar obiect vizual, ci un mijloc prin care Duhul Sfânt ne cheamă la comuniune cu Împărăția Cerurilor. Prin ea, casa se sfințește, timpul se sacralizează, iar inima omului învață să vadă nevăzutul și să rostească neîncetat: *„Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine, păcătosul”.*

Icoana în slujbele bisericii

Icoana este nelipsită din viața liturgică a Bisericii Ortodoxe, fiind mai mult decât un obiect vizual - este o prezență vie și sfințitoare, care participă la actul liturgic și îl îmbogățește. Ea nu doar însoțește rugăciunea, ci o susține, o orientează și o înalță. Din punct de vedere dogmatic și simbolic, icoana are un rol sacramental: este o „fereastră” spre realitatea veșnică și invizibilă a Împărăției lui Dumnezeu.

Încă din primele secole, icoanele au fost plasate în spațiul eclesial, pe pereții bisericilor, în jurul altarului, iar mai târziu, pe catapeteasmă, unde ocupă un loc teologic bine definit. Iconostasul, adică peretele despărțitor dintre altar și naos, este împodobit cu icoanele principale - Hristos, Maica Domnului, Sfântul Ioan Botezătorul și sfântul hram al bisericii – semnificând comuniunea neîntreruptă dintre cer și pământ în timpul Sfintei Liturghii[15].

Catapeteasma nu este o barieră, ci o graniță transparentă între tărâmul divin și cel uman, asemenea Cortului Mărturiei din Vechiul Testament. Sfântul Gherman al Constantinopolului afirma că icoanele de pe catapeteasmă „arată unirea celor cerești cu cele pământești”[16], simbolizând participarea Bisericii întregi – atât celei triumfătoare, cât și celei luptătoare - la Liturghia cerească.

Icoanele sunt sfințite prin rugăciune și ungere cu Sfântul și Marele Mir, iar din acel moment sunt tratate ca realități sacre. În cadrul slujbelor, ele sunt cinstite prin tămâiere, închinare și sărutare. Preotul sau diaconul cădește icoanele în timpul Vecerniei și Utreniei, gest care exprimă cinstirea prototipului. De asemenea, în timpul sărbătorilor mari, icoana praznicului este așezată în mijlocul bisericii și împodobită cu flori, fiind venerată de credincioși prin închinare și sărutare[17].

---

[15] Paul Evdokimov, Arta icoanei. O teologie a frumuseții, traducere de Grigore Moga și Petru Moga, Ed. Meridiane, București, 1993.
[16] John Meyendorff, *Teologia bizantină. Tendințele istorice și teme doctrinare*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1996.
[17] Pr. Ene Branișteș, *Liturgica Generală*, Ed. Institutului Biblic, București, 1993.

La slujbele de acatist, icoana sfântului este prezentă vizibil și este privită de credincioși în timp ce se rostesc troparul și condacul, iar în procesiunile bisericești (ex. în Duminica Ortodoxiei sau la Bobotează), icoanele sunt purtate solemn în semn de mărturisire publică a credinței ortodoxe[18].

Icoana nu este doar un decor pasiv, ci joacă un rol catehetic în timpul slujbelor. Ea ajută credinciosul să înțeleagă mai profund conținutul rugăciunilor și al sărbătorii. După cum afirmă Sfântul Ioan Damaschin, icoana este „o propovăduire tăcută a adevărului" care „îndeamnă mintea la contemplație și inima la evlavie"[19].

Prin imaginea vizibilă a unei sărbători - de exemplu, Schimbarea la Față, Intrarea în Ierusalim sau Pogorârea Duhului Sfânt - icoana îl face pe credincios părtaș vizual la realitatea nevăzută a acelui eveniment. Astfel, între textul liturgic și icoană există o armonie teologică: ambele vestesc aceeași credință, dar în forme complementare – cuvântul rostit și imaginea pictată.

În cadrul slujbelor, icoana este și loc al prezenței harului. Ea nu este adorată, dar este cinstitor onorată ca purtătoare a harului sfințitor, așa cum sunt și Sfânta Cruce, Evanghelia sau sfintele moaște. Icoanele făcătoare de minuni, care izvorăsc mir sau sunt martore ale vindecărilor și întoarcerilor la credință, sunt dovezi ale acestei realități. Sfântul Teodor Studitul afirmă că: *„cel ce se închină icoanei se închină în ea persoanei reprezentate, iar harul se revarsă în funcție de credința celui care se apropie"*[20].

Concluzie

În viața liturgică a Bisericii, icoana nu este un simplu element decorativ, ci parte integrantă a cultului și spațiului sacru. Icoanele împodobesc lăcașul de închinare – iconostasul, pereții, cupolele – transformând biserica într-un microcosmos transfigurat, unde sfinții și scenele biblice fac vizibilă Împărăția cerurilor în mijlocul adunării. Credincioșii venerează sfintele icoane prin închinăciune, sărutare și tămâiere, nu ca pe niște idoli, ci ca pe ferestre deschise spre realitatea cerească și ca prezențe vii, purtătoare de har, ale celor reprezentați. Tot astfel, în rugăciunea personală, colțul de rugăciune al fiecărei case este înfrumusețat cu icoane – un mic altar familial unde chipul lui Hristos, al Maicii Domnului și al sfinților însoțește rugăciunile credinciosului. În fața

[18] Michel Quenot, *Icoana, fereastră spre absolut*, traducere, prefață și note de Pr. dr. Vasile Răducă, Ed. Enciclopidică, București, 1993.

[19] Sfântul Ioan Damaschin, *Cele trei tratate contra iconoclaștilor*, carte tipărită cu binecuvântarea prea Fericitul Părinte Teoctist Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, traducere din limba greacă, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.

[20] John Meyendorff, *Teologia bizantină. Tendințele istorice și teme doctrinare*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1996.

icoanei, omul își pleacă genunchii și inima, simțind că nu se roagă singur, ci în comuniune cu sfinții și împreună cu întreaga Biserică, văzută și nevăzută. Astfel, icoana însuflețește atât cultul public, cât și evlavia particulară, fiind o punte între cer și pământ în viața de zi cu zi a credinciosului.

Pentru ca tezaurul iconografic ortodox să-și păstreze vitalitatea în lumea de azi, este esențială educația și transmiterea Tradiției către noile generații. De aceea, tinerii au nevoie să învețe nu doar tehnica pictării icoanelor, ci și limbajul lor teologic și duhul rugăciunii care le însuflețește. Transmiterea acestei moșteniri se realizează prin catehеză sistematică, ore de religie, tabere și ateliere de iconografie în parohii și mănăstiri, unde meșteri iconari împărtășesc atât cunoștințele practice, cât și experiența lor duhovnicească. În acest mod, Tradiția vie a icoanei se predă mai departe nu ca un vestigiu al trecutului, ci ca pe o realitate dinamică, formând identitatea ortodoxă a copiilor și tinerilor și hrănindu-le sufletele cu frumusețea cea veșnică a credinței.

Un rol aparte în transmiterea acestei Tradiții îl are componenta de artă sacră din cadrul unor facultăți de Teologie, unde se învață tainele picturi bizantine. De asemenea ar fi indicat să existe printre materiile de studiu ale studenților teologi o materie care să studieze arta sacră și estetica pictării icoanei, a împodobirii bisericii, ș.a.m.d. În felul acesta s-ar cultiva Tradiția ortodoxă și bunul gust, în detrimentul improvizației și al prostului gust, numit în societatea modernă ,,kitsch”.

MMXVI

BISERICA, IZVOR AL ÎNȚELEPCIUNII POPORULUI ROMÂN

RĂZVAN POPA
Master anul I

Poporul nostru s-a născut creștin, lucru dovedit prin izvoarele istorice dar și prin noțiunile de bază ale credinței ortodoxe care sunt cuvinte de origine latină, adică din perioada stăpânirii Daciei de către romani[1], iar credința ortodoxă și Biserica, cu toate aspectele ei, au fost mereu prezente în viața de zi cu zi a românilor, așa cum frumos a arătat Sfântul părinte Dumitru Stăniloae în scrierile sale[2]: gesturile *liturgice* de la începutul lucrului sau călătoriei, înainte și după masă, însemnarea pâinii cu semnul Crucii, icoanele din casă, Troițele de la răscrucile drumurilor și multe altele. Mai mult decât atât, românul știa bine Sfânta Scriptură, învățăturile și slujbele Bisericii și aceastea au devenit parte integrantă a înțelepciunii sale. Cum a făcut asta? Prin proverbe, prin basme populare prin colinde sau prin picturile cu care și-a împodobit bisericile și mănăstirile, așa a evidențiat Preafericitul părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române[3].

Proverbul este o ”învățătură morală populară născută din experiență, exprimată printr-o formulă scurtă și sugestivă, de obicei metaforică, ritmică sau rimată”[4], sau, în cuvintele unui poet român, ”proverbele sunt filozofia națiilor, experiența colectivă a generațiilor” [5]. Așadar, proverbele sunt expresii ale înțelepciunii unei națiuni, înțelepciune formată de-a lungul veacurilor.

Ne propunem în cele ce urmează să oferi, câteva exemple prin care vedem că poporul român știa bine Sfânta Scriptură, atât Vechiul cât și Noul Testament, și învățăturile Bisercii și le punea în aplicare, pe cât este omenește posibil, în traiul zilnic, iar ca să le țină minte mai ușor, le-a transmis mai departe prin proverbe. Desigur, studiul nu este exhaustiv, și are o componentă empirică, scopul fiind doar de a indica o posibilă direcție de cercetare atât etnologică și cât și biblică a culturii poporului român.

---

[1] pr. Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, pp. 66-67.

[2] pr. Dumitru STĂNILOAE, *Reflecții despre spiritualitatea poporului român*, Ed. Elion, București, 2004.

[3] † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Basmul românesc – expresie a înțelepciunii poporului* credincios preluat pe 24-11-2023 de pe Basilica.ro, https://basilica.ro/basmul-romanesc-expresie-a-intelepciunii-poporului-credincios/, 05-04-2016.

[4] Preluat pe 24-11-2023, de pe Dexonline.ro, https://dexonline.ro/definitie/proverb, s.a.

[5] Cezar Boliac - poet, publicist și anticar român (1813-1880) sursa: *Bolliac - definiție și paradigmă*, preluat pe 24-11-2023, https://dexonline.ro/definitie/Bolliac, s.a.

a) Cunoaștem cu toții zicala: ”***Cine sapă groapa altuia, cade singur în ea****”*, adică dacă încerci să faci rău altora, răul se poate întoarce împotriva ta. Putem identifica rădăcinile acestei expresii chiar în Psaltire:

> *”Groapă a săpat şi a adâncit-o şi va cădea în groapa pe care a făcut-o”* (Ps 7,15)
>
> *”Căzut-au neamurile în groapa pe care au făcut-o; în cursa aceasta, pe care au ascuns-o, s-a prins piciorul lor.”* (Ps 9,15)
>
> *”Săpat-au înaintea mea groapă şi au căzut în ea.”* (Ps 56,9)

Proorocul David a scris acești psalmi în momentele când era în primejdie sau înconjurat de răutate, căci aceasta simbolizează *groapa*[6], sau suferind datorită vicleniilor (curselor) dușmanilor, dar fiind ajutat de Dumnezeu le-a depășit. Iar Sfinții Părinți au interpretat aceste versete ca referindu-se, pe de o parte la iudeii care silindu-se să Îl omore pe Mântuitorul au fost ei înșiși zdrobiți de romani (cucerirea și dărâmarea Ierusalimului în anul 70 dH), iar pe de altă parte, la viclenia și vrăjmășia celor care îi persecutau pe creștini.

b) ”***Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face***”, expresie mult folosită, dar poate nu așa de des trăită astăzi. Dar câți dintre noi (mai) știm că însuși Domnul nostru Iisus Hristos a rostit-o spre finalul *Predicii de pe Munte*, așa cum ne relatează Sf. Evangheliști Matei și Luca:*”Ci toate câte voiţi să vă facă vouă oamenii, asemenea şi voi faceţi lor, că aceasta este Legea şi proorocii*” (Mt 7,12; Lc 6,31). Aceste cuvinte sunt o continuare și o dezvoltare a poruncii iubirii față de vrăjmași, și sunt *regula de aur* a moralei[7]. Menționăm un aspect important: cuvintele zicalei noastre, care au un fundament și în Vechiul Testament, așa cum citim în Cartea lui Tobit 4,15 (*”Ceea ce urăşti tu însuţi, aceea nimănui să nu faci”*) sunt într-o formulare, să zicem negativă, dar Mântuitorul răstoarnă lucrurile dându-le o formulare pozitivă, arătând astfel că nu e suficient să nu facem răul, ci trebuie să săvârșim binele[8].

c) Modul de funcționare al ochiului are la baza lumina care intră în el formând imaginea, după cum bine știm. Domnul Iisus Hristos, tot în *Predica de pe Munte* le spune celor ce-L ascultau că: ”*Luminătorul trupului este ochiul; de va fi ochiul tău curat, tot trupul tău va fi luminat. / Iar de va fi ochiul tău rău, tot trupul tău va fi întunecat. Deci, dacă lumina care e în tine este întuneric, dar întunericul cu cât mai mult”* (Mt 6,22-23). Sfinții Părinții spun

---

[6] Cuv. EFTIMIE ZIGABENUL, Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Psaltirea în tâlcuirea Sfinților Părinți*, vol. I, trad. Mitropolitul Veniamin, Ed. Egumenița, București, 2019, pp. 100-112, 123-148, 621-627.

[7] pr. Vasile MIHOC, *Lumina Evangheliei - Exegeze la Evangheliile duminicale*, Ed. Agnos, Sibiu, 2016, pp. 226-227

[8] pr. Vasile MIHOC, *Lumina Evangheliei ...*, pp. 226-227

că mintea este ochiul sufletului, iar Sfântul părinte Ilie Cleopa explică aceste versete accentuând faptul că dacă *ochiul sufletului* este curat și fără răutate, atunci și așezările și lucrările trupului și ale sufletului nostru vor fi luminate și bine plăcute lui Dumnezeu[9]. Deci Mântuitorul adresează astfel un îndemn pentru paza minții. Iar înțelepciunea populară a preluat și perspectiva inversă, adică dinspre interior spre exterior, spunând că ”***Ochii sunt oglinda (sau fereastra) sufletului****”*, adică expresia ochilor unei persoane poate dezvălui multe despre starea sa emoțională și despre ceea ce simte în adâncul sufletului; sau, altfel spus, lumina sau întunericul care este în noi se vede și în afara noastră. Fericitul Augustin înțelege prin *ochi* mijlocul prin care săvârșim totul și dacă acest mijloc este *”curat, drept și se îndreaptă către Cel care trebuie să se îndrepte, atunci fără îndoială toate faptele noastre sunt fapte bune, pentru că sunt săvârșite întocmai cu acel mijloc”*[10].

d) Cine nu a auzit de proverbul **”*Prietenul la nevoie se cunoaște*”**? Adică adevărații prieteni se remarcă prin sprijinul și ajutorul lor necondiționat în momente dificile și la nevoie. În Vechiul Testament, Isus Sirah, în cartea care-i poartă numele, spune același lucru: ”*Dacă vrei să-ţi faci un prieten, fă-l pună*ndu-*l la încercare şi nu te grăbi să te încrezi în el. Pentru că este prieten până la o vreme şi nu va rămâne în ziua necazului tău. Şi este prieten care se întoarce în duşman şi cearta dintre voi va da-o pe faţă, spre ocara ta. Şi este prieten soţ de masă şi nu va rămâne lângă tine în ziua necazului tău. Şi în zilele cele bune ale tale va fi ca şi tine şi cu slugile tale va îndrăzni. Dar de te vei smeri, va fi împotriva ta şi de la faţa ta se va ascunde*” (Sir 6, 7-12).

e) Și mai avem un proverb ***”Ferește-mă, Doamne, de prieteni fiindcă de dușmani am eu grijă”,*** proverb care ne obligă, din când în când, să ne evaluăm prietenii, sau, așa cum spune tot Isus Sirah: *”Depărtează-te de duşmanii tăi şi fii cu pază faţă de prietenii tăi”* (Sir 6,13). Dar, întorcând puțin perspectiva, suntem noi oare, la rândul nostru "prieteni buni"?

f) ”*Nimeni nu e profet în țara lui*” - înseamnă că uneori este mai dificil să fii recunoscut și apreciat în propria ta comunitate. Mântuitorul Însuși, așa cum ne relatează Sf. Evangheliști, a spus că ”*Nu este prooroc dispreţuit, decât în patria sa şi între rudele sale şi în casa sa*” (Mc 6,4[11]) reproșându-le celor din Nazaret că nu l-au primit. Proverbul este și o atenționare asupra tendinței

[9] Arhim. Ilie CLEOPA, *Predici la duminicile de peste an*, Ed. Mănăstirii Sihăstria, Vânători, 2000, p. 84

[10] Fericitul Augustin, *Predica de pe Munte*, preluat pe 24-11-2023, de pe Doxologia.ro, https://doxologia.ro/cauta-sa-faci-cele-bune, s.a.

[11] A se vedea și Mt 13,57 și Lc 4,24.

firii noastre căzute de a-l judeca sau discredita pe celălalt pe baza unor fapte sau elemente exterioare, fără să ținem cont de ceea ce este el ca om și astfel să-l marginalizăm.

g) Zicala ***"Omul sfințește locul, nu locul pe om"*** duce, fără îndoială, cu gândul la tradiția Bisericii de a sfinți casele, locurile și obiectele din jurul omului. Creștinul, oriunde s-ar duce, poate să schimbe un loc, să îl facă mai bun și mai rodnic prin personalitatea sa și prin comportamentul său. Și exemplu cel mai bun este Mântuitorul Hristos Însuși care oriunde mergea, schimba oamenii cu locuri cu tot.

h) Dar, poporul român nu s-a inspirat doar din Sfânta Scriptură, ci și din cultul Bisericii. În acest sens dăm exemplul colindelor: vom regăsi primele două stihiri de la Slujba Litiei din cadrul Pavecerniței din seara praznicului Sărbătorii Nașterii Domnului, aproape identic în textul colindului *Cerul și pământul.*

"Cerul şi pământul astăzi, după prooroci, să se veselească; îngerii cu oamenii duhovnicește să prăznuiască: Dumnezeu în trup S-a arătat celor ce şedeau în întuneric şi în umbră, născându-Se din Fecioara. Peştera şi ieslea L-au primit;păstorii vestesc minunea; magii de la Răsărit aduc în Betleem daruri. Iar noi să-I aducem, ca îngerii, laudă cu buze nevrednice: slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace; că a venit Aşteptarea neamurilor; a venit şi ne-a mântuit pe noi din robia vrăjmaşului.

Cerul și pământul astăzi s-au împreunat, născându-Se Hristos. Astăzi Dumnezeu pe pământ a venit și omul la ceruri s-a suit. Astăzi este văzut cu trup pentru om Cel din fire nevăzut. Pentru aceasta şi noi lăudindu-L, să-I cântăm: slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pacea, pe care ne-a dăruit-o nouă venirea Ta, Mântuitorul nostru, Slavă Ție!"[12].

1. *Cerul şi pământul*
În cântec răsună
Îngeri şi oameni
Cântă împreună.

R: *Hristos se naşte*
Duhul Sfânt coboară
Îngerii cântă, magii îl adoră
Păstori aleargă, ieslea o-mpresoară
Mari minuni se întâmplară.

2. *Din răsărit vin*
Magi cu bucurie
Cu dar de smirnă
Aur şi tămâie.

3. *În Betleem*
Ce mare minune
Vergură curată
Fiu născut în lume.

4. *Hristos se naşte*
Veniţi la închinare
Cu vesel suflet
Veselă cântare.

[12] ***, *Mineiul pe Decembrie*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991, p. 383

În concluzie, iată așadar câteva exemple ce ne arată clar că poporul nostru cunoștea bine Sfânta Scriptură, chiar dacă ea a fost transmisă o perioadă doar oral în cadrul Bisericii, și a transpus-o în viața zilnică, folosindu-se de forme scurte și practice, adică de *proverbe,* pentru a și le aminti și transmite mai departe. Românul nu a creat *colindele* inspirându-se doar din evenimentele relatate în Noul Testament, ci și din textul slujbelor, pe care le cunoștea pentru că a fost mereu în Biserică. Născut creștin, poporul nostru și-a păstrat valorile creștine, a cunoscut Biserica cu tot ce înseamna ea: Sfânta Scriptură, Sfânta Tradiție, Comuniunea, Tainele și Slujbele ei. Ba, mai mult, le-a trăit activ și le-a asimilat în înțelepciunea populară.

PATRIARHII BIBLICI ȘI „PREOȚIA” ANTEMOZAICĂ

Prof. GEORGE-ANTONIU NICOARĂ

Preliminarii

Nu există religie care să nu cunoască preoția. În toate religiile, o anume categorie de oameni sunt socotiți intermediari între semenii lor și divinitate, aducând jertfe și rugăciuni în numele acestora, iar din partea divinității, belșug de daruri materiale și spirituale asupra oamenilor[1].

Cele două Testamente ale Sfintei Scripturi alcătuiesc o unitate indisolubilă, fiind într-o legătură organică și armonică, de natură internă și omogenă, ambele conținând împreună Cuvântul lui Dumnezeu[2].

În acest sens, de-a lungul vremii, multe analogii au fost propuse de iluștrii teologi biblișți, iar exemplele pot continua pentru a ne ajuta să înțelegem această unitate deplină existentă între cele două Testamente. Așadar, Vechiul Testament este numit izvorul din care a ieșit Noul Testament[3]; el reprezintă pentru Legea cea Nouă ceea ce este rădăcina pentru floare[4] și mai poate fi privit ca temelia sau fundația pe care se ridică întreaga zidire a Noului Legământ[5].

Trecând în dimensiunea liturgico-simbolică a creștinismului am putea asemăna Vechiul Legământ cu acea prescură, care stă cu smerenie la proscomidiar, iar desăvârșirea lui prin Legământul cel Nou, cu actul prefacerii prescurii în Sfântul Trup al Mântuitorului Hristos, care devine Jertfă de răscumpărare. Deci, vedem ce ar rămâne Vechiul Testament fără împlinire: exact ceea ce rămâne prescura fără prefacere - o simplă pâine dospită, cel mult binecuvântată.

Toate aceste analogii ne pot face să pricepem valoarea Legii Vechi, atât în sine, cât și ceea ce înseamnă ea în lumina Legii celei Noi a iubirii. Fără

---

[1] Ierom. drd. MODEST ZAMFIR, *Preoția Vechiului Testament*, articol publicat în Revista *Mitropolia Ardealului*, Anul XXV, Nr. 7-9 (iulie-septembrie) / 1980, p. 599.

[2] Pr. Prof. MIRCEA CHIALDA, *Raportul dintre Vechiul și Noul Testament (Unitatea Sfintei Scripturi)*, articol publicat în *Revista Biserica Ortodoxă Română - buletinul oficial al Patriarhiei Române*, Anul XCIX, Nr. 5-6, mai-iunie 1981, p. 543.

[3] Pr. Prof. VLADIMIR PRELIPCEAN și Pr. Prof. GRIGORE T. MARCU, *Cuvântul lui Dumnezeu în viața Bisericii*, în *Revista Studii Teologice*, Seria a II-a, Anul XXII, Nr. 1-2, ianuarie-februarie 1971, p. 34.

[4] Pr. Prof. NICOLAE NEAGA, *Hristos în Vechiul Testament*, Ediția a IV-a revăzută și îngrijită de Pr. Prof. Univ. Dr. IOAN CHIRILĂ, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2017, p. 238.

[5] Pr. Prof. VLADIMIR PRELIPCEAN și Pr. Prof. GRIGORE T. MARCU, *art. cit.*, p. 34.

Vechiul Testament, Noul s-ar înfățișa ca un arbore căruia i s-ar tăia rădăcina și ar fi suspendat în aer, fără suport real și istoric[6], iar a rupe legătura dintre ele înseamnă nu numai a distruge unitatea Sfintei Scripturi și a revelației divine, ci și a lovi în însăși învățătura hristologică, centrul și esența religiei creștine[7].

Dacă privim preoția în Vechiul Testament, știm, în mod cert, că ea a fost instituită de Dumnezeu prin Moise și organizată după prescripțiile divine de către acesta și fratele său, Aaron. Însă, înainte de aceasta, observăm că exista totuși o formă de preoție neinstituită efectiv de Dumnezeu, dar practicată cu multă vrednicie de drepții și patriarhii Vechiului Testament, care prin aceasta își manifestau legătura lor cu Creatorul.

Tocmai din aceste considerente, în prezentul studiu vom încerca să abordăm primele expresii ale cultului divin din zorii omenirii, prin care oamenii, înainte de a primi Legea, au adus jertfe bine-plăcute Domnului și *„au chemat numele lui Dumnezeu"* (cf. *Facerea 4, 26*).

În cele ce urmează, în primul capitol îi vom identifica pe cei mai longevivi dintre patriarhii Vechiului Testament, pentru a înțelege că aceste vârste impresionante sunt datorate vieții lor sfinte și binecuvântării lui Dumnezeu, iar în al doilea capitol, care este și centrul studiului, vom aborda „preoția" antemozaică, cu câțiva dintre reprezentanții ei și cu modurile prin care și-au manifestat primii oameni relația cu Dumnezeu, toate acestea fiind considerate primele acte de cult.

I. Longevitatea patriarhilor antediluvieni - semnul vieții sfinte și al binecuvântării divine

Dacă citim capitolul 5 al Cărții *Facerea*, inevitabil ne vom pune multe semne de întrebare atunci când vom vedea că vârstele primilor oameni erau suprinzător de mari, apropiindu-se de un mileniu, ceea ce pentru oamenii din zilele noastre este într-adevăr șocant.

Cum se explică lungimea vieții primilor oameni? Dumnezeu l-a creat pe om nemuritor. Păcatul l-a făcut muritor. Însă păcatul de-abia intrase în neamul omenesc și nu pricinuise încă stricăciunea pe care a cauzat-o odată cu trecerea timpului. Pe măsură ce timpul trece, vedem că stricăciunea sporește și se micșorează durata de viață[8].

Longevitatea a fost o binecuvântare a lui Dumnezeu asupra oamenilor drepți, ea scăzând pe măsură ce păcatul și răutatea se instalase în oameni. Astfel, de la Adam la Noe, media de viață era între șapte sute și o mie de ani, de la Noe la Avraam, două sute - șase sute de ani, de la Avraam la Iosua, o sută

[6] *Ibidem*.
[7] Pr. Prof. MIRCEA CHIALDA, *art. cit.*, p. 554.
[8] Protoiereul CONSTANTINOS PAPAIANNIS, *Istoria sfântă a Vechiului Testament, vol. I-Facerea*, trad. de Ieroschim. Ștefan Nuțescu, Editura Evanghelismos, București, 2017, p. 84.

- două sute de ani, iar de la David încoace devine mult mai scăzută[9]: *„Anii noştri s-au socotit ca pânza unui păianjen; zilele anilor noştri sunt şaptezeci de ani; Iar de vor fi în putere, optzeci de ani, şi ce este mai mult decât aceştia, osteneală şi durere”* (*Psalmul 89, 10-11*).

Pentru a înțelege că longevitatea oamenilor antediluvieni a fost mereu direct proporțională cu apropierea lor de Dumnezeu, vom încerca să facem o înșiruire a patriarhilor pe care ni-i prezintă cartea *Facerea*, împreună cu vârstele pe care aceștia le-au trăit pe pământ: Adam - 930 de ani; Set - 912 ani; Enos - 905 ani; Cainan - 910 ani; Maleleil - 895 de ani; Iared - 962 de ani; Enoh - 365 de ani (fiind *„mutat de Dumnezeu”* - cf. *Facerea 5, 24*); Matusalem - 969 de ani (cel mai vârstic om din istorie); Lameh - 753 de ani; Noe - 950 de ani; Sem - 600 de ani; Arfaxad - 465 de ani; Cainan - 460 de ani; Șelah - 460 de ani; Eber - 504 ani; Peleg - 339 de ani; Ragav - 339 de ani; Serug - 330 de ani; Nahor - 204 ani; Terah - 205 ani; Avraam - 175 de ani; Isaac - 180 de ani; Iacov - 147 de ani și Iosif - 110 ani.

La o privire de ansamblu asupra acestor vârste, vedem cum longevitatea scade treptat, odată cu reducerea „distanței” spirituale între om și Dumnezeu. În cazul potopului, observăm o scădere bruscă, cu mai bine de 300 de ani, a vieții umane, fapt confirmat de hotărârea lui Dumnezeu de a nimici omenirea datorită păcatului (cf. *Facerea 6, 3, 5-8*: *„Nu va rămâne Duhul Meu pururea în oamenii aceştia, pentru că sunt numai trup. Deci zilele lor să mai fie o sută douăzeci de ani. [...] Văzând însă Domnul Dumnezeu că răutatea oamenilor s-a mărit pe pământ şi că toate cugetele şi dorinţele inimii lor sunt îndreptate la rău în toate zilele, I-a părut rău şi S-a căit Dumnezeu că a făcut pe om pe pământ. Şi a zis Domnul: „Pierde-voi de pe faţa pământului pe omul pe care l-am făcut! De la om până la dobitoc şi de la târâtoare până la păsările cerului, tot voi pierde, căci Îmi pare rău că le-am făcut”. Noe însă a aflat har înaintea Domnului Dumnezeu”*).

Aceste calcule nu trebuie să ne facă nicidecum să credem că, de pildă, Matusalem a fost cel mai drept om din Vechiul Testament, ori că Avraam, Isaac, Iacov sau Iosif au fost mai păcătoși decât Noe sau Adam. Vârstele oamenilor erau rezultatul stării generale de păcătoșenie a timpurilor pe care aceștia le-au trăit, iar vârsta fiecărui om în parte nu reflecta neapărat și sfințenia vieții lui.

Longevitatea era însă foarte necesară. Adam trăia încă atunci când s-a născut al șaselea urmaș al său, Iared, iar Iared trăia încă atunci când s-a născut

---

[9] *BIBLIA sau SFÂNTA* SCRIPTURĂ - *versiune diortosită după Septuaginta, redactată, adnotată şi tipărită de BARTOLOMEU VALERIU* ANANIA, Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului, Mitropolit al Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2009, p. 27; cf. și Preot Iconom Stavrofor DUMITRU BONDALICI, *Enciclopedia marilor personalități din Vechiul și Noul Testament*, Editura Diecezana, Caransebeș, 2005, p. 207.

al patrulea urmaș al său, Noe. Deci, putem observa cât de ușor ar fi fost să se transmită pe cale orală relatările despre crearea lumii, despre tot ceea ce Adam trăise în Eden, toate întâmplările privitoare la cădere și alungarea din Rai, despre fratricidul lui Cain, dar și despre urmașii primilor oameni. Însă cu toate că acești oameni au trăit peste 900 de ani, tot moartea a pus capăt și vieții lor. Odată ce a intrat păcatul în lume, moartea este deja de neocolit[10].

Începând cu capitolul 5 al Cărții *Facerea*, urmărim de fapt istoria neamului care se poate numi de acum *„poporul ales”*: un popor afierosit de Dumnezeu, care transmite predania adevăratei închinări și evlavii, pregătindu-se ca în final să-L odrăslească pe Mesia Cel făgăduit încă dintru începuturi (*Facerea 3, 15*). Despre urmașii lui Cain (*Facerea 4, 17-24*) nu ni se spune mare lucru, pentru că ei nu fac parte din „poporul ales”[11].

Din numărul de ani arătat aici (și în pasajele următoare ale Cărții *Facerea*), este cu putință să se socotească și anii de la crearea lumii până la potop, diferențele de vârstă dintre marii reprezentanți ai începuturilor omenirii, cine cu cine a fost contemporan, dar chiar și vârsta omenirii. Potrivit cifrelor din textul Vechiului Testament după Septuaginta, potopul a avut loc în anul 1656 de la crearea lumii, iar anul 2025, în care noi ne aflăm, ar coincide cu anul 7533 de la crearea lui Adam[12]. De asemenea, dacă însumăm anii vieții lui Adam și ai urmașilor săi, constatăm că el trebuie să fi trăit foarte recent, cu circa 5500 de ani înainte de Hristos, adică în epoca fierului[13].

În textul masoretic, cifrele mai diferă însă, dând un total al vârstei omenirii mai mic cu peste o mie de ani. Părinții Bisericii însă, nu s-au tulburat nicicând din pricina acestei deosebiri. De pildă, Fericitul Augustin o explică ca pe un lucru de mai mică însemnătate[14].

În *Facerea 6, 3*, vestind potopul, *„Domnul Dumnezeu a zis: Nu va rămâne Duhul Meu pururea în oamenii aceștia, pentru că sunt numai trup. Deci zilele lor să mai fie o sută douăzeci de ani”*. Mulți interpretează eronat acest text, cum că de atunci oamenii ar mai trăi, ca vârstă maximă admisă pe pământ, 120 de ani. Însă observăm că Noe a trăit 950 de ani (cf. *Facerea 9, 29*), fiul său, Sem, a trăit 600 de ani (cf. *Facerea 11, 10-11*), iar toți urmașii lor până la Avraam au depășit vârsta de 200 de ani.

Așadar, cei *„o sută douăzeci de ani”* din *Facerea 6, 3* nu se referă la durata vieții omului, ci la timpul dat pentru pocăință înainte de potop -

---

[10] Protoiereul CONSTANTINOS PAPAIANNIS, *op. cit.*, pp. 84-85.

[11] Ieromonah SERAFIM ROSE, *Cartea Facerii, Crearea lumii și întâiul om. Perspectiva creștin-ortodoxă*, Ed. a II-a, trad. Constantin Făgețan, Editura Sophia, București, 2011, p. 150.

[12] *Ibidem*, p. 149.

[13] Prot. Dr. IOAN BUDE, *O necesară și mai corectă interpretare - dimpreună cu Sfinții Părinți – a textelor biblice despre „Nașterea” dintâi a lumii (Facerea 1,1-4, 26)*, Editurile Învierea și Eurobit, Timișoara, 2023, p. 101.

[14] Ieromonah SERAFIM ROSE, *op. cit.*, p. 149.

arătându-se iarăși milostivirea lui Dumnezeu. Sfântul Efrem Sirul, comentând acest verset spunea: *„Dacă se pocăiesc în acest timp vor fi izbăviți de mânia ce va să vie asupra lor. Dar de nu se pocăiesc, prin faptele lor vor chema să se pogoare mânia asupra lor. Harul a dăruit o sută și douăzeci de ani de pocăință unei generații care, după dreptate, nu era vrednică de pocăință”*[15].

Pentru a înțelege ce binecuvântare de la Dumnezeu reprezenta longevitatea și faptul că urmașii acestor oameni știau tainele vârstelor înaintașilor lor, putem constata că cei care nu au trăit la fel de mult ca și strămoșii biblici, își plângeau durata scurtă de viață pe care au avut-o. Astfel, întâlnim exemplul patriarhului Iacov, care la vârsta de o sută treizeci de ani, se plângea înaintea lui Faraon, în Egipt, că nu trăise prea mult, precum strămoșii săi: *„Zilele pribegiei mele sunt o sută treizeci de ani. Puține și grele au fost zilele vieții mele și n-am ajuns zilele anilor vieții părinților mei, cât au pribegit ei în zilele lor”* (*Facerea 47, 9*).

Dar, din toate acestea, deși longevitatea s-a datorat și apropierii de Dumnezeu și a reprezentat un dar al binecuvântării Sale pentru omenire, să nu rămânem însă cu impresia că este important doar numărul anilor pe care îi trăim, întrucât avem exemple de sfinți care au murit din fragedă tinerețe sau chiar martiri care și-au dat viața din pruncie. Deci, de o reală însemnătate nu este numărul anilor vieții noastre, ci felul în care o trăim. Puțini ani de viață bine plăcută lui Dumnezeu sunt mai de preferat decât mulți ani de viață păcătoasă. Pentru aceasta ne spune Scriptura: *„Bătrânețile cinstite nu sunt cele aduse de o viață lungă, nici nu le măsori după numărul anilor. Înțelepciunea este la om adevărata căruntețe și vârsta bătrâneților înseamnă o viață neîntinată” (Înțelepciunea lui Solomon 4, 8-9)*.

II. Preoția antemozaică

Instituirea preoției Vechiului Testament o regăsim în cuvintele lui Dumnezeu adresate lui Moise pe Muntele Sinai: *„Să iei la tine pe Aaron, fratele tău, şi pe fiii lui, ca dintre fiii lui Israel să-Mi fie preoți Aaron și fiii lui Aaron: Nadab, Abiud, Eleazar și Itamar”* (*Ieșirea 28, 1*). Urmează aici, în capitolul 28 din cartea *Ieșirea*, o secțiune mai extinsă, în care sunt descrise amănunțit (în vederea confecționării) toate veșmintele liturgice, atât cele arhierești (ce vor fi purtate de Aaron), cât și cele preoțești (ale fiilor săi), cu semnificațiile lor specifice. În final apare însă, o sentință prin care nu se

[15] SF. EFREM SIRUL, *Tâlcuire la Cartea Facerii,* în *The Works of Our Father among the Saints, Ephraim the Syrian,* vol. 6, Moscova Theological Academy, Sergiev Posad; apud. Ieromonah SERAFIM ROSE, *op. cit.*, p. 152.

învesnicește preoția ca taină, ci slujirea preoțească în sine: *„Aceasta să fie lege veșnică pentru el și pentru urmașii lui”* (*Facerea 28, 43b*)[16].

De asemenea, în capitolul 29 se expune detaliat întreaga procedură de sfințire a arhiereului (Aaron) și a preoților (fiii lui): *„Iată ce trebuie să săvârșești asupra lor, când îi vei sfinți să-Mi fie preoți: [...]”* (*Facerea 29, 1*). Instrucțiunile speciale pentru ungerea preoților continuă în capitolul 40 din Cartea *Ieșirea*, unde Dumnezeu conchide: *„Să-i ungi [...] ca să-Mi fie preoți pentru totdeauna în neamul lor”* (*Ieșirea 40, 15*).

Deci, din aceste texte rezultă clar că Legea divină a preoției a fost dată lui Moise, precum și faptul că primii preoți din Vechiul Testament, Aaron și cei patru fii ai săi, au fost instituiți, sfințiți și unși, potrivit instrucțiunilor divine.

Însă, în textele anterioare acestor pasaje, din cărțile *Facerea* și *Ieșirea*, întâlnim, sporadic, câteva referiri la existența unor preoți, înainte de instituirea lor de către Dumnezeu, ca de exemplu:

a) *„Melchisedec era **preotul** Dumnezeului celui Preaînalt”* (*Facerea 14, 18*).

b) *„**Preotul** din Madian însă avea șapte fete care păștеau oile tatălui lor [...] Moise păștea oile lui Ietro, **preotul** din Madian [...]”* (*Ieșirea 2, 16; 3, 1*).

c) *„Iar **preoții**, care se apropie de Domnul Dumnezeu, să se sfințească, ca nu cumva să-i lovească Domnul. [...] **Preoții** și poporul să nu îndrăznească a se sui la Domnul, ca să nu-i lovească Domnul”* (*Ieșirea 19, 22, 24*).

Ne întrebăm, firește, *cine* sunt acești preoți, *cine* i-a instituit pe ei, *cum* au fost aleși preoți și *ce* presupunea slujirea lor preoțească?

În cele ce urmează ne vom îndrepta privirea spre personalul cultic al așa-numitei „preoții” antemozaice, adică spre câțiva dintre capii de familie pe care ni-i prezintă perioada de dinainte de Legea lui Moise, dar și spre cei numiți în textele de mai sus „preoți”.

1. „Preoți” antediluvieni - ADAM, ABEL, ENOS

ADAM reprezintă prototipul genului uman[17], fiind o ființă însuflețită, umblătoare, vorbitoare și relaționată a esenței, a voinței și a lucrării Dumnezeului creator[18]. Ca ființă înzestrată cu suflet rațional, i se atribuie

---

[16] Prot. Dr. IOAN BUDE, *Temeiuri biblice noutestamentare cu privire la oficierea Sfintelor Taine și ierurgii bisericești, Volumul V - Hirotonia*, Editurile Învierea și Eurobit, Timișoara, 2019, p. 33.

[17] Pr. VICTOR AGA, *Simbolica biblică și creștină - Dicționar enciclopedic*, Editura Învierea, Timișoara, 2005, p. 20.

[18] L. RYKEN, J. C. WILHOIT și T. LONGMAN III, *Dicționar de imagini și simboluri biblice*, Editura Casa Cărții, Oradea, 2014, p. 6.

epitetele *„nefeș”* și *„ruah”*. Primul dintre ele, *„nefeș”* (gr. ψυχὴ) se referă la principiul vital sau puterea vieții corporale, iar *„ruah”* (gr. πνεῦμα) reprezintă principiul vieții spirituale[19]. Datorită acestor calități superioare celorlalte ființe create, Adam a fost desemnat de Dumnezeu stăpânitorul întregii creații, ca o ființă regală, care manifestă stăpânirea ca locțiitor al lui Dumnezeu pe pământ. Mențiunea din *Facere 2, 19*: *„Toate ființele vii să se numească precum le va numi Adam”*, îl face pe Adam, într-o anumită măsură co-părtaș la creație, ceea este o dovadă clară a înțelepciunii cu care a fost înzestrat omul primordial[20].

Odată cu harul binecuvântării de la creație: *„Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământ și-l supuneți [...]”* (*Facerea 1, 28*), Dumnezeu l-a înzestrat pe om cu o întreită demnitate de slujire: de **împărat** al întregii firi; de **luminător** (pedagog al creației), vestind – prin cuvânt și faptă - voia lui Dumnezeu și punând nume tuturor vietăților și plantelor și de **preot**, mulțumind lui Dumnezeu, preamărindu-L și mijlocind înaintea Lui, în numele său și al ființelor necuvântătoare[21]. Așadar, relația cultică a omului cu Creatorul său datează din momentul încoronării poemului creației, prin apariția făpturii umane, ca unic purtător al chipului lui Dumnezeu în întregul univers material[22].

Preoția - ca aducătoare de jertfe spirituale și materiale - este legată structural de ființa omului și a Bisericii, ca mijloc în iconomia mântuirii. Și cum, după învățătura Sfinților Părinți, a existat o Biserică primordială și în Paradis, este de la sine înțeles că Adam a exercitat o slujire preoțească în Eden, prin aducerea de „jertfe spirituale”[23].

După căderea în păcat a primilor oameni și alungarea lor din rai, preoția începe să se exercite, nu numai prin jertfele spirituale, ci mai ales, prin jertfele materiale, aduse de către capii familiilor și de către conducătorii de triburi și seminții, după felul de ocupație al lor.

*„Și a adus **ABEL** din cele întâi-născute ale oilor sale și din grăsimea lor. Și a căutat Domnul spre Abel și spre darurile lui”* (*Facerea 4, 4*). În acest text întâlnim prima specificare a Scripturii cu privire la jertfele închinate lui Dumnezeu, înfățișându-ni-l pe Abel ca prototip al preoției levitico-aaronite și apoi al celei bazate în special pe jertfă.

---

[19] Pr. Lect. DUMITRU ABRUDAN, *Creștinismul și Mozaismul în perspectiva dialogului interreligios* (Teză de doctorat în Teologie), în Revista „Mitropolia Ardealului”, Anul XXIV, Nr. 1-3, ianuarie-martie 1979, p. 113.

[20] SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, Omilia XIV, 5, în vol. P.S.B. - 21, trad. de Pr. D. Fecioru, Editura IBMBOR, București, 1987, p. 164.

[21] Pr. Prof. ISIDOR TODORAN, *Starea paradisiacă a omului și cea de după cădere*, în Revista *Ortodoxia*, anul VII, nr. 1/1955, pp. 30-31; cf. și Pr. IOAN MIRCEA, *Preoția harică și preoția obștească*, în Revista *Ortodoxia*, anul XXXI, nr. 2 (aprilie-iunie) / 1979, p. 232.

[22] Prot. Dr. IOAN BUDE, *op. cit.*, p. 29.

[23] SERGHEI BULGAKOV, *Ortodoxia*, trad. de N. Grosu, Sibiu, 1933, p. 8; apud. Pr. IOAN MIRCEA, *art. cit.*, p. 232.

Calitatea esențială a jertfei lui Abel, care o deosebește de cea a lui Cain (cf. *v. 3*) este că a adus, nu din prisosul său, ci din cele mai bune, oile cele întâi-născute, adică pârga (gr. ἀπαρχὴ) celor pe care le avea, arătând că el avea sădite în conștiința sa cuvintele pe care Domnul le va porunci poporului Său mai târziu, prin Moise - cf. *Levitic 23, 10*: *„Vorbește fiilor lui Israel și le spune: Când veți intra în pământul pe care Eu vi-l dau vouă și veți face seceriș în el, cel dintâi snop al secerișului vostru să-l aduceți la preot”*.

Abel a adus o jertfă sângeroasă, spre deosebire de jertfa lui Cain. Însă există o deosebire de cu totul alt gen, decât cea materială, între cele două jertfe. Cain aduce cu zgârcenie, absolut formal, un dar de slabă calitate, pe când Abel dăruiește ceea ce are mai bun. Și într-un caz și în altul, darul reprezintă caracterul omului, dispoziția lui lăuntrică. *„Privirea”* Domnului este indiciul vizibil de primire a jertfei[24].

Ideea că Dumnezeu caută la fața celui drept și primește jertfele și rugăciunile celor care le aduc Lui cu inimă bună este regăsită și în cărțile sapiențiale ale Vechiului Testament - *„Jertfa celor fără de lege este urâciune înaintea Domnului, iar rugăciunea celor drepți este plăcerea Lui” (Pilde 15, 8)* sau *„Jerta dreptului unge jertfelnicul și mirosul ei bun este înaintea Celui Preaînalt. Ea este primită și pomenirea ei nu se va uita”* (*Sirah 35, 6-7*) și este bine punctată și de Sfântul Apostol Pavel cu referire clară la persoana lui Abel: *„Prin credință, Abel a adus lui Dumnezeu mai bună jertfă decât Cain, pentru care a luat mărturie că este drept, mărturisind Dumnezeu despre darurile lui”* (*Evrei 11, 4*).

Cel dintâi nepot al lui Adam, **ENOS**, este un personaj foarte vag menționat, căruia tindem să nu-i acordăm nicio importanță. Cu privire la acesta se face o precizare, aparent neesențială, dar privind-o în substrat, este extrem de grăitoare: *„Lui Set i s-a născut un fiu și i-a pus numele Enos. Atunci au început oamenii a chema numele Domnului Dumnezeu”* (*Facerea 4, 26*).

Acest verset arată realmente începutul unei închinări orânduite către Dumnezeu, odată cu Enos, motiv pentru care și toți urmașii lui Set sunt numiți mai târziu *„fiii lui Dumnezeu”* (cf. *Facerea 6, 2*)[25]. În acest sens, tâlcuiește și Sfântul Ioan Gură de Aur acest verset, zicând: *„Nu este nume mai strălucitor decât o diademă, mai frumos decât purpura împărătească și nu poate fi o mai mare fericire decât aceea să ai nume care să cheme numele lui Dumnezeu, ca însăși chemarea lui Dumnezeu să-ți fie numele”*[26].

Versetul 26 de aici marchează cea dintâi stare de rugăciune amintită în Vechiul Testament, dar mai ales un început de sistematizare a cultului familial și a preoției primordiale și evidențiază calitatea superioară a slujirii practicate

[24] Prot. Dr. IOAN BUDE, *O necesară și mai corectă interpretare...*, ed. cit., p. 90.
[25] Ieromonah SERAFIM ROSE, *op. cit.*, p. 148.
[26] SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere, 21, 3*, ed.cit., p. 249.

de Enos, o slujire prin care se motivează și se justifică spiritual actul jertfei materiale din exercitarea preoției generale[27].

Așadar, slujirea spirituală adusă de Enos și apoi de toți urmașii lui reprezintă mai întâi o prefigurare a preoției levitico-aaronită, iar apoi a preoției Mântuitorului Iisus Hristos, preoție care s-a concretizat prin Pătimirile, Moartea și Învierea Sa, iar întreaga preoție creștină are ca obiectiv exact ceea ce făceau oamenii, începând de la Enos: *„să cheme numele lui Dumnezeu”*.

2. Dreptul NOE

Timpul în care s-a născut **NOE** este marcat de o stare de degradare morală a întregii umanități, când pofta trupească ajunsese să domine și să miște conștiința oamenilor, depărtându-i de la ascultarea de Dumnezeu. Sentința pe care o dă Dumnezeu privind relația Sa cu acești oameni este una drastică și extrem de dură: *„Nu va rămâne Duhul Meu în oamenii aceştia în veac, pentru că trupuri sunt”* (*Facerea 6, 3*).

Manifestarea preoției lui Noe o remarcăm la coborârea din arcă, când ni se spune că *„a făcut Noe un jertfelnic Domnului; şi a luat din animalele cele curate şi din toate păsările cele curate şi le-a adus arder*e *de tot pe jertfelnic. Iar Domnul Dumnezeu a mirosit mireasmă bună şi a zis în inima Sa: Am socotit să nu mai blestem pământul pentru faptele omului, pentru că cugetul inimii omului se pleacă la rău din tinereţile lui şi nu voi mai pierde toate vietăţile, cum am făcut”* (*Facerea 8, 20-21*).

Un prim indiciu că Dumnezeu știa că Noe îi va aduce jertfă după potop îl întâlnim chiar din porunca Sa, prin care i-a spus să ia câte șapte perechi din animalele curate (*Facerea 7, 2-3*), din cele menite spre jertfă, ca nu cumva, fiind doar câte o pereche, să nimicească specia vreunei perechi[28]. Ceea ce e însă specific lui Noe, nemaiîntâlnit la ceilalți capi de familie, este zidirea jertfelnicului, primul altar de jertfă amintit de Sfânta Scriptură.

Dintru începuturi, Dumnezeu ne-a arătat că jertfele și rugăciunile adresate Lui nu sunt zadarnice și că El răspunde imediat, fără șovăire, celor care Îl cheamă. Acest lucru îl vedem și în jertfa lui Noe, căci Dumnezeu nu îl lasă să aștepte, ci îi răspunde imediat de cum *„a mirosit bună mireasmă”*, iar răspunsul nu îl constituie altceva decât dobândirea iertării și făgăduința că nu va mai pierde niciodată pe om. Deci, Dumnezeul nostru este un Dumnezeu prompt, Care răspunde imediat la glasul rugăciunii noastre și ne dăruiește nu doar cele pe care le-am cerut, ci cu mult mai mult, căci noi Îi oferim Lui jertfele ca niște oameni, pe când El ne oferă răspuns ca Dumnezeu.

[27] Prot. Dr. IOAN BUDE, *Temeiuri biblice... - Volumul V - Hirotonia,* ed. cit., p. 30.
[28] SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere,* 24, 5, ed. cit., p. 295.

3. Patriarhii AVRAAM, ISAAC ŞI IACOV

AVRAAM s-a dovedit și el un reprezentant de seamă al preoției primordiale, care premerge celei levitico-aaronite, fiind întru totul înscrisă în ființa aleșilor lui Dumnezeu, a capilor de familie. Avraam era mereu plin de recunoștință, față de toate binefacerile lui Dumnezeu, căci în fiecare loc în care își așeza cortul, se îngrijea înainte de orice, să zidească un altar, să aducă jertfe, să înalțe rugăciuni, împlinind în esență, cu mult timp înainte, legea Apostolului Pavel, pe care a transmis-o ucenicului său, Timotei[29]: *„ ... să se roage în tot locul, ridicând mâini sfinte, fără de mânie și fără șovăire”* (*I Timotei 2, 8*).

Astfel, preoția lui Avraam s-a manifestat prin două aspecte: unul caracteristic cultului extern, concretizat prin jertfele aduse și zidirea altarelor de jertfă și altul, caracteristic cultului intern, constând din rugăciunile rostite, ca forme de dialog cu Creatorul Său. Ambele aspecte conduc spre strânsa legătură între creație și Creator, căci Avraam este numit „prieten al lui Dumnezeu”, iar Dumnezeu nu ezită să Se intituleze de nenumărate ori „Dumnezeul lui Avraam”[30].

a) Zidirea altarelor și aducerea jertfelor sângeroase - reprezintă cea dintâi formă concretă a cultului divin extern, pe care Avraam o întrebuințează în multe rânduri, afierosind lui Dumnezeu chiar locul în care s-a învrednicit a vorbi cu El. Textele din *Facerea 12, 8; 13, 4, 18; 15, 9-17; 21, 33* și *22, 8-13* sunt dovezi clare care atestă cultul extern. Toate acestea vorbesc despre zidirea sau amenajarea unor spații liturgice, numite altare de jertfă sau jertfelnice. Ele aveau rolul de platforme pentru jertfe. Construirea lor marca și introducerea închinării unui anumit zeu pe un teritoriu nou, în cazul acesta al „Dumnezeului lui Avraam”. Privind materia de jertfă, aceasta e reprezentată de ființe din regnul animal, după cum îi poruncise Dumnezeu slujitorului Său, înainte de încheierea legământului: *„Gătește-Mi o junincă de trei ani, o capră de trei ani, un berbec de trei ani, o turturică și un pui de porumbel”* (*Facerea 15, 9*).

Apoi, modul în care jertfa era afierosită și bine-primită de Dumnezeu este descris în cadrul aceluiași moment ritualic ca un fenomen cu totul neobișnuit, fiind o demonstrație a implicării divine: *„iată un fum ca dintr-un cuptor și pară de foc au trecut printre bucățile acelea”* (*Facerea 15, 17*).

Momentul cel mai inedit de jertfă este evident cel de pe Muntele Moria (*Facerea 22, 8-13*), când, în ultimul moment, la poruncă divină este schimbată materia jertfei, fiind luat de pe jertfelnic Isaac, fiul făgăduinței divine și înlocuit cu un berbec, dând astfel caracterul obișnuit al jertfei.

Actul ritualic este însoțit în descrierile *Genezei* de două expresii care definesc dimensiunea lăuntrică a jertfei propriu-zise: *„s-a închinat Domnului”*

---

[29] SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere,* 34, 4 , ed. cit., p. 11.

[30] IVAN EVSEEV, *Enciclopedia simbolurilor religioase și arhetipurilor culturale,* Editura Învierea, Timișoara, 2007, p. 60.

(cf. *Facerea 12, 8*) și *„a chemat numele Domnului”* (cf. *Facerea 13, 4; 21, 33*). Acestea ne lămuresc cu privire la faptul că jertfele nu au reprezentat niciodată ceva formal, ci au fost mereu expresii ale legăturii tainice cu Dumnezeu.

b) Rugăciunea - forma dialogului lui Avraam cu Dumnezeu - este cea de-a doua expresie a cultului avraamic, forma internă, care presupune dialogul neîntrerupt pe care Avraam l-a avut cu Dumnezeu. Aici vom aminti doar două episoade care atestă această formă de cult - rugăciunea: 1) modul în care Avraam a intervenit la Dumnezeu pentru a salva soarta cetății Sodomei, în care viețuia și nepotul său, Lot, dialog în care se remarcă în primul rând deplina sa smerenie: *„Iată, cutez să vorbesc Stăpânului meu, eu, care sunt pulbere şi cenuşă”* (*Facerea 18, 24*) și 2) rugăciunea pentru eliberarea lui Abimelec de sub jugul stârpiciunii, în care fusese cuprinsă toată casa lui, căci cugetase a lua pe Sarra, deși cu neștiință și inimă nevinovată: *„S-a rugat Avraam lui Dumnezeu şi Dumnezeu a vindecat pe Abimelec, pe femeia lui şi pe roabele lui, şi acestea au început a naşte”* (*Facerea 20, 17*).

ISAAC a fost el însuși în postura de jertfă, pe muntele Moria, când tatăl său și-a dovedit cel mai înalt grad de ascultare față de Dumnezeu, chiar dacă aceasta implica să își sacrifice unicul fiu, dobândit după multă așteptare, la bătrânețe. Această jertfă reprezintă tipologic tocmai Jertfa supremă a Mântuitorului de pe Golgota, singura diferență fiind faptul că jertfa lui Isaac nu s-a consumat efectiv, căci fiul muritor, pe care Avraam l-a oferit lui Dumnezeu, nu a murit, iar Fiul nemuritor pe Care Dumnezeu L-a dat nouă oamenilor, a murit pe Cruce pentru noi[31].

La rândul său, moștenind preoția capilor de familie de la tatăl său, Isaac a păstrat în întreaga viață o legătură strânsă cu Dumnezeul lui Avraam. Adesea, observăm cum Dumnezeu i Se arăta, călăuzindu-i, prin grăire directă, pașii în viață (de pildă, *Facerea 26, 2-5* și *24*), iar Isaac practica și un cult extern, înălțând jertfelnice lui Dumnezeu, pentru a chema numele Său: *„Acolo* (la Beer-Șeba, n.n.) *a făcut Isaac jertfelnic şi a chemat numele Domnului şi îşi întinse acolo cortul său. Şi au săpat acolo slugile lui Isaac o fântână, în valea Gherarei”* (*Facerea 26, 25*).

IACOV, fiul lui Isaac, are parte de o experiență inedită, când, aflându-se într-un loc pustiu, în primejdii și având nesiguranța viitorului, Dumnezeu i se arată în vis, la capătul unei scări care unea cerul și pământul, întărindu-l, prin cuvintele: *„Iată, Eu sunt cu tine şi te voi păzi în orice cale vei merge şi nu te voi lăsa până nu voi împlini toate câte ţi-am spus”* (*Facerea 28, 15*). Când s-a trezit din somn, Iacov a conștientizat că acela este un loc sfânt, și i-a pus

[31] ORIGEN, *Omilia VIII la Facere*, PG 12, col. 205, 206, în vol. *Omilii, comentarii și adnotări la Geneză*, studiu introductiv, traducere și note de Adrian Muraru, Editura Polirom, 2006, p. 295-297.

numele Betel, care înseamnă *„casa lui Dumnezeu”*. Tot aici, el face o consacrare cu însemnătatea unui act de cult. Deși nu a avut mijloace pentru a ridica un monument în acel loc, a făcut ceva simplu: a luat piatra pe care o folosise drept pernă, a pus-o dreaptă și a turnat pe ea untdelemn (cf. *Facerea 28, 18*)[32]. Mai târziu, la porunca Domnului, merge din nou la Betel și ridică un altar în amintirea faptului minunat când i S-a arătat Iahve, l-a ajutat în vreme de necaz și l-a binecuvântat (*Facerea 35, 7*). Tot acolo *„a așezat un stâlp de piatră și a săvârșit turnare peste el și a turnat peste el untdelemn”* (*Facerea 35, 14*).

Mai sunt și alte mențiuni, în care ni se arată că în viața lui Iacov a fost bine înrădăcinat cultul extern al jertfelor, întrucât după toate momentele de cumpănă, din care Dumnezeu l-a scăpat, el înălța câte un jertfelnic și aducea acolo jertfe, fie sângeroase, fie nesângeroase. De pildă, după învoirea cu Laban, *„a junghiat Iacov ardere de tot pe munte și a chemat pe rudele sale să mănânce pâine”* (*Facerea 31, 54*); după împăcarea cu fratele său, Isav și după ce a cumpărat partea de câmp din ținutul Sichem, pe care era cortul său, *„a înălțat acolo un jertfelnic și i-a pus numele El-Elohe-Israel”* (*Facerea 33, 20*); când a aflat că fiul său, Iosif, trăiește și domnește peste toată țara Egiptului, *„sculându-se cu toate câte avea, a mers la Beer-Șeba și a adus jertfă Dumnezeului tatălui său, Isaac”* (*Facerea 46, 1*).

Deci, Avraam și urmașii săi, Isaac și Iacov, deși nu erau preoți instituiți, făceau această slujbă preoțească, iar jertfele lor, aduse cu credință și curăție sufletească erau bine primite de Dumnezeu.

4. MOISE ca „preot” înainte de instituirea preoției levitico-aaronite

Deși Legea preoției mozaice a fost dată de Dumnezeu prin proorocul Moise, înainte de primirea acesteia pe Muntele Sinai, Moise, ca și înaintașii săi, în calitatea lui de conducător al poporului evreu, a ridicat altare pe care aducea jertfe, fie de mulțumire, fie pentru a implora milostivirea și binecuvântarea cerului asupra celor pe care îi conducea[33], iar aceste acte de cult fac parte încă din preoția primordială, neinstituită, antemozaică.

De pildă, observăm că toate înfățișările lui Moise la Faraon și toate cererile sale de a fi eliberați evreii din Egipt au fost argumentate, potrivit poruncii dumnezeiești, tocmai prin îndeplinirea funcției preoțești, aceea de a aduce jertfe lui Dumnezeu în pustiu, pentru care aveau neapărată nevoie de eliberare. Porunca divină era următoarea: *„Atunci vei intra tu și bătrânii lui Israel la Faraon, regele Egiptului, și-i vei zice: Domnul Dumnezeul Evreilor ne-a chemat. Lasă-ne să mergem în pustie, cale de trei zile, ca să aducem jertfă Dumnezeului nostru”* (*Ieșirea 3, 18*). Aceste cuvinte au fost reproduse de către

[32] Protoiereul CONSTANTINOS PAPAIANNIS, *op. cit.*, p. 218.
[33] Ierom. drd. MODEST ZAMFIR, *art. cit.*, p. 599.

Moise, de mai multe ori, înaintea Faraonului: *Ieșirea 4, 23; 5, 1; 7, 16; 8, 1, 20, 26-27; 9, 1, 13; 10, 3, 26.*

După primele plăgi, la auzul cuvintelor lui Dumnezeu, Faraon a părut înduplecat a-i lăsa să plece, ba chiar, potrivit cuvintelor sale, putem observa că Faraon începe să manifeste, chiar și pentru puțin timp, credința în Dumnezeul cel adevărat: *„Eu vă voi lăsa să aduceți jertfă Domnului Dumnezeului vostru, în pustie, dar să nu vă duceți departe. Rugați-vă dar Domnului pentru mine!”* (*Ieșirea 8, 28*). Dar Domnul a învârtoșat inima lui Faraon și nu a vrut să le dea drumul. Într-un final, în urma plăgii a zecea, care a adus moartea întâilor-născuți ai egiptenilor, Faraon i-a chemat pe Moise și Aaron și le-a zis: *„Sculați-vă și ieșiți din pământul poporului meu! Și voi, și fiii lui Israel! Și duceți-vă de faceți slujbă Domnului Dumnezeului vostru, precum ați zis. Luați cu voi și oile și boii voștri, cum ați cerut, și vă duceți și mă binecuvântați și pe mine!”* (*Ieșirea 12, 31*).

De asemenea, în timpul peregrinării prin pustie, a avut loc bătălia dintre Amaleciți și Israeliți în localitatea Rafidim. În timpul luptei, Moise manifesta o altă formă de cult, o formă de rugăciune, care a fost ascultată de Dumnezeu: *„Când își ridica Moise mâinile, biruia Israel; iar când își lăsa el mâinile, biruiau Amaleciții [...] Și a zdrobit Iosua pe Amalec și tot poporul lui cu ascuțișul sabiei”* (*Ieșirea 17, 11-13*). Iar, în urma biruinței israeliților, *„Moise a făcut un jertfelnic Domnului și i-a pus numele: Domnul este scăparea mea”* (*Ieșirea 17, 15*). Pe acest altar a adus jertfă de mulțumire, așa cum urma să mai aducă și înainte de a primi poruncile referitoare la confecționarea Cortului (*Ieșirea 24, 5-6*) și înainte de a afierosi pe leviți slujbei lui Dumnezeu (*Ieșirea 29, 1-46*).

Cu Moise, sensul jertfei în viața religioasă a poporului evreu se definește și mai clar. Făgăduința făcută de Dumnezeu odinioară lui Avraam, nu va mai fi un simplu legământ sau alianță, ci un legământ încheiat prin Lege și pecetluit prin sânge la poalele Muntelui Sinai. Primind deci, poporul prin Moise toate cuvintele Domnului și legile, a răspuns într-un glas: *„Toate cuvintele pe care le-a grăit Domnul le vom face și le vom asculta”* (*Ieșirea 24, 3*). Atunci Moise a scris toate cuvintele Domnului și *„a zidit jertfelnic sub munte și a pus doisprezece stâlpi, după cele douăsprezece seminții ale lui Israel”* (*Ieșirea 24, 4*). Moise a stropit deopotrivă altarul și poporul cu sângele jertfei, rostind: *„Acesta este sângele legământului pe care l-a încheiat Domnul cu voi, după toate cuvintele acestea”* (*Ieșirea 24, 8*). De atunci, în multitudinea jertfelor levitice se va trăi mereu anamneza marilor revelații de la Horeb și Sinai, izbăvirea din robie și primirea Legii[34].

[34] Prot. Dr. IOAN BUDE, *Conotații biblice despre „jertfa vie” și limbajul imnic-euharistic*, Ediția a II-a - revizuită și îmbogățită, Editura Alma Mater, Cluj-Napoca, 2007, p. 18.

5. Preotul IETRO din Madian

Ietro care înseamnă „cel nobil", denumit în alte locuri și Raguel (cf. *Ieșirea 2, 18*), care înseamnă „păstorul lui Dumnezeu", este un alt preot pomenit în Sfânta Scriptură înainte de instituirea Legii preoției mozaice. El era preot în Madian și a devenit socrul lui Moise (cf. *Ieșirea 2, 15-21*). Sub denumirea de Madian sunt desemnate în general triburile nomade din deșertul siro-arab, a căror influență a ajuns până în peninsula Sinai, ca atare localitatea este situată în general în Arabia, la sud de Edom. Nici despre el nu știm mai mult decât că era căpetenia unui trib nomad (madianiții) și că era dintre păstorii *„care chemau numele adevăratului Dumnezeu"*[35].

Un moment extrem de important care ne dezvăluie manifestarea preoției lui Ietro în acte de cult, îl întâlnim în pustiu, după plecarea de la Rafidim spre muntele Sinai, înainte de a primi Legea, când Moise are parte de o surpriză extrem de plăcută și anume, de întâlnirea cu mica sa familie, adusă acolo chiar de către socrul său. După ce Moise i-a povestit socrului său cum i-a izbăvit Dumnezeu din mâinile lui Faraon și ale egiptenilor, Ietro a exclamat: *„Binecuvântat este Domnul, Care v-a izbăvit din mâinile Egiptenilor și din mâna lui Faraon, Cel ce a izbăvit pe poporul acesta din stăpânirea Egiptenilor. Acum am cunoscut și eu că Domnul este mare peste toți dumnezeii, pentru că a smerit pe aceștia"* (*Ieșirea 18, 10-11*). După aceste cuvinte, Ietro *„a adus lui Dumnezeu ardere de tot și jertfă. Și au venit Aaron și toți bătrânii lui Israel să mănânce pâine cu socrul lui Moise înaintea lui Dumnezeu"* (*Ieșirea 18, 12*).

Tâlcuind însemnătatea acestui eveniment, Sfântul Chiril al Alexandriei spune: *„Oare nu vei recunoaște că madianitul era de neam străin și din neamuri? Căci nu odrăslise din rădăcina lui Avraam. Dar era de altfel și el preot și închinător al religiei naturale răspândite în acel timp pe pământ. Se închinau și ei, căci credeau și ei în felul lor unui Dumnezeu preaînalt. Deci și Ietro era unul care avea, după câte se pare, o astfel de religie. De aceea, când află cele făcute de Dumnezeu spre mântuirea lui Israel, cucerit de mărturisirile mărețe și minunate, vine cu toată casa și cu tot neamul la Moise. Apoi, se mișcă și la hotărârea de a cugeta că Dumnezeu este unul și singur, pe urmă și la datoria de a-I aduce Lui jertfe. [...]"*[36]

---

[35] A. P. LOPUHIN, *Istoria biblică. Vechiul Testament,* trad. de P. F. Nicodim, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, tomul II, București, 1944, p. 64; cf. și NICOLAE KRUTIȚKI, *Învățătura Vechiului și Noului Testament despre dregătoria de păstor*, trad. A. Zarea, în *Glasul Bisericii*, anul XXI, nr. 7-8 (iulie-august)/1962, pp. 830-831; apud. Preot Profesor ENE BRANIȘTE, *Vocație și responsabilitate în slujirea preoțească*, Editura Basilica, București, 2014, p. 18.

[36] SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinarea și slujirea în duh și adevăr,* III, trad. de Pr. Dumitru Stăniloae, în P.S.B. 40, E.I.B., București, 1994; apud. Preot IOAN SORIN USCA,

6. MELCHISEDEC - preotul Dumnezeului celui Preaînalt

Contemporan cu renumitul patriarh Avraam este un personaj care apare „ex abrupto”[37] în relatarea veterotestamentară a Cărții Facerea. Este o figură învăluită în mister, pe cât de emblematică, pe atât de contrariantă și enigmatică, pe nume Melchisedec, cu o dublă titulatură: *„rege al Salemului”* și *„preot al Dumnezeului Celui Preaînalt”*. Astfel, el este un personaj hieratic, cu nume simbolic, care cumulează întru sine atributele regale și pe cele sacerdotale[38] .

Prezența personalității sale în Vechiul Testament este extrem de redusă, el fiind întâlnit doar în scurtul episod din Facerea *14, 18-20*, precum și într-o mențiune din *Psalmul 109, 4*. Abia în Noul Testament, Apostolul Pavel dezleagă, într-o oarecare măsură, misterul lui Melchisedec, menționându-i numele de 8 ori în cuprinsul *capitolelor 5-7* ale *Epistolei către Evrei*, ultimul fiind dedicat în totalitate persoanei și preoției enigmaticului rege-arhiereu.

În *Evrei 7, 1-2* se menționează că *„acest Melchisedec, regele Salemului, preot al Dumnezeului Preaînalt [...]”* se tâlcuiește rege al dreptății (gr. *„βασιλεὺς δικαιοσύνης”*) apoi și rege al Salemului (gr. *„βασιλεὺς Σαλήμ”*), adică rege al păcii (gr. *„βασιλεὺς εἰρήνης”*). La aceste însușiri mesianice mai adăugăm funcția sacerdotală, precizată atât de Moise în *Facerea 14, 18*, cât și de Sfântul Pavel în *Evrei 7, 1*, și anume cea de *„preot al Dumnezeului Celui Preaînalt”* (gr. *„ἱερεὺς τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου”*).

Așadar, din *Evrei 7, 1-2* obținem întrepătrunderea impecabilă a celor două demnități fundamentale ale lui Melchisedec – arhierească și împărătească - care își găsesc perfecta împlinire în Persoana Domnului Hristos. La toate acestea, Sfântul Ioan Hrisostomul face o justă remarcă: *„Ce om ar putea fi împărat al dreptății și al păcii? Nimeni altul decât numai singur Domnul nostru Iisus Hristos!”*[39].

Deși capitolul care dezvăluie personalitatea misticului rege și preot Melchisedec nu precizează nimic despre pâinea și vinul cu care acesta îi iese în întâmpinare lui Avraam, totuși nu putem să trecem cu vederea și să nu identificăm în această ofrandă nesângeroasă, prefigurarea Jertfei euharistice[40]. Această relație tipologică este des întâlnită în exegezele Sfinților Părinți, dintre care alegem să-l citățm pe Sfântul Ioan Damaschin, care zice: *„După cum preotul acela - Melchisedec - era tipul și icoana adevăratului Arhiereu - Iisus*

Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți, vol. 2 - Ieșirea, Editura Christiana, București, 2002, pp. 65-66.

[37] Pr. Prof. Dr. NICOLAE NEAGA, *op. cit.*, p. 113.

[38] Preot Iconom Stavrofor DUMITRU BONDALICI, *op.cit.*, p. 208.

[39] SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Epistola către Evrei,* Omilia XII, în vol. „*Comentariile sau explicarea Epistolei către Evrei”,* trad. de Theodosie Athanasiu, Tipografia Cărților Bisericești, București, 2000, p. 177.

[40] JEAN DANIÉLOU, Bible et Liturgie, Paris, 1958, pp. 196-201; apud. *Septuaginta 1 - Geneza. Exodul. Leviticul. Numerii. Deuteronomul,* coordonat de Cristian Bădiliță și alții, Editura Colegiul Noua Europă – Polirom, 2004, p. 85.

Hristos - tot așa, masa aceea - pâinea și vinul - preînchipuia masa aceasta mistică - Sfânta Euharistie"[41] .

Un alt aspect este atitudinea dintre Avraam și Melchisedec, adică, pe de o parte unul binecuvântează, iar, pe de altă parte, celălalt dă zeciuială.

Superioritatea lui Melchisedec față de Avraam este expres precizată de Apostolul Pavel: *„Fără nicio îndoială, cel mai mic ia binecuvântare de la cel mai mare"* (*Evrei 7, 7*) și chiar după cea mai elementară logică este evident că *„binecuvântarea coboară de la părinte la copil, de la rege la supus, de la preot la mirean, într-un cuvânt, de la superior la inferior"*[42].

Apoi, detaliul că *„Avram i-a dat lui Melchisedec zeciuială din toate"* (*Facerea 14, 20b*) apare ca o reacție a lui Avraam la binecuvântarea lui Melchisedec. Acordarea zeciuielii reprezintă un act de supunere a lui Avraam față de o autoritate majoră: regală și preoțească[43], act care ne duce în aceeași direcție, spre descoperirea măreției lui Melchisedec: *„Vedeți dar cât de mare e acesta, căruia chiar patriarhul Avraam i-a dat zeciuială din prada de război"* (*Evrei 7, 4*).

Sfântul Pavel extinde supunerea față de regele-preot Melchisedec de la Avraam la toți succesorii săi: *„Prin Avraam a dat zeciuială și Levi, cel ce lua zeciuială, fiindcă el era încă în coapsele lui Avraam când l-a întâmpinat Melchisedec"* (*Evrei 7, 9-10*). Deci, toți urmașii lui Avraam, care erau în coapsele sale, inclusiv preoții mozaici, deși considerați cei cărora toți se supuneau, ca fii ai lui Levi, totuși recunoșteau superioritatea lui Melchisedec[44].

Sfântul Maxim Mărturisitorul propune o perspectivă exegetico-tipologică de înțelegere a lipsei originilor lui Melchisedec: *„Singur Domnul nostru Iisus Hristos este prin fire și în adevăr fără tată și fără mamă și fără neam și n-are nici început al zilelor, nici sfârșit al vieții. Fără mamă pentru caracterul nematerial, netrupesc al nașterii Lui dinainte de veci din Tatăl. Fără tată, după nașterea de jos, temporală, din mamă și în trup, care nu s-a produs datorită zămislirii prin sămânță. Fără neam, întrucât modul ambelor Lui nașteri este inaccesibil și necuprins. Și n-are nici început al zilelor, nici sfârșit al vieții, fiind fără început, fără sfârșit și cu totul nemărginit, ca Cel Ce e prin fire Dumnezeu"*[45].

Concluzionând, putem afirma că în persoana lui Melchisedec vedem prototipul lui Hristos Cel preamărit și Înviat. Într-adevăr, doar Acesta se descoperă în același timp atât ca Om nou, ca Fiu al lui Dumnezeu veșnic, cât

---

[41] SF. IOAN DAMASCHIN, *Dogmatica,* IV, 13, în vol. *Opere complete II,* Editura Gândul Aprins, București, 2017, p. 421.

[42] Pr. Asist. VASILE MIHOC, *Iisus Hristos Arhiereu, după Epistola către Evrei,* articol publicat în revista *Ortodoxia*, nr. 2/1983, p. 187.

[43] F. PRAT, La Théologie de Saint Paul, I-ère partie, ed. a 12-a, Paris, 1924, p. 450; apud. Prot. Dr. IOAN BUDE, *Temeiuri biblice ..., volumul V – Hirotonia,* ed. cit., p. 47.

[44] Prot. Dr. IOAN BUDE, *op. cit.*, p. 47.

[45] SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua,* trad. de Pr. Prof. D. Stăniloae, București, 1983, p. 142.

și ca Arhiereu veșnic. Despre Iisus Hristos Înviat se poate spune cu adevărat că e un Om „fără tată, fără mamă, fără genealogie", căci Învierea Sa a fost cu adevărat o „nouă naștere" a naturii Sale omenești în care n-a intervenit nici tată, nici mamă omenească și care a făcut din El un „întâi-născut" cu totul fără genealogie: *„ ... El este Începutul, Întâiul născut din morți, ca să fie El Cel dintâi întru toate. Căci în El a binevoit Dumnezeu să sălășluiască toată plinirea"* (*Coloseni 1, 18b-19).*

Concluzii

Având în vedere cele tratate în acest studiu, putem desprinde două idei esențiale: vârstele înaintate ale oamenilor de la începuturi au fost semn al binecuvântării divine, datorită vieții lor sfinte, iar privind preoția, deși aceasta nu era instituită până la Moise, au existat reprezentanți ai poporului care primeau mesajele de la Dumnezeu, înălțau rugăciuni și aduceau jertfe materiale.

Cei numiți *patriarhi* biblici, adică capii de familie, care s-au remarcat, începând cu Adam și până la Moise, au o caracteristică aparte, nemaiîntâlnită de atunci, și anume longevitatea. Aceasta era pe de o parte, dovada faptului că oamenii duceau o viață mai apropiată de Dumnezeu, o viață curată, ca o reminiscență a vieții desăvârșite din Eden, iar longevitatea a scăzut odată ce starea oamenilor se îndrepta tot mai mult spre păcat.

Înainte de instituirea preoției prin Moise, orice om se socotea în drept să exercite funcția sacramentală a preoției și în mod deosebit, capii de familie. Aceștia, fără a avea o chemare specială, aduceau jertfe în numele casnicilor lor și impuneau anumite reguli de comportare, ca de pildă opreliștea impusă oamenilor de a bea sânge și de a ucide oameni, prin Noe (cf. *Facerea 9, 4-6*) sau legea circumciziunii dată lui Avraam și urmașilor săi (cf. *Facerea 17, 1-17*)[46]. În plus, o preoție cu totul deosebită este preoția lui Melchisedec, care este chiar tipul preoției veșnice, iar însăși preoția lui Mesia are caracterul preoției lui Melchisedec[47].

În fine, nevoia din ce în ce mai acută a oamenilor de a aduce jertfe, atât pentru păcatele proprii ale fiecăruia, cât și pentru ale tuturor la un loc, spre a obține o mai bună relație cu Dumnezeu, a impus instituirea preoției propriu-zise, levitico-aaronită, precum și legalizarea și organizarea ei, odată cu darea Legii, pe Muntele Sinai, prin Moise, alesul lui Dumnezeu. De aceea, Sfântul Apostol Pavel spune că *„Legea s-a dat poporului pe temeiul preoției lor"* (*Evrei 7, 11*)[48].

---

[46] Ierom. drd. MODEST ZAMFIR, *art. cit.*, p. 599.

[47] Pr. Prof. Dr. NICOLAE NEAGA, *Preoția în lumina Vechiului Testament*, în Revista *Mitropolia Banatului*, Anul XXVII, nr. 7-9/1977, p. 510.

[48] Preot IOAN MIRCEA, *art. cit.*, p. 232; cf. și Prot. Dr. IOAN BUDE, *op. cit.*, p. 31.

Ὁ Ὤ Ν

ÎNDUMNEZEIREA OMULUI
O comparație între viziunea Sfântului Simeon Noul Teolog și cea a Sfântului Grigorie de Nyssa

GEORGE-ALIN MOIȘ
Master anul II

Introducere

Idealul vieții creștine este cunoașterea lui Dumnezeu, care implică și cunoașterea de sine, o cunoaștere prin participarea omului la Dumnezeu, când creștinul progresează prin virtute spre scopul suprem al existenței - îndumnezeirea. Fiind creat după chipul lui Dumnezeu, (nu după „chipul și asemănarea" cum greșit spun mulți) omul poate ajunge prin efort și har la „asemănarea" care este echivalentă cu îndumnezeirea.[1]

Protopărintele Adam era un om îndumnezeit. Această calitate îi fusese dăruită temoprar și revocabil, însă o putea permanentiza prin ascultare față de Dumnezeu. Prin neascultare a pierdut acest dar atât pentru el cât și pentru urmașii săi. Toți Sfinții Părinți condiționează îndumnezeirea omului de libertatea de a voi și de efortul personal în sinergie cu harul divin. [2]

„Îndumnezeirea constă într-o activă participare la viața interioară, lumina și iubirea Dumnezeului Treimic, care sporește în intensitate pe măsură ce procesul de participare a creaturii la Dumnezeu devine mai rapid și mai profund. Unirea omului cu Dumnezeu îi aduce celui dintâi și o negrăită bucurie. Bucuria aceasta este departe de a produce o săturare, deoarece ea este numai un punct de plecare spre o dorință și mai arzătoare, căci unirea cu Dumnezeu intensifică această dorință crescândă. " [3]

„Orice revelație, orice participare, orice îndumnezeire este deci un act liber al lui Dumnezeu cel viu: o energie dumnezeiască. Dumnezeu însuși nu se identifică în totalitate cu acest act, El rămâne deasupra acestuia chiar dacă se lasă cunoscut în întregime: Dumnezeu stăpânește creatura și îi împărtășește propria viață, dar creatura nu-L poate stăpâni pe Dumnezeu, care rămâne întotdeauna singurul lucrător. " [4]

---

[1] Pr. dr. Liviu Petcu, *Îndumnezeirea omului după învățătura Sfântului Grigorie de Nyssa*, Ed. Astra Museum, Sibiu, 2013, p. 19.
[2] *Ibidem,* pp. 21-22.
[3] *Ibidem,* p. 24.
[4] John Mayendorff, *Sfântul Grigorie Palamas și mistica ortodoxă*, traducere de Angela Pagu, Ed. Enciclopedică, București, 1995, p.

O imagine plastică a îndumnezirii care mi se pare că explică cel mai clar conceptul este cea reprezentată de Sfântul Vasile cel Mare astfel: „ Și, precum fierul, fiind pus în mijlocul focului, nu încetează de a fi fier, dar, fiind înroșit prin atingerea de foc și primind în sine toată firea focului, se transformă în foc prin culoare și prin lucrare, tot așa și sfintele puteri (și oamenii sfinți), din împărtășirea cu ceea ce-i sfânt prin fire, au de acum sfințenia cuprinsă și înființată în tot ipostasul lor.”[5]

Viziunea Sfântului Grigorie de Nyssa despre îndumnezeirea omului

Sfântul Grigorie de Nyssa folosește conceptul de îndumnezeire arareori. În majoritatea scrierilor o desemnează ca „participare la Dumnezeu”. În viziunea lui, acesta reprezintă țelul suprem al creștinilor. Prin ea, credincioșii se unesc cu energiile dumnezeiești. Unirea cere o participare bipartită: Dumnezeu oferă Harul său și slava Sa prin Duhul Sfânt, iar ființa umană se înveșmântează cu acestea. Ea va fi realizată deplin abia în timpurile de apoi, dar ființele umane o pot dobândi (pe cât este cu putință) încă din viața aceasta.[6]

În cartea *In Canticum canticorum*, Sfântul Grigorie ne prezintă o sinteză a etapelor vieții spirituale în comparație cu cărțile lui Solomon. Astfel: Proverbele reprezintă sensul luminării, Eclesiastul exprimă eliberarea sufletului de atașamentul față de lume și aprinde dorința sufletului încă de tânăr după omul dinăuntru, iar cântarea Cântărilor are ca obiect unirea sufletului cu Dumnezeu. [7] Sfântul Grigorie nu a prezentat etapele vieții spirituale în mod sistematic, ceea ce aduce o dificultate de reconstituire exactă a acestora în viziunea teologului capadocian.

Întreaga viață duhovnicească este gândită ca mistagogie, ca o inițiere care duce sufletul către culmile vieții mistice, prin principalele taine ale bisericii:

1. Botezul corespunde primei căi sub aspectul purificării și iluminării.
2. Ungerea cu Sfântul Mir corespunde celei de a doua căi prin dublul aspect, al dezbrăcării de lumea vizibilă și al înălțării spre lumea nevizibilă.
3. Euharistia corespunde celei de a treia căi văzută ca fiind o unire și o ieșire din lumea sinelui.

Pentru Sfântul Grigorie de Nyssa îndumnezeirea omului este un progres nesfârșit în virtute și în unirea cu Dumnezeu. Epectaza este definită de el ca un progres neîncetat. Ea este concepută ca o atitudine permanentă a sufletului prin întinderea către cele dinainte și despărțirea de cele din trecut. Omul este un infinit în devenire, fără de care ar fi doar finit, ceea ce

[5] *Lumină din scripturi și din zidiri, Antologie tematică din opera Sfântului Vasile cel Mare*, Selecție și note de Diac. Drd. Liviu Petcu, E.I.B.M.O.R., București, 2009, p. 264.
[6] Pr. dr. Liviu Petcu, *Îndumnezeirea omului op. cit.* p. 25.
[7] *Ibidem.* p.448

caracterizează lumea materială. Astfel harul menține sufletul ațintit spre un „dincolo”. Niciodată un suflet nu va ajunge la desăvârșirea ultimă, căci niciodată el nu va întâlni o limită. [8] Acest progres continuu este exemplificat prin pilda vieții lui Moise, mireasa din Cântarea Cântărilor, Avraam, proorocul David și mai ales Sfântul Apostol Pavel.

Mai concret, dorința și iubirea cresc. În măsura în care Dumnezeu se comunică, și dorința sufletului crește. Sfântul Grigorie subliniază că omul este o ființă în devenire, capabilă de a se lărgi mereu pentru și prin primirea energiilor îndumnezeitoare. El stabilește o distincție între esența divină și energiile sale, adică manifestările reale care fac accesibilă viața divină fără a-i contesta lui Dumnezeu inaccesibilitatea.

În atingerea îndumnezeirii nu există fixism, ci un continuu dinamism, în opoziție cu filosofii greci. Dumnezeu, Care este perfecțiunea infinirtă nu poate fi limitat, prin urmare nici cei ce se unesc cu el nu au o limită în dezvoltare și în cunoaștere.

Pe scurt, în viziunea Sfântului Grigorie, călătoria spre îndumnezeire este una fără sfârșit. El consideră că cel mai mare obstacol în această cale îl constituie slăbirea eforturilor de a progresa. Pentru cel ce arată slăbiciune în străduania înspre virtute nu ar exista nici un câștig în privința unirii cu Dumnezeu. Din contră, dezvoltarea continuă a vieții în direcția celor bune reprezintă calea sufletului spre îndumnezeire.

Viziunea Sfântului Simeon Noul Teolog asupra îndumnezeirii

Îndumnezeirea omului trup și suflet este pentru Sfântul Simeon Noul Teolog o consecință necesară în urma întrupării Cuvântului lui Dumnezeu. El spune că Dumnezeu nu s-a rușinat să se facă asemenea nouă însușindu-și fiecare mădular al nostru pentru a ne dărui nouă din însușirile Sale. El insistă asupra faptului că întregul om devine îndumnezeit, susținând efectele nepătimirii și reala ei prezență în sfinți, care sunt cu adevărat transfigurați și uniți cu Hristos cel ce restaurează integritatea lor. Eliberat de păcat, sfântul este liber să oglindească pe Dumnezeu în chip desăvârșit în orice aspect al vieții sale. Un astfel de om a fost starețul său Simeon Evlaviosul, a cărui sfințenie o susținea cu îndârjire.[9]

El spune că o premisă a acestei îndumnezeiri este vederea slavei lui Dumnezeu (ebr. Kavod), prin vederea luminii necreate sau al unei manifestări concrete a lui Dumnezeu precum cele prezentate în Sfânta Scriptură (stâlpul de foc, norul care îl acoperea pe Israel, slava Domnului care umplea Templul, lumina de pe drumul Damascului, vederea slavei lui Dumnezeu de către întâiul

[8] *Ibidem*. p. 463.

[9] Sfântul Simeon Noul Teolog, *Discursuri teologice și etice, Scrieri I,* Ediția aII-a revăzută, Studiu introductiv și traducere: diac. Ioan I. Ică jr., editura Deisis, Sibiu, 2001, p. 456.

mucenic Ștefan și multe alte episoade biblice). Sfântul Simeon afirmă că lumina lui Dumnezeu e cu „totul lipsită de formă, cu totul simplă, necompusă în firea ei. [10]

În urma lecturii cărții scrisă de Marcu Ascerul la recomandarea Sf. Simeon Evlaviosul, Noul Teolog ajunge la convingerea că omul poate fi umplut încă de aici de lumina dumnezeiască și înzestrat cu toate darurile Sfântului Duh. Cele mai apropiate scrieri de cele ale Sfântului Simeon Noul Teolog sunt Omiliile Macariene, ambii vorbind despre vederea slavei în lumină și despre experiențele lor la persoana I. Simeon reactivează teme care au mai fost abordate în tradiția creștină, reactualizându-le trecute prin filtrul său. El este „martor al acelei Tradiții care susține că, prin Învierea lui Hristos și darul Duhului, Împărăția lui Dumnezeu este prezentă, și de asemenea, accesibilă tuturor celor care vor să o caute. Începem viața veșnică încă din această viață. Desigur, această experiență este doar parțială, dar cu toate acestea, e adevărată, întrucât acolo va fi doar deplină sau mai mare, sau tot mai desăvârșită, o creștere nesfârșită. [11]

Lumea aceasta o consideră ca pe o arenă a luptelor ascetice, a unor preocupări ultime și a întâlnirii cu Hristos în fratele nostru. Mistica lui nu se limitează le vederea luminii în general. Nu vederea luminii constituie momentul central, ci mai degrabă întâlnirea personală cu Hristos care se manifestă prin lumină. Simpla vedere a luminii nu este echivalentă cu îndumnezeirea.

Experiența unirii este înțeleasă ca atârnând de Hristos. Domnul însuși vine la cel care Îl caută și Îl cheamă și îl iubește pe El. Simeon protestează împotriva celor care invocă predestinația ca o scuză pentru lipsa efortului personal ascetic. Crucea sau suferința (efortului ascetic) sunt văzute de Simeon ca urmări ale lui Hristos. El a murit pentru noi, iar noi trebuie să suferim de dragul lui și pentru a ajunge la unirea cu El. Poruncile Domnului nu sunt simple recomandări morale, ele au natură sacramentală, adică păzindu-le suntem conduși la comuniunea cu Cel ascuns în poruncile Sale. Totul în gândirea lui are ca scop intrarea în contact personal cu Iisus Hristos. Lucrarea Lui „înlăuntrul nostru, la început necunoscută și nesimțită în primele faze ale vieții creștine, are loc ca, în cele din urmă El „...să ni se descopere pe față nouă ca unor ucenici și prieteni adevărați, credincioși, ascultători, așa cum S-a descoperit pe Sine Însuși ucenicilor și apostolilor Săi... după care ne face fii ai lui Dumnezeu prin har.” [12]

În imnele sale care sunt concepute ca un dialog al său cu Dumnezeu, Simeon spune „Îl văd pe Cel ce ține toate în palmă înlăuntrul inimii mele.” El, Simeon, este tronul, casa și sfeșnicul, însă Cel care stă pe tron, Cel ce locuiește

[10] *Ibidem*. p.462.
[11] *Ibidem.* p. 467.
[12] *Ibidem.* p. 470.

casa și arde în sfeșnic este Altcineva. El este conștient că firea umană prin sine este neputincioasă a-L primi și cuprinde pe Dumnezeu. Dar în Hristos, el recunoaște că această prăpastie (neputință) a fost aruncată o punte în chip inexplicabil și tainic. „Aceasta este opera harului Dumnezeiesc oferit umanității și care îi face pe cei care-l primesc dumnezei prin adopțiune. [13]

Concluzii

1. Ambii Sfinți Părinți studiați afirmă că îndumnezeirea este scopul ultim al vieții și că ea se obține prin sinergie. Aceasta se concretizează în cooperarea dintre voința și efortul ascetic al omului și lucrarea energiilor dumnezeiești.

2. În timp ce Sfântul Grigorie vorbește despre lumină ca și cunoaștere, Sfântul Simeon accentuază vederea reală a luminii iar pentru aceasta se dă exemplu pe sine însuși. Pentru ambii însă lumina constituie premisa îndumnezeirii.

3. În viziunea amândurora, lumea aceasta este o arenă a luptelor duhovnicești, în care deși omul ajunge la nepătimire și îndumnezeire, aceasta este o experiență nedeplină, ea se va descoperi și mai mult și va înainta la infinit (epectază) în viața viitoare.

4. Pentru ambii Părinți poruncile Domnului (și prin extensie, ale Bisericii) nu sunt simple recomandări morale, ele au natură sacramentală, adică păzindu-le suntem conduși la comuniunea cu Cel ascuns în poruncile Sale.

5. Cel mai mare obstacol în această cale spre îndumnezeire îl constituie slăbirea eforturilor de a progresa. Pentru cel ce arată slăbiciune în strădania înspre virtute nu ar exista nici un câștig în privința unirii cu Dumnezeu. Afirmând acestea, Sfântul Grigorie de Nyssa este în acord cu Sfântul Simeon care îi atacă pe cei care invocă predestinația pentru a-și motiva lenevia ascetică.

6. Pentru Sfântul Grigorie, îndumnezeirea reprezintă participarea omului la Dumnezeu prin har. Aceasta se petrece în urma iluminării omului. În schimb, pentru Simeon îndumnezeirea reprezintă locuirea omului de către Dumnezeu prin har, Acesta comunicându-și însușirile cu noi și făcându-ne dumnezei prin har, nu după ființă/natură.

Bibliografie

- Pr. dr. Liviu Petcu, Îndumnezeirea omului după învățătura Sfântului Grigorie de Nyssa, Ed. Astra Museum, Sibiu, 2013.
- John Mayendorff*, Sfântul Grigorie Palamas și mistica ortodoxă*, traducere de Angela Pagu, Ed. Enciclopedică, București, 1995.
- *Lumină din scripturi și din zidiri, Antologie tematică din opera Sfântului Vasile cel Mare*, Selecție și note de Diac. Drd. Liviu Petcu, E.I.B.M.O.R., București, 2009.
- Sfântul Simeon Noul Teolog, *Discursuri teologice și etice, Scrieri I*, Ediția aII-a revăzută, Studiu introductiv și traducere: diac. Ioan I. Ică jr., editura Deisis, Sibiu, 2001.

[13] *Ibidem*. pp. 470-471.

CENTENAR

ANUL 2025, AN OMAGIAL AL CENTENARULUI PATRIARHIEI ROMÂNE

AURORA RODICA TABACU
Teologie pastorală anul II

Anul 2025 a fost declarat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române ca An omagial al Centenarului Patriarhiei Române și Anul Comemorativ al duhovnicilor și mărturisitorilor ortodocși români din secolul al XX-lea.

Înființarea Patriarhiei Române a fost o realizare bisericească națională, confirmată de Patriarhia Ecumenică. Această realizare este precedată de o serie de evenimente istorice.

Amintim câteva aspecte relevante asupra istoriei crestinismului pe meleagurile noastre, care au condus la necesitatea și organizarea Bisericii Ortodoxe Române.

Creștinismul românesc are origini apostolice. Populația geto-dacă din regiunea vestică a Mării Negre a primit cuvântul Evangheliei prin propovăduirea Sfântului Apostol Andrei. Și a ucenicilor săi în prima jumătate a secolului I. Peste timp, Ortodoxia Românească și-a consolidat o expresie culturală si socială proprie și a cultivat relații de frățietate și comuniune cu popoarele ortodoxe de limbă greacă si slavă din regiune. În perioada sinoadelor ecumenice din secolele IV-VII este atestată o organizare bisericească.[1]

Odată cu întemeierea statelor feudale românești din provinciile de la sud și est de Carpați, sunt înființate și structuri bisericești. În prima jumătate a secolului al XIV-lea a avut loc procesul de unificare statală a formațiunilor politice existente atunci la sud și est de Carpați, sub un singur conducător. Dar o dată cu unificarea cnezatelor și voievodatelor românești de la sud de Carpați într-un singur stat independent - Țara Românească, sub Nicolae Alexandru Basarab, precum și după formarea celui de al doilea stat - Moldova, la răsărit de Carpați, sub Alexandru cel Bun, a avut loc și

[1] https://patriarhia.ro/istoria-bisericii-ortodoxe-romane/

unificarea bisericească din cele două state românești independente[2]. Astfel iau naștere în anul 1359 Mitropolia Ungrovlahiei, iar în anul 1401 Mitropolia Moldovei, ambele aflate sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol.[3] Biserica din Țara Românească si Moldova trebuie privită ca o Biserica de stat, oficială.

În veacurile XIV-XIX, Biserica Ortodoxă Română și-a îndeplinit rolul misionar și duhovnicesc, preocupându-se de educație, cultură și artă, de operă social-filantropică și de păstrarea identității naționale. Viața religioasă din Transilvania a păstrat mereu, prin spiritualitate, limbă și cultură, legăturile cu viața religioasă din ținuturile extracarpatice. Biserica noastră a întreținut legături de frățietate cu creștinii ortodocși alfați sub stăpânire otomană și a sprijinit mănăstiri și biserici din Țara Sfântă.[4]

Au fost înființate numeroase lăcașe de cult, aici având loc activități cultural-artistice. În incinta mănăstirilor și a centrelor eparhiale au fost scrise primele letopisețe și cronici de la noi, au lucrat tipografii, iar primii meșteri tipografi au făcut parte din cler. Tot în incinta mănăstirilor au luat ființă primele școli slavone si românești, care au pregătit dieci pentru cancelariile domnești sau copiști de manuscrise. Apoi au apărut primele școli medii, precum Colegiul de la Mănăstirea Sfinții Trei Ierarhi din Iași, și cele superioare, cum este Academia de la Sfântul Sava din București. Au luat ființă școli noi la toate centrele eparhiale, dar și pe lângă mănăstiri și biserici.

Revoluția din 1821, a lui Tudor Vladimirescu, a deschis o epocă nouă pentru Biserica Ortodoxă Română. La 30 martie 1830 se încheia elaborarea Regulamentelor Organice, documente considerate primele acte constituționale de pe teritoriul țării noastre. Acestea au pus bazele unei noi organizări interne în Moldova și Tara Românească, după încheierea regimului fanariot. Regulamentele sporeau autoritatea statului asupra Bisericii Ortodoxe și reduceau rolul clerului în probemele civile. Se consideră că aceste documente au grabit unirea Moldovei cu Valahia, prin crearea, în cele două țări, de instituții politice aproape identice și prin garantarea cetățeniei comune pentru locuitorii lor.[5]

Unificarea bisericească s-a realizat după unirea Principatelor Române din anul 1859, printr-un decret al domnitorului Alexandru Ioan Cuza, din data de 3 decembrie 1864, prin care a fost declarată autocefalia sau independența Bisericii Ortodoxe Române și constituirea unui Sinod general al aceste Biserici. În același scop, la 11 ianuarie 1865, s-a acordat

[2] https://www.rador.ro/2025/02/04/documentar-100-de-ani-de-la-infiintarea-patriarhiei-ortodoxe-romane/

[3] https://patriarhia.ro/istoria-bisericii-ortodoxe-romane/

[4] *Ibidem.*

[5] Oţetea, Andrei, Geneza Regulamentului Organic, în „Studii şi articole de istorie”, II, 1957.

mitropolitului Nifon al Ungrovlahiei titlul de ”mitropolit primat” al Bisericii Ortodoxe Române.[6]

În timpul domnitorului Alexandru Ioan Cuza s-au luat o serie de măsuri care au dus la schimbări profunde în viața bisericească. Astfel, în anul 1863 a avut loc preluarea de către Statul Român a averilor mănăstirești. Statul și-a asumat și acoperirea cheltuielilor de întreținere a școlilor și a așezămintelor medicale și sociale ale Bisericii. Principiul asumării cheltuielilor aferente activității de cult a fost aplicat deficitar, și astfel s-a produs o degradare masivă a patrimoniului eclesiastic, însoțită de reducerea numărului de preoți și monahi, ca urmare a privațiunilor la care aceştia au fost supuși.[7]

Constituția intrată în vigoare în 1866 prevedea, la articolul 21, ca principiu al viitoarei organizări bisericesti ”neatârnarea ierarhică a Bisericii Române de orice chiriachie streină și conducere sinodală”[8]

În anul 1872 a fost adoptată Legea organică prin care s-a constituit Sfântul Sinod, cea mai înaltă autoritate în Biserica Ortodoxă Română, iar după proclamarea independenței de stat (9 mai 1877) și a Regatului României (1881), Patriarhia Ecumenică a acordat autocefalia Bisericii Ortodoxe Române, la data de 25 aprilie 1885.**[9]**

Actul Unirii Transilvaniei, Basarabiei și Bucovinei cu România în 1918, prin care s-a creat statul român unitar modern, a dus și la o serie de prefaceri în viața Bisericii. După 1918, statul a preluat – mai cu seamă în Transilvania - multe din atribuțiile care reveneau până atunci Bisericii (de pildă, în domeniul învățământului), rolul ei limitându-se de acum înainte mai mult la probleme spirituale.

În contextul revenirii în 1918 la patria mama a provinciilor Basarabia, Bucovina si Transilvania și a faptului că acestea aduseseră cu ele și propria organizare bisericească, au început să se formuleze cereri, de către oamenii bisericii, dar și de către mireni, referitoare la o organizare unitară a Bisericii Ortodoxe Române, iar în paralel se punea în discuție și întemeierea Patriarhiei Române.[10]

Unirea nu era doar o necesitate administrativă, ci și o expresie a unității spirituale care exista între credincioșii din toate provinciile românești. „În vederea întăririi unificării noastre bisericești, dar și pentru creșterea

[6] https://patriarhia.ro/istoria-bisericii-ortodoxe-romane/
[7] ibidem
[8] https://www.rador.ro/2025/02/04/documentar-100-de-ani-de-la-infiintarea-patriarhiei-ortodoxe-romane/
[9] https://patriarhia.ro/istoria-bisericii-ortodoxe-romane/
[10] https://www.rador.ro/2025/02/04/documentar-100-de-ani-de-la-infiintarea-patriarhiei-ortodoxe-romane/

prestigiului Bisericii Ortodoxe Române în toată lumea creștină, s-a pus și problema ridicării ei la demnitatea de patriarhie”[11]

Au urmat Congresul preoţesc de la Sibiu, (6-8 martie 1919) şi Consfătuirea bisericească de la Sinaia (12-15 iunie 1919), unde s-a stabilit ca, la baza viitoarei organizări a Bisericii, să stea Statutul şagunian, instituit de Mitropolitul Andrei Șaguna la sfârșutul anului 1868, şi s-a continuat discutarea ideii de la Sibiu, ca Biserica noastră să fie încoronată cu treapta de Patriarhie. La congresul de la Sibiu, problema înfiinţării Patriarhiei a fost ridicată de către Preotul Gh. Ciuhandu (1875-1947), consilier eparhial la Arad, preşedintele Asociaţiei Clerului „Andrei Şaguna”, din Transilvania, Acesta propunea mai multe măsuri în vederea unificării bisericeşti și arăta că trebuie concretizată prin unificarea Bisericii Ortodoxe Române, şi sub raport canonic, prin primaţia din Bucureşti, ca centru de unitate canonică a Bisericii tuturor românilor ortodocşi, ori păstrându-se şi pe mai departe demnitatea primaţială a Mitropolitului de Bucureşti, ori creându-se, conform, tradiţiilor şi practicilor Orientului Ortodox, demnitatea patriarhală, la care să fie ridicat scaunul mitropolitan primaţial, de Bucureşti „. La 13/26 decembrie 1919, toţi mitropoliţii, episcopii eparhioţi şi arhiereii vicari din ţară s-au întrunit în şedinţă comună a Sfântului Sinod al Bisericii Autocefale Române. În sesiunea sinodală de atunci s-a hotărât ca Statutul șagunian să stea la baza noii legi de organizare a Bisericii Ortodoxe Române.[12]

Ierarhii din provinciile unite cu Țara Mamă au intrat în componența Sfântului Sinod, iar la 18/31 decembrie 1919, în scaunul de mitropolit primat a fost ales transilvăneanul Miron Cristea, până atunci episcop de Caransebeș, unul din susținătorii fervenți ai Marii Uniri.

La 18 septembrie 1920 s-a întrunit la București o Constituantă bisercească, formată din membrii Sfântului Sinod și mitropoliul primat Miron, pentru a întocmi un proiect de Statut de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe Române. La ședința din 21 noiembrie 1920, delegații Arhiepiscopiei Basarabiei au prezentat un Proiect de organizare superioara a Bisericii Autocefale Române în care se arăta că Patriarhul, în calitatea sa de cârmuitor suprem, să fie ales de către Consiliul general bisericesc pe toată viața. În ședința din 25 mai 1921, reprezentanții din Basarabia au solicitat din nou să se hotărască cât mai urgent înființarea Patriarhiei Române, deziderat al întregii preoțimi.[13]

---

[11] Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1982

[12] https://www.rador.ro/2025/02/04/documentar-100-de-ani-de-la-infiintarea-patriarhiei-ortodoxe-romane/

[13] https://www.rador.ro/2025/02/04/documentar-100-de-ani-de-la-infiintarea-patriarhiei-ortodoxe-romane/

În plus, în art. 22 al Constituţiei aprobate de în martie 1923 erau înscrise atât autocefalia, cât şi autonomia Bisericii Ortodoxe Române. Era momentul în care Biserica Ortodoxă Română număra peste 14 milioane de credincioşi, cu 5 mitropolii şi 18 eparhii, fiind cea mai numeroasă Biserică Ortodoxă, după cea rusă. Se impunea, deci, ca Biserica Ortodoxă, socotită de Constituţia din 1923 ca „dominantă" şi ca Biserică „oficială" a Statului, să fie ridicată la suprema treaptă în Biserica Ortodoxă. Mai mult, Biserica Ortodoxă Română avea acum două Facultăţi de Teologie, cinci academii teologice, numeroase Seminarii, în care studiau nu numai tineri ortodocşi români, ci şi tineri de peste hotare. Teologii români deveneau şi ei tot mai cunoscuţi în toată lumea creştină, atât prin lucrările lor, cât şi prin participarea lor la diferite întruniri teologice internaţionale.[14]

Totodată, în 1925 era proiectat un sinod panortodox, la Ierusalim, în vederea aniversării a 1600 de ani de la primul Sinod ecumenic. S-a cerut stăruitor în presa românească a vremii ca Biserica Ortodoxă Română să ia parte la acel proiectat sinod, ca Patriarhie.

La finalul anului 1924 înfiinţarea Patriarhiei Române a ajuns pe ordinea de zi a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Propunerea Mitropolitului Pimen al Moldovei a fost ca „Mitropolia Ungrovlahiei (sau a Ţării Româneşti), cu scaunul mitropolitan din Bucureşti, să fie ridicată la rangul de Patriarhie; iar Mitropolitul Ungrovlahiei ca Primat al României, care de drept e şi Preşedinte al Sfântului nostru Sinod, să poarte titlul de: Patriarh al Bisericii Ortodoxe Naţionale Române". Această propunere a fost semnată, pe lângă Mitropolitul Moldovei, şi de Mitropolitul Nectarie al Bucovinei, Arhiepiscopul Gurie al Basarabiei, Episcopul Lucian al Romanului, Episcopul Nicolae al Clujului, Episcopul Roman al Oradiei şi Episcopul Ilarie de la Constanţa.[15]

Ca motive pentru ridicarea Bisericii Ortodoxe naţionale la patriarhat" ei aduceau vechimea creştinismului românesc, originea lui apostolică, „statornicia în credinţa ortodoxă" a neamului nostru, „apărarea, în unele cazuri, a lumii creştine, nu numai din Orient, dar şi din Occident", plus „ajutoarele, de orice fel, pe care, veacuri în şir, poporul român le-a dat cu multă largheţă unora din Bisericile Ortodoxe din Orientul creştin, aflate în lipsă şi în suferinţă, de multe ori salvându-le chiar de la pieire". Propunerea a fost făcută în sesiunea de lucru a Sfântului Sinod din 4 decembrie 1924. Ea a fost discutată la 4 februarie 1925, când s-au reluat lucrările Sfântului Sinod. Apoi Sfântul Sinod a hotărât înfiinţarea demnităţii de PATRIARHIE pentru „Biserica Ortodoxă Autocefală Română" şi ridicarea „Arhiepiscopului şi

[14] Ibidem

[15] https://www.rador.ro/2025/02/04/documentar-100-de-ani-de-la-infiintarea-patriarhiei-ortodoxe-romane/

Mitropolitului Ungro-Vlahiei, în calitatea sa de Primat al României, la rangul de PATRIARH al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române". Mitropolitul primat Miron Cristea devenea primul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.[16]

Astfel, la 4 februarie 1925, la propunerea mitropolitului Pimen Georgescu al Moldovei Sfântul Sinod a hotărât ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rangul de Patriarhie, precum și ridicarea mitropolitului primat la treapta de patriarh, propunere votată în unanimitate. În aceeași ședință, episcopul Vartolomeu Stănescu al Râmnicului-Noului Severin (1921-1938) a dat citire Actului de Înființare a Patriarhatului românesc și hotărârea a fost comunicată guvernului spre legiferare. După adoptarea proiectului de lege de către corpurile legislative (12 și 17 febr. 1925), legea a fost promulgată de către regele Ferdinand I la 23 februarie 1925, fiind publicată în Monitorul Oficial din 25 februarie 1925.[17]

Patriarhia Ecumenică, reprezentată de patriarhul Vasile al III-lea (1925-1929), a considerat „binevenită şi îndreptăţită […] ridicarea Bisericii surori din România la vrednicia patriarhală" și a transmis tomosul pentru recunoaşterea Patriarhiei la 30 iulie 1925. Învestirea și întronizarea primului patriarh, Miron Cristea, la 1 noiembrie 1925, a consfințit înființarea Patriarhiei Române.[18]

La 6 mai 1925 au fost promulgate Legea și Statutul de organizare a Bisericii Ortodoxe Române, cu aplicarea principiilor Statutului Organic Șaguna, iar la 1 noiembrie 1925 a avut loc investitura și întronizarea primului patriarh, Miron Cristea (1925-1939).[19]

Recunoașterea Patriarhiei Române de către celelale Biserici Ortodoxe autocefale a întărit prestigiul Bisericii Ortodoxe Române. Patriarhia Română, care nu e nu doar o instituție administrativă, ci si un simbol al unității naționale, spirituale și culturale. Prin eforturile sale, Biserica Ortodoxă Română a sprijinit Ortodoxia balcanică și orientală, contribuind la salvarea multor așezăminte bisericești și la păstrarea credinței ortodoxe în vremuri dificile.

Cu prilejul Centenarului Patriarhiei Române, Sfântul Sinod a hotărât proclamarea oficială a unor sfinți duhovnici și mărturisitori ortodocși români din timpul regimului comunist. Acești sfinți au fost canonizați pentru

[16] https://www.rador.ro/2025/02/04/documentar-100-de-ani-de-la-infiintarea-patriarhiei-ortodoxe-romane/

[17] https://doxologia.ro/patriarhia-romana-100-de-ani-de-slujire-vietii-bisericii-unitatii-poporului-roman

[18] „Tomosul Sfintei Patriarhii Ecumenice, nr. 1579", în: Arhim. T. Simedrea, *Patriarhia Românească. Acte și documente*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1926, p. 133.

[19] https://doxologia.ro/patriarhia-romana-100-de-ani-de-slujire-vietii-bisericii-unitatii-poporului-roman

modul lor de a-și păstra credința și demnitatea creștină în fața opresiunii. Biserica îi cinstește pentru că au rezistat cu demnitate persecuțiilor și au mărturisit adevărul lui Hristos, chiar și în condiții de tortură și moarte, oferind astfel exemplu viu de trăire creștină autentică.[20]

Bibliografie

- *https://patriarhia.ro/istoria-bisericii-ortodoxe-romane/*
- *https://www.rador.ro/2025/02/04/documentar-100-de-ani-de-la-infiintarea-patriarhiei-ortodoxe-romane/*
- *https://doxologia.ro/patriarhia-romana-100-de-ani-de-slujire-vietii-bisericii-unitatii-poporului-roman*
- *Oţetea, Andrei, Geneza Regulamentului Organic, în „Studii şi articole de istorie", II, 1957.*
- *„Tomosul Sfintei Patriarhii Ecumenice, nr. 1579", în: Arhim. T. Simedrea, Patriarhia Românească. Acte și documente, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1926.*

[20] *Ibidem.*

INTERVIU

INTERVIU CU PĂRINTELE PAROH CLAUDIU MIHAI DIN SANREMO - ITALIA

Prof. TIBERIU BUHNĂ

Atunci când auzim menționat numele orașului și al stațiunii italiene Sanremo (orașul Sfântului Romulus), desigur ne gândim în primul rând la binecunoscutul festival anual de muzică italiană găzduit de pitoreasca așezare de pe riviera italiană.

Mai puțin ne este dat să ne gândim la vreo prezență românească pe aceste meleaguri, și mai ales la vreuna care să fi marcat în mod pozitiv întreaga comunitate. Nu ne-am fi putut gândi că la Sanremo se găsește o biserică din secolul XIX, ctitorită de prințesa Elisabeta Mavrocordat și așezată sub patronajul Sfântului Ierarh Nicolae. Prințesa Elisabeta Mavrocordat, una dintre primele românce stabilite în Sanremo, s-a convertit la catolicism, devenind sora Blanche și stareță carmelitană. Ea a ctitorit o biserică în Sanremo sub ocrotirea Sfântului Nicolae, cu arhitectură ce sugera originea română. După mutarea și închiderea mănăstirii, biserica a fost desacralizată pentru a deveni casă de căsătorii, stârnind proteste din partea Curiei Romane. Providențial, comunitatea ortodoxă română a solicitat biserica, redându-i scopul liturgic inițial. Românii au restaurat biserica pe cheltuiala proprie, descoperind astfel ctitoria prințesei Mavrocordat și hramul Sfântului Nicolae. După doi ani, în 2010, catapeteasma bisericii a fost sfințită de episcopul ortodox român al Italiei, în prezența autorităților locale și catolice.

R: Există în viețile sfinților momente decisive care îi fac să renunțe la obiceiurile lor anterioare și să-L urmeze necondiționat pe Dumnezeu.

În cazul Sfântului Antonie cel Mare, momentul decisiv a fost ascultarea fragmentului evanghelic: „Dacă voiești să fii desăvârșit, du-te, vinde averea ta și dă-o săracilor, și vei avea comoară în cer; apoi vino și urmează-Mi" (Matei 19, 21). Acest îndemn l-a determinat să renunțe la averea sa și să se retragă în pustie.

Pentru Fericitul Augustin, un moment de cotitură a fost citirea unui pasaj din Epistola către Romani (13, 13-14): „să ne purtăm cuviincios, ca

ziua: nu în ospețe și în beții, nu în desfrânări și în fapte de rușine, nu în ceartă și în pizmă; ci îmbrăcați-vă în Domnul Iisus Hristos, și grija de trup să nu o faceți spre pofte”.

Dumneavoastră ați trăit un astfel de moment care v-a determinat să-L urmați pe Hristos?

Părintele: Sosirea mea în Italia a schimbat cu siguranță planurile pe care le aveam încă de la începutul vieții mele, în special în ceea ce privește biserica. Am avut tot timpul o idee de fidelitate față de țara mea, de neamul din care mă trag, și am căutat mereu să rămân în România, în ciuda multor invitații în străinătate.

Începuturile mele în biserică au un loc aparte în școala gimnazială. După Revoluție, am înțeles că există și altceva decât ceea ce se preda la școală. De la niște colegi am auzit povestindu-se despre Adam și Eva, despre creație și despre Dumnezeu - sigur, mai multe evenimente biblice care se povesteau la un nivel foarte pueril. Pe acestea le-am aprofundat la bunica unui coleg. Acolo am văzut pentru prima oară o candelă aprinsă și am auzit de post, de spovedanie și de împărtășanie, lucruri care pentru mine erau total necunoscute.

Curiozitatea m-a împins să explorez această parte a cunoașterii până când, într-o zi, un coleg a afirmat că, atunci când va fi mare, dorește să facă Teologie. Acest cuvânt, Teologie, m-a marcat. N-am înțeles ce înseamnă la început. După aceea, profesorul care era de față l-a întrebat: "Și cum vrei, vrei să fii preot?" Și el a zis: "Da, vreau să fiu preot, e visul meu de mic." Respectivul părinte este preot astăzi.

Din acest moment, curiozitatea m-a împins să intru în biserică, unde m-a dus bunica. A venit ocazional, însă, întâmplător – nu era un obicei al bunicii mele din partea tatălui, care era ortodoxă. M-a dus în Duminica Floriilor la biserică, unde am murit de oboseală. Nu-mi găseam locul, era aglomerație, am obosit foarte tare și nu mi-a plăcut.

Din acel moment a urmat o pauză destul de lungă până când am fost invitat de către același coleg, care astăzi este părinte în biserică, la un moment dat, pentru că el deja făcea pregătiri cu părintele. Și cam din acel moment începe viața mea în biserică. Din acel moment, n-am mai lipsit niciodată.

R: Cum ați ajuns preot în Italia?

Părintele: Așa cum spuneam, fidelitatea mea m-a împiedicat de fiecare dată să plec din România. Slujind la Biserica Studenților din cadrul Universității de Științe Agronomice și Medicină Veterinară din București, am experimentat foarte multe călătorii în străinătate, care mi-au întărit convingerea că eu nu voi pleca. Mai ales prospețimea slujirii într-un campus studențesc, unde dinamismul vieții și cu siguranță această spontaneitate de care trebuie să dispui, mă țineau tot timpul proaspăt.

Aveam foarte multe proiecte cu studenții: pelerinaje, cateheze, slujbe foarte frumoase, spovedanii și vedeam efectiv cum prezența noastră în acel campus schimba viețile atâtor tineri, care au devenit cu siguranță familiști exemplari și fac cinste bisericii.

Venirea în Italia s-a datorat unei experiențe neplăcute, pe fondul unei situații de sănătate a unuia dintre copii. Doctorii ne-au pus în vedere că trebuia să luăm o măsură urgent, ceea ce s-a și întâmplat. În anul 2008, am ajuns chiar la malul mării Ligurice, la Sanremo, unde am întemeiat, cu binecuvântarea Preasfințitului Siluan, această parohie. Suntem foarte bucuroși, pentru că este o zonă destul de dificilă atât ca spațiu geografic, dar mai ales ca specific misionar. Oamenii de aici sunt foarte aspri, caractere foarte refractare; nu reușim să stabilim un contact, o conexiune foarte liberă. De aceea, specificul nostru misionar este soluția. Cu ajutorul lui Dumnezeu s-au făcut pași importanți, dar uite, după 17 ani, eu consider că suntem încă la începuturi.

R: În Sanremo mai există o comunitate ortodoxă importantă - cea rusă. Biserica a fost construită la începutul secolului al XX-lea, între 1912 și 1913, pentru a servi comunitatea rusă care frecventa stațiunea Sanremo. Aveți tangențe cu ei?

Părintele: Raporturile noastre cu Biserica Ortodoxă Rusă sunt, din păcate, foarte tangențiale și ne vedem extrem de rar. Cu aproximativ cinci ani în urmă, probabil chiar înainte de pandemie, am primit un comunicat din partea lor prin care ne informau că își vor reduce la maximum raporturile cu orice alt cult creștin.

Înainte de acest moment, trebuie să menționez că participam mereu la întâlnirile pe care le organizau, întrucât ei făceau parte dintr-o Patriarhie Ecumenică ce favoriza întâlnirile intercreștine, să zicem, confesionale. Din păcate, raportul prolific de altădată s-a întrerupt odată ce au trecut la Biserica Rusă și au primit aceste interdicții de ordin canonic.

Biserica Rusă de aici a jucat un rol foarte important; este emblema orașului Sanremo, deoarece Maria Alexandrovna, Țarina Rusiei, venea foarte des aici. Era reședința de iarnă a familiei imperiale, o reședință frecventată de o prezență numeroasă de nobili. După Revoluția din 1918, rușii albi - cum erau numiți non-comuniștii, în principal nobilii - și-au găsit refugiul în această zonă a Rivierei, atât la Sanremo, cât și în zona Menton-Nisa. Bisericile Ruse au devenit foarte emblematice, pentru că în această zonă au avut un aport aristocratic foarte important: au construit străzi, edificii, parcuri și au plantat arbori ornamentali care dăinuie până în ziua de astăzi.

Din păcate, cum ziceam, raporturile noastre sunt acum doar la nivel personal. Ne salutăm cu părintele și nimic mai mult, ne transmitem urări de sărbători, dar, din păcate, rămânem la atât.

R: Vă rog să ne spuneți cum colaborați cu Biserica Catolică.

Părintele: Biserica Catolică, fiind majoritară în aceste ținuturi, este tratată cu mare seriozitate, iar raporturile noastre sunt destul de intense. Se observă faptul că la fiecare întâlnire importantă suntem chemați să fim prezenți. De asemenea, și noi îi invităm, cunoscând sigur mulți prelați.

Partea cea mai interesantă, pe care aș sublinia-o, o reprezintă raporturile cu instituțiile pedagogice catolice. Acestea sunt foarte interesante, deoarece mulți studenți seminariști, dar nu numai, vin la biserica noastră de marile sărbători. Observă cu atenție, iar o parte dintre ei au devenit astăzi preoți cu care ne înțelegem foarte bine, oameni care țin seama mult și de locul nostru, dar mai ales noi, ca persoane, avem un raport foarte frumos.

Suntem chemați periodic să susținem cursuri - fie de un an, fie de jumătate de an - despre ortodoxie, în diferite secțiuni ale școlilor de teologie. Suntem invitați la conferințe și la manifestări importante, unde cuvântul nostru este apreciat. La fel, cu creștinii, avem un raport bun, și să ne ajute Dumnezeu să fim din ce în ce mai cunoscuți și din ce în ce mai apreciați, pentru că valorile noastre sunt importante.

R: Italia, fiind inima Imperiului Roman, a fost un loc unde mulți creștini au suferit persecuții și au devenit martiri. Sfinți precum Sfântul Laurențiu, Sfânta Agnesa, Sfântul Sebastian și mulți alții sunt veneraţi atât de ortodocşi, cât şi de catolici. Ce ne puteți spune despre sfinții locali pe care i-ați descoperit în zona dumneavoastră.

Părintele: Capitolul sfinților locali este un capitol favorit pentru noi, deoarece am avut marea bucurie să descoperim mulțimi de sfinți ortodocși din primul mileniu creștin. Acești sfinți au constituit aici punctul de plecare al diferitelor comunități din viața creștină.

Zona noastră se numea înainte Matuția, sau "Zâna Zorilor Albe", cum o numesc ei. Zorile sunt foarte speciale aici. Această zonă a fost numită de romani Matuția deoarece în fiecare zi Golful Sanremo are altă culoare, altă textură, alte nuanțe. Este un tablou care se schimbă constant, un fel de caleidoscop, și suntem impresionați de acest loc, la fel ca și cei de dinaintea noastră.

Schimbul zeităților a dispărut odată cu venirea misionarilor, precum: Sfântul Siro (Sfântul Sir de Genova), Sfântul Romulus, de unde s-a născut orașul Sanremo, Sfântul Ampelie la Bordighera, Sfântul Benedict de Albenga, care s-a născut la Arma di Taggia și mulți alții.

Acești sfinți au constituit punctul de plecare al comunităților creștine. Noi îi invocăm la sfintele rugăciuni și la sfintele Liturghii, facem fanale în cinstea lor, iar ei ne ajută și ne binecuvintează. Sfintele lor moaște sunt întâlnite aici, la nivel local, și mergem periodic cu creștinii pentru a le aduce cinstirea cuvenită.

R: Ca preot român în Italia trebuie să aveți grijă atât de viața duhovnicească a enoriașilor, dar și de conservarea sau promovarea valorilor culturale românești. Cum puneți în practică această misiune, alături de implicarea filantropică?

Părintele: Misiunea noastră pe acest teren, care se concretizează prin activitățile misionare specifice oricărei parohii din zonă. În plus, putem menționa bucuria de a avea un așezământ misionar numit „Maica Domnului Povățuitoarea".

Acest așezământ este destinat atât comunității, cât și categoriilor aflate în suferință, precum familiile, mamele și copiii. Este un loc în care avem la dispoziție 300 m² la interior, unde se desfășoară tot felul de activități: loc de joacă pentru copii, cabinet didactic, sală de muzică cu trei tipuri de piane și alte instrumente cu corzi, un alt loc de joacă foarte mare la interior, zone exterioare de joacă, bibliotecă, sală de activități pentru cei mici, trapeză, bucătărie, un oficiu de primire oaspeți, un birou și ateliere.

În spațiile exterioare, încercăm acum să implementăm un nou proiect numit „Îmbrățișătorul". Acesta este un mic parc cu animăluțe, unde copiii pot veni să îmbrățișeze animalele și să primească astfel o stare de bucurie și liniște în comuniune cu natura.

Sigur, avem multe icoane ale Maicii Domnului în locuri speciale, unde oamenii se pot așeza, se pot ruga și se pot liniști. Putem spune că este un loc de restaurare sufletească.

R: După atâția de misiune în afara României, ce sfaturi i-ați da unui preot care și-ar dori să slujească în străinătate?

Părintele: Sfaturile pe care le pot da unui preot care vine în străinătate sunt, în primul rând, să fie determinat în a face misiune. Slujirea în străinătate, în comunitățile mici, implică o "pescuire" activă, ca pe vremea Apostolilor. Trebuie să "vânezi cu undița credinței" suflete, în special în cele mai grele perioade ale vieții lor, când au nevoie de suport atât spiritual, cât și material.

Biserica noastră, aș putea zice, nu este o biserică de parohie tradițională, cum ar fi în România. Este mai mult o biserică a enoriașilor care, trecând prin momente foarte grele, au dobândit pace, tămăduire și așezare sufletească și trupească. Suntem o obște care, din oameni bolnavi, am devenit mai puțin bolnavi, ne-am tămăduit pe diferite "secvențe" ale vieții. Suntem foarte legați unii de alții din această pricină.

Misiunea noastră se extinde cu siguranță în mai multe sectoare. Avem un raport strâns cu Caritas, care este asociația principală de voluntariat și asociația de ordin social a Bisericii Catolice, precum și cu multe alte comunități. Desfășurăm proiecte periodice și avem raporturi bune cu spitalul, cu penitenciarul și cu alte instituții.

R: Cel mai dificil moment din misiunea dumneavoastră?

Părintele: Cu siguranță, începutul a constituit unul dintre cele mai șocante evenimente din viața noastră. Obișnuit în România cu tipologia de a fi preot - deși eu eram preot misionar - m-a șocat faptul că suntem abandonați aici. Nu există niciun fel de suport care să te ajute să mergi mai departe. Deci, ori reușești, ori cazi. Și, cum Domnul a lucrat, iată că în cazul nostru, suntem aici, Dumnezeu ne-a ajutat.

Însă, momentele dificile continuă până în ziua de astăzi, pentru că sunt impresionat de multe cazuri și situații extrem de complexe. Din punct de vedere economic, avem o stabilitate foarte, foarte mică. În obștea noastră sunt doar oameni care muncesc ca badante (femeile) sau în construcții (bărbații), neavând societăți mai mari unde oamenii își permit să ne ajute. Fiecare lună este o tragedie când iei facturile, când ai de plătit lucrări sau muncitori.

În plus, ne-am asumat acest așezământ, care presupune un "salt mortal". Așa cum spunea Preasfințitul Siluan: "Dacă vrei să intri în arenă, trebuie să lupți". Și acest lucru se adeverește de la început și până în ziua de astăzi; într-adevăr, este o luptă continuă. Harul lui Dumnezeu se face și mai prezent în astfel de situații. De cele mai multe ori, nu ai alte resurse, nu ai alte puncte de sprijin decât credința.

R: Ca duhovnic, păstoriți o comunitate ce poartă în suflet un gol permanent, dorul de acasă. Cum se reflectă această stare în viața sufletească a enoriașilor din Sanremo?

Părintele: Dorul de "acasă" este o stare permanentă, deși am mers cât de des am putut. La un moment dat, nici acasă nu mai aveam energia să mă duc, te epuizezi. Și atunci, inventezi "acasă" din sufletul tău și din zona în care trăiești.

Așezământul "Maica Domnului Povățuitoarea" este o replică a țării tale, a spiritualității tale. Tot ce e mai bun transpunem în aceste locuri. Când am plecat, după multe tentative din partea terților de a ne chema la slujire în străinătate – și refuzate, bineînțeles – iată că a venit și momentul în care am plecat la Sanremo. Unul dintre băieții mei m-a întrebat: "Tata, dar de ce plecăm din România? Dar ce e atât de important să lăsăm țara?" Și atunci am zis: "Mergem să facem o mică Românie în străinătate."Or, așezământul acesta este o mică Românie pentru noi toți.

R: Părinte, suntem în 2025. Creştinismul a trecut prin veacuri, milenii de frământări şi transformări. Credința în Dumnezeu a înflorit în unii sau a pălit în alții. V-ați definit o concepție despre om şi legătura sa cu Dumnezeu, raportându-vă la experiențele umanității în încercarea de a-şi găsi sensul existențial?

Părintele: Adevărul în raporturile vieţuirii noastre este întotdeauna o întrebare constantă, şi nimeni nu poate afla un răspuns imediat, un răspuns fix, pentru că suntem de atâtea feluri. Dar ceea ce aş putea spune este că omul, căutând, se pune pe o cale.

Această cale, asemenea drumului spre Emaus, ne pune în faţa unor frământări, angoase sau întrebări. Însă, întotdeauna, tainic, Domnul este cu noi. Şi unul dintre marile răspunsuri este Sfânta Împărtăşanie. Este Pâinea în care se ascunde Hristos, Care ne-a zis: „Eu sunt cu voi în toate zilele, până la sfârşitul veacurilor."

Atunci, ar trebui să îţi resetezi vieţuirea, activându-ţi această funcţie de transformare a nutrimentului spiritual în suport de viaţă pe toate planurile sale: fizic, mental, psihologic, adânc şi, sigur, subconştient şi aşa mai departe. Deci, este o invitaţie la îndumnezeire! Tot ceea ce este odinioară trup este invitat să devină un trup duhovnicesc.

Ne rugăm ca Domnul Dumnezeu să ne ridice, ca prin orice trăim să reuşim să transfigurăm această materie primită în dar de la Dumnezeu. Acest lucru ni-l pune El şi trebuie doar să frământăm, ca Pâinea Vieţii să fie Hristos în noi, dar şi noi în lume.

ABSOLVIRE

CUVINTE ÎNSOȚITOARE LA ABSOLVIREA PROMOȚIEI 2021-2025

Preot lect. univ. dr. MARIUS FLORESCU

În curgerea ireversibilă a timpului, omului nu-i rămâne decât să constate mereu și mereu că timpul trece repede și că orice clipă care a trecut, a trecut pentru totdeauna. Amintindu-l pe filosoful Emil Cioran, acesta spunea undeva în *Căderea în timp*: „Zadarnic încerc să mă agăț de clipe. Clipele fug de mine". Remarca ne aduce aminte de un cuvânt mai de demult al Sfântului Apostol Pavel care zice: „Răscumpărați vremea căci zilele rele sunt" (Efeseni 5, 16).

În „zgomotul" produs de trecerea rapidă a timpului și a vieții, omului duhovnicesc i se recomandă să se oprească pentru o clipă, să se liniștească și să mediteze la sensul vieții sale, la realizările și nerealizările de până atunci și să își chivernisească bine și cu discernământ cealaltă vreme a vieții.

Ne aflăm într-un astfel de moment, în care, dincolo de caracterul său festiv, răzbate necesitatea de a medita la progresul nostru academic și duhovnicesc.

Acum patru ani, ÎPS Părinte Mitropolit Ioan ne punea la suflet, exact în acest loc aplecarea spre paginile *Ceaslovului*, în completarea studiilor teologice ale bobocilor studenți din anul I, înțelegând prin aceasta încă odată că nu se poate face Teologie fără cunoșterea sau experimentarea lui Dumnezeu prin rugăciune.

Aplecarea spre rugăciune a fost, cred, insipirată de toate experiențele didactice și de cult – practice ale actualilor absolvenți.

Cursul festiv de astăzi este inspirat dintr-un cuvânt al Mântuitorului care zice: „Nu voi M-ați ales pe Mine, ci Eu v-am ales pe voi" (Ioan 15, 16).

Chiar dacă poate nu odată ați simțit „inutilitatea" studierii Teologiei sau poate chiar continuarea ei, să fiți convinși că ați fost chemați la aceasta de însuși Domnul Hristos. Răspunzând pozitiv acestei chemări, nu numai că ați arătat ascultare și temere de glasul lui Dumnezeu, dar v-ați și „înrolat" într-o misiune nobilă și sfântă, care de acum înainte va deveni un imperativ.

Se aseamănă acest fapt cu perioada de instrucție a unui militar, pentru care adevărata chemare sau luptă se arată abia după aceea.

Dumneavoastră tocmai încheiați perioada de instrucție. Urmează intrarea efectivă - mai cu seamă după depunerea jurământului - în lupta duhovnicească. Sunteți chemați să fiți „lumină a lumii" și „sare a pământului" (Matei 5, 13-14), „martori și mărturisitori ai Învierii", „fii ai zilei și ai luminii" (I Tesaloniceni 5, 5), împlinind astfel misiunea la care ați fost chemați și de la care sperăm că nu veți abate, indiferent pe ce treaptă a slujirii vă veți afla în Biserica lui Hristos.

Așadar, calea o cunoașteți, armele potrivite le aveți. Rămâne să vă mai întrarmați cu curaj și determinare, pentru a intra în câmpul de bătălie care vă stă înainte. Spre deosebire de femeia lui Lot și de soldatul roman din iezerul Sevastiei, care s-au uitat înapoi, dumneavoastră trebuie să aveți mereu ochii inimii ațintiți spre Domnul Iisus Hristos (cf. Evrei 12, 2), Care dă tuturor celor ce biruiesc „cununa nemuritoare a dreptei răsplătiri".

Am putea reda ca o paralelă, legătura dintre războiul lumesc și lupta cea duhovnicească pentru propovăduirea Evangheliei:

- în război avem un dușman văzut, pe când aici avem unul nevăzut, pe care rugăciunea domnească îl numește „cel viclean" (Matei 6, 13);
- în război avem spadă, coif, armură, pe când aici avem Sfintele Taine și harul Sfântului Duh împărtășit prin ele: „Sfântul Duh este Cel ce pe toate cele neputincioase le vindecă și pe cele ce lipsă le împlinește";
- comandanții armatei civile sunt aici clerul Bisericii și duhovnicul fiecăruia în parte;
- lupta cea bună nu constă în cucerirea de popoare și teritorii, ci în biruința Crucii în lumea secularizată.

Câmpul misionar din lumea de azi este mai larg decât este câmpul de bătălie al soldaților și luptătorilor de orice fel. Aceia se rezumă la un teritoriu bine delimitat, pe când misionarul creștin se raportează la toată lumea. Nu există comunitate creștină unde să nu fie nevoie de o reafirmare a credinței, de o implicare activă în diferitele componente ale vieții Bisericii de azi și de viitor.

De aceea, personal și comunitar trebuie să contribuim la biruința binelui, adevărului și frumosului, ca daruri veșnice primite de la Cel de Sus și să pregătim instaurarea Împărăției lui Dumnezeu, care va fi la sfârșitul veacurilor.

La final, un cuvânt rostit de Domnul Iisus Hristos într-un moment de mare intensitate duhovnicească și care este și pentru fiecare student absolvent în parte: „Îndrăzniți, Eu am biruit lumea"! (Ioan 16, 33).

*

MIHAI-LUCIAN COȘNETE

Hristos a Înviat!

”Ce carte, Doamne, şi ce învăţăminte minunate în ea! Ce scriere înţeleaptă este Sfânta Scriptură, ce minunăţie şi câtă putere îi poate dărui ea omului. Parcă ar fi un adevărat monument închinat omului şi firii omeneşti ce sălăşluieşte în univers, pe care sunt incrustate şi prezentate în detaliu şi pentru totdeauna toate cele petrecute de la creaţia Lui pe pământ. Şi câte alte taine dezlegate şi deschise înţelegerii noastre.”

Feodor M. Dostoievski

Astăzi, cu inimile pline de recunoștință și emoție, ne aflăm la ceas de încununare a celor patru ani de studiu, formare și căutare duhovnicească, în cadrul binecuvântatei noastre Facultăți de Teologie Ortodoxă.

Pentru unii, poate părea sfârșitul unui drum. Pentru noi, însă, este începutul unei misiuni. Ani la rând am fost călăuziți de luminători ai credinței și ai științei teologice - părinții noștri profesori - care ne-au purtat cu răbdare, exigență și dragoste prin înțelesurile adânci ale Scripturii, ale Dogmaticii, ale istoriei Bisericii și ale slujirii liturgice.

Un gând de recunoștință deosebit se cuvine tutorelui nostru de an, Părintelui Profesor Marius Florescu, care ne-a fost, în acești patru ani, nu doar îndrumător academic, ci și sprijin moral și părinte duhovnicesc. Ne-a întâmpinat cu răbdare, cuvânt bun și sfat înțelept la fiecare pas, încurajându-ne să păşim cu demnitate și conștiință în formarea noastră teologică. Vă mulțumim, Părinte Profesor, pentru implicarea statornică, pentru blândețea cu care ne-ați ghidat și pentru încrederea acordată nouă!

Vă mulțumim, preacucernici părinți profesori, pentru că ne-ați fost nu doar dascăli, ci și modele de viețuire în Hristos. Ne-ați învățat nu doar să cunoaștem, ci mai ales să trăim și să mărturisim credința ortodoxă.

Dragi colegi, am împărțit împreună bucurii, examene, sesiuni, rugăciuni comune, drumeții și nopți de frământare. Ne-am format nu doar ca teologi, ci ca prieteni, frați, o comunitate unită de același ideal - slujirea lui Dumnezeu și a aproapelui. Când ne vom răspândi fiecare pe drumul nostru, să nu uităm nici chipurile, nici vorbele, nici râvna cu care am păşit împreună în acest drum sfânt.

Astăzi, încheiem un capitol. Dar vocația noastră nu se oprește aici. Chemarea pe care am primit-o - fie spre preoție, învățământ, misiune socială sau orice altă lucrare - este una care ne obligă la responsabilitate, la sfințenie a vieții și la sinceritate în slujire.

Să mergem înainte cu încredere, cu rugăciune și cu nădejde, purtând în inimă cuvântul Mântuitorului: *„Nu voi M-aţi ales pe Mine, ci Eu v-am ales pe voi şi v-am rânduit să mergeţi şi roadă să aduceţi."* (Ioan 15,16)

Închei cu recunoștință față de Dumnezeu, care ne-a fost sprijin și lumină în toți acești ani. Fie ca El să ne însoțească și de acum înainte, iar noi să-I rămânem slujitori credincioși.

Slavă lui Dumnezeu pentru toate! Amin!!

*

BENIAMIN A. DOCTOR

„Lupta cea bună m-am luptat, călătoria am săvârșit, credința am păzit” (II Tim. 4, 7). Aceste cuvinte ale Sfântului Apostol Pavel rezonează astăzi cu o putere deosebită în inimile noastre. Astăzi, cu emoție și profund respect, mă aflu înaintea dumneavoastră pentru a primi, în numele generației noastre – a studenților anului III, cheia simbolică a Facultății de Teologie Ortodoxă. Este un gest plin de semnificație, care marchează nu doar o predare de ștafetă, ci și o asumare a unei responsabilități.

Dragi colegi ai anului IV, pentru voi, acest moment reprezintă încununarea unei perioade de trudă, jertfă și formare. Ați încheiat o etapă esențială din viața voastră – o călătorie a cunoașterii și a credinței. Prin tot ceea ce ați trăit aici, ați lăsat în urmă un model, un exemplu pe care și noi, cei mai tineri, îl privim cu admirație și cu dorința de a-l urma.

Primirea acestei chei simbolice este pentru noi o chemare la responsabilitate. Nu este doar o onoare, ci o promisiune: aceea că vom continua cu seriozitate, cu credință și cu dragoste lucrarea începută înaintea noastră. Ne angajăm să păstrăm valorile învățate, să ne formăm cu aceeași râvnă și să devenim, la rândul nostru, vrednici fii ai Bisericii și slujitori ai adevărului.

Dragi colegi, ne despărțim acum de un cadru care ne-a fost casă, dar purtăm cu noi amintirile, prieteniile, nopțile de studiu, rugăciunile împărtășite și visele ce ne-au însoțit. Fiecare dintre noi pășește acum spre slujiri și responsabilități diferite, dar toți mergem cu aceeași nădejde: că vom păstra ceea ce am primit și vom rodi pentru Biserică și pentru lume.

În încheiere, revin la cuvintele Apostolului Pavel: „credința am păzit”. Să păstrăm această credință curată și lucrătoare în toată viața noastră. Să fim mărturisitori ai adevărului, lumină în întuneric și punți de legătură între oameni și Dumnezeu.

În numele colegilor mei, vă dorim drum binecuvântat, slujiri rodnice și statornicie în credință.

PREZENTĂRI DE CARTE

COMORI DIN BIBLIOTECA NOASTRĂ

RĂZVAN POPA
Master anul I

Eugen Drăgoi, *Îndrumarul duhovnicului*, Editura Partener, Galați, 2006

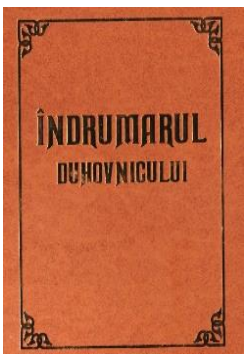

În tratatul său despre preoție, Sf. Ioan Gură de Aur spunea: *"Cu bolile sufletești ale oamenilor, lucrurile nu stau așa. Mai întâi nu le poți vedea ușor (...). Ce doctorie să dea bolii, când nu știe felul ei, iar de cele mai multe ori nici nu poate bănui dacă e bolnav? Iar dacă ajunge să cunoască boala, atunci greutatea este și mai mare, că preotul nu are atâta putere pentru vindecarea oamenilor (...). Și aici trebuie să lege, să oprească de la mâncare, să ardă, să taie. Dar nu stă în puterea preotului ca bolnavul să primească leacurile, ci în puterea celui bolnav. (...) Că nu ni s-a dat de legile noastre atâta libertate pentru împiedicarea celor ce păcătuiesc. Dar chiar dacă ni s-ar fi dat această putere, tot n-am putea-o întrebuința, deoarece Dumnezeu nu încununează pe cei ce se depărtează cu sila de rău, ci pe cei care se depărtează de bunăvoie. De aceea este nevoie de multă dibăcie ca bolnavii, de bunăvoie, să fie convinși să se supună îngrijirilor preoților; și nu numai atât, ci chiar să le mulțumească pentru îngrijire. Dar dacă bolnavul se zbate când e legat - că e stăpân pe voința lui -, atunci își înrăutățește mai mult boala; dacă nu primește sfaturile, care-s tăioase ca sabia, prin disprețul aruncat acestor sfaturi, bolnavul adaugă altă rană lângă vechea rană, și încercarea preotului de a vindeca boala ajunge pricina unei boli mai grele. Nimeni nu poate fi vindecat cu sila și împotriva voii lui."*[1].

Biserica este spital duhovnicesc, doctorii sunt preoții, iar esența vindecării este cuprinsă în Taina Spovedaniei. "*Sfinții Părinți și întreaga Tradiție a Bisericii, textele slujbelor și textele liturgice vorbesc în termeni medicali despre această Taină, despre efectele ei, ca și despre rolul*

[1] Sf. Ioan Gură de Aur, *Tratatul despre preoție*, Ed. Sophia, București, 2004, pp. 57-58.

preotului"[2], ne spune Jean-Claude Larchet în cartea *Terapeutica bolilor spirituale".*

Dar cum trebuie să fie calitățile preotului în acest rol de *doctor spiritual*, cum să găsească acesta soluțiile terapeutice adaptate fiecărui om în parte, *"operând pe de o parte cu experiența de două milenii a Bisericii, condensată în prescripțiile canonice al căror volum este imposibil de memorat, dar care conțin epitimii variate pentru cele mai multe dintre păcatele ce le poate săvârşi un om, iar pe de altă parte încercând o adaptare - de la caz la caz - a prevederilor canonice la condițiile și realitățile vieții sociale curente pentru a câștiga la mântuire pe omul modern"*[3]*?*. În acest context, lucrarea părintelui Eugeni Drăgoi, *Îndrumarul duhovnicului*, apărută de mai bine de 18 ani este de un real folos pentru preotul duhovnic, atât cel aflat la început de drum, cât și pe cel cu mulți ani de preoție.

I. Structura cărții

Cartea este poate fi împărțită în două secțiuni mari, de dimensiuni apropiate ca număr de pagini, care sunt precedate de o scurtă introducere ce abordează *calea împărătească* dintre iconomie și acrivie, și sunt completate de un mic dicționar de termeni, pericope evanghelice la mărturisire și un breviar canonic.

Prima dintre cele două mari secțiuni, cuprinde atât *Învățătura pentru Spovedanie,* cât și *Slujba Spovedaniei* preluate integral din Molitfelnic. Slujba este completată cu o serie extrem de detaliată de întrebări ajutătoare, grupate în 4 categorii (generale pentru adulți, pentru bărbați, pentru femei și pentru copii), fiecare întrebare fiind însoțită epitimiile prescrise de canoanele Bisericii, indicate pe scurt. Astfel că lucrarea este de mare folos, oferind preotului duhovnic la îndemână atât rânduiala Slujbei Spovedaniei, cât și posibilele epitimii.

Iar cea de-a doua secțiune a cărții, deși intitulată *Anexe* cuprinde o serie de învățături canonice, ale Sf. Părinți, dar și studii recente ale preoților români.

Vom trata în cele ce urmează partea de introducere și apoi secțiunea *Anexe*, întrucât partea ce ține textul din Moltifelnic, nu necesită o tratare suplimentară în contextul acestui studiu.

II. Partea introductivă - iconomie și acrivie

Preotului duhovnic, al cărui portret este schițat printr-un citat al Sf. Vasile cel Mare din *Cuvântul ascetic (I)*, este nevoit să penduleze mereu între

[2] Jean-Claude Larchet, *Terapeutica bolilor spirituale*, trad. de Marinela Bojin, Ed. Sophia, București, 2006, p. 262.
[3] pr. Eugen Drăgoi, *Îndrumarul duhovnicului*, Ed. Partner, Galați, 2006, p. 5.

acrivie și iconomie în aplicarea canoanelor, dar are, în același timp, datoria de a-i primi pe toți la spovedanie, indiferent de gravitatea sau multitudinea păcatelor. Mai presus de toate, însă ceea ce dă măsura duhovnicească între iconomie și acrivie este *dragostea*, față de Dumnezeu și față de toți oamenii, întrucât scopul ultim este *mântuirea* credincioșilor. Duhovnicul trebuie să observe comportamentul omului, să constate dacă starea sufletească a acestuia este de adevărată pocăință, adică dorință de întoarcere de la păcat către Dumnezeu, și astfel să decidă timpul de pocăință pentru fiecare.

De precizat, existența celor două extreme: rigorismul canonic excesiv, tipic mediului monahal, și iconomia canonică excesivă frecvent întâlnită în rândul preoților de mir. Însă calea Bisericii este *cea de mijloc,* aplicată cu mult discernământ.

În scaunul Spovedaniei, puterea duhovnicului este uriașă, dar aceasta implică și responsabilitate pe măsură față de sufletul credinciosului. Duhovnicul a primit de la Biserică libertatea de analiză și judecată, dar și reperele necesare pentru se feri de excese sau erori.

I se atrage atenția duhovnicului și asupra cărților de folos, întrucât există și lucrări de tip *îndreptar de spovedanie* care sunt eronate. Așadar canoanele Bisericii rămân referința de bază, care trebuie utilizate cu dragoste pastorală față de credincioși.

III. Secțiunea *Anexe*

IV.1. Canonul 102 Trulan

Canonul 102 Trulan, făcând referință expres la Sf. Vasile cel Mare, învață că duhovnicul este dator să cunoască atât felul greșelii, cât și starea sufletească a celui ce a păcătuit, și astfel, ca un medic iscusit să dea leacul potrivit fiecăruia, întrucât scopul final este mântuirea omului.

IV.2. Canonul 4 (îndrumare pentru duhovnici)

Acest canon sau prescripție a Sf. Ioan Gură de Aur pune, de asemeni, accentul pe cercetarea stării sufletești a celui ce a păcătuit și a acorda *tratamentul* potrivit stării fiecăruia. Un canon prea aspru poate duce la deznădajduirea celor mai sensibili; tot așa, un canon prea ușor nu arată celor mândri sau celor deprinși cu păcatul gravitatea păcatului. În ambele cazuri, aceștia își pot pierde mântuirea.

IV.3. Sf. Vasile cel Mare, *Regulile Mari*

Duhovnicul trebuie să deteste păcatul și să se poarte cu blândețe și dragoste față de cel ce a greșit, pentru îndreptarea acestuia. Sau, în cuvintele Sf. Vasile, *”la fiecare caz de păcat să se ridice împotriva păcatului, iar prin*

asprimea certării să-şi arate căldura sufletului"[4]. Iar pentru îndreptarea celor ce au greșit, să vindece boala folosind, asemenea unui medic, tratamentul potrivit aplicat împotriva patimilor, de exemplu: bârfirea se vindecă prin practicarea tăcerii, somnul și lenea, prin privegheri și rugăciuni, îmbuibarea prin post și așa mai departe.

IV.4. Învățătura de credință creștină ortodoxă

Sunt extrase aici elementele esențiale ale Tainei Spovedaniei: primitorul, săvârșitorul, condiția mărturisirii. Astfel:

- Spovedania este Taina prin care creștinul primește de la Dumnezeu, prin dezlegarea dată de duhovnic, iertarea păcatelor mărturisite preotului duhovnic, cu sinceră părere de rău și dorință puternică de îndreptare.
- Condițiile iertării păcatelor: adânca părere de rău pentru cele săvârșite, mărturisirea lor duhovnicului și hotărârea de a nu mai greși, credința în Hristos și nădejdea milostivirii Sale.
- Dezlegarea este *"iertarea desăvârşită a păcatelor şi reaşezarea celui ce se pocăieşte sub puterea harului"*[5], iar această putere este dată Apostolilor și apoi, prin succesiune, preoților și episcopilor, de către Mântuitorul Însuși.
- Preotul deține această putere în virtutea harului hirotoniei în treapta de preot, dar dreptul de a pune în lucrare această putere îl are prin hirotesia întru duhovnic.
- Toți creștinii trebuie să se spovedească. În special, celor bolnavi le este recomandată Spovedania și Împărtășirea. Nu există termene definite pentru Spovedanie, ci fiecare să meargă la duhovnicul său ori de câte ori simte nevoia. Totuși, Biserica recomandă Spovedania cel puțin în cele 4 perioade de post din cursul anului.
- Spovedania trebuie să fie: completă, sinceră, secretă, cu umilință și zdrobire de inimă. Locul săvârșirii tainei este în biserică, excepție făcându-se doar pentru cei care nu se pot deplasa.
- Etape: pregătirea în prealabil a credinciosului, rugăciunea preotului înainte de Spovedanie, mărturisirea păcatelor, rugăciunea de dezlegare a păcatelor și rânduirea epitimiei sau canonului, dacă este cazul.

IV.5. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*

Textul extras tratează două teme: epitimiile și dezlegarea păcatelor.

- **Epitimiile**: în ascultarea mărturisirii, preotul este judecător, cântărind corect toate aspectele, iar în acordarea eptimiilor, el este medic,

[4] pr. Eugen Drăgoi, *Îndrumarul...*, p. 105.
[5] pr. Eugen Drăgoi, *Îndrumarul...*, p. 106.

vindecând patimile/slăbiciunile aflate. În ambele ipostaze, trebuie să primeze dragostea pentru credincios. Rolul epitimiilor este de vindecare, nu de pedeapsă. Pr. Stăniloae este pe aceeași cale înțeleaptă a Sf. Părinți, adică de a nu aplica rigoarea canonului, ci spiritul său, adică a acorda epitimia potrivită fiecărui om și fiecărei situații în parte. Biserica nu cunoaște păcate neiertabile, dar pentru această iertare este nevoie de pocăință, adică părăsirea păcatului, părerea sinceră de rău și îndreptarea, dublate de credință adevărată și nădejde puternică în Dumnezeu; de precizat, că prin *păcatele împotriva Duhului Sfânt (Mt 12, 31-32) care nu se iartă,* se înțelege învârtoșarea celor care nu vor să se căiască de păcatele lor. Deși se poate acorda dezlegarea păcatelor, oprirea la primirea Sf. Euharistii poate fi făcută o vreme, până ce starea sufletească a credinciosului este cea potrivită (căință sinceră, dorință de îndreptare etc.). Părintele precizează și starea actuală a bisericii, când credincioșii se împărtășesc rar, cea ce face a această oprire de la Împărtășire să nu mai aibă efectul dorit. Dar, ceea ce primează este tămăduirea sufletească. Un lucru extrem de important este și acela ca duhovnicul să fie el însuși model de viață creștină în acord cu epitimiile date (să postească, să facă milostenie, nevoință și asceză).

- **Dezlegarea păcatelor**: la finalul Spovedaniei, preotul citește rugăciunea de dezlegare, dar dezlegarea propriu-zisă o dă însuși Hristos, prin prezența și harul Său. Aici părintele Stăniloae punctează foarte frumos că Duhul Sfânt însuși lucrează în această Taină prin trupul și veșmântul preotului, iar Hristos însuși este prezent întrucât cei doi, preot și credincios, sunt adunați împreună în rugăciune, în numele lui Hristos - ”*unde sunt adunați doi sau trei în numele Domnului, acolo sunt și Eu cu ei”* (Mt 18, 19-20).

IV.6. Pr. prof. dr. Ene Branişte, *Liturgica specială*

Spovedania este Taina prin care credinciosul dobândește iertarea păcatelor săvârșite după Botez și împăcarea cu Dumnezeu și cu Biserica, întrucât păcatul/patima slăbește sau rupe această legătură. Există patru momente principale: **1)** părerea de rău pentru păcatele săvârșite, **2)** mărturisirea acestora duhovnicului, **3)** împlinirea canonului de pocăință (sau epitimia), **4)** dezlegarea sau iertarea păcatelor pe care o dă Sfântul Duh prin duhovnic. Săvârșitorul tainei este episcopul sau preotul (investit prin hirotesie), primitorul Tainei este credinciosul care vine în fața duhovnicului; nu există date fixe pentru Spovedanie, dar există recomandarea de a se folosi de perioada postului întrucât este un moment propice căinței, iar locul este biserica, excepție făcând cei care nu se pot deplasa. Cartea de cult folosită este *Molitfelnicul*. Textul descrie apoi rânduiala Spovedaniei, evidențiind trei faze:

a) rugăciunile premergătoare, făcute de preot, urmată de **b)** mărturisirea propriu-zisă a păcatelor (benevolă, completă, sinceră și obiectivă, cu umilință și zdrobire de inimă), și apoi **c)** de rugăciunea de dezlegare, otpustul și acordarea epitimiei. Pentru partea de mărturisire propriu-zisă, *Moltifelnicul* include o listă de posibile întrebări, ca ghid pentru preot; pr. Branișteș reliefează totuși necesitatea actualizării acestei liste ținând cont și de specificul zilelor noastre. De precizat, în funcție de gravitatea păcatelor sau a stării credinciosului, duhovnicul poate amâna dezlegarea păcatelor. Secretul Spovadeniei, unul din atributele esențiale ale Tainei, este obligația atât a preotului cât și a credinciosului, existând canoane special definite pentru această abatere. Extrasul de text, se încheie cu o serie de considerații pastorale care pun accentul pe calea *împărătească* între acrivie și iconomie, punând accentul pe prudența și dreapta judecată a duhovnicului, al cărui scop final este mântuirea sufletului credinciosului. De asemeni, Spovedania este *"cel mai la îndemână și cel mai eficace mijloc de pastorație individuală"*[6].

IV.7. Arhid. prof. dr. Ioan N. Floca, *Drept canonic ortodox*

Fragmentul este un excurs de elemente canonice cu privire la Spovedanie, o reiterare dar și completare a fragmentului anterior al pr. Branișteș. De remarcat, afirmația că prin nici o altă Taină, preotul nu este atât de *"precis în poziția și în funcția de părinte al întregii familii pe care o reprezintă, obștea sau parohia"*[7]. Vrednicia sau nevrednicia preotului se văd cel mai bine în modul cum înțelege și cum pune în lucrarea Taina Spovedaniei. Nu vom trece în revistă elementele pe care le găsim și în celelalte fragmente. Un prim aspect menționat este cel legat de condiția *maturității* (duhovnicești) care se cere preotului și astfel, pr. Floca referindu-se la pragul de 30 de ani explică necesitatea timpului dintre hirotonie și hirotesie pentru preoți; pentru episcopi nu este necesar acest timp, întrucât există această limită ca prag pentru hirotonia întru episcop. S-a evidențiat și practica primelor veacuri creștine a mărturisirii publice a păcatelor, dar și prezența unor duhovnici specializați pentru situații deosebite, cu păcate grele. Epitimiile au întotdeauna caracter terapeutic și nu juridic și așa au fost înțelese mereu în Ortodoxie, iar importanța acesti Taine și a epitimiilor a determinat Biserica să instituie canoane ca repere esențiale în vindecarea efectelor patimilor și păcatelor. Principiul de bază este tămăduirea credinciosului și acesta, împreună cu starea sufletească a credinciosului, este esențial în alegerea epitimiilor. Epitimiile au aceeași putere, atât la episcop, cât și la preot, întrucât ambii au aceeași putere de a lega și dezlega; episcopul, în principiu, nu poate să intervină să modifice eptimiile date de alt duhovnic (preot sau episcop). Deși puterea de a *lega și dezlega* este

[6] pr. Eugen Drăgoi, *Îndrumarul...*, p. 127.
[7] pr. Eugen Drăgoi, *Îndrumarul...*, p. 128.

aceeași la preot și episcop, treptat lucrurile s-au separat cu privire la problema excomunicării, a anatemelor și a reprimirii în rândul Bisericii, care au trecut treptat întâi ca putere doar a episcopului, ajungând în final în mâna sinoadelor, pentru a se evita posibile abuzuri. Cu privire la *dezlegările obștești*, se evidențiază caracterul de rugăciune pentru iertarea păcatelor, ele neavând caracterul de dezlegare al păcatelor din cadrul Tainei Spovedaniei. Autorul descrie și practica apuseană a *indulgențelor*. Efectele canonice ale actelor Tainei Spovedaniei sunt: efecte ale dezlegării (redobândirea *virtuală* de membru al Bisericii și reprimirea prin Sf. Împărtășanie) și ale legării (fie oprirea până la un timp de la Sf. Euharistie, fie excluderea sau excomunicarea din Biserică).

IV.8. Pr. prof. Petre Vintilescu, *Spovedania și duhovnicia* - Schema diminuării canonisirii (după Molitfelnic)

În textul redat, pr. Vintilescu arată câteva principii și repere utile în reducerea epitimiilor. Sunt evidente diferențele de abordare, de rigoare în aplicarea timpilor de oprire la Sf. Euharistie, care sunt explicabile atât în contextul vieții specific fiecărei zone sau moment de timp, cât și în personalitatea și rigoarea Sf. Părinți. O *îndulcire* a tratamentului apare abia în timpul patriarhului Ioan Postitorul (582-595), care a redus timpul de oprire de la Împărtășire în funcție de împlinirea unor epitimii cu puternic caracter ascetic (post, ajunare, înfrânare, metanii); el justifica acest lucru spunând că textul canoanelor nu prevăd acte de pocăință în timpul îndepărtării; totuși existau prevăzute niște etape ale reprimirii (*trepte ale penitenței*). Deși criticată, metoda sa s-a general treptat în Biserica Ortodoxă. In final ceea ce contează este starea sufletească a creștinului și dragostea duhovnicului și păstorirea sa pentru mântuirea credincioșilor. Principiul reducerii canonului, nu se referă atât la gravitatea păcatelor, cât la gradul de pocăință, și se atrage atenția asupra necesității vigilenței duhovnicului în mărturisirile ulterioare.

Pentru păcatele neprevăzute în canoane, se poate proceda fie prin analogie, fie prin o judecată sănătoasă și de bun-simț, fie prin amânarea pronunțării în vederea consultării episcopului sau duhovnicului preotului sau alți duhovnici mai pricepuți.

IV.9. Arhim. Ioanichie Bălan, *Convorbiri duhovnicești*, I - (Răspunsurile părintelui arhim. Cleopa Ilie)

Fragmentul reproduce un dialog, de tipul întrebare-răspuns, cu părintele Ilie Cleopa despre păcate și pocăință. Aflăm că păcatele se spală prin baia Botezului și apoi prin cea *a lacrimilor*, adică pocăința; aceastea nu se dezleagă, dacă nu-s mărturisite și nu este împlinit canonul. Păcatele care nu se iartă, adică cele *împotriva Duhului Sfânt*, sunt *"îndărătnicia omului de a nu se*

pocăi"[8]. Părintele Cleope trece în revistă și condițiile canonice ale Tainei Spovedaniei (începe de la 7 ani, este sinceră, completă, benevolă, cu umilință). Dacă duhovnicul vede pocăința sinceră a celui ce se mărturisește, împarte canonul în trei: prima parte o pune pe seama milei lui Dumnezeu, întrucât nu există om fără de păcat, a doua parte o ia duhovnicul asupra sa, ca unul care are putere *a lega și dezlega*, și a treia parte o dă celui ce a păcătuit. Spovedania se face în biserică, iar preotul trebuie să primească pe oricine, cu dragoste și blândețe. Credincioșii sunt datori să-și mărturisească toate păcatele, să nu schimbe duhovnicul (decât în caz de absolută necesitate) și să-și împlinească epitimia primită. A se evita Spovedania falsă și căutarea celui mai iertător duhovnic. Păcatele nemărturisite nu se iartă, la fel și cele mărturisite (tare sau în gând) în public - ele trebuie mărturisite preotului, în mod individual. Regăsim cele 4 etape ale Spovedaniei: părerea de rău pentru săvârșirea păcatului, mărturisirea păcatelor în fața duhovnicului, împlinirea canonului primit, și, în final, dezlegarea dată de preot. Celui ce nu se pocăiește sau nu părăsește păcatul, nu i se dă dezlegare.

Pentru pr. Cleopa, cel mai important canon astăzi, când credința slăbește, este "*părăsirea păcatelor spovedite și lupta cu ele până la moarte"*[9]. Canoanele Bisericii sunt mereu *"dreptare de mântuire și călăuzitoare ale sufletelor"*[10]. Preotul, este suveran în *"scaunul de spovedanie"*[11], dar, în același timp, trebuie *"să țină măsura adevărului, adică să țină calea de mijloc între dragoste și asprime, între acrivie (..) și pogorământ"*[12]. Duhovnicul să caute să nu iscodească peste măsură păcatele, pentru a nu se sminti. Spovedania, care poate fi făcută oricând, dezleagă păcatele, iar Sf. Euharistie îl îndumnezeiește pe om. Celora care au murit spovediți, dar mai aveau de implinit canonul, li se vor ierta păcatele prin jertfa Sf. Liturghii.

IV.10. Protos. Ioanichie Bălan, *Convorbiri duhovnicești,* II- (Răspunsurile părintelui arhim. Cleopa Ilie)

Textul continuă dialogul cu părintele Cleopa pe tema mărturisirii. Creștinii să se spovedească în cele patru posturi și ori de câte ori simt nevoia, iar Sf. Împărtășire tot în post. Preotul trebuie să fie foarte atent când și cui se dau Sf. Taine. Creștinul se mântuiește, indiferent dacă-i monah sau mirean, având sau înfăptuind toate aceste trei lucruri: *"credință dreapă în Dumnezeu, fapte bune și smerenie"*[13], pentru că cine le împlinește *"se roagă cu folos, se*

[8] pr. Eugen Drăgoi, *Îndrumarul...*, p. 146.
[9] pr. Eugen Drăgoi, *Îndrumarul...*, p. 149.
[10] pr. Eugen Drăgoi, *Îndrumarul...*, p. 149.
[11] pr. Eugen Drăgoi, *Îndrumarul...*, p. 155.
[12] pr. Eugen Drăgoi, *Îndrumarul...*, p. 156.
[13] pr. Eugen Drăgoi, *Îndrumarul...*, p. 158.

spovedește cu lacrimi și se împărtășește cu vrednicie"[14]. La Spovedanie, preotul să-i primească pe creștini cu toată dragostea, să fie cu milă și blândețe, dar și cu dreptate și asprime, căutând mântuirea sufletelor, iar păcatele să nu se dezlege fără canon, pentru că altfel, preotul își ia asupra lui păcatele. În scaunul de Spovedanie, duhovnicul îl reprezintă pe Hristos pe scaunul de judecată, el primește mărturisirea și dezleagă păcatele în numele Lui, prin harul Duhului Sfânt. Mântuirea credincioșilor depinde de Taina Spovedaniei; preotul trebuie să facă tot ce-i stă în putere pentru mântuirea credincioșilor, întrucât propria mântuire este strâns legată de mântuirea celor primiți spre păstorire.

IV.11. Protos. Ioanichie Bălan, *Convorbiri duhovnicești*, II - (Răspunsurile părintelui arhim. Teofil Pârâian)

Îndrăgitul părinte Teofil Pârâian ne oferă cele cinci principii de viață, sau program duhovnicesc: **1)** frecventarea bisericii, **2)** rugăciunile de dimineață și seară, **3)** citirea zilnic a două capitole din Noul Testament, **4)** rugăciunea inimii și **5)** postul. Pentru fiecare din ele dă sfaturi concrete de aplicare în viața fiecăruia, punând mereu în balanță atât starea sufletească a creștinului, cât și contextul în care se găsește (de exemplu, postul pentru cine are o muncă grea diferă de cel cu mai puțin efort). Părintele face deosebire între patimi, ca deprinderi păcătoase, și păcate, ca fapte rele, izolate, greșeli, insuficiențe și pe fiecare le tratează pe măsura celor ce le-au făcut (starea sufletească, contextul, intenția, pregătirea intelectuală, credința etc.). Cele mai frecvente păcate sunt cele în care este implicată plăcerea sau comoditatea (chiar dezinteresul) în implinirea voii lui Dumnezeu și de aici derivă toate celelalte. La Spovedanie, creștinul trebuie să fie hotărât să lupte împotriva păcatului, să socotească păcatele ca fapte de rușine, și astfel se va mărturisi și îndrepta, altfel Spovedania va fi o simplă înșiruire de greșeli.

IV.12. Arhim. Benedict Ghius, *Condițiile comuniunii euharistice*

Fragmentul reprodus tratează în ce condiții se poate împărtăși creștinul în Biserica Ortodoxă Română – este vorba despre dezlegarea preotului, postul euharistic și frecvența împărtășirii. Reiese dubla preocupare a Bisericii: asigurarea permanentă tuturor membrilor ei a comuniunii cu Hristos, Pâinea Vieții, și grija permanentă ca cei care primesc Pâinea Vieții să nu se împărtășească cu nevrednicie.

Dezlegarea duhovnicului. În Biserica Ortodoxă Română, nimeni nu se poate împărtăși fără să fi mers, în prealabil, la preotul duhovnic și să primească dezlegarea expresă, pentru aceasta, de fiecare dată. Această *lege* comportă totuși nuanțe, încât, pentru mireni se aplică întocmai, dar pentru

[14] pr. Eugen Drăgoi, *Îndrumarul...*, p. 159.

clerici oferă o gamă mai largă de precizări practice. De exemplu, preotului nu i se cere mărturisirea înaintea Sf. Liturghii, cu excepția unui *păcat de moarte,* dar chiar și așa, dacă nu se poate spovedi atunci, i se oferă o alternativă. Dar, în alte Biserici Ortodoxe, credincioșii pot să se împărtășească, oricând, fără să se spovedească de fiecare dată, cu excepția motivelor de conștiință. În același timp, Apusul creștin se plânge că, deși tinerii se împărtășesc frecvent, aceștia se feresc de Spovedanie. Deci, autorul evidențiază două situații în Biserica noastră: două tratamente diferite pentru cler și pentru credincioși.

Cu privire la Spovedania publică și cea individuală, se reliefează câteva aspecte: **1)**Sf. Scriptură precizează păcate care sunt incompatibile cu primirea Sf. Euharistii și acestea trebuie mărturisite la duhovnic, **2)**Spovedania publică este admisă de Tradiție doar în situații izolate și contexte bine definite, **3)**indiferent de numărul creștinilor ce vin la Spovedanie, aceasta rămâne cu caracter individual, **4)**procedeul harismatic al unui sfânt nu acreditează practica Spovedaniei în masă. Arhim. Benedict ridică deci problema posibilității instaurarării unui regim de *egalitate frățească* între cler și mireni cu privire la Împărtășire. Dar, totuși implicarea și asentimentul duhovnicului rămân necesare, pentru ambele categorii.

Postul euharistic. Un alt principiu fundamental la noi este că nimeni nu se poate împărtăși fără a respecta un post alimentar (ce include și înfrânarea conjugală pentru cei căsătoriți) – și aici se citează textul relevant din *Liturghier* (dacă cineva vrea să se împărtășească în afara celor 4 posturi, să postească 7zile sau numai 3 sau măcar 1 zi). Regula înfrânării conjugale este valabilă atât pentru mireni cât și pentru cler, dar postul alimentar nu mai este cerut slujitorilor ce se împărtășesc, ci apare doar ca o *datorie de mare sobrietate alimentară*[15] în seara dinaintea Sf. Liturghii. Dar există o îndatorire comună ambelor categorii, și anume aceea de a citi în prealabil măcar a rugăciunilor Împărtășaniei. Acest post este deci un act de sacrificiu, de deschidere pentru a primit harul Duhului: **a)** în Ortodoxie, Euharistia este *hrană* în măsura în care este *și răsplată* a unui efort de creștere duhovinceasc spre Hristos, **b)** încrederea statornică a Bisericii în cuvintele Domnului nostru Iisus Hristos despre *post, milostenie și rugăciune,* **c)** toate acestea sunt expresii a conștiinței Bisericii că *în Hristos totul trebuie transfigurat*.

Frecvența Împărtășirii. Starea de fapt arată, că deși creștinul se poate împărtăși oricând în timpul anului, majoritatea credincioșilor se împărătășesc în timpul celor patru posturi, obicei înrădăcinat de mult, pornind de la a patra poruncă bisericească[16]. Prin contrast, frecvența împărtășirii clerului este aceeași cu frecvența săvârșirii Sf. Liturghii. Dar, se constată deja, în rândul

[15] pr. Eugen Drăgoi, *Îndrumarul...*, p. 173.

[16] „Să ne spovedim și să ne cuminecăm în fiecare din cele patru posturi mari de peste an sau, dacă în fiecare post nu putem, cel puțin o dată pe an, în Postul Paștilor“.

credincioșilor practicanți dorința unor mireni de a se împărtăși și în afara celor patru posturi. De menționat, că studierea scrierilor patristice arată că un mirean, dacă nu are oprire de la duhovnicul său, se poate împărtăși ori de câte ori se săvârșește Sf. Liturghie, mai ales că tradiția recomandă să nu se *săvârşească nici o Liturghie fără un număr de credincioşi care să se cuminece*. Autorul constată, deja și o schimbare a mentalității duhovnicilor care poate duce la deschiderea unor noi perspective pentru împărtășirea frecventă. Practic, *"astăzi, nu-i vorba numai de a asigura primirea cu vrednicie a Sfintelor Taine, ci totodată, de a asigura o întreagă participare creștină la umanizarea și îndumnezeirea vieții oamenilor pe pământ și poate chiar la deschiderea unor noi perspective vieții creștine însăși."*[17]

IV. Considerații finale

Lucrarea studiată este deci un binevenit suport pentru tinerii preoți duhovnici, și nu numai. Ea oferă, într-un singur loc, atât slujba Tainei Spovedaniei însoțită de toate povețele din *Moltifelnic*, cât și o listă foarte bogată de sfaturi și referințe canonice pentru epitimiile ce se pot da pentru diverse păcate, fiind excepțional completată cu o serie de texte ce clarifică modul de acordare a acestei Taine, de mare folos preotului duhovnic. Din toate aceste texte, reies, pe de o parte, îndatoririle duhovnicului de a primi pe fiecare credincios la Taina Spovedaniei, cu dragoste și bunătate, de a fi judecător și medic priceput, urmărind mântuirea sufletelor credincioșilor păstoriți, iar pe de altă parte, îndatoririle creștinului de a se spovedi ori de câte ori are nevoie, cu sinceritate, complet, benevol, cu umilință și cu dorința de a se vindeca. Peste tot reiese, ca un fir roșu, din primele veacuri creștine până în prezent, grija Bisericii de a face tot ce-i stă în putință pentru mântuirea sufletului, lucrând când *cu iconomie*, când *cu acrivie* pentru a împlini acest scop.

De asemeni, considerăm ca binevenită o eventuală reeditare a lucrării completată și actualizată, conform cu noile probleme pastorale ale societății de astăzi, ce includ, noi tipuri de adicții cum ar fi cele de tehnologie, de social-media.

V. Bibliografie

- Drăgoi, pr. Eugen, *Îndrumarul duhovnicului*, Ed. Partner, Galați, 2006.
- Larchet, Jean-Claude, *Terapeutica bolilor spirituale*, trad. de Marinela Bojin, Ed. Sophia, București, 2006.
- Sf. Ioan Gură de Aur, *Tratatul despre preoție*, Ed. Sophia, București, 2004.

*

[17] pr. Eugen Drăgoi, *Îndrumarul...*, p. 179.

Joel F. Williams, *Mark* (*Exegetical Guide to the Greek New Testament*), (ed.) Andreas J. Köstenberger, Robert W. Yarbrough, B&H Academic, Nashville, Tennessee, 2020, XLII + 298 p.

Ierod. FILOTHEI VÎLCU
(drd. în cadrul Şcolii de Studii Avansate a Academiei Române,
Institutul de Studii Sud-Est Europene)

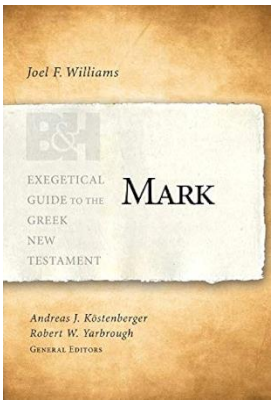

Din perspectiva unui teolog ortodox, volumul din seria *Exegetical Guide to the Greek New Testament* dedicat Evangheliei după Marcu este unul dintre cele mai reuşite ale colecţiei. Destinată celor care vor să aprofundeze textul grec al Noului Testament, noua colecţie exegetică (din care aşteptăm să apară şi ultimele volume) pune la îndemâna bibliştilor şi a eventualilor traducători un instrument util şi complex. Volumele colecţiei oferă, pe lângă toate informaţiile necesare înţelegerii textului grec, propuneri de dezvoltări omiletice pornind de la pildele evanghelice sau marile teme din *Epistole*, precum şi sugestii bibliografice pentru un studiu aprofundat.

Semnate de diferiţi profesori americani, volumele au un tipar de bază comun, dar păstrează diferenţele de abordare şi structurare specifice fiecărei cărţi a Noului Testament. Ghidul exegetic pentru Evanghelia după Marcu se numără, în ciuda caracterului preponderent tehnic al conţinutului, printre volumele cele mai agreabile ale seriei, tocmai datorită abordării personale pline de pasiune pentru textul sfânt a autorului. Se întrevăd în spatele comentariilor sale pasiunea pentru cuvântul lui Dumnezeu şi angajarea sa practică în viaţa creştină.

Scopul urmărit de autor prin exegeza întregii cărţi a lui Marcu este transformare cuvântului în viaţă, punerea lui în lucrare. Mai multe concluzii extrase din diferite paragrafe ilustrează această abordare duhovnicească: răspunsul pozitiv la chemarea lui Iisus presupune asumarea unei vieţi în care sacrificarea propriului sine va reprezenta o constantă (p. 33); a fi cu Iisus implică: a fi cu El fizic, a fi părtaş la misiunea Lui, a învăţa să gândeşti cum gândeşte El, a accepta felul Lui de a trăi, programul lui zilnic, ca pe propriul tău fel de viețuire (p. 32) şi, în plus, a fi mereu deschis surprizelor şi necunoscutului - iată doar câteva din costurile uceniciei la Învăţătorul prin excelenţă!

Spre deosebire de ceilalţi evanghelişti, Marcu pune mai bine în lumină, pe lângă conflictele lui Iisus cu autorităţile religioase iudaice, şi pe cele cu proprii Săi ucenici. Acestea din urmă se datorau incapacităţii lor de a înţelege

Persoana şi lucrarea lui Iisus. Portretizarea ucenicilor este însă mai complexă: în ciuda slăbiciunii şi a eşecului lor, e important să ne amintim că încă de la început dorul inimii lor după Dumnezeu i-a făcut să răspundă prompt şi în mod sacrificial apelului lui Iisus (p. 33).

Tâlcuirea anumitor întâmplări din activitatea de propovăduire a lui Iisus completează, uneori cu umor şi fineţe psihologică, concluzii sugerate, însă neexprimate de Marcu. Este cazul unui detaliu din episodul vindecării bolnavului cu mâna uscată în zi de sâmbătă: tăcerea tensionată a celor din sinagogă la întrebarea lui Iisus dacă se cuvine sau nu a vindeca sâmbăta. Hristos pune două alternative înaintea oponenţilor Săi: să facă bine şi să salveze viaţa cuiva, ori să facă rău şi să piardă viaţa. Tăcerea lor, urmată la scurt timp de planul de a-L pierde pe Iisus, arată ce au ales de fapt aceai, în tăcerea lor lipsită de pace (p. 56).

Evanghelia lui Marcu este împărţită în două secţiuni principale: prima are ca loc de desfăşurare a acţiunii Galileea şi împrejurimile ei (1, 1-8, 26), iar a doua se petrece în drum spre Ierusalim (8, 27-10, 52), în zona Templului din Sfânta Cetate (11, 1-13, 37), respectiv în şi împrejurul Ierusalimului (14, 1-16, 8). Un punct central pe care caută Marcu să-l sublinieze în a 2-a secţiune a Evangheliei e identitatea lui Iisus şi ce înseamnă că El este Mesia. Petru – arată J.F. Williams – l-a identificat corect pe Iisus ca Mesia, dar versetele următoare au vădit faptul că Petru şi Iisus îi înţelegeau diferit rolul (pp. 143-144).

Autorul oferă, pe lângă exegeza filologică verset cu verset şi binevenite explicaţii de ordin structural. De exemplu, Mc. 4, 1-8, 26 conţine trei scene în care Iisus merge cu corabia pe Marea Galileii: potolirea furtunii (5, 35-41), umblarea pe mare (6, 45-52) şi discuţia despre aluat (8, 14-21). Înainte de fiecare din aceste episoade, Iisus învaţă mulţimile, iar după fiecare călătorie cu corabia săvârşeşte o vindecare (p. 69).

Evanghelia lui Marcu este surprinzătoare adesea şi prin nivelul de elaborare sintactică, vizibil în original şi mustind de înţelesuri duhovniceşti. De pildă, demonizatul din Gadara (cap. 4) este descris de Marcu atât din perspectiva locuitorilor ţinutului, care îl numesc şi după vindecare δαιμονιζόμενος („cel care este demonizat/demonizatul”), cât şi din perspectiva Vindecătorului, pentru care el este de acum un om sănătos, δαιμονισθείς („cel care a fost demonizat”) (p. 90).

În drumul spre Ierusalim, Iisus o vindecă pe femeia cu scurgere de sânge, care a fost izbăvită, scrie Marcu, „de biciul” (μάστιξ) bolii. Folosind acest termen mai puţin obişnuit, subliniază comentatorul - deşi avea la îndemână alţii mai uzuali -, Marcu pregăteşte scena biciuirii lui Iisus, lăsându-i pe cititori să tragă concluzia: Cel care a izbăvit de bici a fost dat biciuirii (p. 95).

Femeia păgână a cărei fiică a fost vindecată de Iisus datorită credinţei şi smereniei ei ilustrează faptul că „harul lui Dumnezeu este prisositor din

belşug, astfel încât să vină în întâmpinarea nevoilor tuturor celor care se apropie de Iisus" (p. 127) însoţiţi de aceste virtuţi.

Scurtele, dar profundele şi percutantele meditaţii sau concluzii teologice ale autorului american care însoţesc sau încheie diferitele secţiuni ale cărţii dau savoare unei cărţi destinate unui grup relativ restrâns de cititori - în principal profesori sau cercetători biblici - şi subliniază indispensabila legătură dintre textul evanghelic, pe de o parte, şi viaţa concretă a creştinilor, pe de alta. Dovadă în acest sens stă şi conţinutul sugestiilor omiletice care încheie fiecare dintre cele 37 de capitole ale lucrării, precum şi binevenitul plan exegetic extins care încheie volumul.

*

Sfântul Grigorie cel Mare, *Omilii la Profetul Iezechiel*, traducere din limba latină de Elena Sima şi Ileana Ingrid Bauer, studiu introductiv de Ileana Ingrid Bauer, Ed. Doxologia (coll. Patristica, seria Traduceri, vol. 8), Iaşi, 2014, 583 p.

Ierod. FILOTHEI VÎLCU
(drd. în cadrul Şcolii de Studii Avansate a Academiei Române,
Institutul de Studii Sud-Est Europene)

Deşi a împlinit un deceniu de la apariţia în limba română, *Comentariul* sub formă de omilii al Sfântului Grigorie cel Mare sau Dialogul *la cartea proroculuiIezechiel* este încă insuficient cunoscut, citit şi studiat. Valoarea acestei tâlcuiri biblice este dată de perspectiva lăuntrică a autorului, de unde şi importanţa lui pentru exemplificarea unei citiri a Scripturii din perspectiva vieţii duhovniceşti, o veritabilă iniţiere în *lectio divina*, la fel de actuală şi azi ca pe vremea Sfântului Grigorie.

Traducerea din limba latină realizată de Elena Sima şi Ileana Ingrid Bauer după ediţia critică apărută în colecţia Sources Chretiénnes (vol. 328 şi 360) este precedată de un consistent studiu introductiv semnat de Ileana Ingrid Bauer. Aflăm în aceste pagini introductive că aceste omilii „reprezintă prima scriere exegetică a Sfântului Grigorie cel Mare" tradusă în limba română şi, totodată, „una dintre cele mai frumoase capodopere exegetice din literatura patristică" (p. 7). Aşa cum vom vedea în

continuare, frumuseţea textului constă tocmai în caracterul ei filocalic. După ce ne prezintă succint viaţa şi opera Sfântului (pp. 7-10), studiul introductiv ne situează în contextul socio-politic pe fondul căruia au fost rostite *Omiliile la Iezechiel* (pp. 11-15) şi punctează importanţa acestui comentariu din perspectiva hermeneuticii biblice ortodoxe (pp. 18-36)

Abordarea complexă a Sfântului Grigorie porneşte de la elucidarea, în *Omilia* 1, a feluritelor tipuri de profeţie din punct de vedere temporal. Astfel, Grigorie cel Mare arată cu exemple faptul că Duhul împărtăşeşte fiecărui proroc o cunoaştere parţială şi limitată, iar explicaţiile *in extenso* ale legăturii dintre Dumnezeu şi proroc se constituie într-o adevărată teologie a profeţiei şi, mai departe, a inspiraţiei biblice în general. O distincţie esenţială operată de Sfântul Grigorie este cea între „înţelesul literal" şi „înţelesul contemplativ". În acest sens, el arată că roţile carului (Iez.) se ridică pentru a arăta că doar minţii care caută să se ridice dincolo de sensul istoric al Scripturii aceasta îi dezvăluie înţelesurile mai înalte (*Omilia* 6, 2). Sfântul Grigorie merge mai departe, dezvoltând tot pe această linie exegetică distincţia între „viaţa activă" şi „viaţa contemplativă" (*Omilia* 3 *passim*, *Omilia* 5, 12).

O mostră de tâlcuire a unui pasaj biblic pe paliere succesive regăsim în explicarea vedeniei carului (Iez. 1), în care sunt lămurite atât cuvintele înseşi ale Scripturii (exegeză literală), cât şi principiile după care se ghidează autorul în tâlcuire (hermeneutică biblică).

Atenţia exegetului latin se îndreaptă de multe ori spre explicarea dificultăţilor din textul profetic, arătând cu limpezime pricinile pentru care imaginile descrise în prorocii se succed uneori brusc una după alta, fără o coerenţă evidentă la prima citire (*Omilia* 2, 1-2). Obscuritatea anumitor pasaje biblice e intenţionată de Dumnezeu - subliniază Sfântul Grigorie -, Care, prin ea, „antrenează simţirea, ca prin trudă să se lărgească şi prin exerciţiu să poată apuca ceea ce n-ar fi putut în trândăvie, adică printr-o citire mai degrabă pasivă, fără implicarea tuturor puterilor sufleteşti în cercetarea însoţită de rugăciune a cuvintelor Scripturii. Tocmai pasajele dificile răspândesc o mai mare dulceaţă, „cu atât mai mare cu cât ea [Scriptura] obosise sufletul printr-o mai mare trudă a căutării" (*Omilia* 6, 1).

Textul biblic devine prilej pentru Sfântul Grigorie de evidenţiere a anumitor realităţi sau probleme duhovniceşti, suprinzând cititorul prin subţirimea psihologică şi duhovnicească cu care decelează caracterul anumitor mişcări lăuntrice: „Adesea, imboldul trupului se ascunde sub vălul imboldului duhovnicesc şi chiar cugetarea se minte pe sine că ceea ce face trupeşte ar face duhovniceşte". De aceea, „greşelile care au aparenţa virtuţii" sunt mai periculoase, întrucât nu conduc la smerenia venită prin pocăinţă, ci, dimpotrivă, întăresc „întăriturile minţii, pe care Pavel vrea să le surpăm, slăbind totodată conştiinţa celui care le săvârşeşte" (*Omilia* 5, 2-3). De asemenea, împrăştierea minţii din timpul rugăciunii este ecoul „glasului

trupului" şi semnul caracterului trupesc al rugătorului: „Imaginile acelor lucruri pe care le-am făcut se învârtesc în minte şi împiedică" rugăciunea. Astfel, „ceea ce am făcut cu voie în afară îndurăm fără voie înlăuntrul nostru, încât acele vederi ale gândurilor împrăştie mintea prin imagini care prind trup, împiedicând-o să se adune în întregime numai pentru rugăciune" (*Omilia* 8, 13). Se observă cu uşurinţă ecouri ale teologiei lui Evagrie Ponticul, putând fi identificate paralele între observaţiile ascetice ale lui Grigorie cel Mare şi tratatele evagriene *Despre gânduri* şi *Despre rugăciune*. *Omiliile la Iezechiel* mustesc de teologie filocalică, atât ca teme abordate, cât şi ca perspectivă de ansamblu, identificabilă în folosirea unor expresii consacrate în scrierile ascetice de limbă greacă: „tăcerea minţii" (*Omilia* 8, 18), „simţurile minţi" şi „glasul din interiorul minţii" (*Omilia* 8, 12), „lumina necreată" (*Omilia* 7, 17), vederea „slavei lui Dumnezeu" (*Omilia* 8, 30-32) etc.

Uimirea pe care o produce Scriptura asupra tâlcuitorului este consemnată în mai multe rânduri care dezvăluie câte ceva din intensitatea relaţiei exegetului latin cu Cel care viază în cuvântul Său: „Cât de minunată este profunzimea cuvintelor lui Dumnezeu. E o plăcere să-ţi îndrepţi privirea spre El, e o desfătare să pătrunzi tainele Lui, prin harul Său" (*Omilia* 5, 1). Sfântul Grigorie îşi mărturiseşte pasiunea pentru Scriptură, afirmând că iubeşte „din adâncul inimii" chiar şi cuvintele pe care nu le înţelege pe deplin, pentru harul pe care îl mijlocesc (*Omilia* 9, 30).

Între măsura duhovnicească a cititorului şi textul scripturistic există o legătură asupra căreia Sfântul Grigorie insistă: „Cu cât cineva creşte duhovniceşte spre cele mai înalte, cu atât şi textele sfinte îi vorbesc despre cele mai înalte" (*Omilia* 7, 15); „Lectura sfântă atât de mult se descoperă, pe cât progresează însuşi acela de către care este cercetată" (*Omilia* 7, 16). Totodată, citirea Scripturii cu înţelegere şi însoţită de practică ascetică alungă patimile (*Omilia* 10, 11) şi primeneşte omul lăuntric.

Tâlcuirea Sfântului Grigorie reprezintă un exemplu de teologie latină filocalică, proprie tiparului teologic comun primelor veacuri, atât în Răsărit, cât şi în Apus. Abordarea exegetică tradiţională exemplificată de *Omiliile* sale este reflexul unei vieţuiri creştine integrale. Astfel, tâlcuirea sa creşte dintr-o meditare a Scripturii săvârşită în contextul unei vieţi lăuntrice trăite conştient, în care un loc primordial îl ocupă lupta pentru dezrădăcinarea patimilor şi alungarea întunericului minţii, în vederea atingerii stării de nepătimire şi unire contemplativă cu Dumnezeu. Acestea sunt o parte din premisele care au dat naştere *Omiliilor* la Iezechiel şi direcţia în care autorul îşi îndrepta ascultătorii de odinioară şi cititorii de azi.

*

Dana M. Harris, *Hebrews* (*Exegetical Guide to the Greek New Testament*), (ed.) Andreas J. Köstenberger, Robert W. Yarbrough, B&H Academic, Nashville, Tennessee, 2019, XLII + 452 p.

Ierod. FILOTHEI VÎLCU
(drd. în cadrul Şcolii de Studii Avansate a Academiei Române,
Institutul de Studii Sud-Est Europene)

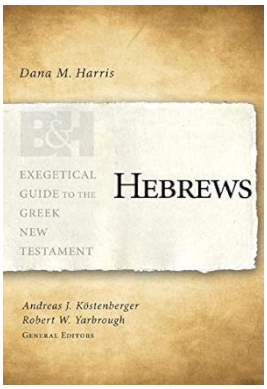

Fiecare dintre volumele colecţiei *Exegetical Guide to the Greek New Testament* îşi propune să ofere cititorilor, pe lângă toate informaţiile necesare în vederea înţelegerii textului grec, atât propuneri de dezvoltări omiletice pornind de la pildele evanghelice sau marile teme din *Epistole*, cât şi sugestii bibliografice în vederea aprofundării anumitor teme sau episoade biblice. La fel ca celelalte volume publicate, ghidul exegetic la *Epistola către Evrei*, semnat de profesoara de Noul Testament Dana M. Harris, se deschide cu o scurtă introducere care tratează elemente de isagogie (autor, data scrierii, destinatari etc), un plan concis al *Epistolei* şi o listă de comentarii recomandate ca lecturi paralele. Partea principală a volumului e constituită de exegeza fiecărui paragraf al textului, pentru ca în încheiere să găsim un plan exegetic *in extenso* al *Epistolei*.

Dincolo de analiza gramaticală în original a fiecărui verset din *Epistolă*, în urma exegezei verset cu verset a textului grecesc se degajă o serie de observaţii şi concluzii de ordin filologic şi teologic, de multe ori surprinzătoare şi cu deschideri spre o tâlcuire duhovnicească.

Autoarea comentariului observă că, în vreme ce restul epistolelor pauline se concentrează pe Învierea Domnului, *Epistola către Evrei* accentuează momentul Înălţării. De asemenea, faţă de celelalte *Epistole*, care subliniază raportul creştinilor cu prescripţiile Legii şi actuala lor validitate, *Evrei* se focalizează mai degrabă pe semnificaţia cultică şi arhierească a jertfei lui Iisus. Aceste accente diferite nu sunt contradictorii, ci dimpotrivă, complementare.

Folosirea Vechiului Testament în *Epistolă*, inclusiv verbele care fac referire la el, arată că, pentru autor, cuvântul lui Dumnezeu din Scripturi este grăitor şi în prezent.

Versetele introductive (1-4) sunt cheia înţelegerii întregii *Epistole*, marile teme tratate în cursul ei fiind anticipate în *exordium*. Vechea rânduială şi ordine a lucrurilor din Vechiul Testament este asociată cu multiplicitatea şi cu repetiţia, în vreme ce noua aşezare a Noului Legământ e asociată cu Singurul şi Unicul Fiu al lui Dumnezeu. Contrastul dintre cele două tipuri de

revelaţie (multiplicitate *versus* singlaritate) reprezintă cheia hermeneutică principală a *Epistolei* şi indică faptul că revelaţia anterioară a lui Iahwe poate fi pe deplin înţeleasă doar în Iisus Hristos (p. 14).

Modul semitic de gândire al Apostolului, care abordează un anumit subiect în spirală, prin cercuri concentrice, este vizibil încă din versetele 1-3. Aici, cele şapte afirmaţii hristologice anticipează cele şapte pasaje vechitestamentare citate în versetele 5-14, acestea din urmă având rolul de a explicita sintagmele condensate din vv. 1-3 (p. 14).

Pornind de la exegeza în detaliu a textului grec, exegeta americană subliniază şi anumite aspecte stilistice ale *Epistolei,* invizibile în orice traducere. Astfel, seria de aliteraţii pornind de la litera π (πολυμερῶς πολυτρόπως, πάλαι, πατράσιν, προφήταις) vădesc calităţile retorice ale autorului (p. 13) şi produce o muzicalitate la care cu siguranţă auditorii de odinioară ai lecturilor liturgice ale *Epistolei* nu rămâneau insensibili.

Cercetarea textului în literalitatea lui dezvăluie adeseori înţelesuri uimitoare ale textului, cum este şi cazul versetelor 3 şi 4 din primul capitol. Dispunerea anumitor termeni cheie sub formă de chiasm (κεκληρονόμηκεν - κληρονόμον, ἐποίησεν - ποιησάμενος) direcţionează cititorul spre înţelegerea faptului că Cel prin care a fost făcută lumea este Acelaşi cu Cel care a săvârşit curăţirea de păcate prin jertfa Sa (pp. 15-16). Astfel, construcţia literară a versetelor, face să transpară genialitatea divino-umană a textului inspirat al *Epistolei*.

Pentru a evidenţia anumite sensuri pe care autorul s-ar putea să le fi avut în vedere, Dana Harris foloseşte şi texte din literatura rabinică, precum *Viaţa lui Adam şi a Evei*, dar şi manuscrise de la Qumran ori literatura iudaică din epoca celui de-al doilea Templu (p. 25 ş.a.).

Sfântul Pavel stabileşte o traiectorie tipologică în interiorul Vechiului Testament care ţinteşte dincolo de el, spre împlinirea lui Hristos. Una dintre cele mai importante afirmații hristologice ale *Epistolei către Evrei* este de fapt folosirea unei citări din *Psalmi* (109, 1) cu referire la Hristos: „Zis-a Domnul Domnului meu, şezi de-a dreapta Mea, până ce-i voi pune pe vrăjmaşii Tăi aşternut picioarelor Tale.” Mesianitatea clară a citatului este tâlcuită de autorul biblic prin simpla ei aplicare la Hristos (pp. 32-33).

De-a lungul întregii *Epistole* avem parte, practic, de o exegeză a Vechiului Testament printr-o inspirată alăturare de citate care se completează unul pe altul într-un *crescendo* al densităţii teologice a ideilor. *Epistola* trece, în capitolul 2, de exemplu, de la prezentarea Fiului slăvit (v. 1) la necesitatea întrupării şi pătimirii Lui pentru a mântui poporul lui Dumnezeu (v. 2). Versetul 10 reprezintă tranziţia de la citarea *Psalmului* 8, 5-7 la lămurirea acestuia în lumina întrupării şi pătimirii lui Iisus - pătimire care Îl califică în mod unic drept Mare Preot (p. 53).

După cum pretinde orice exegeză care are la bază textul original, şi Dana Harris prezintă, acolo unde este cazul, posibilitatea de a interpreta textul în mai multe direcţii, în funcţie de cum înţelegem sintaxa anumitor versete.

Opţiunea pentru una sau alta dintre variante este făcută în funcţie de teologia contextului (vezi, de exemplu, Evr. 1, 7-9, pp. 26-29 sau 2, 17, pp. 64-65). Putem menţiona totodată şi faptul că, deşi provine din mediul teologic neoprotestant, autoarea comentariului nu se sfieşte să utilizeze în scop exegetic chiar şi hotătârile sau definiţiile Sinoadelor Ecumenice (p. 64), dând astfel dovadă de o promiţătoare deschidere faţă de tradiţia Bisericii din primul mileniu.

Explicaţiile concise şi elegante ale limbii greceşti a *Epistolei către Evrei* lămuresc multe dintre dificultăţile textului, autoarea subliniind întotdeauna legătura dintre versetele individuale şi ansamblul temelor ori stilul literar al întregii *Epistole*, aşa încât cititorul să aibă o perspectivă cuprinzătoare, îmboldindu-l astfel să intre într-o legătură directă cu textul însuşi.

*

Remus Mihai Feraru - *„O istorie a Bisericii de la origini până la Marea Schismă din 1054”*, Editura Eurostampa & Editura Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, Timișoara, 2021, 567 p.

BENIAMIN A. DOCTOR
Teologie pastorală anul IV

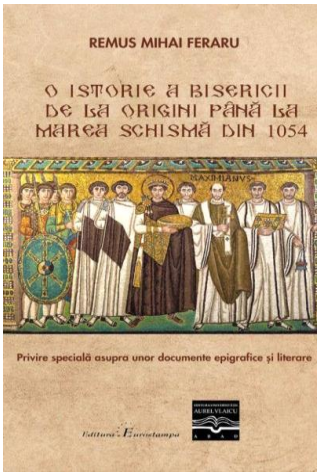

Lucrarea de față, elaborată de către domnul conf. univ. dr. habil. Remus Mihai Feraru, reprezintă un **compendiu riguros și documentat** de Istorie Bisericească Universală, destinat în principal studenților de la teologie, dar și profesorilor, cercetătorilor și publicului larg interesat de istoria Bisericii Universale. Apărută într-o ediție revizuită și extinsă față de versiunea precedentă din 2016, cartea se impune prin **structura sa clară, sistematică și densitatea informațiilor**, combinate cu o analiză profundă a surselor epigrafice și literare din primele secole creștine. Ediția din 2021 este revizuită și adăugită față de cea precedentă din 2016, oferind o expunere matură și sistematică a etapelor fundamentale ale creștinismului istoric, până la momentul traumatic al Marii Schisme din 1054.

Volumul se remarcă printr-o structurare tematică coerentă și echilibrată, fiind alcătuit din șase mari capitole cuprinzând 567 de pagini care tratează, succesiv, fundamentele istoriei creștinismului, contextul politico-religios în care s-a născut Biserica, dezvoltarea acesteia în primele trei secole, perioada persecuțiilor și recunoașterii oficiale, epoca Sinoadelor Ecumenice și

disputelor doctrinare, precum și perioada de maturizare instituțională și teologică ce precede ruptura Bisericii Universale în Biserica Răsăriteană și Biserica Apuseană. Unul dintre elementele care conferă originalitate lucrării este abordarea specială acordată surselor epigrafice și literare, autorul oferind un studiu atent al acestora pentru a susține și completa demersul istoric.

Autorul delimitează clar obiectul istoriei bisericești ca știință, subliniind caracterul teandric al Bisericii, „divină" prin întemeierea și misiunea ei, dar și „umană" prin forma de organizare și prin membrii ei. Istoria creștinismului este prezentată ca o componentă organică a istoriei universale, dar cu o perspectivă proprie asupra finalității evenimentelor și a sensului lor profund. Metodologia expusă este solidă, fiind inspirată din practica istorică generală, dar adaptată specificului eclesial. Clasificarea izvoarelor, raportarea la tradiții, precum și apelul la științele auxiliare (paleografie, epigrafie, arheologie și diplomatica) întăresc caracterul academic și serios al lucrării. Demersul autorului este susținut de o vastă bibliografie, atât românească, cât și internațională, precum și de o cunoaștere profundă a literaturii patristice și a documentelor epigrafice. În mod special se remarcă opțiunea pentru un dialog constant între datele istoriei și semnificația lor teologică, între faptele documentate și sensurile lor eclesiologice. Astfel, Biserica nu este redusă la o instituție socială sau politică, ci este prezentată în toată complexitatea sa teandrică - o realitate vizibilă, dar și harică, umană în organizare, dar divină în origine și scop.

În mod special, trebuie remarcat echilibrul cu care sunt abordate temele sensibile: disputele doctrinare, marile erezii (arianism, pnevmatomahism, nestorianism, monofizism), relația dintre autoritatea episcopală și cea imperială, (poziția Romei și poziția Constantinopolului) în cadrul creștinismului universal și tensiunile dintre centrele patriarhale. Analiza sinoadelor ecumenice este una detaliată, clară și fidelă surselor, iar cronologia deciziilor dogmatice este integrată armonios în narațiunea istorică. Este apreciabilă și obiectivitatea autorului în tratarea temei Marii Schisme, a cauzelor teologice și politice care au dus la ruptura din 1054, fără să alunece într-o retorică confesională partizană.

Fiecare epocă este analizată în profunzime, cu o remarcabilă capacitate de a sintetiza și de a explica, într-un limbaj accesibil, dar niciodată simplist, fenomene istorico-teologice de o complexitate majoră. Volumul beneficiază de o ancorare metodologică solidă, oferind încă din primele pagini o prezentare atentă a metodelor de cercetare, a izvoarelor istorice și a științelor auxiliare, demonstrând o reală stăpânire a instrumentarului istoriografic contemporan.

Un alt merit al lucrării este accentul pus pe răspândirea creștinismului în diverse arii geografice, prin prezentarea misiunilor, a strategiilor de evanghelizare și a impactului religios și cultural al convertirii popoarelor germanice, slave sau asiatice. Fenomenul monahal, atât în Răsărit cât și în Apus, este tratat cu deosebită profunzime, autorul reușind să evidențieze rolul

spiritual, social și cultural al monahismului în formarea identității creștine. De asemenea, cultul, Liturghia, Sfintele Taine și viața bisericească sunt prezentate nu doar ca forme rituale, ci ca expresii vii ale trăirii ecleziale în context istoric. Cititorul poate regăsi, în paginile acestei cărți, o frescă a sfințeniei trăite în istorie, de la Părinții pustiei la organizarea monastică athonită sau benedictină, fiecare cu aportul său specific la viața eclesială.

Stilul autorului este clar, sobru și didactic, ceea ce face ca lucrarea să fie nu doar un tratat de specialitate, ci și un manual accesibil, util atât pentru uz academic, cât și pentru lectură formativă. Bibliografia este actualizată, bogată și atent selecționată, incluzând atât surse patristice și izvoare primare, cât și studii de istorie bisericească recunoscute la nivel internațional. Inserarea unor hărți și indexuri detaliate completează caracterul didactic al cărții și o recomandă ca instrument de bază în studiul istoriei creștinismului. Se remarcă o echilibrare fericită între exigențele discursului științific și căldura mărturisitoare a unei teologii vii. Cititorul este astfel însoțit de un autor care nu doar relatează istoria, ci o interpretează din interiorul Tradiției, cu smerenie, dar și cu responsabilitate teologică.

În concluzie, volumul intitulat *O istorie a Bisericii de la origini până la Marea Schismă din 1054* alcătuit după o experiență de peste 20 de ani de predare și de documentare de către profesorul Remus Mihai Feraru care reprezintă o contribuție valoroasă în domeniul teologiei istorice. Domnul profesor oferă o sinteză solidă și bine documentată, care respectă exigențele cercetării academice, dar rămâne în același timp profund accesibil și ancorat în realitatea spirituală a temei tratate. Este o lucrare care nu doar informează, ci și formează, o referință esențială pentru oricine dorește să înțeleagă complexitatea și frumusețea devenirii Bisericii lui Hristos în primele sale veacuri. Domnul profesor Remus Mihai Feraru oferă teologiei românești o contribuție valoroasă, un reper solid în înțelegerea devenirii istorice a Bisericii lui Hristos și un model de a face teologie istorică în spirit patristic și academic deopotrivă. Prin claritate, echilibru, bogăție informațională și fidelitate față de Tradiție, această lucrare merită să fie cunoscută, citită, comentată și integrată în corpusul formativ al noilor generații de teologi, istorici și credincioși iubitori ai Adevărului întrupat în istorie.

Recomandăm cu deosebită plăcere această lucrare deoarece este o lucrare de suflet și de conștiință, o sinteză construită pe ani de cercetare, reflecție și predare, o lucrare care după ce va fi parcursă cu o atenție deosebită și cu creionul în mână v-a deschide cu siguranță ușile încuiate ale cunoștiinței, și v-a remedia lagunele cu privire la Istoria Bisericească Universală.

Mulțumim domnului conf. univ. dr. habil. Remus Mihai Feraru, că încă o dată pune la îndemâna doritorilor de studiu istoric bisericesc mai mult decât un manual, un documentar al Istoriei Bisericești Universale de 1054 de ani în doar 567 de pagini.

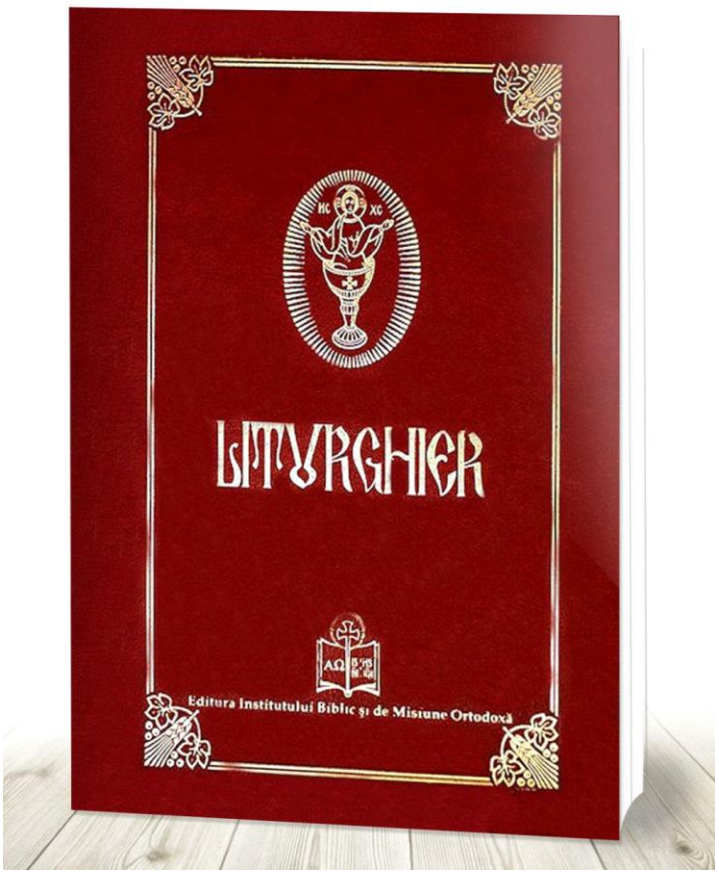
IC XC
LITVRGHIER
ΑΩ
Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă

CRONICA TEOLOGIEI

MIHAI-LUCIAN COȘNETE
Master anul I

Deschiderea noului an universitar la Facultatea de Teologie din Timișoara

În data de luni, 30 septembrie, la sediul Facultății de Teologie din Timișoara a avut loc deschiderea noului an universitar 2024-2025. De dimineață, în capela cu hramul Sfinții Trei Ierarhi a fost săvârșită slujba Acatistului Mântuitorului de către părinții profesori Rafael Povârnaru și Alin Scridon, apoi în prezența prof. univ. dr. Dana Percec, decanul Facultății de Litere, Istorie, Filozofie și Teologie și a pr. Nichifor Tănase, consilier eparhial, a avut loc un moment festiv.

„*Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Ioan este preocupat de bunul mers al învățământului teologic din Timișoara și de formarea viitorilor preoți ai Bisericii noastre. De asemenea, Înaltpreasfinția Sa, ca teolog și arhipăstor, ne pune la dispoziție un material substanțial pentru profesori și studenți, prin volumele pe care le-a editat recent: Omul, comoară a lui Dumnezeu și Crede. Dumnezeu se ține de cuvânt. V-aș îndemna să cercetați aceste cărți, deoarece una este de substanță antropologică, iar cealaltă de substanță hristologică, chiar pnevmatologică*", a precizat pr. Nichifor Tănase, consilier eparhial.

În cuvântul adresat studenților prof. univ.dr. Dana Percec a spus: „*Începând din acest an, facultatea noastră poartă numele de Facultatea de Litere, Istorie, Filozofie și Teologie, iar specializarea Teologie face parte dintr-un nou departament. Rectorul Universității de Vest din Timișoara, prof. univ. dr. Marinel Gabriel Pirtea, vă urează tuturor studenților bun venit și succes în noul an universitar. Studenților le recomandă să urmeze cu înțelepciune cursurile și sfaturile profesorilor pentru o pregătire temeinică în cariera aleasă*".

Moderatorul evenimentului a fost pr. conf. univ. dr. Constantin Jinga, coordonatorul Facultății de Teologie din Timișoara.

„*Ne rugăm bunului Dumnezeu pentru ca noul an să fie binecuvântat și, pe de altă parte, ne bucurăm pentru prezența voastră aici. Îi primim cu drag pe cei care au venit în anul întâi și au avut curajul să pășească spre studiul Teologiei, un studiu pe care îl veți descoperi de acum înainte, timp de patru ani, poate șase, poate chiar mai mult, ca fiind un studiu care implică atât*

mintea, cugetul, cât și duhul. De aceea am început cu o rugăciune, amintindu-l aici pe Sfântul Isaac Sirul, care spune foarte frumos că: mințile noastre iau forma lumii în care trăim, a mediului în care ne aflăm. Este important ca, atunci când studiem Teologia, mediul în care trăiește mintea noastră să fie unul al rugăciunii și să aibă cel puțin două repere, care au fost și ele pomenite în rugăciune: David și Solomon. Frumusețea și puterea cuvântului, precum și frumusețea și puterea înțelepciunii sunt daruri pe care suntem chemați să le împărtășim lumii în care trăim.", a precizat părintele profesor Constantin Jinga.

Colinde la Facultatea de Teologie și la Memorial Revoluției

Luni, 16 decembrie 2024, corul studenților teologi de la Facultatea de Litere, Istorie, Filosofie și Teologie a Universității de Vest din Timișoara, dirijat de preotul asist. univ. drd. Laurian Popa, a susținut un concert de colinde în sala Rotonda a facultății.

Bucuria colindelor a fost trăită de cadrele didactice, angajații acestei instituții și studenții de la facultățile de istorie, filosofie, drept, Teologie. La sfârșitul concertului, părintele asist. drd. Laurian Popa a mulțumit studenților, precum și celor prezenți pentru bucuria de a fi împreună și implicarea în toate activitățile facultății, urându-le sărbători binecuvântate cu pace și bucurie alături de familie și cei dragi: „*Este foarte important să ne gândim, nu doar la ce cadouri vom face celor dragi, ori ce vom primi noi, ci și ce cadou ne gândim să facem Pruncului Iisus Care se naște în ieslea Betleemului*", a spus părintele Laurian.

În aceeași zi, corul studenților teologi i-a colindat și pe angajații și vizitatorii aflați în sediul Memorialului Revoluției din 1989. Domnul Gino Rado, președintele asociației Memorialul Revoluției 16-22 decembrie 1989 din Timișoara, a mulțumit tuturor celor de față, profesorilor și studenților de la Teologie, arătând cu bucurie vădită că: „*Am putea să ascultăm colindele studenților teologi chiar până vine seara și tot nu ne-am sătura. Întotdeauna colindele ne răscolesc sufletele și ne fac să ne oprim puțin, pentru a medita și la faptul că omul are și suflet. Ne bucurăm mult că sunteți din nou în mijlocul nostru și vă readucem aminte că sunteți oricând bineveniți. Totodată, dacă mai este cazul vă reamintesc că aveți cu toții datoria de face lumină în propriile vieți, ca mai apoi să puteți aduce un pic de ordine și lumină în haosul și întunericul care ne înconjoară*".

Momentele emoționante pe care studenții teologi le crează, colindând și vestind Nașterea Mântuitorului Iisus Hristos, vor continua prin poposirea lor și la alte gazde care vor voi să îi primească.

Conferința „Sfinții Trei Ierarhi - modele clasice pentru tineri”, la Facultatea de Teologie din Timișoara

Cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Ioan, Arhiepiscopul Timișoarei și Mitropolitul Banatului, în ajunul sărbătoririi Sfinților Trei Ierarhi: Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Ioan Gură de Aur, ocrotitorii instituțiilor de învățământ teologic, Facultatea de Litere, Istorie, Filozofie și Teologie din cadrul Universității de Vest, a organizat, miercuri, 29 ianuarie 2025, în sala Rotonda (Strada Oituz nr.4), conferința „***Sfinții Trei Ierarhi - modele clasice pentru tineri***”, ediția a II-a.

La eveniment a fost prezent Înaltpreasfințitul Părinte Ioan, Mitropolitul Banatului, însoțit de părintele vicar Ionel Popescu. Înaltpreasfinția Sa a apreciat efortul de cercetare al studenților și profesorilor implicați în acest demers duhovnicesc și a subliniat contribuția inestimabilă a Sfinților Părinți la cristalizarea și apărarea dreptei credințe în fața ereziilor din acele vremuri..

În cadrul simpozionului, au fost susținute referate de către profesori ai Facultății de Teologie, precum și de studenți teologi, preocupați de aprofundarea vieților și operelor Sfinților Trei Ierarhi.

Din partea facultății a vorbit lect. univ. dr. Daniel Enea, care a prezentat referatul: „***Părinții Bisericii și valorificarea gândirii antice în educație***”. De asemenea, studenții din anul II, dar și absolvenți de Teologie, au abordat teme specifice gândirii acestor corifei ai Teologiei creștine, precum: „***Mariologia la Sfinții Trei Ierarhi***”, „***Limbajul poetic al Sfântului Grigorie Teologul, ca inspirație pentru învățătura triadologică a Bisericii***”, „***Chipul femeii creștine în viziunea Sfântului Ioan Gură de Aur***”, ș.a.

Cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Mitropolit Ioan, la sediul Facultății de Teologie din Timișoara, s-a săvârșit o slujbă de Priveghere și sfânta Liturghie în ziua praznicului, întru cinstea Sfinților Trei Mari Dascăli ai lumii și Ierarhi. Această rânduială liturgică a fost urmată de un simpozion dedicat praznicului, organizat și coordonat de părintele consilier Nichifor Tănase și de pr. lect. univ. Daniel Enea.

Evenimentul face parte dintr-un proiect mai amplu, ajuns la cea de-a doua ediție, ce urmărește aprofundarea și prezentarea acestor repere ale credinței, Sfinții Trei Ierarhi, ca modele clasice pentru tineri. Acest demers este deosebit de important, mai ales aici, la Timișoara, unde, trăind într-un context post-modern, suntem asaltați de multiple influențe și idei ale societății contemporane. De aceea, avem nevoie de repere duhovnicești solide, care să ne călăuzească în viața spirituală”, a precizat pr. Constantin Jinga, coordonatorul Facultății de Teologie din Timișoara.

În cadrul evenimentului au avut loc și momente muzicale bisericești interpretate de Corul Facultății de Teologie din Timișoara, dirijat de pr. lect. drd. Laurian Popa.

În semn de apreciere pentru cele peste două decenii de activitate teologică-științifică, Înaltpreasfințitul Părinte Ioan, Mitropolitul Banatului, i-a conferit părintelui conf. univ. dr. Constantin Jinga ordinul eparhial „***Crucea Sfântului Ierarh Iosif cel Nou de la Partoș***”.

Manifestarea este organizată de Arhiepiscopia Timișoarei, Inspectoratul Școlar Județean Timiș, Facultatea de Litere, Istorie, Filozofie și Teologie și Liga Studenților din Timișoara.

„*Eortodromionul Sfântului Nicodim Aghioritul, călăuză în mistagogia Praznicelor Împărătești*”: prima conferință prepascală organizată de către Facultatea de Litere, Istorie, Filosofie și Teologie

Cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Ioan, Mitropolitul Banatului, în data de 13 martie 2025, începând cu ora 18,00, a debutat ciclul de Conferințe Prepascale organizat de către Facultatea de Litere, Istorie, Filosofie și Teologie din cadrul Universității de Vest din Timișoara, consacrat Anului omagial al Centenarului Patriarhiei Române și Anului comemorativ al duhovnicilor și mărturisitorilor ortodocși români din secolul al XX-lea.

Prima conferință, intitulată „***Eortodromionul Sfântului Nicodim Aghioritul, călăuză în mistagogia Praznicelor Împărătești***”, a fost susținută de teologul și filologul Ilie Stănuș, și ea s-a desfășurat în Sala Rotonda a instituției mai sus-amintite.

Distinsul teolog a evidențiat și accentuat substratul teologic și duhovnicesc al imnografiei bisericești din slujbele desfășurate în timpul Sărbătorilor Împărătești, precum și cerința de a interioriza acest substrat spre înnoirea minții și străpungerii inimii. Din această perspectivă, participarea credincioșilor la slujbele bisericești, departe de a fi una sentimentală, estetică sau legalist-tipiconală, implică, mai degrabă, înțelegerea și asimilarea lăuntrică a învățăturilor biblice și patristice prin intermediul cărora se realizează și împlinește creșterea noastră duhovnicească. De aceea, nu întâmplător s-a remarcat că Eortodromionul Sfântului Nicodim Aghioritul constituie un bun prilej de a „rumega”, adică de a asimila lăuntric hrana tare a Sfintei Scripturi și, implicit, de a o transpune în propria noastră viață.

Conferința a suscitat un real interes în rândul participanților, motiv pentru care atmosfera evenimentului a fost marcată de un dialog extrem de viu și animat, dar și de momente aparte de bucurie și înălțare duhovnicească.

De asemenea, după o perioadă îndelungată, părintele Dionisie Ignat, de la Schitul Sf. Ilie (Albac), revine la Timișoara pentru a susține o conferință așteptată cu interes. Întâlnirea va avea loc luni, 17 martie 2025, de la ora 18:00, în sala Rotonda a Facultății de Litere, Istorie, Filosofie și Teologie (sediul de pe strada Oituz, în spatele Facultății de Arte).

Tema conferinței, „***Între sfințenie și mărturisire. Un medalion cu portretul noilor sfinți canonizați***”, aduce în prim-plan personalitățile celor 16 sfinți canonizați în acest an.

Părintele Dionisie a avut prilejul să-i cunoască personal pe câțiva dintre cei 16 sfinți canonizați anul acesta, astfel încât vom putea dobândi cu toții mult folos duhovnicesc, participând la întâlnirea de luni seara.

Noii sfinți ai Bisericii - mărturisire și sfințenie în vremuri de încercare

Cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Ioan, Mitropolitul Banatului, luni, 17 martie, începând cu ora 18:00, a avut loc cea de-a doua conferință prepascală organizată de Facultatea de Litere, Istorie, Filosofie și Teologie din cadrul Universității de Vest din Timișoara, dedicată Anului omagial al Centenarului Patriarhiei Române și Anului comemorativ al duhovnicilor și mărturisitorilor ortodocși români din secolul al XX-lea.

Conferința, intitulată „Între sfințenie și mărturisire. Un medalion cu portretul noilor sfinți canonizați”, a fost susținută de părintele arhimandrit Dionisie Ignat, duhovnicul mănăstirii „S***fântul Proroc Ilie Tesviteanul***” din Albac, județul Alba și s-a desfășurat în Sala “Rotonda” a instituției amintite.

Părintele arhimandrit a arătat că esența credinței este dumnezeirea Mântuitorului nostru Iisus Hristos și învierea Lui din morți, precum zice Sf. Ap. Pavel în Epistola către Romani 10,9: „De vei mărturisi cu gura ta că Iisus este Domnul și vei crede în inima ta că Dumnezeu L-a înviat pe El din morți, te vei mântui.” Fără această credință și mărturisire nu poate exista sfințirea vieții. Acest adevăr a fost dovedit de toți martirii și mărturisitorii creștini de-a lungul veacurilor, inclusiv de cei 16 sfinți mărturisitori nou canonizați de Biserica Ortodoxă Română, care au afirmat că „prin Hristos au biruit lumea” și au arătat că cel în care Hristos a înviat nu se mai teme de moarte. De aceea, reeducarea de la Pitești și din toate închisorile comuniste nu le-a putut zdruncina credința, care a fost încununată prin jertfa și mărturisirea lor cu sfințirea vieții.

Conferința s-a bucurat de multă atenție din partea participanților, care au adresat, de asemenea, întrebări părintelui arhimandrit. Manifestarea s-a încheiat, astfel, într-o atmosferă de bucurie și înălțare duhovnicească.

Conferință prepascală și prezentare de carte la Facultatea de Teologie

În seara zilei de joi, 27 martie 2025, Facultatea de Litere, Istorie, Filosofie și Teologie a Universității de Vest din Timișoara a găzduit, cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Ioan, Mitropolitul Banatului, cea de

a treia întâlnire din cadrul ciclului de conferințe prepascale, consacrat Anului omagial al Centenarului Patriarhiei Române și Anului comemorativ al duhovnicilor și mărturisitorilor ortodocși români din secolul al XX-lea.

Această conferință a fost dedicată mărturisirii dreptei credințe în contextul proclamării sfinților care au slujit în părțile Banatului si ale Crișanei, în secolul al XX-lea. În acest cadru, pr. dr. Ionel Popescu, în colaborare cu pr. prof. dr. Alexandru Dan- Adam, diac. prof. dr. Răzvan- Emanuel Fibișan și diac. prof. drd. Cătălin- Adrian Moisescu au participat la o masă rotundă cu medalioane dedicate Sfinților Dumitru Stăniloae, Calistrat Bobu de la mănăstirile Timișeni, Săraca și Vasiova și Ilarion Felea de la Arad, urmată de prezentarea cărții „Preoți ortodocși bănățeni cu Sfânta Cruce sub tricolor – Decembrie '89", alcătuită de către Pr. Dr. Ionel Popescu.

Manifestarea, la care au participat studenții teologi dar și mireni, a debutat cu prezentarea celor trei medalioane hagiografice dedicate celor trei sfinți: Sf. Dumitru Stăniloae, Sf. Calistrat de la Timișeni, Săraca și Vasiova și Sf. Ilarion Felea.

Pr. prof. dr. Alexandru Dan Adam a vorbit despre viața și opera Sfântului Dumitru Stăniloae, subliniind importanța sa ca teolog și profesor, precum și contribuția sa la traducerea Filocaliei în limba română. Sf. Dumitru Stăniloae a fost unul dintre cei mai cunoscuți teologi ortodocși ai secolului al XX-lea, apreciat pentru lucrările sale de Teologie dogmatică și pentru rolul său în cunoașterea spiritualității ortodoxe.

Diac. prof. drd. Cătălin Adrian Moisescu a evocat figura Sfântului preot Ilarion Felea, subliniindu-i jertfa și credința neclintită în fața persecuțiilor comuniste. Ilarion Felea a fost un preot și profesor de teologie care a suferit și a murit în închisoarea comunistă de la Aiud. El a rămas un model de credință și curaj pentru generațiile viitoare.

Diac. prof. dr . Răzvan Emanuel Fibișan a prezentat viața și activitatea Sfântului Calistrat de la Timișeni, Săraca și Vasiova, evidențiindu-i smerenia și darurile duhovnicești. Sf. Calistrat Bobu a fost un călugăr care a revitalizat viața duhovnicească în Banat, fiind cunoscut pentru blândețea și pentru smerenia sa. Prezentarea celor trei medalioane a fost urmată de o scurtă dezbatere pe tema mărturisirii de credință.

În continuare, Dl. Gino Rado, președintele Asociației Memorialul Revoluției 1989 din Timișoara, a prezentat cartea "Preoți ortodocși bănățeni cu Sfânta Cruce sub tricolor – Decembrie '89", scrisă de către pr. dr . Ionel Popescu. dl. Gino Rado a evidențiat modul în care autorul a reușit să umple prin această lucrare un gol important în cercetarea și literatura de specialitate consacrată Revoluției din Decembrie 1989, evidențiind rolul preoților ortodocși bănățeni în acele momente cruciale ale istoriei României. El a arătat că Revoluția de la Timișoara a fost marcată de momente de rugăciune către

Dumnezeu, iar preoții au fost alături de popor în acele zile grele, având credința în Dumnezeu ca singur scut împotriva gloanțelor.

În încheiere, părintele vicar a evocat în fața studenților crâmpeie din lucrarea Bisericii în timpul dictaturii comuniste, schițând câteva portrete de preoți mărturisitori și amintind o serie de evenimente din viața mitropolitului Vasile Lazarescu. Curajul mărturisirii, asumarea cu jertfelnicie a Cuvântului lui Dumnezeu și împlinirea chiar și în condiții de prigoană a slujirii preoțești au ținut vie candela credinței, care s-a transmis tainic și către inimile generațiilor de tineri care în Decembrie 1989 au răsturnat în cele din urmă dictatura comunistă-atee din România.

Pe urmele noilor Sfinți români

Cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Mitropolit Ioan al Banatului, în perioada 9-10 mai a.c., studenți ai Facultății de Teologie din Timișoara, anul IV, însoțiți de părintele profesor Gavril Trifa, au efectuat un pelerinaj pe urmele sfinților români canonizați cu prilejul Centenarului Patriarhiei Române.

Prima oprire a fost la Mănăstirea Tismana, unde se află sfintele moaște ale Sfântului Nicodim și ale Sfântului Cuvios Mucenic Gherasim de la Tismana, cel care, cunoscând mai dinainte ziua morții sale și fiind pe patul de spital, a cerut să fie dus lângă patul torționarului său, Vasilescu, pe care l-a spovedit și împărtășit – semn al adevăratei iubiri creștinești. Tot aici, pelerinii s-au închinat și la mormântul îndrăgitului Cuvios Gherontie, unde au cântat Troparul Învierii.

Parcursul duhovnicesc a continuat către Mănăstirea Lainici, locul de nevoință și bucurie întru veșnicie al Sfântului Irodion și al Sfântului Cuvios Mucenic Visarion de la Lainici.

Următorul popas a fost la Mănăstirea Prislop, unde studenții teologi s-au închinat cu evlavie și dragoste în străvechea biserică a așezământului monahal si la mormântul Sfântului Cuvios Mărturisitor Arsenie. Tot de aici, pelerinii au luat prescuri și vin, care au fost aduse ca daruri pentru sfințire la sfânta Liturghie săvârșită sâmbătă dimineață, în biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil" din Albac.

În drumul spre Albac, studenții pelerini s-au oprit pentru câteva momente de rugăciune la Catedrala Încoronării din Alba Iulia. Apoi au vizitat Facultatea de Teologie din Alba Iulia, unde s-au rugat în capela instituției. Prima zi a pelerinajului s-a încheiat la Albac, unde au fost găzduiți prin grija părintelui Trifa și a familiei sale.

În zorii zilei de sâmbătă, 10 mai – ziua de prăznuire a Sfântului Cuvios Calistrat de la Vasiova și Timișeni –, studenții au participat la sfânta Liturghie

în biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” din Albac, județul Alba, săvârșită de către părintele paroh Gavril Trifa. Răspunsurile liturgice au fost date de teologii timișeni. După sfânta Liturghie, părintele profesor le-a reamintit studenților crâmpeie din istoria moților, evocând personalitatea lui Horea și relatând evenimentele petrecute în perioada Răscoalei lui Horea, Cloșca și Crișan (1784). Cu această ocazie a fost vizitat și așezământul Altarului lui Horea, unde se regăsesc clopotul său și icoane din vechea biserică ridicată de acesta la Albac.

Ziua a continuat cu o întâlnire de suflet cu părintele arhimandrit Dionisie Ignat, de la Mănăstirea „Sfântul Ilie” din Albac. Studenții au avut bucuria unui îndelung dialog cu îndrăgitul duhovnic, primind răspunsuri la întrebările care îi preocupă.

În drum spre următorul popas duhovnicesc, grupul de pelerini s-a închinat la Brâul Maicii Domnului, adus de la Mănăstirea Kato Xenia din Grecia, aflat la biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din Câmpeni.

Bucuria duhovnicească a acestui pelerinaj a fost desăvârșită printr-un popas la Mănăstirea Lupșa, așezământ monahal existent încă din anul 1429. Studenții au vizitat vechea biserică de lemn a mănăstirii, prima de acest fel din Transilvania. În noua biserică a așezământului s-au închinat la sfintele moaște și au ascultat cântările Vecerniei.

Întregul pelerinaj a fost spre bucurie și folos duhovnicesc și poate reprezenta începutul unei frumoase tradiții pentru studenții teologi aflați în pragul absolvirii facultății.

Curs festiv la Facultatea de Teologie din Timișoara

Marți, 27 mai, de ziua pomenirii Sfântului Cuvios Ioan Rusul, la Facultatea de Teologie a avut loc ceremonia de absolvire a studenților promoției 2021-2025.

De dimineață, preoții profesori au fost săvârșit sfânta Liturghie în capela facultății, cu hramul Sfinții Trei Ierarhi, răspunsurile la strană fiind date de studenții absolvenți. La final, părintele lect. dr. Adrian Covan a ținut un scurt cuvânt de învățătură.

În continuare, în sala “Rotonda” a facultății s-a desfășurat cursul festiv, în prezența cadrelor didactice, a studenților și a invitaților. Părintele conf. dr. Constantin Jinga a moderat întâlnirea.

Mai întâi a luat cuvântul doamna decan, prof. univ. dr. Dana Percec, apoi domnul prof. univ. dr. Claudiu Mesaroș, director de departament, care a făcut o paralelă între Teologie și filosofie.

Părintele lect. dr. Marius Florescu, în calitate de tutore de an, a susținut cursul festiv despre lupta duhovnicească la care pornesc studenții absolvenți de acum încolo.

Au mai luat cuvântul studenții Lucian Coșnete (anul IV) și Beniamin Doctor (anul III), între care s-a făcut și predarea simbolică a cheii instituției de învățământ.

În după-amiaza zilei, profesorii și studenții au fost primiți de către Chiriarhul eparhiei noastre, Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Ioan. Aici, fiecare student s-a prezentat și a expus tema lucrării de licență care urmează a fi susținută.

Părintele Mitropolit Ioan i-a binecuvântat pe absolvenți, le-a adresat un cuvânt părintesc și a exprimat convingerea că vor fi slujitori de nădejde ai Bisericii și ai școlii.

Astfel, cu emoție adâncă și bucurie sinceră, s-au derulat momentele prilejuite de absolvirea promoției 2021-2025 a studenților de la Facultatea de Teologie din Timișoara.Urmează acum pentru ei ultimele examene din sesiunea de vară și susținerea licenței în luna iulie.

Promovarea specializării Teologie Ortodoxă la Jimbolia

Cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Mitropolit Ioan, Departamentul de Istorie, Teologie și Filosofie din cadrul Universității de Vest din Timișoara a desfășurat o acțiune de promovare a specializării Teologie Ortodoxă, la parohia „Buna Vestire” din Jimbolia.

Astfel, duminică, 1 iunie 2025, după Sfânta Liturghie oficiată de părintele paroh Petru Alexa, părintele lector univ. dr. Nichifor Tănase și părintele Grigore Mariță, domnul conf. univ. dr. Daniel Lemeni și părintele lect. univ. dr. Nichifor Tănase au prezentat, în fața credincioșilor, oferta educațională a Facultății de Litere, Istorie, Filosofie și Teologie. Oferta este, în prezent, structurată pe două programe de studiu (licență și master), profesorii timișoreni evidențiind totodată faptul că, începând de anul viitor, va fi înființată o Școală Doctorală, menită să atragă doctoranzi atât din Banat, cât și din celelalte zone ale țării.

De asemenea, domnul Daniel Lemeni și părintele Nichifor Tănase au subliniat, la unison, că o școală de Teologie nu se reduce doar la un cumul de informații științifice, ci presupune, mai ales, asumarea unui mod de viață duhovnicească, care să conducă la împlinirea autentică a omului. În acest context, a fost invocat cuvântul Înaltpreasfințitului Părinte Mitropolit Ioan, potrivit căruia a urma o facultate de Teologie înseamnă a te înscrie la „Școala lui Hristos” — adică la o școală unde fiecare student învață cum să se maturizeze lăuntric și să crească din punct de vedere duhovnicesc; într-un

cuvânt, o școală în care se poate dobândi cu adevărat „starea bărbatului desăvârșit, măsura vârstei deplinătății lui Hristos” (Efeseni 4,13).

Din această perspectivă, cei doi oaspeți au subliniat că o facultate de Teologie le conferă studenților acele repere duhovnicești prin care omul își poate împlini vocația veșnică: aceea de a-L cunoaște pe Dumnezeu - „Și aceasta este viața veșnică: Să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, și pe Iisus Hristos, pe Care L-ai trimis” (Ioan 17,3).

Atmosfera acestei duminici a fost marcată de o reală bucurie duhovnicească, atât în rândul credincioșilor, cât și al părinților coliturghisitori, aspect subliniat cu multă căldură și bunăvoință de părintele paroh Petru Alexa.

Oferta educațională a Facultății de Teologie prezentată la Lugoj

Cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Mitropolit Ioan, duminica închinată Sfinților Români a devenit prilej de bucurie pentru credincioșii lugojeni ai bisericii „Învierea Domnului” din urbea timișeană. Cu acest prilej, sfânta Liturghie a fost oficiată de un sobor de 4 preoți, din care au făcut parte părintele protopop Ionuț Furdean, precum și părintele ieromonah Rafael Povîrnaru, lector al teologiei timișorene, însoțit totodată de dl. conf. univ. dr. Remus Feraru, cadru didactic al Facultății de Litere, Istorie, Filosofie și Teologie.

În acest context, cuvântul de învățătură a fost adresat celor prezenți de către părintele ieromonah Rafael Povîrnaru, care a evidențiat întâi de toate chemarea la apostolat pe care Mântuitorul Hristos o adresează fiecăruia dinte noi, într-un context în care prezentul istoric revendică tot mai mult ecoul cuvântului lui Dumnezeu în lume. Cadrul apostolic pe care textul evanghelic îl pune în lumină, determină atât o raportare personală la chemarea Creatorului, cât și una extinsă ca reper imediat de manifestare hristică a neamului românesc.

În condițiile în care anul 2025 reprezintă reperul înnoirii sinaxarului românesc prin canonizarea oficială a 16 noi sfinți, Duminica Sfinților Români aduce cu sine certificarea imediată a faptului că spațiul românesc își revendică originea creștină și asigură climatul unei perpetue înnoiri a panopliei sfinților noștri.

Totodată a fost evidențiat faptul că „școala lui Hristos” de pe malurile Begăi, căreia titulatura oficială îi recunoaște calitatea de Facultate de Teologie contextualizează bucuria manifestării apostolice a celor care Îl iubesc și slujesc pe Dumnezeu. În fapt, fiecare student teolog reprezintă palpabilul unui apostolat în potență pe care Preasfânta Treime îl prilejuiește prin intermediul Univerității de Vest, spre desăvârșirea poporului lui Dumnezeu.

La finalul sfintei Liturghii, dl. conf. Remus Feraru a prezentat celor de față oferta educațională a Teologiei din Timișoara, evidențiind posibilitatea

celor interesați de a se înscrie atât la programul de licență – centrat pe spectrul pastoral al domeniului teologic, cât și în cadrul programului masteral focusat pe demantelarea aprofundată a învățăturii teologice, în deplin acord cu mesajul misionar și pastoral creionat în consonanță cu cerințele actuale ale unei societăți pline de provocări. Un prilej de mare bucurie a reprezentat anunțul privitor la crearea în imediatul temporal a școlii doctorale teologice la Timișoara, eveniment care va pune în valoarea desăvârșirea studiilor universitare în domeniu.

Cuvântul de final a aparținut părintelui protopop Ionuț Furdean, care a mulțumit părintelui mitropolit Ioan pentru înlesnirea acestui eveniment, îndemnându-i totodată pe cei prezenți în a fructifica această ocazie de devenire apostolică prin înscrierea la programele universitare puse la dispoziție de Teologia din Timișoara.

Dialog intre mediul universitar-teologic și comunitățile parohiale, la Făget

Cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Mitropolit Ioan, praznicul Nașterii Sfântului Proroc Ioan Botezătorul a fost cinstit în mod deosebit la cele două parohii ale orașului Făget: „Înălțarea Domnului” și „Adormirea Maicii Domnului”.

La biserica „Înălțarea Domnului”, sfânta Liturghie a fost oficiată de părintele lect. univ. dr. Adrian Covan, împreună cu pr. Ioan Jurj, parohul bisericii. La biserica „Adormirea Maicii Domnului”, slujba a fost săvârșită de părintele conf. univ. dr. Alin-Cristian Scridon, împreună cu parohul comunității, preotul Cristian Farcaș.

Cei doi profesori de Teologie au fost însoțiți de studenții Adrian Iliescu (anul III) și Florin Lera (anul I), care au participat cu evlavie la Sfânta Liturghie și au luat parte activ la momentele de dialog cu credincioșii. Oaspeții timișoreni au fost primiți cu multă căldură și bucurie de preoții parohi și de credincioșii celor două parohii.

După slujbă, cadrele didactice și studenții au împărtășit celor interesați informații despre oportunitățile de formare teologică oferite de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Timișoara. Părinții profesori au vorbit despre programele de licență și master, precum și despre planurile privind înființarea unei școli doctorale la Timișoara. Prin această întâlnire s-a creat un dialog deschis între mediul universitar și cel parohial, într-un cadru firesc și binecuvântat.

Sărbătoarea Nașterii Sfântului Proroc Ioan Botezătorul a devenit, astfel, nu doar un prilej binecuvântat de cinstire liturgică, ci și un moment de

apropiere între Biserică și Școala teologică, între profesori, studenți și credincioșii din Făget – semn al unei lucrări misionare vii și înnoitoare.

Profesori și studenți teologi în vizită de prezentare la Sânnicolau Mare

Duminică 6 iulie, a patra după Rusalii, la biserica din Sânnicolau Mare a avut loc o prezentare a programelor de studiu ale Facultății de Teologie din Timișoara.

De dimineață, părinții profesori și slujitorii parohiei au săvârșit sfânta Liturghie. Cuvântul de învățătură a fost rostit de părintele lect. dr. Daniel Enea și a fost axat pe pilda de viețuire creștinească a unor sfinți români canonizați anul acesta. Răspunsurile liturgice au fost date de corala mixtă a bisericii ce poartă hramul "Nașterea Maicii Domnului".

La finalul slujbei, au vorbit părintele protopop Marius Podereu și părintele coslujitor Călin Cioban, care au adresat un cuvânt de bun venit oaspeților. Părintele lect. dr. Marius Florescu a prezentat oferta educațională a facultății, iar studenții Adrian Iliescu și David Vișan le-au vorbit credincioșilor despre experiențele proprii în ce privește studierea Teologiei.

Aceasta a fost ultima vizită a profesorilor și studenților Facultății de Teologie din Timișoara la protopopiate și parohii din eparhie, potrivit hotărârii Inaltpreasfințitului Părinte Mitropolit Ioan al Banatului, ocazionată de admiterea pentru anul universitar 2025-2026. Perioada de înscriere se finalizează pe 8 iulie, iar admiterea va fi pe 14 iulie. La Facultatea de Teologie din Timișoara sunt disponibile 16 locuri la buget și 34 locuri cu taxă la Teologie ortodoxă pastorală.

În anul universitar care urmează vor continua programele de studiu pentru ciclul de licență și pentru ciclul de master intitulat "Teologie ortodoxă și misiune creștină" (cu perioada de înscriere până pe 15 iulie).

Pelerinaj duhovnicesc al studenților teologi timișoreni la Mănăstirea Râmeț

Un grup de studenți de la Facultatea de Teologie din Timișoara, însoțiți de părintele profesor Ioan Mihoc, a efectuat, sâmbătă, 5 iulie, un pelerinaj la Mănăstirea Râmeț din județul Alba, cu ocazia primei sărbători dedicate Sfântului Cuvios Dometie cel Milostiv. Pelerinajul a îmbinat rugăciunea, reflecția teologică și comuniunea, evidențiind legătura profundă dintre studiul teologic și trăirea spirituală, așa cum subliniază apoftegma filocalică: „Dacă te rogi cu adevărat, ești teolog!"

Ziua a început cu sfânta Liturghie la biserica Parohiei Lazaret II din Sibiu, cu hramul „Intrarea în Biserică a Maicii Domnului”, unde slujește părintele Mihoc. Apoi, pelerinii au pornit spre Mănăstirea Râmeț, unde s-au închinat la sfintele icoane și moaște, într-o atmosferă de liniște și evlavie, marcată de frumusețea naturală a locului.

Un moment semnificativ al zilei a fost sesiunea de reflecții teologice din mijlocul naturii, centrată pe textul din Epistola către Romani 6,11-17. Discuțiile, ghidate de părintele profesor, au scos în evidență tâlcuirea Sfântului Teodor Studitul, care leagă poruncile pauline din I Tesaloniceni 5,16-18 - „Bucurați-vă pururea, rugați-vă neîncetat, dați mulțumire pentru toate” - de îndemnul la lucrarea mântuirii „cu frică și cutremur” (Filipeni 2,12). „A fost o zi în care am simțit prezența lui Dumnezeu în rugăciune și fraternitate”, a declarat un student.

Pelerinajul s-a încheiat cu o notă de pace și bucurie, studenții întorcându-se la Timișoara cu sufletele îmbogățite. Astfel de momente subliniază importanța îmbinării studiului academic cu trăirea duhovnicească și consolidează vocația teologică a tinerilor.

Examene de licență și master în Teologie

În data de 9 iulie a.c., la Facultatea de Teologie din Timișoara a avut loc examenul scris la Teologie dogmatică și simbolică, prima probă a examenului de licență pentru o parte a absolvenților promoției anului 2025, dar și pentru absolvenți ai promoțiilor anterioare. Subiectul acestei probe a fost Crearea lumii nevăzute, absolvenții având obligația de a-l trata în două ore.

Următoarea zi, 10 iulie, a fost rândul absolvenților de master din cadrul programului Teologie ortodoxă și misiune creștină să își prezinte disertațiile în fața comisiei profesorale prezidate de părintele conf. dr. Constantin Jinga.

Vineri, 11 iulie, la sediul facultății de pe strada Oituz nr. 4, a avut loc susținerea lucrării de licență din sesiunea iulie 2025, întocmită sub îndrumarea unui profesor coordonator. De data aceasta, comisia de examinare a fost prezidată de Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Ioan al Banatului.

După acest moment, în paraclisul facultății a fost oficiată slujba de Te Deum de către părintele lect. dr. Rafael Povîrnaru, în cadrul căreia absolvenții au citit și semnat jurământul de credință față de Biserică și instituția de învățământ absolvită, cu mâna pe Sfânta Evanghelie și pe Sfânta Cruce.

O altă sesiune de licență este programată pentru luna septembrie a acestui an, la care vor participa absolvenți ai promoției 2024-2025 și absolvenți ai promoțiilor anterioare.